

**T.C.
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

**TARİHİ GÜZERGAHIN BİR KORUMA YÖNTEMİ OLARAK
KÜLTÜREL ROTAYA DÖNÜŞTÜRÜLMESİ:
İZNİK GÖLÜ GÜNEY KIYISI VE İZNİK-GEMLİK YOLU**

PINAR LÜTFİYE ALKAN

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
MİMARLIK ANABİLİM DALI
RÖLÖVE - RESTORASYON PROGRAMI**

**DANIŞMAN
DOÇ. DR. ELVAN EBRU OMay POLAT**

İSTANBUL, 2019

T.C.
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

TARİHİ GÜZERGAHIN BİR KORUMA YÖNTEMİ OLARAK
KÜLTÜREL ROTAYA DÖNÜŞTÜRÜLMESİ:
İZNİK GÖLÜ GÜNEY KIYISI VE İZNİK-GEMLİK YOLU

Pınar Lütfiye ALKAN tarafından hazırlanan tez çalışması 16.07.2019 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Mimarlık Anabilim Dalı'nda **YÜKSEK LİSANS TEZİ** olarak kabul edilmiştir.

Tez Danışmanı

Doç. Dr. Elvan Ebru OMA Y POLAT
Yıldız Teknik Üniversitesi

Jüri Üyeleri

Doç. Dr. Elvan Ebru OMA Y POLAT
Yıldız Teknik Üniversitesi

Doç. Dr. Zeynep ERES ÖZDOĞAN
İstanbul Teknik Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Faruk TUNCER
Yıldız Teknik Üniversitesi

ÖNSÖZ

Koruma bilincinin yeni bir yöntemi olan kültürel rotalar üzerine yaptığım bu araştırma neticesinde; bütüncül bir bakış ile programı ele almamı sağlayan, konuyu geliştiren ve çalışmalarına destek olan başta değerli danışmanım Doç. Dr. Ebru OMAY POLAT nezdinde, tüm Yıldız Teknik Üniversitesi, Rölöve – Restorasyon Programı'nda bulunan hocalarıma teşekkürlerimi bir borç bilirim.

Bütün kararlarımda yanımda olan ve bana olan güvenlerini her zaman yanında hissettiğim en kıymetlilerim canım annem Fatma ALKAN'a, tezimin temel kaynağı canım babam Nizamettin Taylan ALKAN'a, varlığı ile manevi desteğim olan canım kardeşim Orhan Hanefi ALKAN'a ile bu süreçte evde nazımı en çok çeken canım ablam Fatma VELİOĞLU'na çok teşekkür ederim.

Kurumum Yeditepe Üniversitesi'nden başta Prof. Dr. Ayşe Gülçin KÜÇÜKKAYA ve Doç. Dr. Ece Ceylan BABA olmak üzere tüm hocalarıma; bana her konuda yardımcı olan değerli asistan arkadaşlarım Çağlayan İNCE, Esra Nur PELEN, Oya BABALI, Deniz SOYİPEK, Tansu DOĞAN, Ezgi ÖZKOÇ ve Ceylan SÖZER'e çok teşekkür ederim.

Elindeki ilgili tüm bilgileri seve seve benimle paylaşan Sayın Raif KAPLANOĞLU'na; kaynaklarına erişmemi kolaylaştıran Orhangazi ile İznik Belediyeleri'ndeki çalışanlara; Orhangazi Avrasya ve Etnografya Vakfı'na ve onlarla irtibatımı sağlayan babama teşekkür ederim.

Bu zaman zarfında desteklerini esirgemeyen ve türlü agresifliklerime katlanmak durumunda kalan başta Aymesey ALBAY, Kader YAVUZ, Görkem Nazlı ÇELİK, Zeynep Nihan ŞARLAK, Nazlıcan ALKAN ile Buket ÖZCAN olmak üzere tüm kıymetli dostlarıma çok teşekkür ediyorum.

Temmuz, 2019

Pınar Lütfiye ALKAN

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
KISALTMA LİSTESİ	viii
ŞEKİL LİSTESİ.....	viii
ÇİZELGE LİSTESİ	x
ÖZET	xi
ABSTRACT.....	xiii
BÖLÜM 1	
GİRİŞ	1
1.1 Literatür Özeti.....	1
1.2 Tezin Amacı.....	3
1.3 Hipotez.....	3
BÖLÜM 2	
ÇALIŞMA ALANININ TANIMLANMASI: İZNİK GÖLÜ ve ÇEVRESİ.....	5
2.1 Alanın Doğal Çevre Özellikleri	5
2.2 Alandaki Yerleşimin Tarihçesi	11
2.3.1 Tarih Öncesi (Prehistorik) Çağlarda Yerleşim	11
2.3.2 Tarih Çağlarında Yerleşim	13
2.3.2.1 Bölgedeki İlk İnsan Toplulukları ve Nikaia (İznik).....	13
2.3.2.2 Roma Dönemi Yerleşimleri	17
2.3.2.3 Bölgedeki İlk Türk Devleti ve Geç Bizans Devleti	20
2.3.2.4 Türk Hakimiyeti ve Yeni Yerleşimler	21
BÖLÜM 3	
TARİHİ YOLUN TANIMLANMASI: İZNİK GÖLÜ’NÜN GÜNEY KİYISI, İZNİK (NIKAIA) – GEMLİK (KIOS) TARİHİ YOLU	29
3.1 Tarih Boyunca Çalışma Alanından Geçen Ticari ve Askeri Yollar	29
3.2 İznik (Nikaia) – Gemlik (Kios) Yolu.....	36
3.2.1 Yolun Tarihçesi.....	38

3.2.2	Doğal Miras Elemanları.....	39
3.2.3	Somut Kültürel Miras Elemanları.....	44
3.2.3.1	Arkeolojik Kalıntılar ve İzler.....	44
3.2.3.2	Sivil Mimari Örnekler ve Anıtsal Yapılar	49
3.2.3.3	Kırsal Yerleşimler.....	55
3.2.4	Somut Olmayan Kültürel Miras Elemanları	94
3.2.4.1	Sosyal Doku Nitelikleri	95
3.2.4.2	Ekonomik Faaliyetler.....	96

BÖLÜM 4

KÜLTÜREL ROTANIN TANIMLANMASI: İZNİK GÖLÜ'NÜN GÜNEY KIYISI, İZNİK - GEMLİK KÜLTÜREL ROTASI		102
4.1	Kültürel Mirasın Korunmasında Kültürel Rota Kavramı	102
4.1.1	Kültürel Rotaların Deneyimlenmesi: Yürümek.....	102
4.1.2	Kültürel Rota Kavramının Miras Olarak Tanımlanma Süreci	105
4.1.3	Kültürel Rotaların Sınıflandırılma	114
4.1.4	Kültürel Rotaların Planlanması ve Yönetimi.....	118
4.2	Kültürel Rota Planlanması: İznik-Gemlik Yolu	121
4.2.1	Kültürel Mirasa Yönelik Analizlerinin Değerlendirilmesi	122
4.2.1.1	Doğal Miras Elemanlarının Değerlendirilmesi.....	122
4.2.1.2	Somut Kültürel Miras Elemanlarının Değerlendirilmesi.....	123
4.2.1.3	Somut Olmayan Kültürel Miras Elemanlarının Değerlendirilmesi	127
4.2.2	Kültürel Rota Kurgusu.....	128
4.2.2.1	Kültürel Rotaların Başlangıç ve Bitiş Odakları	129
4.2.2.2	Ana Kültürel Rotanın Belirlenmesi	131
4.2.2.3	Alternatif Kültürel Rotaların Belirlenmesi	132

BÖLÜM 5

SONUÇ VE ÖNERİLER.....	145
KAYNAKLAR	151
EK A	
ANALİZ PAFTALARI	160
EK B	
ROTA ÖNERİ PAFTALARI	171
EK C	
TESCİLE ÖNERİLEN KIRSAL YERLEŞMELERİN ENVANTER FİŞLERİ	181
EK D	
KURUL KARARLARI	187
ÖZGEÇMİŞ	191

KISALTMA LİSTESİ

CIIC	Comité International Des Itinéraires Culturels
ÇEKÜL	Çevre ve Kültür Değerlerini Koruma ve Tanıtma Vakfı
EICR	The European Institute of Cultural Routes
EPA	Enlarged Partial Agreement on Cultural Routes
ETIS	European Tourism Indicators System
ICCR	International Committee on Cultural Routes
ICOMOS	International Council on Monuments and Sites
UNESCO	United Nations Educational Scientific and Cultural Organization
UNWTO	United Nations World Tourism Organization

ŞEKİL LİSTESİ

	Sayfa
Şekil 2.1 Çalışma alanının konumu	5
Şekil 2.2 Çalışma alanının sınırları – İznik Gölü ve Çevresi veya İznik Depresyonu .	6
Şekil 2.3 Çalışma alanındaki düzlükler ile dağlar	6
Şekil 2.4 Çalışma alanındaki yükseklik analizleri	7
Şekil 2.5 İznik Gölü'nün batısından doğusuna bakış – doğusundan batısına bakış.....	7
Şekil 2.6 Çalışma alanındaki ulaşım ağı	9
Şekil 2.7 İznik Gölü ve çevresinde yer alan höyükler	11
Şekil 2.8 Bithynia Bölgesi sınırları	11
Şekil 2.9 Roma Dönemi yerleşimleri.....	14
Şekil 2.10 İznik Gölü'nün kuzeyinde inşa edilen Roma köprüsü.....	20
Şekil 2.11 Kâtip Çelebi'nin Cihannümasına göre Anadolu kasabaları	20
Şekil 2.12 Heinrich Kiepert'in 1890 tarihli haritasına göre çalışma alanındaki yerleşimler	23
Şekil 2.13 Richard Kiepert'in 1907 tarihli haritasına göre çalışma alanındaki yerleşimler	23
Şekil 2.14 Osmanlı Dönemi'nde çalışma alanında kurulan yerleşim yerleri	20
Şekil 3.1 Roma Dönemi yol ağı.....	31
Şekil 3.2 Bizans Dönemi yol ağı	32
Şekil 3.3 Osmanlı Beyliği'nin kuruluş döneminde Bizans Dönemi yol ağı.....	33
Şekil 3.4 17. yüzyılın ilk yarısında çalışma alanındaki yol ağı	35
Şekil 3.5 19. yüzyılın ilk yarısında çalışma alanındaki yol ağı	35
Şekil 3.6 Gemlik ile İznik arasındaki güncel yol güzergâhı	36
Şekil 3.7 Gemlik – İznik yolu eğim analizi grafiği.....	38
Şekil 3.8 Tarih öncesi dönemden günümüze İznik Gölü çevresindeki yol ağı.....	38
Şekil 3.9 İznik Gölü çevresi zeytin koridoru ve tarım alanları	41
Şekil 3.10 Müşküle yol sapağında ve Müşküle Camii'nin önünde bulunan anıt ağaç	43
Şekil 3.11 Sölöz'de bulunan tarihi zeytin ağaçları	45
Şekil 3.12 Ayazma mesire alanı / Yeni Sölöz, Gürle tepesi	45
Şekil 3.13 Karsak Köprüsü	46
Şekil 3.14 Gürle çevresindeki Roma kaldırımı ve Müşküle çevresinden çıkarılan mil taşı	47
Şekil 3.15 Müşküle – Örencik arasındaki kale kalıntıları - Hisarkale	46
Şekil 3.16 Karsak Kalesi – Karacakaya Kalesi kalıntıları	47
Şekil 3.17 Kroulla (Gürle) antik dönem yerleşim yeri kalıntıları	47
Şekil 3.18 Müşküle mezarı, antik dönem yerleşim izleri	48

Şekil 3.19	Gölyaka (Mamure) Köyü'nden çıkarılan Demetrios'un mezar steli.....	49
Şekil 3.20	Gürle Mahallesi'nde zemin katı bakkal olan konut örneği.....	52
Şekil 3.21	Restorasyondan önce ve sonra Gürle Orhan Bey Cami	53
Şekil 3.22	Restorasyondan önce ve sonra Gürle Mahallesi hamamı	54
Şekil 3.23	Gürle Mahallesi'ndeki tarihi çeşmeler	55
Şekil 3.24	Yeni Gürle Mahallesi Ermeni Kilisesi.....	55
Şekil 3.25	Göllüce Mahallesi'ndeki tarihi hamam	58
Şekil 3.26	Gemiç Mahallesi tarihi Taş Mektep	55
Şekil 3.27	İznik-Gemlik yolu, Karsak'tan Aydınlar'a incelenen mahalleler.....	56
Şekil 3.28	İznik Gölü çevresinde Antik dönem yerleşim yerleri ve önemli yollar.....	59
Şekil 3.29	Karsak Mahallesi hava fotoğrafı.....	59
Şekil 3.30	1990'lı yıllarda Karsak Köyü geleneksel dokusu ve Karsak Kalesi kalıntısı.....	60
Şekil 3.31	Karsak Mahallesi geleneksel konut örnekleri.....	61
Şekil 3.32	Gemiç Mahallesi hava fotoğrafı.	63
Şekil 3.33	Gemiç'te terk edilen geleneksel konut örneği	64
Şekil 3.34	Gemiç Mahallesi geleneksel konut örnekleri	65
Şekil 3.35	Gürle Mahallesi hava fotoğrafı.....	65
Şekil 3.36	Gürle Mahallesi geleneksel mimari dokusu ve konut örnekleri	67
Şekil 3.37	Gürle Mahallesi, 99 pencereli ev	67
Şekil 3.38	3. derece arkeolojik sit alanı olan Gürle Mahallesi'nin genel görünümü....	67
Şekil 3.39	Yeni Gürle Mahallesi hava fotoğrafı.	68
Şekil 3.40	Yeni Gürle Mahallesi konut örnekleri	69
Şekil 3.41	Akharem Mahallesi hava fotoğrafı.	70
Şekil 3.42	Akharem Mahallesi konut örnekleri	71
Şekil 3.43	Gölyaka Mahallesi hava fotoğrafı	72
Şekil 3.44	Mühendislerce planlanan Gölyaka Köyü	73
Şekil 3.45	Gölyaka Mahallesi konut örnekleri	73
Şekil 3.46	Dutluca Mahallesi hava fotoğrafı	74
Şekil 3.47	Dutluca Mahallesi konut örnekleri	75
Şekil 3.48	Yeni Sölöz Mahallesi hava fotoğrafı.	76
Şekil 3.49	Yeni Sölöz Mahallesi konut örnekleri	77
Şekil 3.50	Yeni Sölöz Mahallesi konut örnekleri	77
Şekil 3.51	Sölöz Mahallesi hava fotoğrafı.....	78
Şekil 3.52	Sölöz Mahallesi konut örnekleri.....	80
Şekil 3.53	Çalışma alanındaki en büyük böceklik yapısı, Sölöz	80
Şekil 3.54	Heceler Mahallesi hava fotoğrafı	81
Şekil 3.55	Paşapınar Mahallesi hava fotoğrafı	82
Şekil 3.56	Paşapınar Mahallesi konut örnekleri	83
Şekil 3.57	Paşapınar Mahallesi konut örnekleri	84
Şekil 3.58	Narlıca Mahallesi hava fotoğrafı	85
Şekil 3.59	Narlıca Mahallesi konut örnekleri	86
Şekil 3.60	Müşküle Mahallesi hava fotoğrafı.....	87
Şekil 3.61	Müşküle Mahallesi konut örnekleri.....	88
Şekil 3.62	Mustafalı Mahallesi hava fotoğrafı.....	89
Şekil 3.63	Mustafalı Köyü ve kurucu Mustafa Bey'in mezarı	89
Şekil 3.64	Mustafalı Mahallesi konut örnekleri.....	90
Şekil 3.65	Göllüce Mahallesi hava fotoğrafı	90
Şekil 3.66	Göllüce (Balarım) Mahallesi konut örnekleri.....	91

Şekil 3.67	Göllüce (Balarım) Mahallesi'ndeki tescilli tarihi çeşme	92
Şekil 3.68	Aydınlar Mahallesi hava fotoğrafı.....	93
Şekil 3.69	Aydınlar Mahallesi konut örnekleri.....	94
Şekil 3.70	Gürle'deki bir konutun ipek böcekçiliği için kullanılmış olan çardak ve çatı konstrüksiyonu	98
Şekil 3.71	Çalışma alanında terk edilmiş ve yıkılmış ev örnekleri	99
Şekil 3.72	Gürle'deki bir konutun 1,5 kat yüksekliğindeki zemin katının zeytin deposu ve yaşam alanı olarak yeniden düzenlenmiş hali	100
Şekil 3.73	İznik – Gemlik yolunda yer alan Orhangazi Ovası ve sanayi kuruluşları.....	101
Şekil 4.1	Santiago de Compostela Yolu'nun geçtiği ülkeler ve Santiago Katedrali	106
Şekil 4.2	İpek ve Baharat Yolları.....	116
Şekil 4.3	Transromanica ve Mozart Yolu Haritaları.....	116
Şekil 4.4	Avrupa Konseyi Kültürel Rotalarının şematik haritası	117
Şekil 4.5	Kültürel Rota Planlama Modeli	119
Şekil 4.6	İznik - Gemlik Arasında Kurgulanan Ana Rota (Zeytin Rotası) ve Alternatif Rota güzergâhları.	129
Şekil 4.7	Zeytin Rotası güzergâhı	131
Şekil 4.8	Zeytin Rotası boyunca eğim grafiği	132
Şekil 4.9	Doğa Rotası güzergâhı.....	133
Şekil 4.10	Doğa Rotası boyunca eğim grafiği	134
Şekil 4.11	Antik Dönem Rotası güzergâhı	135
Şekil 4.12	Antik Dönem Rotası boyunca eğim grafiği	136
Şekil 4.13	Anıtsal Yapılar Rotası güzergâhı.....	135
Şekil 4.14	Anıtsal Yapılar Rotası boyunca eğim grafiği	136
Şekil 4.15	Kırsal Mimari Rotası (uzun) güzergâhı	137
Şekil 4.16	Kırsal Mimari Rotası (uzun) boyunca eğim grafiği.....	138
Şekil 4.17	Kırsal Mimari Rotası (kısa) güzergâhı	141
Şekil 4.18	Kırsal Mimari Rotası (kısa) boyunca eğim grafiği	140
Şekil 4.19	Gezgin Rotası güzergâhı.....	143
Şekil 4.20	Gezgin Rotası boyunca eğim grafiği	143

ÇİZELGE LİSTESİ

	Sayfa
Çizelge 2.1 93 Harbi'nden sonra Hüdavendigâr Vilayetine yerleştirilen göçmenler	27
Çizelge 3.1 Çalışma alanındaki mahallelerin konut sayıları ve nüfusları.....	56

TARİHİ GÜZERGAHIN BİR KORUMA YÖNTEMİ OLARAK KÜLTÜREL ROTAYA DÖNÜŞTÜRÜLMESİ: İZNİK GÖLÜ GÜNEY KIYISI VE İZNİK-GEMLİK YOLU

Pınar Lütfiye ALKAN

Mimarlık Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Elvan Ebru OMay POLAT

Tarihi kimliği, coğrafi bağlamı ve kültürel birikimleri gibi somut bileşenlerinin yanı sıra; değer, anlam, beklenti ve tecrübe gibi manevi bileşenleri dolayısıyla da önem arz eden tarihi güzergâhların geleceğe taşınabilmesi adına “kültürel rota” kavramına dönüştürülmesi, yapılan tez çalışması kapsamında bir koruma yöntemi olarak seçilmiş ve Gemlik (Kios) – İznik (Nikaia) yolu için kurgulanmıştır.

M.Ö. 4. yüzyıldan günümüze dek sürekliliğini büyük ölçüde koruyan Gemlik (Kios) – İznik (Nikaia) güzergâhı, Bitinya Krallığı, Roma ve sonrasında Doğu Roma İmparatorluğu dönemlerinde ticaret ve tarım amacıyla öncelikli yol güzergâhı olarak kullanılmaktayken; bu güzergâhın Selçuklu, İznik-Bizans ve Osmanlı Devletleri yönetiminde önemi azalmışsa da varlığını günümüze kadar ulaştırabilmiştir. Sahip olduğu tarih ve kültür birikimi ile doğal miras öğeleri sayesinde potansiyel vaat eden bu güzergâh, bir “kültür rotası”na dönüştürülmek üzere çalışma alanı olarak seçilmiştir. Bölgede var olan somut bileşenler ile somut olmayan kültür değerleri, kurgulanan rota sayesinde birbirleriyle ilişkilendirilmiş ve bu kültür mirası öğelerinin korunması için bölgesel ölçekte kapsayıcı bir bakış açısı geliştirilmiştir.

Çalışmanın amacı, Gemlik (Kios) – İznik (Nikaia) güzergâhındaki kültür bileşenlerini tespit etmek; bu özgün değerleri birbirleri ile ilişkilendirerek günümüzde önemini yitirme durumuna gelmiş olan bu tarihi yolu, kültür rotası olarak yeniden tasarlamaktır.

Çalışma 4 ana bölümden oluşmaktadır. Birinci ve ikinci başlık, alanın ve tarihi yolun anlaşılması için yapılan teorik çalışmaları kapsamaktadır. Üst ölçekten başlanarak

uygulanan literatür taramaları ile oluşturulan kuramsal altyapı sürecinin yanı sıra, arazi çalışmaları ve uzman kişilerin bilgileriyle bu tanımlama aşaması desteklenmiştir. Çalışmaların bir neticesi olarak ikinci bölümün ilerleyen kısımlarında, bölgeye özgün olarak belirlenen başlıklar altında detaylı analiz çalışmaları yapılmıştır.

Üçüncü başlıkta, ilk olarak ‘Kültürel Rota’ kavramı tanımlanmış; ardından altyapı sürecinde güzergâh boyunca belirlenen somut ve somut olmayan kültürel bileşenlerin değerlendirilmesi yapılmıştır. Son olarak, bu analizler ve değerlendirmeler neticesinde, tarihi yolun kültürel rotaya dönüştürülebilmesi için ana ve alternatif rota güzergâhları kurgulanmıştır.

Araştırma, planlanan rota sistemlerinin gerçekleştirilmesi, tanıtılması ve yönetilmesi süreçleri için getirilen önerilerin yer aldığı dördüncü bölümle sonuçlandırılmıştır. Önerilen rotaların gerçekleştirilebilmesi için gerekli olan uygulama aktörlerinin rol paylaşımlarının yapılması ve rotanın sürdürülebilmesi için gerekli olan kullanıcı ile yerel halk iletişiminin sağlanması ve bilgilendirme-tanıtma işlemlerinin tamamlanması süreçleri aktarılmıştır.

Belirlenen rota sistemleri sayesinde, bütüncül bir koruma yaklaşımı gözetilerek İznik Gölü güney kıyısındaki kültürel mirasın sürekliliği sağlanmış ve gelecek nesillere aktarılmış olacaktır.

Anahtar kelimeler: Koruma yöntemleri, kültürel rota, kültürel ve doğal miras öğeleri, İznik (Nikaia) - Gemlik (Kios) tarihi yolu.

ABSTRACT

CONVERSION OF ANCIENT ROAD TO CULTURAL ROUTE AS AN CONSERVATION METHOD: SOUTHERN SHORE OF İZNİK LAKE AND İZNİK-GEMLİK ROAD

Pınar Lütfiye ALKAN

Department of Architecture

MSc. Thesis

Adviser: Assoc. Prof. Dr. Elvan Ebru OMay POLAT

This study applies the conservation and protection method of transferring the ancient roads to “cultural routes”, which is a strategy to carry their tangible components such as historical identity, geographical context and cultural accumulation and also intangible components as value, meaning, expectation and experience into future. Thus, the ancient road between the Gemlik (Kios) - Iznik (Nikaia) is designed as a “cultural route”. The Gemlik (Kios) - Iznik (Nikaia) road, which was in use as the main road for the commercial and agricultural activities during the period when the Bithynia Kingdom and the Roman Empire ruled over the region, has been preserved since the 4th c. CE. Despite its declining importance in the Seljuk, Iznik-Byzantine and Ottoman periods, the road has been able to survive until today. Thanks to its historical and cultural accumulation and natural heritage components that provide a basis for its potential transformation to a cultural route, the road has been selected as the study region of this thesis. In order to design the cultural route, tangible and intangible cultural values of the study region have been linked to each other as well as an comprehensive perspective has been developed to conserve all these components on the regional scale.

The aim of the study is to determine the cultural components on the Gemlik (Kios) - Iznik (Nikaia) road, to associate these authentic values with each other, and finally to re-design this historic road as a cultural route and an itinerary.

In doing this, the thesis is arranged in 4 main parts. The first and the second titles give a theoretical framework to better understand the region and the ancient road. In addition to the theoretical background, this identification phase is supported by the field studies and observations of competent people or experts. As a result of the literature studies, detailed analyses are conducted under the specific headings.

In the third chapter, first the concept of Cultural Route is defined; then, tangible and intangible cultural components are determined along the route. Finally, as a result of these analyses and evaluations, a main route as well as alternative routes have been designed in order to transfer the historical road into a cultural route.

In the fourth chapter, the research is concluded with several suggestions for the realization, implementation and management of the route systems. The processes of role-sharing among the actors for the building of the proposed routes, ensuring the communication with the locals and the visitors for the maintenance of the routes, and completing the information or representation are indicated.

The route systems that are proposed in this study on the basis of an integrated conservation approach will ensure that the cultural heritage of the region on the southern shore of Iznik Lake will be preserved and transferred to the future generations.

Keywords: Conservation methods, cultural route, cultural and natural heritage components, the Iznik (Nikaia) - Gemlik (Kios) ancient road.

1.1 Literatür Özeti

Kaynak taramalarıyla bölgenin araştırılması; saha incelemeleriyle alanın belgelenmesi işlemleri yani tezin veri tabanının oluşturulması safhası, ‘tanıma’ olarak adlandırılmış ve tüm çalışma süresince devam ettirilmiştir. Ardından derlenen bilgiler bir araya getirilip incelenerek diğer bir aşama olan değerlendirme tamamlanmıştır. Rota kurgusunun altyapısını oluşturan bu araştırma ve değerlendirme süreçleri sonucunda; İznik-Gemlik tarihi yolu, amaç ve hipotezde belirlendiği üzere bir kültür yolu olarak önerilmiştir.

Koruma uygulamalarının ön koşulu niteliğindeki tanıma kavramı, tez çalışmasının öncül adımdır. Araştırma sürecinin temelini oluşturan kaynak taramaları, tarihi yolu ve yer aldığı bölgeyi üst ölçekten başlayarak alt ölçeğe kadar tüm boyutlarıyla tanımaya ve incelemeye imkân verecek şekilde gerçekleştirilmiştir. Kaynak araştırmaları boyunca çeşitli kitaplar, dergiler, daha önceden yazılmış tezler, makaleler, seyahatnameler ve internet belgeleri incelenmiş ve eski haritalara ulaşılmış; yanı sıra yerel halk ve yönetimler ile bir araya gelinerek görüşmeler yapılmış ve destek alınmıştır.

Çalışma süresince, özellikle de incelenecek alanın belirlenmesinde *Cengiz Akbulak*’ın ‘İznik Depresyonunun Beşeri ve İktisadi Coğrafya Açısından İncelenmesi.’ doktora tezinden yararlanılmıştır. Tarihi süreç hazırlanırken: tarih öncesi bölümde, *K. Kökten*’nin araştırmalarından ve *J. Roodenberg*’in arkeolojik kazıları raporlarından; tarih çağları kısmında ana kaynak olarak *Strabon*’un *Geographika*; *V. Sevin*’in *Anadolu’nun Tarihi Coğrafyası*; *C. Texier*’nin *Küçük Asya*; *W. M. Ramsey*’in *Anadolu’nun Tarihi Coğrafyası* ve *F. Taeschner*’in *Anadolu Yol Ağı* adlı çalışmalarından önemli ölçüde faydalanılmıştır. Bunlar dışında, aynı bölüm *S. Eyice*, *R. Kaplanoglu* ve *S. Şahin*’in kitap ve makaleleri ile desteklenmiştir.

Kültürel Rota kavramı araştırma aşamasında ise; UNESCO, ICOMOS gibi kurumların önderlik ettiği toplantıların neticesinde hazırlanan tüzükler ve bildirimler ile Avrupa Konseyi'nin konu ile ilgili kararları ve uzmanlarca yazılmış çeşitli makaleler incelenmiş; yanı sıra kültür rotalarının turizm ile olan ilişkisini irdeleyen dokümanlar saptanmıştır. UNESCO'nun '*Kültürel Mirasımızın Bir Parçası Olarak Rotalar (1994)*' ve ICOMOS'un, '*Kültürel Rotalar Tüzüğü (2008)*' başta olmak üzere; güzergâhların bir parçası olan bileşenleri konu alan '*Tarihi Kent Ve Kentsel Alanların Korunması, Washington Tüzüğü (1987)*', '*Geleneksel Mimari Miras Tüzüğü (1999)*', '*Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi (2003)*' ve '*İnsani Değer Olarak Miras ve Peyzaj, Floransa Bildirgesi (2014)*' gibi belgeler incelenmiştir. E. Karataş, E. Uğur, E. Durusoy ve T. Kuruç'un tezlerinden yararlanılmış ve ÇEKÜL Vakfı'nın hazırladığı '*Kültür Rotaları Planlama Rehberi*' kitabı ana kaynaklardan biri olarak kullanılmıştır.

Araştırma süresince, fotoğraflama ve belgelemeye yönelik çalışmalarla sahadaki kültür değerleri saptanmış; bölgedeki ilçe belediyeleri ile Bursa Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Müdürlüğü'nden dokümanlar elde edilmiş; ilgili uzman kişiler ve yerel halk ile diyaloglar kurulmuştur. Araştırmacı Raif Kaplanoğlu ile yapılan görüşmeler sırasında edinilen bilgi, belge ve fotoğraflar; bölgedeki kültürel miras elemanlarının yerlerinin belirlenebilmesini sağlamıştır.

Kaynak taraması ve saha çalışması olarak iki safhada gerçekleştirilen 'tanıma' sürecinin ardından değerlendirme aşamasına geçilmiştir. Bu süreçte, analiz edilen bölgenin tüm bileşenleri ile bütüncül olarak kavranabilmesi için alınması gereken bir takım ölçütlerin belirlenmiş ve kararlar alınmıştır. Kurgulanması planlanan rotanın altyapısını oluşturmaya yönelik başlıklar yine yapılan araştırmaların içinden seçilecektir.

Bölgenin araştırılması ve değerlendirilmesi ile kültürel rota sistemini oluşturabilmek; bir dizi ölçüt ve ilkenin mekânda somut hale getirilerek kurgulanması anlamını taşımaktadır. Araştırmalar ve değerlendirmeler sonucunda geline son aşamada tarihi yolun kültürel rotaya dönüştürülmesi önerisi getirilerek bir sonuca varılmıştır. Tüm bileşenlerin bilincinde olarak önerilen bu tutarlı kültürel rota modelinin sürdürülebilirliğine ilişkin bir takım öneriler de getirilmiştir.

Tüm bu araştırma, değerlendirme ve sonuca varma süreçlerinde etkin şekilde rol alan aktörler sayesinde disiplinler arası gerçekleştirilecek rota kurgusu, eşgüdümlü yürütülecek planlama sayesinde süreklilik kazanacaktır.

1.2 Tezin Amacı

Çağlar boyunca kurulan devletler askeri, siyasi, ticari ve manevi ihtiyaçlarını gözeterek şehirlerarası ulaşım ağlarını kurgulamış ve başkentlerini de ulaşım ağlarının merkezine konuşlandırmışlardır. Tarihsel süreçte birçok devletin hüküm sürdüğü İznik gölü ve çevresi, geçmişte Bitinya bölgesi olarak adlandırılmış; en önemli kentlerinden biri de İznik kenti olarak süregelmiştir. Bitinya Krallığı'na erken dönemlerinde başkentlik yapmış olan İznik, Roma ve Bizans dönemlerinde iki kez olmak üzere tüm Hristiyanlık âleminin toplandığı konsillere ev sahipliği yapmış; Selçuklular, Latinler ve Bizans arasında hâkimiyet kavgalarına sebebiyet vermiş, İznik – Bizans devletinin 57 yıl başkentliğini üstlenmiş ve sonrasında Osmanlı döneminde de önemini arttırarak devam ettirmiştir. Bahsedilen dönemlerde bu mühim kente; denizlere ulaşım, ticaret, tarım ve manevi sebepler gibi değişen ihtiyaçlara binaen farklı yollar inşa edilmiştir. Bu yollardan, İznik Gölü'nün güney kıyı şeridinde bulunan Gemlik (Kios) – İznik (Nikea) yolu, kentlilerin ticaret yapabilmesi için Marmara Denizi'ne ve tarım yapabilmesi için verimli ovalara erişmesini sağlamaktadır. M.Ö. 4.yüzyıl'dan günümüze çok az sapmalar ile geldiği belirlenen güzergâh, Roma ve Bizans Devletleri dönemlerinde İznik kentine ulaşımında ikincil öneme sahipken Selçuklu ve Osmanlı Devletleri dönemlerinde önemini azaltarak varlığını sürdürmüştür. Bu çalışma ile 19.yüzyıl'dan günümüze, yeni yapılan yollar ile önemini tamamen yitirme durumuna gelmiş olan bahsedilen güzergâh için koruma kavramının bir yöntemi olarak kültürel rota kavramı tanımlanacak; yol ile tarihsel süreçte edindiği anlamların, deneyimlerin ve değerlerin korunması üzerine kavramlar geliştirilecektir.

Çalışmanın amacı, Gemlik (Kios) – İznik (Nikea) güzergâhındaki potansiyel kültür bileşenlerini tespit etmek; bu özgün değerleri birbirleri ile ilişkilendirerek bir kültür rotası kurgulamaktır. Bu sayede, yereldeki özgün değerlerin ortaya çıkarılması ve bölgesel boyutta koruma anlayışının geliştirilmesi; İznik Gölü güney kıyısındaki kültürel mirasın sürekliliğinin sağlanması ve gelecek nesillere aktarılması planlanmaktadır.

1.3 Hipotez

Tarihsel süreçte taşıdığı önemi yıllar içerisinde giderek yitiren Gemlik (Kios) – İznik (Nikea) yolunun, güzergâh boyunca bir bütün olarak korunması ve kültürlerin bir değeri olarak ortaya çıkarılması, bu yolun kültürel rota olarak tanımlanması ile mümkün kılınacaktır. Güzergâh üzerindeki antik kentlere ait elemanlar, geleneksel mahallelerin

dokuları ve doğal miras ögeleri, tanımlanan bu kültürel rota ile birbirlerine bağlanacaktır. Böylece, bahsedilen değlerlerin korunması için bölgesel ölçekte kapsayıcı bir bakış açısı getirilecek ve bölgedeki kültürel mirasın sürdürülebilir olması sağlanacaktır. Aynı zamanda kurgulanan rota aracılığıyla, kullanıcı farkındalığı arttırılacak ve bu sayede yereldeki değlerin korunması kolaylaştırılmış olacaktır.

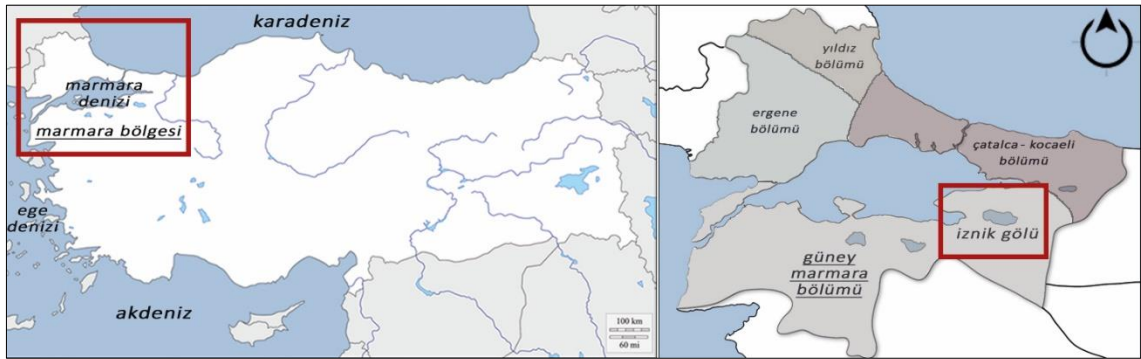

ÇALIŞMA ALANININ TANIMLANMASI: İZNİK GÖLÜ ve ÇEVRESİ

2.1 Alanın Doğal Çevre Özellikleri

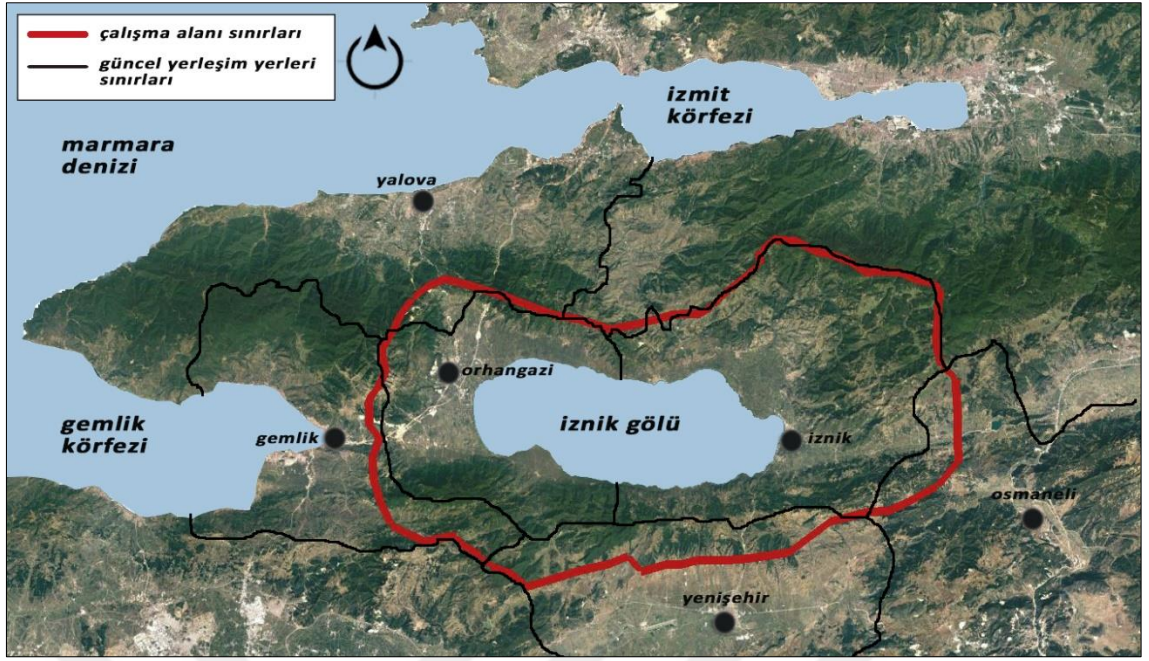
İznik Gölü'nün çevresi veya İznik Depresyonu olarak adlandırılan bölge, tez kapsamında çalışma alanı sınırları olarak belirlenmiş; gölün güney kıyısını oluşturan mevcut bağlam ve kültürel miras değerleri özelinde ise alan sınırlandırılmıştır.

Coğrafi Konum: Çalışma alanı Marmara Bölgesi'nde, Güney Marmara Bölümü'nün doğusunda bulunmaktadır (Şekil 2.1). İznik Gölü ve çevresindeki düzlükler ile dağlar, alanın belirlenmesinde doğal sınırı oluşturmaktadır.

Şekil 2.1 Çalışma alanının konumu

Çalışma alanının çevre uzunluğu 163 km ve İznik Gölü dâhil toplam alanı yaklaşık olarak 1413 km²'dir. Sınırlar içerisinde tamamen dahil olan iki ilçe, Bursa iline bağlı, Orhangazi ve İznik'tir. Yanısıra, yine Bursa iline bağlı olan Gemlik ve Yenişehir ilçelerinin bir bölümü, Bilecik iline bağlı olan Osmaneli ilçesinin bir bölümü ve Yalova merkezi kesiminin az bir bölümü inceleme sınırlarındadır (Şekil 2.2) [2].

Şekil 2.2 Çalışma alanının sınırları – İznik Gölü ve Çevresi veya İznik Depresyonu

Fiziki Koşullar: ‘Bursa Yöresi’ne [11] dâhil olan çalışma alanı, fiziki çevre özellikleri dolayısıyla birçok coğrafi elemanı bir arada bulundurmaktadır (Şekil 2.3 ve 2.4).

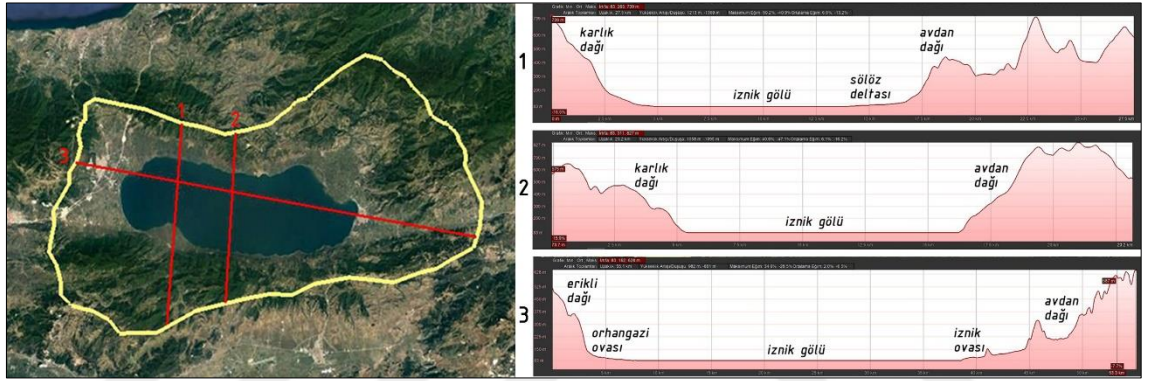
Alanın merkezinde ve en alçak kesiminde Marmara Bölgesi’nin en büyük, Türkiye’nin ise altıncı büyük doğal gölü olan İznik Gölü bulunmaktadır. İznik Gölü toplamda 302.2 km² alana sahip bir tatlısu gölüdür [12] ve bulunduğu havzaya da adını vermiştir.

Şekil 2.3 Çalışma alanındaki düzlükler ile dağlar

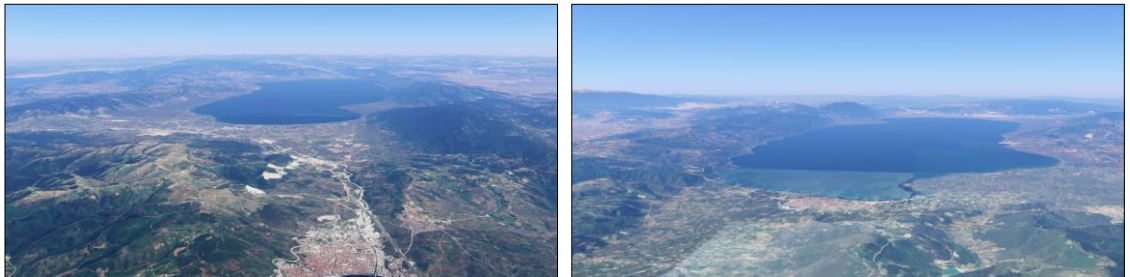
Göl, kuzeyden ve kuzeybatıdan Samanlı Dağları, güneyden Gürle ve Avdan Dağları ve batıdan Erikli Dağı ile çevrelenmiş durumdadır [2]. Gölü saran dağlık alanlar içerisindeki en yüksek noktalar, kuzaydoğusundaki Karakaya Tepesi (1260 m) ve güneybatısındaki Gürle Dağı (1282 m) iken depresyondaki en alçak noktayı da batı sınırının geçtiği Karsak Boğazı oluşturmaktadır [12].

Göl ile dağlık bölgeler arasında, iklim koşulları elverişli, toprakları verimli ve sulama imkânları fazla olan düzlükler bulunmaktadır. Bölgedeki tarım faaliyetlerinin kaynağını oluşturan bu düzlükler, gölün doğusunda ve batısında bulunan İznik ve Orhangazi Ovaları ile kuzeydoğusunda ve güneybatısında bulunan Çakırca Ovası ve Sölöz Deltası'dır. İmkanları sayesinde nüfusun arttığı ve yerleşmelerin topladığı yerlerdir [13].

Şekil 2.4 Çalışma alanındaki yükseklik analizleri

Çalışma alanındaki en önemli hidrografik birim olan İznik Gölü dışında bölgede pek çok irili ufaklı akarsu bulunmaktadır. İznik gölünün sularını Gemlik Körfezi'ne aktaran Karsak Çayı hariç, bölgedeki tüm akarsular sularını havzanın merkezinde bulunan İznik Gölü'ne akıtırılar. Bölgedeki en uzun ve en önemli akarsu gölün güneydoğusundaki Karadere veya Karasu Deresi'dir. Gölün güneybatısında bulunan ve İznik Gölü'ne dökülen diğer önemli dere de Sölöz Deresi'dir [12].

Şekil 2.5 İznik Gölü'nün batısından doğusuna bakış – doğusundan batısına bakış

İklim ve Yağış Özellikleri: İznik havzasında, Akdeniz ve Karadeniz iklimlerinin geçiş tipi niteliğindeki Marmara iklimi koşullarına rastlanmaktadır. Bölgedeki iklim

özelliklerinin oluşmasında, yer şekillerinin çeşitlilik göstermesinin etkisi büyüktür. En düşük ve en yüksek yeryüzü şekilleri arasındaki yükseklik farkının 1200m'leri bulması sıcaklı ve yağış şartlarında farklılık oluşturmaktadır. Buna göre göl çevresindeki alçak düzlüklerdeki yıllık ortalama sıcaklık 14 C° olup yüksek kesimlere çıkıldıkça bu sıcaklık 9 C° 'ye düşmektedir. Göl çevresindeki sıcaklıklar düzlük alanlardan dağlara doğru çıkıldıkça azalırken, kuzeyden güneye ve batıdan doğuya doğru gidildikçe de az miktarda artış göstermektedir [12].

Yıllık ortalama yağış değerleri de gölün doğusunda ve batısında farklılık göstermektedir. Yükseltinin artması ile yağış miktarında da artış görülmektedir. Yağışların çoğunlukla yağmur, yüksek kesimlerde ise kar olarak düştüğü sahada, en yağışlı geçen mevsim kış mevsimidir.

Tüm bu iklimsel verilere göre: Çalışma alanı orta iklimler kuşağında yer alan, kışları ılık ve yağışlı geçen, yazları sıcak ve nispeten kurak iklim özelliği taşımaktadır [2].

Toprak Çeşitleri ve Bitki Örtüsü: Toprak tipleri bakımından çeşitlilik gösteren bölgede görülen toprak çeşitlerinden bazıları; kahverengi orman toprakları, kırmızı kahverengi Akdeniz toprakları, kolüvyal ve alüvyal topraklardır. Alüvyal topraklar en verimli arazi sınıfını oluşturduğundan önemli bir zirai potansiyele sahiptir [12]. Orhangazi Ovası, İznik Ovası, Çakırca Ovası, Sölöz Deltası ve Karadın Oluğu araştırma alanındaki en verimli ziraat sahalarına karşılık gelmektedir. Yamaçlarda ve yüksek kesimlerde yer alan topraklar ise sürekli olarak aşınmaya maruz kalmaları, iklim koşullarının ürün çeşitliliğine imkân tanınaması ve eğimin fazla olması sebebiyle düşük bir zirai potansiyele sahiptirler [13].

İznik havzasının bitki örtüsü, başta iklim koşullarının olmak üzere yeryüzü şekilleri, eğim, bakı, toprak özellikleri ve beşeri faktörlerin sonucu olarak şekillenmiştir [12]. Bölgedeki bitki örtüsü çeşitleri, nemli ormanlar, kuru ormanlar, maki ve psödomaki şeklinde sınıflandırılabilir [2]. Ormanlarda hâkim tür, alçak kesimlerde meşe, yüksek kesimlerde kızılçam iken, depresyonun kuzeyinde İznik Gölü'ne bakan yamaçlarda maki türleri; Avdan ve Gürle dağlarının kuzeye bakan yamaçlarında psödomaki türleri görülmektedir.

Zamanla İznik Gölü havzasındaki nüfus artışına bağlı olarak tarımsal faaliyetlerin yoğunlaşması nedeniyle arazi kazanmak amacı ile orman açmaları başta olmak üzere, ağacın mesken yapım malzemesi ve yakacak olarak kullanılması, yol yapımı nedeniyle

gerçekleştirilen tahribat sonucunda ormanlar, çeşitli nedenlerle çıkan yangınlar sonucunda ormanlar ile birlikte maki ve psödomaki alanlarında da daralma meydana gelmiştir. Bu tahribatlar sonucunda ormanlar, ancak dağların yüksek kesimlerinde ve fazla eğimli alanlarda varlığını sürdürmeye devam edebilmiştir [2].

Ulaşım: İznik Gölü çevresindeki yerleşim yerlerini merkezlere bağlayan ana hat İstanbul-Bursa karayoludur [14]. İstanbul'dan Bursa'ya ulaşımında Yalova – Orhangazi – Gemlik güzergâhını takip eden bölünmüş yol, çalışma alanındaki en işlek yoldur Eylül, 2010 sözleşme tarihli İstanbul – İzmir Otoyolu'nun tamamlanması ve hizmete açılması süresince, en işlek diye belirlenen yolun yoğunluğu azalmış ve yollar alternatif kazanmıştır.

Çalışma alanındaki bir diğer önemli yol, İznik ilçesini Yenişehir ve İnegöl üzerinden Bursa'ya bağlayan devlet yoludur ki; bu güzergâh aynı zamanda İznik, Orhangazi ve Gemlik ilçelerini Anadolu'nun iç kesimlerine ulaştırmaktadır [2].

İznik Gölü'nün yer aldığı iki ilçe olan İznik ve Orhangazi arası ulaşım, İznik Gölü'nün kuzey ve güney kıyısından yapılabilmektedir. Bölgedeki en eski yollardan olan bu güzergâhlar, tali yollara ayrılarak gölün çevresinde konumlanmış olan ilçe mahallelerine ulaşım imkânı sağlamaktadır [14].

Şekil 2.6 Çalışma alanındaki ulaşım ağı [15]

Sosyal Durum: İznik ilçesi, cumhuriyet tarihin ilk yıllarında Yenişehir’e bağlı bir bucak merkeziyken, 1930 tarihinde ilçe merkezi yapılmış ve Bursa iline bağlanmıştır. 46 tane mahallesi olan İznik ilçesinin toplam nüfusu 42.616 (TÜİK, 2017) kişidir.

İznik Gölü’nün %51’lik kısmı, Orhangazi sınırları içerisinde yer almaktadır [9]. 31 tane mahalleye sahip olan ilçenin toplam nüfusu 2017 TÜİK verilerine göre 78.048 kişidir.

Orhangazi ve İznik ilçelerinin sınırları içerisinde yer alan mahallelerin büyük çoğunluğu İznik Gölü’nün kuzey ve güney kıyılarına konumlanmıştır (Şekil 2.2). Kent ve kırsal nüfus dağılımlarına bakıldığında, çalışma alanındaki toplam nüfusun % 45.1’i kırsal alanlarda, %54.9’u ise kentsel alanlarda yaşamaktadır [2].

Ekonomik Durum: Yerel halkın ekonomisinin temelini, zeytincilik, bağcılık, meyve ve tahıl yetiştiriciliği gibi tarım faaliyetleri oluşturmaktayken; özellikle 1970’li yıllardan itibaren sanayi sektörü çalışma alanındaki varlığı artmaya başlamıştır. Hayvan besiciliği, ormancılık ve turizm gibi sektörler ise daha geri planda kalmıştır [2]. Bölgede, 1960’lı yıllara kadar yaygın olan ipek böcekçiliği faaliyetleri ise bugün tamamen bitmiş durumdadır.

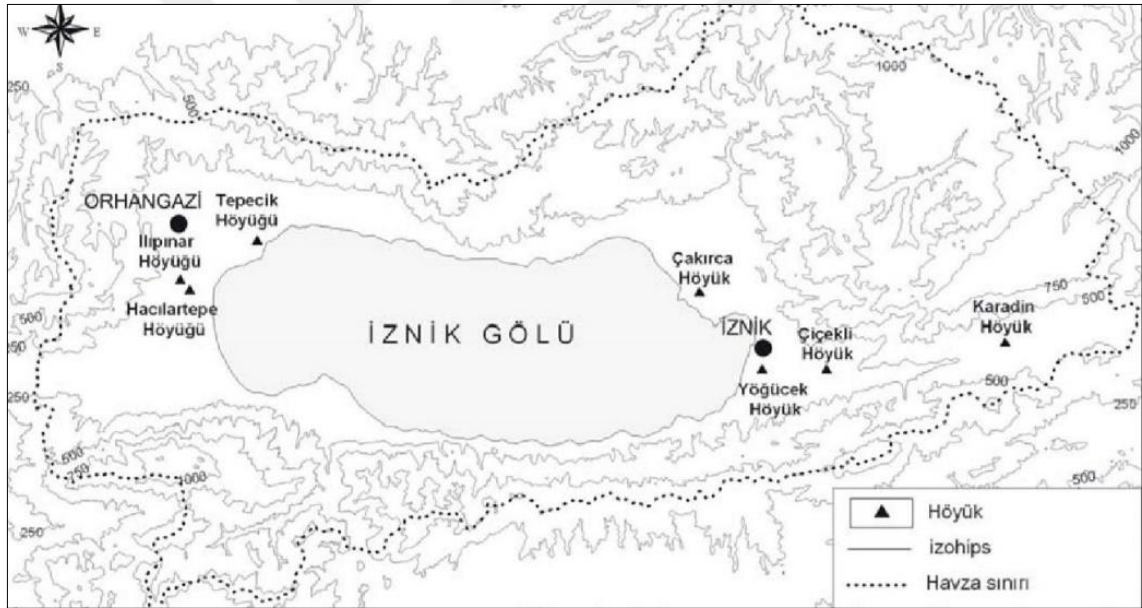
14 ile 17. yüzyıllar arasında, İznik kentinde halkın başlıca geçim kaynağı olan çinicilik, alanda önemli tarihsel geçmişi olan bir ekonomik faaliyettir. Türk sanatındaki kökeni Uygurlara dayanan çinicilik zanaati, Karahanlılar ve Gazneliler zamanında mimaride kullanılmıştır; ancak süsleme düzeni ile mimarinin bağdaştırıldığı ilk örneklerine Büyük Selçuklular zamanında rastlanmaktadır [10]. Selçuklu Devleti döneminde bir çok anıtsal yapının iç süslemesini oluşturan çinilerin kullanımı, Osmanlı Devleti döneminde de farklı teknikler sayesinde geliştirilerek devam ettirilmiştir. İznik kenti, gerek hammaddeye olan kolay erişimi gerekse Bursa ve İstanbul gibi idare merkezlerine olan yakınlığı sayesinde, 14. yüzyılın ortalarından itibaren Osmanlı devletinin çinicilik merkezi olarak kazandığı önemini, 18.yüzyıla kadar sürdürebilmiştir [2]. 16.yüzyılda çinicilik sanatı İznik kenti ile özdeşleştirilmiş ve bu dönemde kentten “Çiniznik”, “Çin-i Maçin-i Rum” isimleriyle bahsedilmiştir [3]. 18.yüzyılda tamamen sona eren İznik çinisi üretimi yaklaşık 300 yıl aradan sonra 1980’li yıllarda yeniden teşvik edilmeye başlanmıştır; günümüzde İznik ilçesinde 30 kadar çini üretim atölyesi bulunmaktadır.

2.2 Alandaki Yerleşimin Tarihçesi

İznik Gölü ve çevresi, coğrafi konumu vasıtasıyla Anadolu'ya ulaşan yolların kavşak noktası durumunda olup kara ve deniz yolu ticareti için kolaylık sağlamakta; doğal çevre özellikleri vasıtasıyla da güvenli yerleşim yerlerinin kurulmasına ve verimli topraklarında tarım yapılmasına imkân vermekte olduğundan, toplumlar için hemen her devirde çekici bir alan olmuştur.

2.2.1 Tarih Öncesi (Prehistorik) Çağlarda Yerleşim

İnceleme sahasında yapılan arkeolojik araştırmalarda; alanda Paleolitik ve Mezolitik dönemlerin izine rastlanmamış ve ilk yerleşim yerlerinin Neolitik Dönem'e ait olduğu tespit edilmiştir. Ilıpınar, Yügücek, Çakırca, Karadin, Çiçekli, Hacılartep ve Tepecik höyükleri bölgede kurulan ilk yerleşimlere örnektir; en kapsamlı araştırma yapılmış olanı ise Ilıpınar Höyüğü'dür (Şekil 2.7) [2].

Şekil 2.7 İznik Gölü ve çevresinde yer alan höyükler [2]

Ilıpınar Höyüğü: İznik Gölü'nün batısındaki düzlük kısımda, Orhangazi ilçe merkezinin 1.5 km güneyinde yer almaktadır. Yaklaşık olarak 2 hektarlık alana yayıldığı tespit edilen höyük, 250 m çapında ve 5 m yüksekliğinde olup Anadolu'nun merkezinden Marmara Denizi'ne giden güzergâh üzerindeki en büyük ve en iyi korunmuş prehistorik yerleşimlerden biridir [16].

1948 yılında yaptığı Prehistorya araştırmalarında elde ettiği verilere göre Kılıç Kökten: “Orhangazi önlerinde ve yine göle yakın yerde ‘Tepetarla’ adını taşıyan küçük bir tepe

ile bundan daha büyük ve kenarında gür bir kaynak (Pınar) bulunan ‘Ilıcapınar’ höyükleri tespit edilmiştir.”, diyerek ilk kez Ilıpınar höyüğünden bahsetmiştir [17]. Sonrasında, Mellaart, Lloyd ve Cullberg adlı araştırmacılar ile tanıtılan höyükteki fiili çalışmalar 1987 yılında Hollanda Arkeoloji Enstitüsü tarafından başlatılmıştır [8].

1987-1988 tarihleri arasında J. Roodenberg yönetiminde yapılan kazılarda; “höyükte en altta Neolitik Çağ’dan başlayan ve en üstte Bizans Devrine kadar süren katmanlaşma”, saptanmıştır [18]. İlk tabaka M.Ö. 6500-6400 yıllarına; son tabaka ise M.S. 6. ve 7. yüzyıllara tarihlenmektedir ve yerleşim yerinin bu dönemden sonra terkedildiği düşünülmektedir [19].

Yügücek Höyüğü: Çapı yaklaşık 100 m, yüksekliği 3 m’dir ve İznik’in 1 km güneyinde bulunmaktadır. Neolitik Dönem yerleşim yerlerinden olduğu düşünülmektedir. 4000 yıldan fazla bir geçmişi olan höyük, günümüzde tarım amaçlı kullanıldığından fazlasıyla bozulmaya uğramıştır [2].

Çakırca Höyüğü: Gölden 2 km içerde, Çakırca Köyü’nün 2 km doğusunda bulunan höyüğün çevresi yaklaşık 200 m, yüksekliği 9 m’dir. Bölgedeki en büyük höyüklerden olan Çakırca ve ya Çukurca Höyüğünde, M.Ö. 3000 yılına ait kalıntılara rastlanmıştır. Çevresinde ve üzerinde yer alan tarım alanları, höyük yüzeyinde tahribatlara sebep olmaktadır [20].

Karadin Höyüğü: İznik’in 13 km doğusunda yer alan höyüğün çevresi yaklaşık olarak 150 m, yüksekliği ise 8 m’dir. Höyük, günümüzde zeytin ve sebze yetiştiriciliği yapıldığı için giderek alçalmakta ve daralmaktadır [2].

Çiçekli (Üyücek) Höyüğü: İznik Gölü’nün doğusunda yer almaktadır; höyüğün çevresi yaklaşık 150 m, yüksekliği 5 m’dir [2]. Eteklerinde yer alan bağlar ve tarım alanları gün geçtikçe genişlemekte ve höyüğü tahrip etmektedir [20].

Hacılarstepe Höyüğü: Ilıpınar Höyüğünün güneydoğusunda yer alan Hacılarstepe prehistorik yerleşim yerinin çapı 150 m ve yüksekliği 4m’dir [2].

Tepecik Höyüğü: Bir diğer yerleşim yeri olan Tepecik Höyüğü, İznik Gölü’nün kuzeybatısında yer almaktadır. Çapı yaklaşık 200 m, yüksekliği ise 7 m kadardır. Ilıpınar Höyüğüne yakın olmasına rağmen yerleşmenin daha geç dönemlere tarihlendiği bilinmektedir.

2.2.2 Tarih Çağlarında Yerleşim

Doğal çevre özellikleri ve konumu sayesinde çalışma alanının tarihi, oldukça eskiye dayanmaktadır. İstanbul’u Anadolu’ya bağlayan yollarını barındırdığı için İznik Gölü ve çevresi tarihi süreçte büyük bir öneme sahip olmuştur [2].

İznik Gölü ve çevresine ait ilk bilgilere, eskiçağ yazıtlarında birçok kez rastlanmaktadır. Bunlardan en eskisi Troia Savaşı dönemine zamanına denk gelen Homeros’un (M.Ö. 8. veya 7. yüzyıl) İlyada Destanı’dır. Strabon’un eserinde ise bu bölüm; “bereketli Askania ilinden gelmişlerdi cenk sürdürmeye” ifadesi ile aktarılmıştır [21].

2.2.2.1 Bölgedeki İlk İnsan Toplulukları ve Nikaia (İznik)

Luka: “Yeryüzünde filozofların belirttiği insanların daima genç kaldığı bir yer olduğuna inanmak istiyorum.”

Silvanus: “Böyle bir yer var Luka, gördüm orayı...”

Luka: “Neresi orası?” diye ikirciklendi.

Silvanus: “Bithynia!..”

Luka hoş bir seda ile Bithynia adını tekrarladıktan sonra; “Gerçekten orada insanlar genç mi kalıyor Silvanus?”

F.G. Slaughter’in The Road to Bithynia (1951) adlı kitabından [22].

Bithynia’da bulunan çalışma alanına yerleşen ilk kavimler ve yerleştikleri yerlere dair net bilgiler olmadığı için bölgedeki gelişmeler, Trakya Bölgesi ve Batı Anadolu’daki gelişmeler ile kıyaslayarak ortaya konulabilmektedir [2].

Balkanlarda yaşayan Thrak kökenli kavimlerin pek çoğu, M.Ö. 2. binyılın sonlarında ve M.Ö 1. binyılın erken dönemlerinde diğer kavimlerin istilaları sonucunda, Kuzeybatı Anadolu’ya göç etme durumunda bırakılmışlardır [23]. Bu dönemlerde, Bithynia olarak adlandırılan bölgede, yine Thrak kökenli Bebryk adında bir halkın yerleşik olduğu ve evvelden Bebrykia olarak adlandırıldığı da bilinmektedir [24]. Bithynler, M.Ö. 8. yüzyılın sonunda ve 7. yüzyılın başında Trakya’yı terk ederek, Anadolu’ya yerleşmiş [25] ve Bebrykia Yarımadası’na hâkim olmuşlardır [20]. İnceleme alanımızı da içine alan bir bölgeye yerleşen Bithynler, burada Bithynia Devleti’ni kurmuşlardır ve bölge, bu dönemden itibaren ‘Bithynia Bölgesi’ olarak anılmıştır.

Ünlü coğrafyacı Romalı Strabon'a göre: “*Bithynialılarla Phrygialılar ve Mysialılar hatta Kyzikos dolayındaki Dolionlar ve Mygdonlar ve Troialılar arasındaki sınırı belirtmek zordur.*” [26]. M.Ö. 5. yüzyılda yaşamış olan coğrafyacı Skylaks'a göre: “*Mariandynialılardan sonra, Trakya Bitinyalıları halkı vardır. Ardından Sangarios Irmağı ile diğer bir ırmak olan Artanes, (üzerinde Herakleialıların yaşadığı) Tynias Adası ve Rhebas Irmağı gelir. Ardından direkt olarak bu şekilde ilerlenince ve daha önce sözünü etmiş olduğumuz Karadeniz'in ağzındaki tapınak yer alır. Bu tapınaktan sonra, Trakya dışındaki Khalkedon kenti ve ondan sonra, Olbia Körfezi'ne gelinir. Mariandynialıların topraklarından Olbia Körfezi'nin sonuna kadar ulaşan sahil yolculuğu (çünkü Bitinyalıların Trakyası bu derece büyüktür) üç gün alır. Karadeniz'in ağzından Maiotis Gölü'nün ağzına kadarki deniz seyahati ve de Avrupa'dan Asya'ya uzanan seyahat hemen hemen eşit mesafededir.*” [27]. Bu anlatım ile Bithynler'in, M.Ö. 4. yüzyılda Sakarya Irmağı'ndan İzmit Körfezi'ne kadar olan alanda yerleştikleri söylenilebilir [23].

Bithynia Bölgesi günümüzde, İstanbul'un Anadolu yakasını, Kocaeli, Adapazarı ve Bolu illerini, Zonguldak ilinin batısını, Bilecik ve Bursa illerinin de kuzey kesimlerini kapsamaktadır (Şekil 2.8).

Şekil 2.8 Bithynia Bölgesi sınırları [28]

M.Ö. 498-497 yıllarında, İzmit Gölü ve çevresi, Marmara Bölgesi'nde tümüyle egemenlik kuran Persler'in kontrolüne geçmiştir. Bithynialılar, Perslerin satraplık örgütünün içine

alınmış olmalarına rağmen yerel sülalelerin yönetimi altında olduklarından, bağımsızlıklarını belli bir düzeyde koruyabilmişlerdir. Bölgedeki İran hâkimiyeti, Makedonyalı Büyük İskender'in M.Ö. 334 yılında Persler'e karşı yaptığı savaşı kazanması ile son bulmuştur [23]. İznik Gölü ve çevresi, Büyük İskender'in sefer yolu üzerinde olmadığından ciddi yıkımlardan korunabilmiştir.

Nikaia (İznik)

Strabon, İznik'in kurulması ve isimlendirilmesi hakkında: “*Nikaia ilk defa Philippos'un oğlu Antigonos tarafından kuruldu ve buraya Antigonias ismini verdi; sonradan Lysimakhos'un karısının ismine izafeten buraya Nikaia dendi.*” demiştir [26]. Bu bilgiye göre; Büyük İskender öldükten sonra kurduğu geniş imparatorluğu paylaşan komutanlarından biri olan Antigonos, M.Ö. 316 yıllarında İznik Gölü (Askania) kıyısında bir şehir kurmuş ve buraya Antigonias adını vermiştir. Çok geçmeden, M.Ö. 301 yılında Lysimakhos, savaşta Antigonos'u yenerek şehri ele geçirmiş ve karısı Nike'den esinlenerek şehre Nikaia ismini vermiştir [29].

Strabon'dan daha eski dönemde M.Ö. 6. yüzyılda yaşamış olan Byzantionlu Stephanos “Ethnika” adlı eserinde, burada Bottia – Bottiaei'lerin kurdukları bir koloninin bulunduğunu bildirir. Bir Thrak kavimi olan Mysialılar, bölgeyi gelerek işgal ve tahrip etmiş; sonradan da şehir Antigonos tarafından tekrar kurulmuştur [29]. Syklaks'ın gölün çevresinde yaşayan halklardan Phrygialılar ve Mysialılar olarak söz etmesi, İznik civarında Mysialıların bulunduğunu kanıtlamaktadır [3].

Stephanos'un verdiği bilgiyi, Nikomedeia'lı (İzmit) Arrianos'un “Bithyniaka” isimli kitabındaki “*Nikaia, Bityhnia sınırında bir Mysia kenti; Lysimakhos tarafından Askania Gölü kıyısında kurulmuş olup, daha önceleri Helikore ismini taşıyan, mertlik ve zenginliği ile Helenlerin hayranlığını kazanmış (bir kent) idi; burası Mysialılar tarafından hileyle zapt edilince, erkeklerin bir kısmı can vermiş, bir kısmı da çevre kentlere yerleşmişlerdi; yurtları ise yakılıp yıkılmıştı. İskender'in ölümünden sonra Lysimakhos tarafından yeniden kurulmuş, Antipatros'un kızına izafeten de Nikaia adı verilmiştir.*” ifadesi ile tamamlamıştır [21].

İznik'in adlandırılmasına dair Sencer Şahin: “*Nikaia çevresinde, şarabın haram sayıldığı bugün bile yoğun bir bağcılık vardır. Müşküle üzümü, İznik'in en önemli ihraç ürünü ve gelir kaynağıdır. Antik Nikaia'nın üzüm ve şarap bahşeden tanrı Dionysos ile olan kök bağlantısı kuşkusuz çevrenin bu özelliğinden, yani «Helikore», -asmasının, üzümünün*

bol- oluşundan kaynaklanmıştır.” diyerek kentin eski adının ‘Nikaia’ değil, ‘sarmaşığı, asması bol’ anlamına gelen ‘Helikore’ olduğunu savunmuştur [30].

İznik’in doğu ucunda yer alan Lefke Kapı yazıtlarında, şehir halkı kendi soylarının eski Yunan mitolojisindeki tanrı Dionysos ve Herakles ile kaynak perisi Nikaia’dan geldiğini yazmışlardır. Şehir sikkelerinde yer alan Dionysos ve Herakles tanrılarının isimleri, kentin mitolojik kökenine duyduğu saygının bir kanıtı olarak gösterilebilir [29].

Sencer Şahin, İznik’in bugünkü adını da mirasçısı olduğu antik Nikaia kentinden aldığını söylemektedir. Şöyle ki: İznik sözcüğündeki “-nik” hecesi Nikaia’nın ilk hecesinden, “İz” hecesi ise Yunanca *eis* veya *is* öntakısından gelmektedir. Nikaia kenti çevresine yerleşmiş olan Türk fetihçiler Rum köylülerine “*Bu yol nereye çıkar?*” ya da “*Nereye komşu?*” sorularını yönlendirdiklerinde “*İs-Nikean*” yani Nikaia’ya cevabını almışlardır. Cevabı bir kalıp olarak kabullenen Türkler, önceleri kentin ismine *İsnikean* derken sonradan bunu kısaltıp İznik olarak benimsemişlerdir [21].

1960lı yıllarda İznik’e gelen Doğan Kuban, kentin geleneksel sivil mimari dokusunun bozulmuş olduğunu, mimari karakterden yoksun tekdüze yeni yapılar ile bezendiğini ve bu sebeple de Mudurnu ile Göynük gibi bölgede bulunan diğer ilçelere kıyasla tarihi strüktürünü kaybettiğini söylemiştir. Yanı sıra, kentin çok önemli Bizans ve Osmanlı eserleri ile dolu olduğunu ve doğal çevre güzellikleri bakımından da stratejik bir konumda bulunduğunu eklemiştir [31].

Bithynia Krallığı

Bithynialılar Prens Bias döneminde (M.Ö. 377-327); Büyük İskender’in satrapı olan Kalas’ı, topraklarını ele geçirmeye çalışırken yenilgiye uğratmışlar ve oğlu Zipoites döneminde (M.Ö. 327-279) güçlü bir krallığın temelini atmışlardır [23].

M.Ö. 2. yüzyılda en parlak dönemini yaşayan krallıkta, Anadolu’daki birçok yerli sülale gibi Yunan kültürüne karşı olan beğeni sebebiyle, Hellen tarzında yeni kentler kurulmasına özen gösterilmiştir. Kurulan yeni yerleşim yerlerinde ticareti ön plana çıkarıp Helenizm kültürünü bölgede kalıcı hale getirecek önemli imar hamlelerinde bulunmuşlardır. İznik, krallığın ilk yıllarında başkent iken, I. Nikomedes (M.Ö. 278-250), bugün İzmit’in bulunduğu yerde kendi adıyla Nikomedia şehrini kurup burayı başkent yapmıştır. Bu sebeple İznik bu unvanını kaybetmiştir [29].

Bithynia Krallığı, M.Ö. 1. yüzyıl içerisinde zayıflamış ve M.Ö. 74 yılında IV. Nikomedes’in vasiyeti ile Roma egemenliği altına girmiştir [23].

2.2.2.2 Roma Dönemi Yerleşimleri

Roma İmparatorluğu (M.Ö. 74 – M.S. 395)

M.Ö. 74 yılından sonra Bithynia, bir Roma vilayeti olmuş; bölgenin en zengin iki şehri olan Nikaia ile Nikomedia arasında daha üstün ve imtiyazlı olabilmek için verdikleri mücadele uzun süre devam etmiştir [29].

M.S. 123 yılında yaşanan deprem sonucunda kentlerden birçoğu harap olmuştur. İznik'i yeniden onaran ve imar çalışmaları başlatan İmparator Hadrianus (117-138), İznik Lefke Kapısı yazıtlarında tanrılardan Dionysos'un sülalesinden gösterilerek şehrin ikinci kurucusu olma unvanını taşımaktadır [32].

M.S. 257-258 yıllarında Gotlar, Bithynia'nın önemli şehirlerinden Nikomedia, Nikaia, Kios, Apameia ve Prusa'ya saldırmış, kentleri yakıp yağmalamışlardır [21]. Bu yıkım sonrası İznik'in surları 259-269 yılları arasında mukavemeti artırılarak yeniden inşa edilmiştir [29].

Roma Dönemi boyunca İznik, önemli bir kent olarak yerini muhafaza etmiştir. Kentin ehemmiyeti ve zenginliği, Nikaia'da basıldığı bilinen sikkelerin çokluğundan ve üzerlerindeki sembollerden anlaşılmaktadır. Bu sikkelerden bazısında bulunan gemi ve ırmak sembolleri, deniz ticaretinin Gemlik Körfezi – İznik Gölü – Sakarya Irmağı – Karadeniz yolu bağlantısı ile yapıldığına işaret etmektedir. Bazısının üzerinde yer alan oyun adları ise, kentte imparator ve tanrılar adına düzenlenen festivallerin varlığını kanıtlamaktadır [3].

I. Konstantinos döneminde Hristiyanlık kabul edilmiş ve din, devlet himayesi altına alınmıştır. M.S. 325 yılında İmparator Konstantinos tarafından Nikaia kentinde, Hristiyanlık aleminin sorunlarını görüşmek üzere büyük bir konsil toplanmıştır. I. Genel Konsil olarak adlandırılan bu toplantı, İznik'in manevi önemini arttırarak tarihe geçmesini sağlamıştır [32].

Nikaia (İznik)'nin yanı sıra, Roma Dönemi'nde bölgede kurulan yerleşimlere örnek olarak; Basilinopolis (Orhangazi), Chormadon (Çeltikçi), Kroulla (Gürle), Pythopolis (Sölöz), Miskoura (Müşküle), Otria (Örencik), Basilla (Boyalıca), Schane (Kaynarca), Midim (Karadin) ve Liada (Elbeyli) gösterilebilir (Şekil 2.9) [1].

Şekil 2.9 Roma Dönemi yerleşimleri [2]

Basilinopolis (Orhangazi)

Alandaki bir diğer önemli yerleşim, İznik Gölü'nün batı kıyısında yer alan Orhangazi (Basilinopolis)'dir. 1987 yıllarında başlayan Ilıpınar kazılarında, Orhangazi mevkiinin, Bursa'nın en eski yerleşim yeri olduğu anlaşılmıştır. Kurulduğu ovanın verimli oluşu ve fiziksel koşullarının güvenli oluşu sebebiyle ilçe tarihi çağlardan beri yerleşim alanı olarak kullanılmaktadır [8].

Ramsey'in kentin konumu hakkındaki görüşleri şunlardır: *"Basilinopolis'i Nikaia (İznik) ile Kios (Gemlik) arasında, belki Askania Gölü'nün batısında aramak lazımdır. Milattan sonra 451'deki Khalkedon meclisinde Nikaia ile Nikomedia piskoposlukları arasında hangisinin Basilinopolis metropoliti olduğuna dair çıkan kavga ikincisinin lehine halledilmişti. Bundan, Basilinopolis'in gölün batısına doğru bir yerde olduğu anlaşılmakla beraber Nikaia lehine ileri sürülen deliller de bu kentten pek uzak olmadığını göstermektedir."* [33]. Antik Basilinopolis kenti, neredeyse tüm modern literatürde, İznik Gölü'nün batısında, Orhangazi ile Çeltikçi arasında gösterilmektedir [8].

Sencer Şahin, Basilinopolis'in yerinin kesin olarak bilinmediğini ve olası konumunun Nikaia – Prainetos – Nikomedia yolu üzerindeki bugün Valideköprü ile Yalakdere arasındaki bir bölgede olması gerektiğini savunmaktadır [34].

Basilinopolis'in bulunduğu alanda önceden köy statüsünde bulunan yerleşim yeri, İmparator Julianus'ın annesi Basilina'ya ithafen Basilinopolis olarak değiştirilmiş ve 365 yıllarında kent statüsüne yükseltilmiştir [33].

Pythopolis (Sölöz)

Ünlü bilgin Fransız Charles Texier, Pythopolis şehrinin kurulmasını şöyle anlatmaktadır: *“Thesee'nin dostu Solois, bir aşk ümitsizliği sonucu, kendini civardaki nehre attığından, ümitsiz olan Thesee, bunlara Solois'in adını verdi. Bu nehir, Ascanius suyudur. Buna ek olarak Pythie'nin nasihatlerine uyup bu yerde bir de şehir kurarak Pythopolis adını verdi.”* [35]. Bu bilgiye göre, Pythopolis kenti İznik Gölü civarında gösterilmiştir. Kuruluş hikayesinde bahsedilen 'Solois'in günümüz Sölöz'ü olduğu düşünülmekte olduğundan, kentin muhtemel yeri Sölöz civarında, Heceler – Paşapınar arasında antik kalıntıların bulunduğu alandır [8].

Doğu Roma İmparatorluğu (395 - 1075)

Roma İmparatorluğu'nun 395 yılında ikiye bölünmesi ile çalışma alanı, Doğu Roma (Bizans) topraklarında kalmıştır. 358, 362 ve 368 yıllarında gerçekleşen büyük depremler ve Bizans Dönemi'nin ilk yıllarında oluşan kıtlık sebebiyle büyük hasarlar alan İznik'in yeniden canlanması I. Justinianus (527-565) zamanında olmuştur [32]. Bu dönemde kentte yapılan yoğun imar çalışmalarını kaleme aktarmak için bizzat imparator tarafından, devrin ünlü yazarı Prokopios görevlendirilmiştir [21]. Prokopios 'De Aedificiis (Yapılar Hakkında)' adlı çalışmasında Nikaia kentine de bir bölüm ayırmıştır (Prokopios, De Aedificiis V 3): *“(Justinianus'un) Bithynia'daki Nikaia kenti için yapmış olduğu fevkalade işler de anılmaya değer. İlk her yanı yıkık durumda bulunan ve pek az işe yarayan su yolu sistemini tamamen onartarak, kentte bol miktarda suyun bulunmasını sağladı. Sonra da kiliseler, kadın ve erkek için manastırlar yaptırdı. Oradaki, bir bölümü çökmüş durumda olan kraliyet binalarını da sevk içinde tamamen onarttı, ayrıca Beredarios'lar denen -kraliyet kuryelerinin- kışlasındaki, eksikliğinden dolayı kullanılmıyaz durumda bulunan hamamı da onarttı. Bu kentin hemen batısındaki bir sel yatağı sık sık hasara sebebiyet vermekte, buradaki yolu tamamen geçilmez duruma sokmaktadır. Eski devir insanları burada bir köprü yapmışlardı; zamanla bu köprü (usulünce yapılmadığı için) selin şiddetli akıntısına dayanamamış ve bulunduğu yerde hiçbir iz bırakmaksızın selin azgın dalgalarına kapılarak kaybolup gitmişti. Kral Justinianus ise orada bir köprü yaptırdı; yeteri kadar yüksek ve geniş; öyle ki, önceki*

köprü bunun galiba en küçük bir bölümü bile olamaz. Bu köprü, sel homurdanmaya başlayınca, sel yatağını kat kat aştığı için, buradaki yolcuların emniyet içinde karşıya geçmelerinin sağlamaktadır.” [21].

Şekil 2.10 İznik Gölü’nün kuzeyinde inşa edilen Roma köprüsü [31]

717 ile 740 yılları arasında bölge birkaç kere Arap istilalarına maruz kalmış; ancak Araplar İznik kenti’nin sağlam surlarını aşamamış ve kente egemen olamamışlardır [2].

M.S. 787 yılında İznik; başkente olan yakınlığı, ikliminin elverişli oluşu ve ulaşım açısından bir kavşak konumunda yer alması gibi sebeplerle tekrardan konsil toplantısı için uygun bir yer olarak seçilmiştir (Altun, 1998: 349). II. İznik Konsil olarak tarihe geçen, VII. Genel konsilde; tasvir karşıtı harekete (ikonoklasm) son vermek adına kararlar alınmıştır [32].

959 yılında ise imparator VII. Konstantinos, Nikaia kentine bir gezi düzenlediğinde kent, kalabalık ve zengin bir durumdadır [36].

Bölgedeki en büyük deprem felaketlerinden biri Eylül, 1065’te gerçekleşmiş ve Nikaia kentindeki surlar ciddi şekilde hasar görmüş; kiliseler ve sivil mimari örneklerin de hemen hepsi yıkıma uğramıştır [29].

1071 yılından itibaren, bölgede başgösteren Türk akınları ile inceleme alanı yavaş yavaş Selçuklu hakimiyetine girmeye başlamıştır [32].

2.2.2.3 Bölgedeki İlk Türk Devleti ve Geç Bizans Devleti

Anadolu Selçuklu Devleti (1075 – 1147)

Bölgedeki ilk Türk egemenliği devri, Selçuklu hükümdarı Süleyman Şah’ın, Anadolu’dan kuzeybatıya doğru ilerleyerek İstanbul’un yakınındaki Bizans kenti İznik’i 1078 yılında fethedip burayı Anadolu Selçuklu Devleti’nin başkenti yapması ile başlamıştır [37].

Savaşlarla geçen 22 yıl sonrasında 1096-1097 yıllarında Haçlılar tarafından kuşatılan İznik, 1105’de tekrar Türklerin hâkimiyetine geçmiştir. 1147 yılında Selçuklu Devleti’nin yıkılması ile bölge Bizanslılar’ın egemenliğinde kalmıştır [3].

Bithynia Bölgesi’ne gelen ve yerleşen Türkler, ilerleyen dönemlerde bölge Bizans egemenliğine geçse dahi buradan tümüyle kopmamışlardır. Bu durum, İznik ve çevresinin sahip olduğu olanaklar ve yaşam koşulları bakımından, Türklerin o döneme kadar hâkim oldukları tüm bölgelerden daha iyi olmasıyla açıklanmıştır [2].

İznik – Bizans Devleti (1204 – 1261)

IV. Haçlı Seferi (1202-1204) sonucunda 1204 yılında, Latinler İstanbul’u alarak Bizans hâkimiyetini ortadan kaldırmışlardır [32]. İstanbul’un düşmesinden sonra, henüz Latinlerin egemenliğine girmeyen yerlere giderek burada Bizans hâkimiyetinin devamını sağlamak isteyen Bizanslı soylularından I. Theodoros Laskaris, İznik’e gelmiş ve burada İznik – Bizans Devleti’ni kurmuştur [38]. Böylece İznik kenti, 1261 yılında İstanbul’un Bizanslılar tarafından geri alınışına kadar süren Laskaris Hanedanlığı Dönemi’nde, yönetim ve din merkezi olmuştur.

Bithynia Bölgesi, Geç Bizans Dönemi’nde en parlak dönemini yaşamıştır; bölgede, İstanbul’daki zenginlik haricinde bir hazineye sahip olmak gerektiğinden tarım ve hayvancılık faaliyetleri desteklenmiştir. Bu sektörlere olan ilginin artması ile refah seviyesi de yükselmiştir [22].

1266 yılı itibariyle bölge Türk kuşatmasına girmiş; kentlerden İstanbul’a göçler başlamıştır ve bölge giderek tenhalaşmıştır [3].

2.2.2.4 Türk Hâkimiyeti ve Yeni Yerleşimler

Osmanlı Devleti (1331 – 1393)

14. yüzyılın ikinci çeyreğinden itibaren, çalışma alanı Osmanlı Devleti’nin topraklarına katılmaya başlamıştır. İznik’in fethinin tarihi net olmamakla birlikte; ilk Osmanlı kroniklerine göre 1331 yılında, Bizans kaynaklarına göre ise 1329 yılında Osmanlı Devleti’ne teslim edilmiştir [39]. 1331 yılında İznik’in alınması ile 1335 yılında Gemlik’in alınması arasında geçen sürede, İznik’in çevresinin Osmanlı Devleti’nin bir parçası konumuna geldiği ifade edilmektedir [2].

Selçuklular ile Türkleşmeye başlayan bölgede, Osmanlı Dönemi başladığında üç kuşaktır yaşayan Türkler bulunmaktaydı; yanı sıra fetih ile bölgeden ayrılan Hristiyan halk dolayısıyla değişen sosyal ve ekonomik dengeler, devlet eli ile buraya dışarıdan nüfus getirilerek korunmaya çalışılmıştır. Osmanlı devleti Rumeli’de yaptığı savaşlar ile elde ettiği tutsakları, inceleme alanımızı da içine alan bu bölgeye iskân etmiştir [22].

Faslı gezgin İbn Battuta, Osmanlıların İznik’i ele geçirmesinden yalnızca birkaç ay sonra bu şehirde bulunmuş ve şehri betimlemiştir. İznik’i: “*Şimdi bomboş olan şehirde saray hizmetkarlarından birkaçı ve sultanın hanımı Beylun Hatun oturuyor* [40].” diyerek, terk edilmiş hayalet bir şehir olarak anıtlarmıştır [4].

Tenhalaşmış olan Nikaia kentine Osmanlı eliyle Türkler yerleştirilirken; bir yandan da kentte imar çalışmaları başlamıştır. İlk Osmanlı medresesi İznik’te kurulmuş, Ayasofya Kilisesi cami haline getirilmiştir [3].

İznik kenti, Osmanlı idaresinde iken de önemli bir kültürel merkez olma özelliğini muhafaza etmiş ve hatta giderek gelişmiş [39] ve kentin yer aldığı çalışma sahası 14. yüzyıl ortalarından itibaren her alanda ilerleyerek başkent İstanbul’u destekleyen bölgelerden biri haline gelmiştir.

Çalışma alanında bulunan Pazarköy (Orhangazi), Orhan Bey zamanında kurulmuştur ve onun has mülküdür. Pazarköy’ün kurulduğu bu yıllarda Gürle yerleşmesi bir kaza merkezidir. Gezgin İbn Battuta, İznik’e giderken Gürle’de uğradığı bir ahi evinden bahsetmektedir. Bu dönemde ahi örgütünün varlığı o mevkinin ne denli büyük bir yerleşim yeri olduğunu gösterir [8].

Tarım ve hayvancılık açısından önemli potansiyele sahip olan İznik gölü ve çevresi, başta bağcılık olmak üzere çeşitli tarım ürünleri, balıkçılık başta olmaz üzere hayvansal ürünler, ipek böcekçiliği ve şarap üretimi ile ekonomik bakımdan da önemli bir yere sahip olmuştur. İznik’in, Osmanlı Dönemi’nde tanınırlığını sağlayan en önemli ekonomik uğraş çinicilik idi; İstanbul’da inşa edilen büyük ölçekli yapılarda kullanılan çini imalatının büyük çoğu İznik’te üretilmekteydi [2].

16. yüzyılda İstanbul’dan Anadolu’ya uzanan önemli yok güzergâhlarının üzerinde yer alan İznik bölgesi, kervanların uğrak yeri olmuş ve ticari açıdan da canlılığını korumuştur [39].

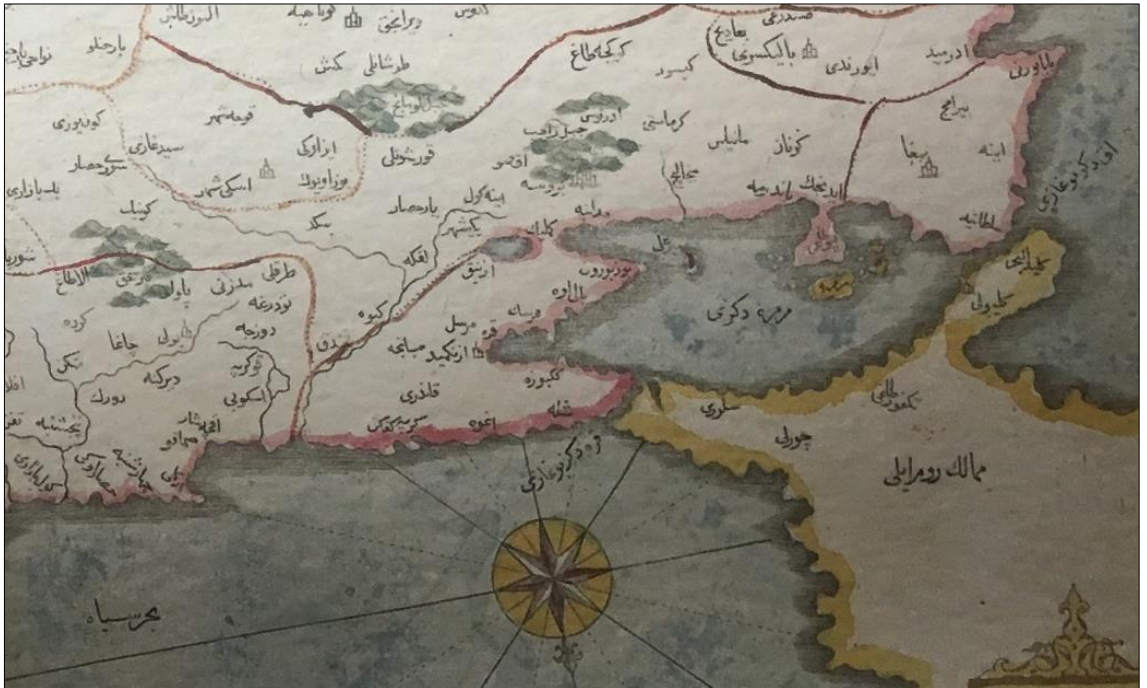
1530 yılında İznik kentine uğrayan Bedrüddün el-Gazi, “*Bu kent her açıdan, öteki Türk kentlerinden daha üstün.*” diyerek, kentten övgü ile bahsetmiştir. Sonrasında, İznik’i

ziyaret eden gezginlerden, 1550’de Hans Dernschwam, 1557’de Wolfgang Muntzer ve 1568’de Ludwig von Rauter, kentin bakımsız, yıkık halde olduğundan ve burada çok az insanın yaşadığından söz etmişlerdir. Ancak 1585 yılında kente gelen Mehmet Aşık, İznik’te bir çok dükkan, cami, hamam, aşevi ve yemekhanenin varlığından bahsetmiştir. Bu durum, 16. yüzyılın sonlarında buraya gelen Avrupalı gezginlerin, Roma ve Bizans eserlerinin yıkık haldeki kalıntılarından bahsedip Osmanlı mimarisi ile ilgilenmediklerini göstermektedir [41].

1650 yılında İznik’e gelen Evliya Çelebi’nin gözlemlerine göre, Osmanlı etkisi ile gelişen İznik kenti de artık terk edilmiş ve yıkık bir durumdadır. 1509 yılında yaşanan büyük deprem, göl havasından veya yer altı içme sularından kaynaklanan salgın bir hastalık, 1331 ile 1530 yılları arasında kentte dramatik bir durum yaşandığını gezginlerin gözlemleri ile ortaya çıkarmaktadır. [41]

İznik kenti, 16.yüzyılın sonlarından itibaren eski zenginliğini kaybetmeye ve boşalmaya başlamıştır [29]. Gerçekten de, kentin bu yüzyılın başlarında 2500 kişilik nüfusu, ortalarından itibaren düşmeye başlamıştır.

16. yüzyılda Kâtip Çelebi, İznik’ten: “*Surlar artık yıkıntı halinde.*” diye bahsederken [39], Cihannüma adlı eserinde Anadolu kasabalarının işlenmiş olduğu haritada, inceleme alanımızdaki diğer önemli yerleşim yerleri olan Pazarköy ve Gürle’yi, İznik ölçeğinde göstermiştir [42] (Şekil 2.11).

Şekil 2.11 Kâtip Çelebi’nin Cihannümasına göre Anadolu kasabaları [41]

17. yüzyılın başlarından itibaren, bölge kervan yollarına uzak kaldığından ticari faaliyetler azalmış, çini faaliyetlerinde ciddi gerileme olmuş; olumsuz bölge koşullarına ek olarak göl çevresinde üreyen sıрма mikrobu etkisiyle de alan nüfus kaybetmiştir [43]. 18. yüzyılda çiniciliğin tamamen sona ermesi ile İznik bölgesi eski canlılığını neredeyse tamamen yitirmiş, küçük bir kasaba konumuna gelmiştir. Bu dönemde bölgedeki en önemli ekonomik kaynak ipek böcekçiliği olmuştur [2].

1804 yılında İznik'i ziyaret eden Joseph von Hammer'in izlenimleri şunlardır: *"Günümüzde yıkıntı halinde bulunan kentler içinde en çok burası insanı etkiliyor ve bu görüntü, sapasağlam ayakta duran surlarla çok daha çarpıcı bir hal alıyor... Burada saraylar, hanlar, camiler, hamamlar ve çini fabrikaları varmış. Bugün bu binaların hepsi yıkını halinde. İznik kenti, aralarında hala iki caminin ve bir kilisenin barındığı, iki yüz hanelik bir köye dönüşmüş durumda. Zamanın, despotluğun ve hastalığın hüznü kalıntılarının manzarası!"* [41].

1839 yılında bölgeye gelen ünlü Fransız bilgini Charles Texier (1802-1871), İznik kentinin ilk planını çizmiş ve kent hakkında, yoksul evlerden oluşan yoksul bir kasaba görünümünde olduğunu, halkının ise tarım ve ipekçilik faaliyetleri ile uğraştığını yazmıştır [35]. Texier'in planına göre şehir, etrafı bahçeler ve surlarla çevrili, çarşı civarında bir çekirdek gibi kümelenmiş olarak görülmektedir [44].

19. yüzyılın başlarına kadar Pazarköy, Gürle kazasının bir ilçesi olarak Bursa'ya bağlı idi. 1802 yılında Kocaeli'ne bağlanmış; 1870'ten sonra Gemlik'e bağlı bir bucak ve 1893 yılında Hüdavendigar vilayetinin merkez sancağı olan Bursa'nın bir kazası konumuna getirilmiştir [8].

Kente gelen bir başka seyyah Andreas David Mordtmann, 1852'de *"bütün İmparatorluk'un İznik derecesinde bir çöküntü durumunu gösteren başka bir şehri"* bulunmadığını yazmıştır [29]. Aynı yüzyılın ikinci yarısında Anadolu'da yapılan demiryolları ile İznik, konaklama özelliğini de kaybetmiş, 1897 yılında Bursa vilayetinin Ertuğrul Sancağı'na bağlı Yenişehir kazasının bir nahiyesi olmuştur [3].

1910-1911 yıllarında, İznik'teki Türk mimari eserleri ilk defa incelenmiş ve sanat tarihçisi Cornelius Gurlitt tarafından resmedilip planları çizilmiştir [29].

Andre Gide adlı gezgin de 1914 yılında ziyaret ettiği İznik kentini *"utangaç, tozlu, yoksulluk ve hastalıkla çürümüş ve vakur yıkıntıları ile büyük geçmişini kucaklamış küçük"*

bir köy” olarak tanımlayarak kendinden önceki beş yüzyıl içinde bölgeye gelen Avrupalı gezginlerin vurguladıkları noktaları özetlemiştir [41].

Osmanlı Devleti’ne yaptığı seyahatler neticesinde Heinrich Kiepert, 1840 – 1890 yılları arasında Osmanlı topraklarının birçok haritasını çizmiştir. 1890 yılına ait haritada coğrafyacı, çalışma alanındaki yerleşimlerden Karsak, Gemiç, Gürle, Akhare, Dutluca, İslam Sölöz, Ermeni Sölöz Hacılar, Narlıca ve Balarım’ı göstermiştir (Şekil 2.12).

Şekil 2.12 Heinrich Kiepert’in 1890 tarihli haritasına göre çalışma alanındaki yerleşimler [44]

20. yüzyıla kadar gerileme dönemi devam eden İznik, kendisine 40 kadar köyün bağlı olduğu bir nahiye merkezi durumuna gelmiş ve eski ihtişamına kıyasla Fransız seyyah ve coğrafyacı Vital Cuinet tarafından ‘ölü şehir’ olarak ifade edilmiştir [39].

Şekil 2.13 Richard Kiepert’in 1907 tarihli haritasına göre çalışma alanındaki yerleşimler [44]

1947 yılında gördüğü İznik'i 'yoksul ve perişan bir köy' olarak tanımlayan Semavi Eyice, kasabanın gelişmesinin 1960'lı yıllara rastladığını belirtmiş ve fakat, bu gelişmelerin bazen tarihi eserler üzerinde zarar verici bir hal aldığını bildirmiştir [29].

Önemli bir tarihi kent olan İznik, 1988 yılında Kültür ve Turizm Bakanlığı Bursa Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu tarafından 'tarihi kentsel sit alanı' ilan edilmiş ve koruma altına alınmıştır.

Demografik Yapı: Devlet politikaları ve savaşlar sonucunda yaşanan sosyal yapı değişiklikleri dolayısıyla bölgede 19. yüzyıl sonlarından itibaren bir iskân sorunu ortaya çıkmıştır.

İznik Gölü ve çevresinin nüfusuna dair en kapsamlı çalışma Cuinet tarafından yapılmıştır. Araştırmacı yaptığı araştırmada, 1885-1890 yılları arasında Pazarköy'ün (Orhangazi) nüfusunun 17.785; İznik'in nüfusunun 25.570 olduğunu belirtmiştir [45]. 1831 ile 1914 yılları nüfus verilerinde, 1831 yılında Pazarköy'de 5.414, İznik'te 4.177 kişi yaşarken; 1914 yılında Orhangazi'de 34.767, İznik'te ise 15.543 kişinin yaşadığı belirtilmiştir [46].

1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı (93 Harbi) sonrası Kafkaslar'dan ve Rumeli'den Osmanlı topraklarına iki milyondan fazla göçmen gelmiş [47] ve çalışma alanına önemli miktarda nüfus yerleştirilmiştir. 93 göçmenleri dolayısıyla kurulan Türk köylerinin yanı sıra, aynı tarihlerde gerçekleşen Ermeni göçü ile Yeni Sölöz, Yeni Gürle gibi Ermeni köyleri de kurulmuştur (Çizelge 2.1) [48].

Çizelge 2.1 93 Harbi'nden sonra Hüdavendigar Vilayetine yerleştirilen göçmenler [48]

İlçeler	Rumeli	Çerkes hane	Batum Gürcü	Tatar	Yeni kurulan köy ve mahalle	Müteferrik hane
Bursa ¹	816		630 hane 2.211 kişi	591 hane 2.567 kişi	16 mahalle 8 köy	3.420 ²
M.Kemalpaşa ³	2.534	136	29		7 mahalle 42 köy	1.264
Karacabey ⁴	983	554		116	6 mahalle 35 köy	1.467
Gemlik			2.114		11 köy	188
Yenişehir	472	66			16 köy	
İnegöl	558	598	370	51	3 mahalle 28 köy	164
İznik						
Orhangazi	3	2 (Dağıstan)	1		2 mahalle 2 köy	

I. Dünya Savaşı ve Kurtuluş Savaşı'ndan sonra ise bölgede yaşayan Ermeni nüfusun çoğu buradan ayrılmıştır. İznik Gölü çevresindeki Ermeni köylerinden Karsak, Keramet, Yeni Gürle, Yeni Sölöz ve Ortaköy'e; 30 Ocak 1923 tarihinde Türkiye ile Yunanistan arasında imzalanan 'Türk – Yunan Nüfus Mübadelesine ilişkin Sözleşme ve Protokol'ü kapsamında Yunanistan'dan gelen mübadiller yerleştirilmiştir [49].

Çalışma alanında yaşanan bu nüfus değişimleri, üçüncü bölümdeki 'Somut Olmayan Kültürel Miras Bileşenleri – Sosyal Doku Nitelikleri' başlığı altında ayrıntılı olarak incelenmiştir.

TARİHİ YOLUN TANIMLANMASI: İZNİK GÖLÜ'NÜN GÜNEY KİYISI, İZNİK (NIKAIA) – GEMLİK (KIOS) TARİHİ YOLU

İznik Gölü ve çevresinde yapılan araştırmalar neticesinde, İznik ile Gemlik arasındaki bağlantının tarihsel süreçte önemli bir yol olduğu belirlenmiştir. İznik Gölü'nün çevresi ile İznik – Gemlik yolunun kesiştiği gölün güney kıyı kesimleri, tarihi yol ile birlikte daha detaylı olarak bu bölümde incelenecektir.

Çalışma alanı; Orhangazi'nin Karsak Mahallesi'nden başlayarak İznik'in Aydınlar Mahallesi de dâhil olmak üzere toplam 16 tane mahalle ile tarihi yolun somut ve somut olmayan kültürel miras bileşenleri dikkate alınarak tanımlanmıştır.

İznik ve Gemlik, tarihi yolun başlangıç ve bitiş noktalarıdır; ancak bu yerleşimler tarihi süreçte çok fazla kültürün birleşiminden meydana gelen kentsel mekânlar olduğu için her biri ayrı tez konuları olarak irdelenebilir. Bu tez kapsamında İznik ve Gemlik ayrıntılı olarak çalışılmamıştır.

3.1 Tarih Boyunca Çalışma Alanından Geçen Ticari ve Askeri Yollar

Yol: Genel tanımı ile yollar, uzakta olana en kısa zamanda erişmeyi havadan, sudan veya karadan sağlayacak şekilde insan eli ile düzenlenmiş hatlardır. Farklı zamanlarda değişen ihtiyaçlar ile kurgulanan patikalar, keçi yolları, tozlu yollar, stabilize yollar veya asfalt yollar; insanın doğayla ilişkisinde ayaklarını kullanarak rahat bir şekilde gidebilmesini sağlamaya yönelik olarak düzenlenmiştir [50].

Anadolu'daki Yol Sistemleri: Yollar, insanlık tarihi süresince; uygarlıkların gelişmesi, ekonomilerinin canlanması ve kültürler arası etkileşim adına önemli imar gelişmeleri sonucu ortaya çıkmıştır. Tarihte bilinen ilk yollara ev sahipliği yapan Anadolu topraklarında inşa edilen yol güzergâhları, siyasi farklılıklar sebebiyle zaman zaman

değişikliğe uğramıştır [22]. Ticaret mallarının sevki, orduların ilerleyebilmesi, toplumlar arası iletişim ve haberleşme gibi etkileşimler dolayısıyla yollar, tüm siyasi yapılarca önemsenmiş ve yol ağının düzenli ve işler durumda olabilmesi için çabalar harcanmıştır [51].

Anadolu'daki yol sistemini tayin edebilmek için bölgeyi ziyaret eden seyyahlardan elde edilen bilgilerin yanı sıra, hükümdarların seferlerinin güzergâhları da güvenilir bir kaynak olarak kullanılabilmektedir [52].

Anadolu toprakları, konum itibari ile Asya, Avrupa, Karadeniz'in kuzeyinde bulunan ülkeler ile Orta Doğu ülkeleri arasında bir geçiş noktası niteliği taşıdığından [51]; tarihsel süreç boyunca farklı devletlerin egemenliği altında, askeri, ticari, politik ve hatta dini sebepler ile temelde benzer ama değişen ihtiyaçlar çerçevesinde yeniden şekillenen yol sistemlerine sahip olmuştur .

Anadolu'daki ilk organize ticaret yol, tarihçi Heredot'un bahsettiği ve Pers Dönemi'ne tarihlenen Ephesos'tan Susa'ya giden 'Kral Yolu' olarak adlandırılan yoldur [33] [53]. Salihli civarında Sardis'ten başlayarak Gediz Vadisi boyunca ilerleyip; Afyon, Sivrihisar, Ankara, Tokat, Malatya, Diyarbakır üzerinden İran – Susa'ya varan bu güzergâh [54], bakımlı durumda ve 5000 km uzunluğundaydı. Bu yol sonrasında Ephesos civarındaki limanlara da ilerleyerek Ege Denizi ve Akdeniz'e açılıyordu. Yol, ticaret yolu olmasının yanı sıra imparatorluğun idari işlerini sürdürmek ve sınırları korumak için de kullanılmış; dolayısıyla sürekli olarak bakımı yapılarak hizmette tutulması sağlanmıştır [50].

Çalışma Alanından Geçen Yollar: İznik Gölü çevresinde yolların büyük ölçüde sürekli olması Erken Tunç Çağı (M.Ö. 3000-2000) itibari ile gözlemlenebilse de [55], bölge Bitinya Krallığı çağına kadarki Hititler ve Persler Dönemi'nde Anadolu'daki genel yol ağının dışında kalmıştır [2].

Romalılar zamanında, Anadolu'da var olan yolların düzenlenmesi ile devletin başkenti olan Roma'ya bağlanması ve hakim olunan bölgelerde işleyen bir yol şebekesine sahip olunması için çalışmalar yapılmıştır [56]. İmparatorluk, M.Ö. 1. yüzyılda Anadolu ve Balkanlar'da yaptığı fetihler sonrasında yeni yollara ihtiyaç duymuş ve böylece, inceleme alanının kapsadığı bölgeye yeni güzergâhlar inşa ettirmiştir [2].

M.S. 292'de Nikomedia'nın, Roma İmparatorluğu'nun doğu başkenti olması ile bu kenti diğer kentlere bağlayan yollar önem kazanmaya başlamıştır. Ancak 330 yılında Konstantinopolis'in başkentliği üstlenmesi ile Anadolu'daki yol ağlarında köklü

değişiklikler yapılması gerekmiştir. Ramsey: “Artık dünyanın merkezi Roma değil; İstanbul’du.” diyerek, Konstantinopoli’nin yeni ticari merkez olduğunu ve artık ana yolların bu kente göre düzenleneceğini belirtmiştir [33]. Kara yollarındaki bu değişiklik ile deniz yolları da yeniden şekillenerek Ege kıyılarından Marmara Bölgesi’ne doğru kaydırılmıştır (Şekil 3.1).

Şekil 3.1 Roma Dönemi yol ağı [58] [2]

Roma ve Bizans Dönemi’nde yol şebekesindeki en büyük değişiklik, yolun başlangıç noktası olan Efes’in, önce İzmit’in ardından da İstanbul ile değiştirilmesi ile olmuştur [57].

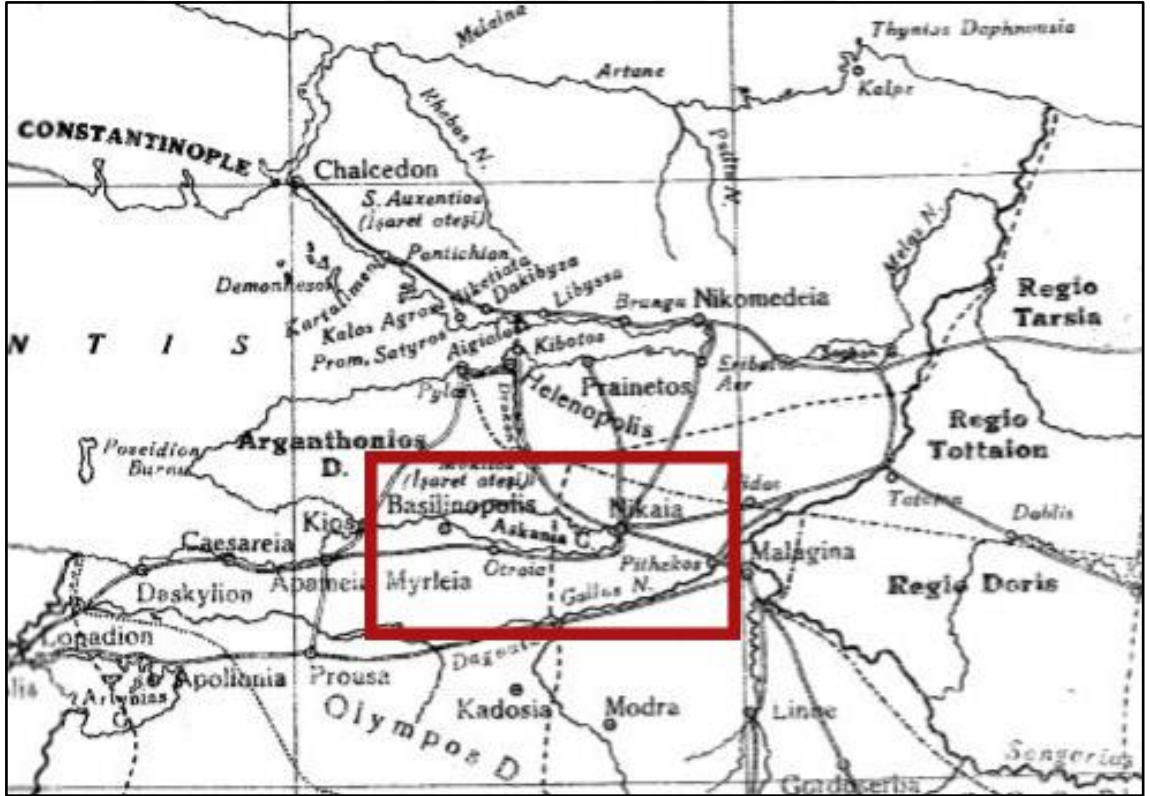
Bugünkü Avrupa yollarının çekirdeğini oluşturan Roma yolları; imparatorluğun sınırları genişledikçe sahip olunan topraklar arasında ulaşım ve haberleşme sağlamak için ihtiyaç duyulan ve var olduğuna dair kanıtlara ulaşılabilen en uzun ve en geniş yol sistemidir. Bu yolların en uzununu olan Via Sacra (kutsal yol) olarak adlandırılan yol, İngiltere ile Kudüs’ü birleştiren Hac Yolu’dur [50].

Doğu Roma İmparatorluğu’nun başkenti olan Konstantinopolis’ten başlayan, Nikomedia (İzmit), Nikaia (İznik), Luluopolis (Sarılar), Ancyra (Ankara), Tarsus, Antiochia (Antakya) güzergâhını takip ederek Jarusalem (Kudüs)’e ulaşan ‘Hac Yolu’ veya ‘Kudüs Yolu’, Hristiyanlık dini için kutsal bir yol olmanın yanı sıra, M.S. 4. yüzyıldan sonra Anadolu’nun en önemli ticari ve askeri yolu haline gelmiştir [53].

Geç Roma ve Erken Bizans Dönemi’nde, düzenlenen yeni yollar sayesinde Nikaia, Anadolu ile Konstantinopolis arasında bir düğüm noktası konumuna gelmiştir.

11. yüzyılda Bizans İmparatoru Alexios Komnenos'un kızı Anna Kommena, yazdığı 'Alexiad' adlı eserde Nikomedia ile Nikaia arasındaki yolun İzmit Körfezi'ni dolaşmadan kısaltılarak Dil İskeleyi ile Hellenopolis (Hersek) arasında yapıldığından bahsetmiş [59], bu bilgi ile Nikaia kentinin daha da önemli bir konuma geldiği sonucuna varılmıştır [2].

Bizans Dönemi'nde, İznik Gölü'nün kuzeyinde bulunan Samanlı Dağları silsilesini aşarak güneye inen dört tane yol bulunmaktadır. Bunlardan ilki, Hellenopolis'i, ikincisi Praentus (Karamürsel) kentini ve üçüncüsü İzmit körfezindeki Eribos'u Nikaia kentine bağlarken; dördüncü yol Yalova'nın doğusundaki Pylai (Çiftlikköy) yerleşiminden Orhangazi sınırını aşarak gölün batısından geçen güzergâhtır. İznik bu zamanlarda, başkent Konstantinopolis'ten Anadolu'ya giden yolların kavşak noktasında bulunmakta [5] ve anayol, İznik'ten sonra Osmaneli, Bilecik, Eskikent, Kütahya, Afyon ve Konya üzerinden devam ederek Anadolu'ya bağlanmaktaydı (Şekil 3.2).

Şekil 3.2 Bizans Dönemi yol ağı [33]

Bahsedilen ana yollar dışında, bölgedeki yerleşmeleri birbirlerine bağlayan ikincil derece önemli yollardan biri, Nikaia'dan başlayıp İznik Gölü'nün güney kıyısını takip ederek Kios'a ve oradan da Prusa'ya bağlanan yoldur [2].

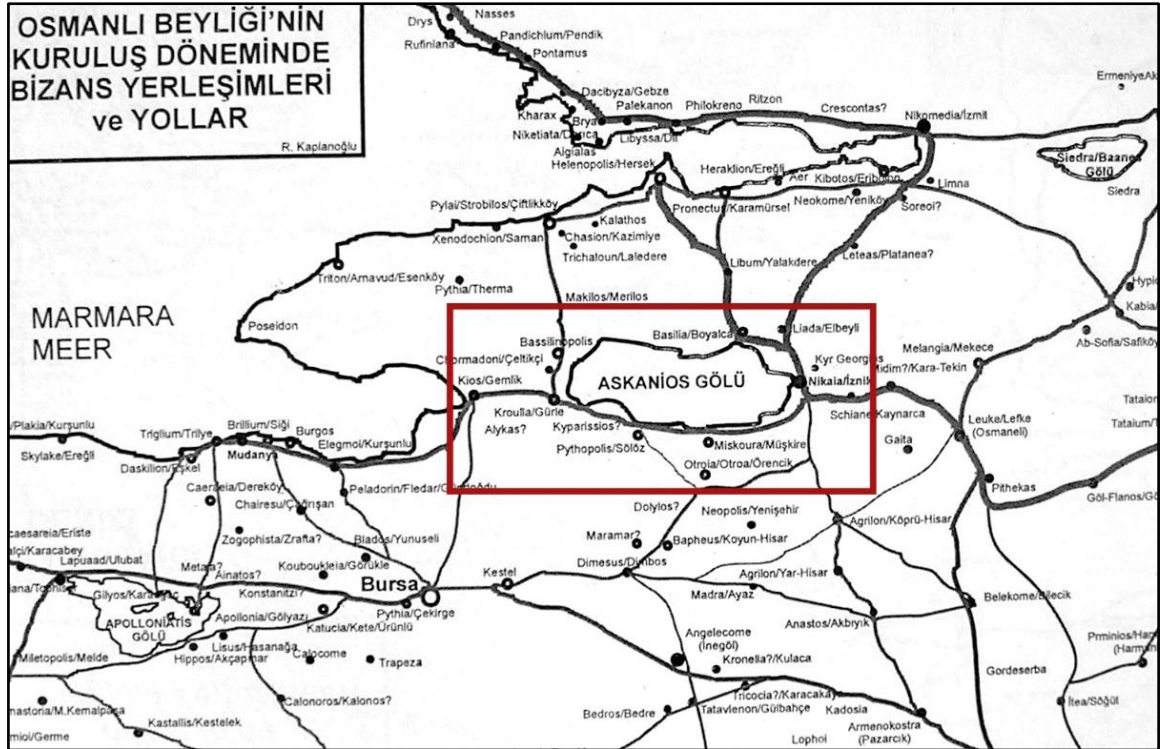
Çalışma alanı dağlık bir coğrafyada bulunduğundan, bölgedeki yollar nehir havzalarında kurgulanmış; yerleşim yerleri ise denize yakın yerlerde ve ulaşım hatları üzerinde

kurulmuştur. Nikomedia (İzmit), Kios (Gemlik), Apameia (Mudanya) gibi kentler deniz kenarı yerleşim yerleri iken; Nikaia (İznik) ve Prusa (Bursa) gibi kentler daha iç bölge yerleşmesi olduğundan; bu kentlerin denize ulaşabilmesi için karayolu güzergâhları oluşturulmuştur. Bu durumda, Kios, Nikaia'nın; Apameia ise Prusa'nın liman kenti konumundadır [53].

Selçuklu Devleti Dönemi'nde, Anadolu'daki yol şebekesinin düğüm noktasının Konya kenti olması ile yeni yol faaliyetleri başlamıştır [54]. İstanbul'dan gelip inceleme alanından geçerek Konya'ya ulaşan yol, bu yeni merkezi noktada ikiye ayrılmaktadır; güneye giden birinci güzergâh Gülek Boğazı'ndan geçerek Tarsus, Payas ve Antakya'ya ulaşırken; doğuya giden ikinci güzergâh Kayseri, Sivas, Erzincan ve Erzurum ile İran ve Gürcistan'a ulaşma imkânı sağlamaktadır.

Selçuklular Dönemi'nde, yol güzergâhları üzerinde çok sayıda hanlar ve kervansaraylar inşa edilmiş, bu sayede yolların geçtiği yerlerde ticaret olanakları arttırılmıştır. İstanbul – Konya yolu üzerinde bulunan İznik kenti de bu dönemde önemini muhafaza etmiştir [2].

Beylikler Dönemi'nde, Anadolu'daki yollar başkentlerden geçebilecek şekilde yeniden düzenlenmiştir. Bu dönemde, Osmanlı Beyliği'nin konumunun avantajı ise Konstantinopolis'ten başlayarak Anadolu'ya açılan yolların en stratejik mevkillerini kapsamaları olmuştur (Şekil 3.3) [22].

Şekil 3.3 Osmanlı Beyliği'nin kuruluş döneminde Bizans Dönemi yol ağı [60]

Önce Selçuklu Devleti, ardından ise Osmanlı Devleti'nin yeniden yapılandırarak kullandığı yolların imarını zamanında Romalılar yapmıştır [51]. Osmanlı Devleti kuruluş döneminde, Selçuklu ve dolayısıyla Roma Devleti'nin altyapısından faydalanmalarının yanı sıra askeri amaçla inşa ettikleri yeni yol güzergâhları kurgulamışlardır [54].

Anadolu topraklarında sınırlarını genişleten Osmanlılar'ın, 15. yüzyıl ortalarında Konstantinopolis'i alması ile, İstanbul – Anadolu bağlantısının önemi tekrar artmaya başlamış; bu dönemde de halihazırda Anadolu'da varolan Roma ve Bizans yollarının güzergâhlarından faydalanılmıştır (Şekil 3.3) [2].

14. yüzyılın sonlarında Bursa'nın başta ipek ticareti olmak üzere ekonomik faaliyetleri artmış ve kent, 15. yüzyıl ortalarından itibaren Akdeniz ülkeleri için mühim bir ipek pazarı haline gelmiştir [22]. Bu dönemde inceleme alanında ve bilhassa İznik'te yetiştirilen ipek böcekçiliği sayesinde bölge ekonomik açıdan canlanmıştır. Üretilen hammaddenin merkez konumundaki Bursa'ya ulaştırılabilmesi için; Bursa – İznik yolu önem kazanmıştır [14].

Ticari faaliyetlerin önemli kollarından biri olan çini üretimi, 15 ve 16. yüzyıllarda İznik kenti ile özdeşleşmiştir; burada imal edilen çiniler, birçok bölgeye ulaştırılmıştır [2]. Bu dönemlerde İznik Gölü ve çevresinde bulunan yol ağı, faal olmayı sürdürmüştü ve İznik de, Anadolu'ya ulaşılan ana güzergâhın kavşak noktasında bulunma özelliğini korumuştur.

17. yüzyılın başlarında, Osmanlı'nın Anadolu'daki yol sistemi, yan yana varolan iki sistemden oluşmaktadır. Bunlardan birincisi ve daha eskisini, askeri doğuya taşımak zorunda olan 'Ordu Yolları' oluştururken; diğeri ve daha yenisini ise İstanbul ile Suriye ve Irak bağlantısını tamamen doğal bir yol olarak sağlayan 'Kervan Yolları' oluşturmaktadır [52]. Ayrıca, Anadolu'daki posta yolları ağı da iyi şekilde işlemekteydi. Postacılar, mümkün olduğu kadar büyük kentlerin merkezlerine uğramak zorunda olduklarından, bu yol sisteminin kurgusu zikzaklar çizerek ilerlemiştir. Anadolu'da bilinen 6 tane posta yolundan bahsedilmiştir [22].

Roma ve Bizans Dönemleri'nde 'Hac yolu' olarak adlandırılan güzergâh, Osmanlı Devleti Dönemi'ne 'Anadolu'nun Sağ Kol Güzergâhı' olarak süregelmiş; ticari, askeri ve siyasi amaçlarla kullanılmaya devam etmiştir [57]. Bu yol, 16. ve 17. yüzyıllarda bölgedeki en işlek yol olmaya devam etmiş; ancak, ilerleyen yıllarda İzmit, Sapanca, Geyve, Bolu, Gerede ile doğuya ilerleyen yolun önem kazanması ile İznik önemini ve canlılığını yitirmeye başlamıştır (Şekil 3.4) [2].

Şekil 3.4 17. yüzyılın ilk yarısında çalışma alanındaki yol ağı [1] [58]

19. yüzyıldan itibaren, Anadolu'nun çeşitli yerlerinde üretilen mahsullerin limana güvenle sevk edilebilmesi için demiryolu çalışmalarına başlanmıştır. Bu yüzyıldan itibaren ulaşım sistemindeki köklü değişikliğin sebeplerini Taeschner; deniz nakliyatının gelişmesine, demiryollarının ortaya çıkmasına ve otomobil ulaşımının gelişmeye başlamasına bağlamakta; bu gelişmelerin Anadolu'daki eski kervan yollarına zarar verdiğinden ve terk edilmesine sebep olduğundan bahsetmektedir (Şekil 3.5) [57].

Şekil 3.5 19. yüzyılın ilk yarısında çalışma alanındaki yol ağı [58] [2]

Anadolu'da yapılan ilk demiryolu İzmir – Aydın güzergâhına inşa edilmiştir. Ancak inceleme alanımız bu demiryolu ağlarının uzağında kaldığından ulaşım olanakları bakımından önemini yitirmeye devam ettiği görülmektedir [2].

Cumhuriyet Dönemi'ne girerken, İznik Gölü çevresindeki mevcut yollar bakımsız ve kötü durumda kalmıştır. 20. yüzyıl ortalarına kadar önemli bir düzenleme getirilmemiş mevcut olanaklarla bölgede üretilen tarım ürünleri Orhangazi'ye ulaştırılmış; buradan

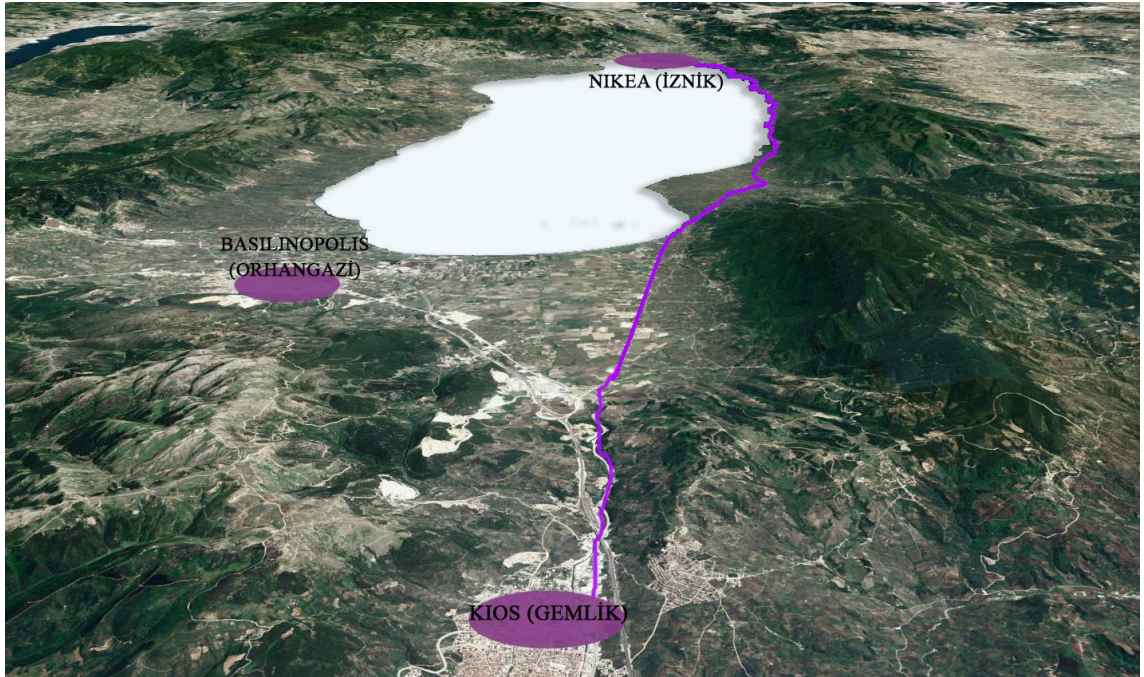
karayolu ile Yalova'ya gönderilen mallar, sonrasında deniz yolu ile İstanbul'daki hallere iletilirmiş [2].

1950'lerden itibaren yürütülen temel ekonomi politikaları ile, tüm Türkiye'de karayolu ulaşımına önem verilmiş; inceleme alanında da birçok yeni yol yapımının yanı sıra mevcut yollar ihya edilmiştir. İznik – Orhangazi bağlantısını sağlayabilmek için, gölün güney kıyısındaki güzergâh 1954 yılında iyileştirilmiş; gölün kuzeyine de 1957 yılında yol yapılmış ve hizmete açılmıştır. Ayrıca, köy yollarına ulaşım için kullanılan tali yollar da araç trafiğine uygun olarak genişletilmiş ve onarılmıştır.

Araştırma alanında yapılan bu düzenlemeler sonucunda, makro ölçekte İznik kenti ve göl çevresi, başta İstanbul ve Bursa olmak üzere birçok kente bakımlı yollarla bağlanmış; mikro ölçekte ise köylerde üretilen ürünlerin pazara ulaştırılması kolaylaştırılmıştır [2]. Ulaşım imkânlarının arttırılması, ekonomik gelişmeyi getirmesinin yanı sıra, İznik Gölü ve çevresinin keşfedilmesi ile bölgedeki turizm sektörünün ilerlemesine de katkı sağlamıştır.

3.2 İznik (Nikaia) – Gemlik (Kios) Yolu

İznik Gölü güney kıyısını takip ederek İznik ve Gemlik ilçelerini birbirine bağlayan; dağların imkân verdiği düzlüklerle ilerleyen tarihi yolun uzunluğu 54 km'dir (Şekil 3.6).

Şekil 3.6 Gemlik ile İznik arasındaki güncel yol güzergâhı

Yol, İznik Gölü ve güneyindeki dağ silsilesi dolayısıyla fiziksel sebepler ile şekillenmiş olduğundan günümüze de az miktarda değişikliklerle gelmiştir.

İznik'ten Narlıca Mahallesi'ne kadar neredeyse düzlük olarak sayılabilecek yolun deniz seviyesinden yüksekliği 88-91 m olarak ölçülmüştür. Buradan sonra köylerin içinden geçen yolda daha fazla eğim hareketleri olmakta; köylerin bittiği yerden Gemlik'e doğru uzanan yolda ise eğim hızla azalmakta ve 0 noktasına (denize) ulaşılmaktadır. Yol boyunca eğim en fazla %12,7 ile %10,4; ortalama eğim ise %1,4 olarak ölçülmüştür. Maksimum irtifa Narlıca Mahallesi'nde 182 m; minimum eğim ise Gemlik'te 3 m'dir (Şekil 3.7).

Şekil 3.7 Gemlik – İznik yolu eğim analizi grafiği

İznik Gölü, yüksek dağlar ile çevrelenmiş; güneyindeki yerleşimler sırasıyla Gürle ve Avdan Dağları'nın yamaçlarına kurulmuştur. Göl çevresindeki en yüksek zirveyi, 1283 m yükseklik ile Gürle Dağı'nın tepesi oluşturur [2].

Yol boyunca dağlardan göle sularını taşıyan, İznik Gölü'nü besleyen irili ufaklı akarsular bulunmaktadır. Gölün güney yamaçlarında sıralanan akarsuların uzunlukları Sölöz Deresi hariç kısadır ve birbirlerine paralel şekilde konumlanmışlardır [2].

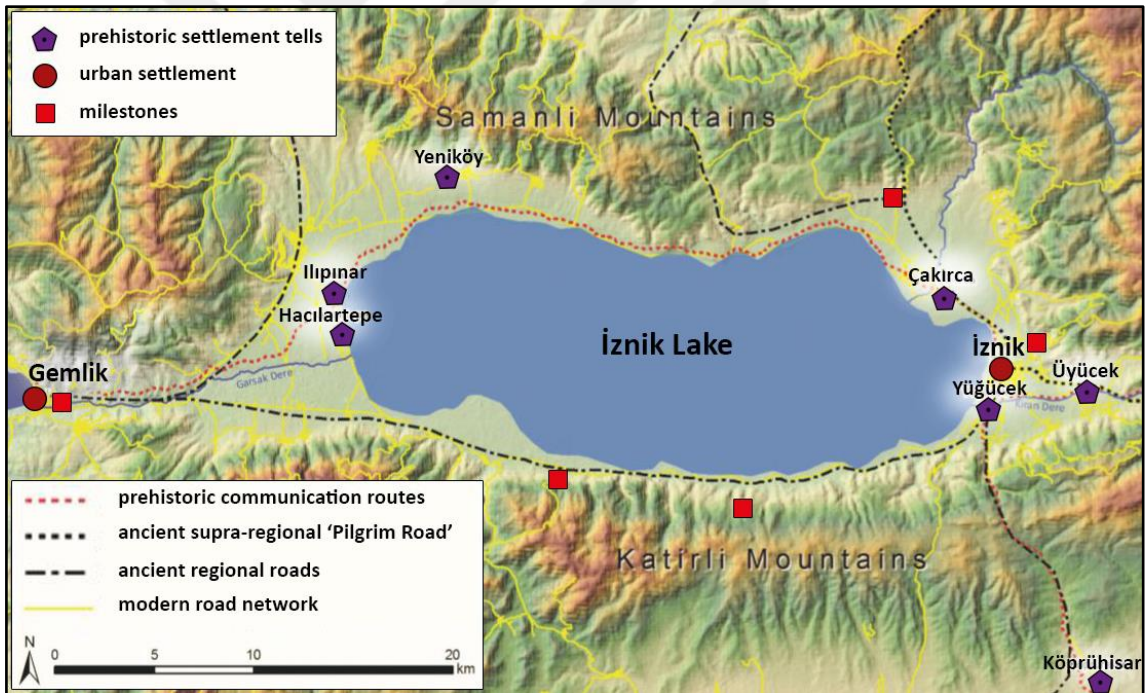
Göle paralel uzanan dağların yamaçlarında 380 m yüksekliğe kadar zeytin ağaçları bulunmakta, tüm yerleşimlerin geçim kaynağını zeytincilik oluşturmaktadır. Dağların kuzey yamaçları bölgedeki en çok yağış alan kesim olduğu için, zeytinliklerin üst sınırı itibarıyla sık ormanlık alanlar bulunmaktadır [2].

İncelenen güzergâh boyunca, birbirlerine yakın şekilde konumlanmış olan yerleşim yerlerindeki geleneksel konutların oluşturulmasında, zeytinciliğin yanı sıra geçmişte bölgedeki ekonomik faaliyetlerden biri olan ipek böcekçiliğinin katkısı büyüktür. İpek böcekçiliğinin son bulması ve yerini tamamen zeytinciliğe bırakmasıyla, bu iş için ayrılan konutların bölümleri yeniden düzenlenmiş ve/veya terk edilmiştir.

3.2.1 Yolun Tarihçesi

İznik Gölü'nün güney kıyı şeridi boyunca ilerleyerek İznik (Nikaia) ile onun liman kenti olan Gemlik (Kios) kentini bağlayan yolun tesis edilmesi; Yunan kolonicilerin bölgeye gelip gölün doğu kıyısında yeni bir yerleşim yeri kurdukları döneme, M.Ö. 4. yüzyıla tarihlenmektedir.

Yol güzergâhı üzerinde belirlenebilen mil taşlarından bir tanesi, İznik yerleşiminin 16 km batısında ve mevcut yolun yaklaşık 300 m güneyindeki tarım arazisinde bulunmuştur. Yüksek olasılıkla antik dönemlerde de bulunduğu yere ait olan mil taşı sayesinde, günümüzde kullanılan yol ile eski yol kıyaslanabilmiş ve bu rotadaki sapma miktarının 300 m'yi geçmediği anlaşılmıştır. Bölgedeki coğrafi koşullar incelendiğinde, gölün güneyindeki dağ silsilesinin yamaçları ile göl arasında büyük sapmalara imkân verecek alanların bulunmaması İznik Gölü güney kıyısındaki yol güzergâhının neredeyse hiç sapma olmadan günümüze aktarılabilirdiği belirlenmiştir [55] (Şekil 3.8).

Şekil 3.8 Tarih öncesi dönemden günümüze İznik Gölü çevresindeki yol ağı [55]

İznik'in denizlere ulaşımı iki yolla mümkündür; bu yollardan en önemli ve en işlek olanı gölün güney kıyısından Gemlik limanına ulaşılan yoldur. Bölgedeki en eski yol olan İznik – Gemlik yolu Helenistik Dönem'den itibaren denizlere ulaşma ihtiyacı dolayısıyla kurgulanmış; Roma Dönemi'nde İmparator Neron tarafından onarılmış ve inşası tamamlanmıştır. Bu dönemde güney kıyıda, İznik'e 10 km kadar uzaklıktaki Sarıkaya olarak adlandırılan mevkiide göl kıyısına kadar uzanan dağ, bir geçit oluşturmak için

parçalanmıştır. Yolun en zor ve uğraşı gerektiren çalışmaları bu noktada gerçekleştirildiği bilinmektedir [35].

İznik'in denize ulaşımını sağlayan İznik ve Gemlik arasındaki yol, ticaret güzergâhı olarak inşa edilmiştir; aynı zamanda askeri bir yol olarak da kullanılmıştır [53].

Antik dönemde, yolun güvenliğini sağlamak için güzergâh üzerinde kaleler ve güvenlik kuleleri inşa edilmiştir. İncelenen güzergâhta bilinen en önemli kaleler, İznik – Gemlik – Mudanya yolu ile Yalova – Bursa yolu birlikte gözlemleyebilen stratejik noktalarda yer alan Gürle ve Karsak Kaleleri'dir [60]. Diğer kale ve kuleler; sosyal ve kültürel miras elemanları, arkeolojik izler başlığı altında ayrıntılı olarak incelenmiştir. İznik – Gemlik arasında belirlenen yol izi ve çevresinde bulunan kültürel bileşenler sayesinde, güzergâhın antik dönemden itibaren sıkça kullanılan önemli bir rota olduğu anlaşılmaktadır.

İznik – Gemlik yolu, ikincil öneme sahip bölgesel bir güzergâh olmasına rağmen Roma Dönemi'nde fazlasıyla ihtimam gösterilen yollardan birisi olmuştur [2]. Selçuklu, İznik – Bizans ve Beylikler Dönemleri'nde de İznik, önemli bir kent olduğundan; bölgeye ulaşma ve ticareti sürdürme kaygısı devam etmiştir. Bu sebeple, Gemlik liman yolu bu dönemlerde de önemini korumayı sürdürmüştür.

Osmanlı Dönemi'nde İznik'in önemi azalmış; 17. yüzyıla gelindiğinde kent ve buraya ulaşan yollar terk edilmeye başlanmıştır. 19. yüzyılda devletin durumundaki gerilemeyle birlikte bölgeye hiç yatırım yapılmamış; İznik – Gemlik güney yolu, neredeyse tamamen kullanılmaz hale gelmiştir [2].

Cumhuriyet Dönemi'nde ise yeni alternatif yollar inşa edilmiş; İznik ilçesi Bursa'ya Yenikent üzerinden; Orhangazi'ye ise gölün kuzeyindeki yoldan bağlanmıştır. Bugün bölgede İstanbul – İzmir otoyol çalışmaları devam etmektedir. İznik-Gemlik güney yolu, yine Gemlik ve Orhangazi'ye ulaşımı sağlayabilecek durumdadır; ancak pek tercih edilmemektedir; daha çok üzerinde konuşlanmış İznik ve Orhangazi köylerine ulaşımı sağlayan mahalli bir güzergâh olarak kullanılmaktadır.

3.2.2 Doğal Miras Elemanları

İznik ve Gemlik arasındaki yol ve etrafındaki canlı ve çevre bilimlerini inceleyerek kültürel peyzaj öğelerini tanımlamak ve alanı daha iyi anlayabilmek adına bölgedeki doğal miras bileşenlerini belirlemek önemlidir. Doğal miras elemanlarından; su

kaynakları, tarım arazileri, anıt niteliğindeki ağaçlar ve seyir noktaları inceleme alanında tespit edilmiş ve incelenmiştir (Ek A.1 ve Ek A.1.1).

İznik Gölü ve Akarsular: Çalışma alanındaki doğal miras öğelerinden en baskın olanı İznik Gölü'dür. Türkiye'deki altıncı en büyük göl olan İznik; diğer doğal, sosyal, kültürel ve ekonomik bileşenlerin şekillenmesinde etkili olmuştur.

İznik Gölü, dağların çepçevre sardığı ve dağ yamaçları ile gölün sınırladığı alan arasında verimli toprakları barındıran bir fiziksel çevrede bulunmaktadır. Verimli tarım alanların sulanmasında, bölgedeki en önemli su kaynağı olan İznik Gölü'nden yararlanılmaktadır. Ayrıca gölde, balıkçılık faaliyetleri de yapılmaktadır [2].

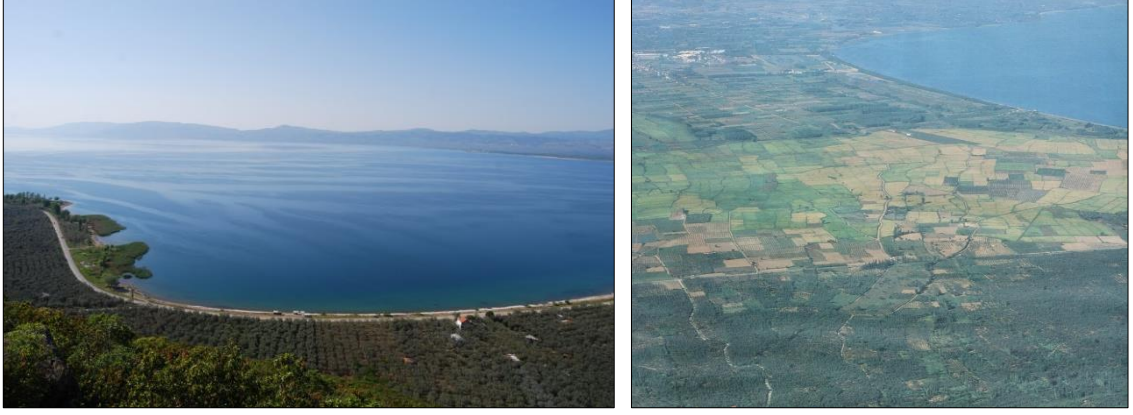
İznik Gölü çevresi ve özellikle inceleme alanı olan güney sahillerinde, kıyı boyunca kamp alanları ile piknik, yürüyüş ve dinlenme yerleri bulunmaktadır.

Bölgede elde edilen ürünlerin diğer kentlere ulaştırılmasında İznik Gölü, taşımacılık için kullanılmaktayken; 1960'lı yıllardan itibaren gelişen karayolları sayesinde, günümüzde göl ulaşımına gerek duyulmamaktadır [2]. Günümüzde, göl üzerinden İznik ve Orhangazi ilçeleri arasında yolcu ulaşımı sağlanmaktadır.

Çalışma alanındaki bir diğer doğal göl, Karsak Mahallesi sınırlarında bulunmaktadır. Katırlı Dağı'nda, deniz seviyesinden 800 m yükseklikte yer alan ve yaz-kış kurumadığı bilinen Çolu/Çulu Buzul Gölü; suyunu, Karsak'ın içinden geçen akarsu ile İznik Gölü'ne akıtır [22].

Çalışma alanında, İznik Gölü'ne dökülen çok sayıda akarsu bulunmaktadır. Göle dökülen en büyük akarsu olan Sölöz Deresi (Kocadere); daimi akışa sahip olsa da yazın sulama amacıyla kullanıldığından suyu göle ulaşamaz. Göle akmayan ve hatta gölün sularını Gemlik üzerinden Marmara Denizi'ne ulaştıran akarsuyun ismi de Göldere'dir.

Zeytinlikler ve tarım alanları: İznik Gölü'nün çevresinde antik dönemden itibaren yetiştirilen en önemli ürün olan zeytin; gölün güney kıyılarında neredeyse kesintisiz şekilde Gemlik ile İznik arasında bir koridor oluşturmaktadır (Şekil 3.9). Göl çevresi, zeytin ağacı yetiştirmek için uygun iklim, toprak, eğim, sulama gibi elverişli imkânlarla sahip olması dolayısıyla, çalışma alanının neredeyse tüm kesimlerinde zeytin yetiştiriciliği yapılabilmektedir. Marmara Bölgesi'ndeki en geniş zeytinlik sahalardan biri durumunda olan bölgedeki zeytin ağaçları, Yeni Sölöz çevresinde 375 m'lik yüksekliğe kadar yetiştirilmektedir [61].

Şekil 3.9 İznik Gölü çevresi zeytin koridoru ve tarım alanları [62]

İznik'te ve İznik Gölü çevresinde, Roma Dönemi'nden itibaren zeytincilik faaliyetlerinin sürdürüldüğü kaynaklarda yer almaktadır. Orhangazi İlçe Tarım Müdürlüğü'nden alınan bilgilere göre, çalışma alanındaki en eski ağaçların bulunduğu yer ise Sölöz – Paşapınar – Narlıca mevkiidir.

Yerel mimari biçimlenmenin dayandığı temel olgu geçim faaliyetleridir; bu sebeple köylerdeki yapı gelişimi zeytin üretimiyle paralel gerçekleşmiştir. Karsak'tan Aydınlar'a kadar incelenen bütün mahallelerde temel geçim kaynağı olan zeytinciliğin, yapıların ve geleneksel köy dokusunun şekillenmesine etki ettiği görülmektedir. Konutların giriş katları zeytinlerin işlendiği ve depolandığı mağazalar olarak kullanılmayken; köylerin hemen hepsinde bugün atıl durumda olan yağhane yapıları bulunmaktadır.

Zeytinlik koridoru, göl çevresindeki verimli ovalarda yetiştirilen diğer tarım ürünleri ile kesintiye uğramaktadır. İznik Gölü'nün güneybatısında yer alan Orhangazi Ovası, Karsak Deresi ve İznik Gölü ile sınırlandığından sulama imkânına sahiptir; bu verimli tarım alanında çeltik üretimi yapılmaktadır. Gemiç, Gürle, Yeni Gürle ve Akhareme köyleri bu arazinin güneyinde kurulmuştur ve geçim kaynaklarından biri pirinç yetiştiriciliğidir [2].

Doğu Roma kaynaklarında geçen meşhur Müşküle (Miskoura) üzümleri, yakın tarihe kadar bu köyde yetiştirilmeye devam ederken, günümüzde bölgedeki bağcılık uğraşı fazlasıyla azalmıştır.

Bahsedilen ürünlerin yanı sıra son yıllarda bölgede, kivi yetiştiriciliği yaygınlaşmakta ve bu ürünün üretim alanları artmaktadır. Yerlilerinden alınan bilgilere göre; Gemiç, Gürle, Yeni Gürle, Akhareme, Dutluca, Heceler gibi köylerin bugünkü ekonomik faaliyeti, kâr payı daha yüksek olan kivi yetiştiriciliğidir.

Ormanlık Alanlar: Dağların yamaçlarında zeytinlik alanların bittiği yerde sık ve gür ormanlık alanlar başlamaktadır. İznik Gölü'nün güney kıyısındaki yola kimlik kazandıran bileşenlerden biri olan ormanlar, bölgede önemli bir yer kaplamaktadır. Ayrıca, yerel mimaride kullanılan ahşap malzeme, yıllar boyunca bu ormanlık alanlardan elde edilmiştir. Halkın ekonomik faaliyetlerinden biri ormancılık olmuştur.

Çalışma alanındaki en yüksek tepe olan Gürle Tepesi, günümüzde yamaç paraşütü yapılmak için uygun bir alan olarak belirlenmiştir. Genellikle önemli günlerde ve belirlenen zamanlarda kutlama amacıyla paraşüt etkinliği yapılmaktadır.

Anıt Ağaçlar: İznik Gölü'nün güney kıyısındaki İznik – Gemlik yolunun Müşküle Köyü sapağında ve Müşküle Köyü merkez camii'nin önünde, iki tane tarihi çınar ağacı bulunmaktadır. 14. yüzyıl sonlarından kaldıkları bilinen bu çınarlar, anıt ağaçlar olarak belirlenmiştir (Şekil 3.10).

Şekil 3.10 Müşküle yol sapağında ve Müşküle Camii'nin önünde bulunan anıt ağaçlar

Ayrıca çalışma alanında (özellikler Sölöz – Paşapınar – Narlıca arasında) anıtsal nitelikte zeytin ağaçları belirlenmiştir. Sölöz'de, en eskisi 850 yıllık olduğu tahmin edilen 29 tane zeytin ağacı için Bursa Tabiat Varlıkları Koruma Bölge Komisyonu tarafından tespit işlemleri yapılmıştır (Şekil 3.11). (Ağaçlara ilişkin karar¹ Ek D'de yer almaktadır.)

¹ Tescile önerilen ağaçlar, Sölöz yerlisi İbrahim Sevinç tarafından yerleri saptanmıştır. Tez kapsamında, İbrahim Sevinç ile zeytin ağaçları gezilmiş ve incelenmiştir.

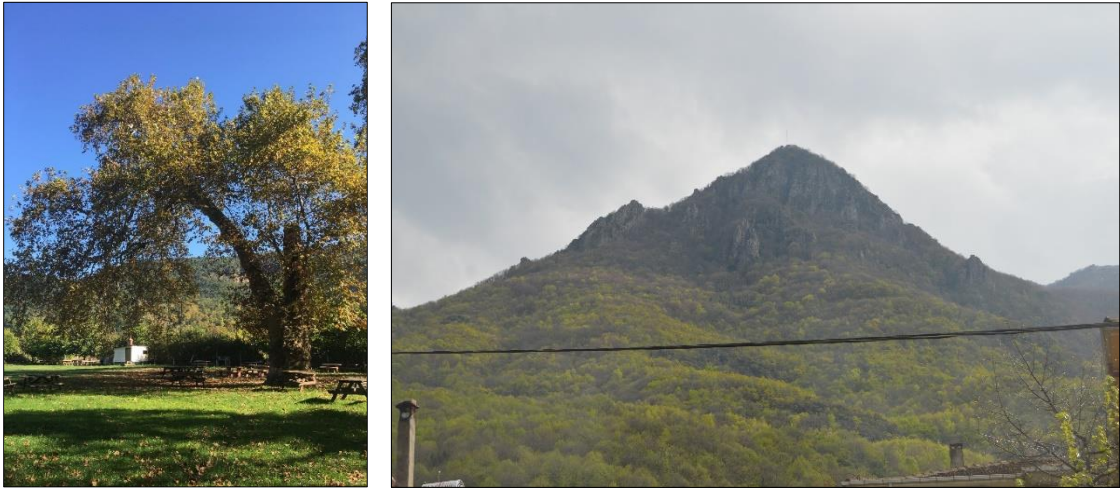

Şekil 3.11 Sölöz’de bulunan tarihi zeytin ağaçları

Manzara ve Bakı Noktaları (Mesire Alanları): İznik Gölü ile onu çevreleyen zeytinlik ve ormanlık alanlar sayesinde incelenen güney kıyılarında birçok manzara ve bakı noktaları bulunmaktadır. Bölgedeki en yüksek nokta olan Gürle Tepesi, bu seyir noktalarından biridir [2].

Yeni Sölöz’ün güneyinde bulunan ve Ayazma olarak adlandırılan mevki, çalışma alanında en bilinen mesire ve piknik alanlarından biridir (Şekil 3.12).

Kıyı boyunca, sağında ve solunda İznik Gölü ve zeytin ağaçlarıyla ilerlenebilen güzergâh; zaman zaman geleneksel yerleşim yerlerinin içinden devam etmekte ve kullanıcıya özgün bir atmosfer sunmaktadır.

Şekil 3.12 Ayazma mesire alanı / Yeni Sölöz, Gürle tepesi

3.2.3 Somut Kültürel Miras Elemanları

İncelenen yol izi ve çevresinin, Kalkolitik Çağ ile günümüz arasındaki süreçte, farklı medeniyetler tarafından kullanıldığı bilinmektedir. Bölgede bulunan ve/veya yerleşen halklar; ulaşma, barınma, korunma ve ibadet etme gibi ihtiyaçları dolayısıyla bölgede birçok kalıntı ve iz bırakmışlardır.

Sölöz'de bulunan höyük en eski bulgu olmak üzere antik dönem kalıntıları, çalışma alanına yayılmış haldedir. Yanı sıra gölün güney kıyısı boyunca, kuruluşları Osmanlı Dönemi'ne tarihlenen 16 tane geleneksel yerleşim yeri bulunmaktadır. Bölgede, Osmanlı ve sonrası Cumhuriyet Dönemi'ne tarihlenen birçok anıtsal ve sivil mimari eser olduğu da bilinmektedir.

İnsan etkileşimi ve sonucunun ürünü olan somut kültürel miras elemanları başlığı altında, bölgede belirlenen antik dönem kalıntıları, çağdaş döneme ait eserler ve geleneksel kırsal yerleşim yerleri olarak belirlenen mahalleler irdelenmiştir.

3.2.3.1 Arkeolojik Kalıntılar ve İzler

Yolun tarihçesi bölümünde tarihsel süreçte değişiminden bahsedilen yolun, Karsak ile Aydınlar Mahalleleri arasındaki kısmı çalışma özelinde ayrıntılı olarak incelenmiş; antik döneme tarihlenen Nikaia (İznik) – Kios (Gemlik) tarihi yolu hakkında kanıt niteliğinde bazı buluntular araştırılmış ve veriler toplanmıştır.

Güzergâh boyunca, yolun varlığıyla doğrudan ilintili olan Roma kaldırım izleri, köprü ve mil taşları; yolun güvenliğini sağlamak amacıyla inşa edilmiş kaleler ve kuleler ile yolun üzerinde kurulmuş olan yerleşim yerlerini belirleyen yazıtlar, anıt mezarlar ve arkeolojik yerleşim yeri kalıntıları bulunmuştur. Bu kalıntıların; çalışma alanının geneline yayılmış olduğu; ancak Roma dönemine tarihlenen Gürle, Sölöz ve Müşküle yerleşimleri civarında yoğunlaştığı saptanmıştır (Ek A.2 ve Ek A.2.1).

Roma Kaldırımları ve Antik Köprü: İncelenen yol, İznik'in liman kenti olan Gemlik'e ulaşımını sağlayan güzergâh olduğundan tarihsel süreç içerisinde çok önemli bir konuma sahiptir. Antik dönem süresince birçok farklı hükümdar tarafından onarılmış, yenilenmiş ve sürekliliği sağlanmak istenmiştir.

Antik dönemde İznik – Gemlik yolu ile Çiftlikköy – Bursa yolunun kesişim noktasında yer alan; şimdiki Gürle ve çevresinde, Raif Kaplıanoğlu'nun tahmin ettiği ve bazı yerlerde saptadığı Roma yolu kalıntıları bulunmaktadır (Şekil 3.12). Belirlediği yolların yanı sıra,

kimi kalıntıların da günümüz zeytinlik alanlarının içinde bulunduğunu, kimisinin ise mevcut çalışmalar sırasında yok edildiğini düşünmektedir [22]. Diğer bir yol kalıntısının da Sölöz'ün daha güneyinde yer alan Bayırköy'e giderken var olduğu bilinmektedir.

Karsak çevresi Çam Köprü bölgesinde günümüzden 2000 yıl kadar eskiye tarihlenen bir köprü 2015 yılında bulunmuş ve 2016 yılında korumaya alınmıştır. 'Karsak Köprüsü' olarak adlandırılan köprünün Mudanya – Gemlik – İznik yolu üzerinde kurulu olabileceği düşünülmektedir [60] (Şekil 3.13).

Şekil 3.13 Karsak Köprüsü [62]

Mil taşları: İznik Gölü'nün güney kıyısı boyunca ilerleyen yol, süreç içerisinde gölün hareketleri dolayısıyla bazı yerlerde suyun içinde kalmıştır.

Paşapınar mevki yakınlarında 1990 yılında yapılan çalışmalarda, biri gölün içinde diğeri ise köyün içindeki bir evin önünde olmak üzere iki tane mil taşı bulunmuştur [60].

Şekil 3.14 Gürle çevresindeki Roma kaldırımı ve Müşküle çevresinden çıkarılan mil taşı [60]

Mil taşı saptanan bir mevki de Müşküle ile Sarıkaya arasındaki kalıntıların bulunduğu yerdir. Mil taşı, İznik'in 16 km batısında, yolun 300 m kadar güneyinde yerli biri

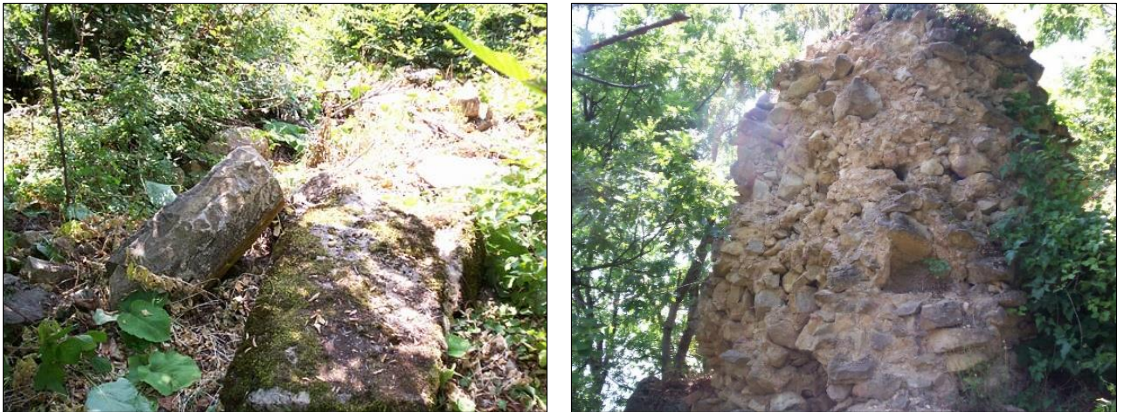
tarafından bulunmuş, 1979 yılında Sencer Şahin tarafından çıkartılmıştır. Üzerinde: “İyi talihle İmp(arator) Kayser G(aius) Messius Q(uintus) Traianus Decius’a, dindar (ve) bahtlı Aug(ustus)’a. Nikaia’dan 9 (Roma) mili” yazan mil taşı, M.S. 249-251 yıllarına tarihlenmektedir [34] (Şekil 3.14).

Yenikent’de bulunan diğer bir mil taşının üzerindeki: “... (I)mp(arator) Kayser (C. Ju)lius Verus (Maximus) (Pius) Felix Aug(ustus) Nikaia’dan 6 (Roma) mili” yazısı dolayısıyla; taşın aslında Nikaia-Kios arasındaki yolun üzerinde, bugünkü Yenikent yolunun sapağında dikili olduğu düşünülmektedir [63].

Kaleler ve Kuleler: Çalışılan tarihi yol üzerinde, yolun güvenliğini sağlamak amacıyla Roma Dönemi’nden kalma kale kalıntıları ve güvenlik kuleleri olarak adlandırılan yapılar bulunmaktadır.

Karsak (Şekil 3.15) ve Gürle kaleleri, Katırlı Dağları’nın üzerinde, önemli yolların birleştiği noktalarda bulunan ve stratejik konumu itibarıyla yolun güvenliğini sağlayan kalelerdendir. Bizans kroniği Pachmeres’de Kroulla/Crulla Kalesi’nden yani Gürle’de bulunan kaleden bahsedilmiştir; günümüzde bu bölgede Gürle Kalesi’nin kalıntılarının yanı sıra antik dönem yapı tuğlaları bulunmuştur [22].

Yol boyunca belirlenen diğer bir kale ise, Müşküle köyünün 5 km güneyinde ve deniz seviyesinden 836 m yükseklikte bulunan Hisarkale mevkiindeki kalıntılardır. Kale duvarının örgü tekniği incelendiğinde, yapı ve çevresi Helenistik Döneme tarihlenmektedir. Günümüzde, Müşküle ile Örencik arası yürüyüş parkurları düzenlenmekte ve Hisarkale kalıntıları ziyaret edilmektedir (Şekil 3.15).

Şekil 3.15 Müşküle – Örencik arasındaki kale kalıntıları - Hisarkale [60]

İznik yolu üzerinde Karacakaya Mevkii’nde, yolun üzerinde de moloz taş ve tuğla ile örülmüş kale kalıntıları bulunmaktadır [64] (Şekil 3.16).

Şekil 3.16 Karsak Kalesi – Karacakaya Kalesi kalıntıları [60]

Ayrıca, Paşapınar’da yerlilerin kale olarak bahsettiği mevkide çalışan Kaplanoğlu, tarihi yolu gözetlemek için inşa edilen bir kule kalıntısı belirlemiştir [22].

Antik Dönem Yerleşim Yerleri: Antik dönemden itibaren incelenen yol üzerinde kurulu oldukları bilinen üç tane yerleşim yeri vardır. Çeşitli kaynaklarda isimlerine rastlanan bu antik Kroulla (Gürle), Pythopolis (Sölöz) ve Miskoura (Müşküle) köylerinde ve çevrelerinde birçok antik dönem kalıntısına rastlanmaktadır.

Gürle’deki yol kalıntıları ve kalenin yanı sıra, Orhan Bey Camii’nde kullanılan malzemelerde belirlenen devşirme taşlar ile yolda yürürken rastlanan sütun parçaları (sütun başlığı, gövdesi ve kaidesi), bu yerleşimin, antik dönemde önemli bir kent olduğunu göstermektedir (Şekil 3.17).

Şekil 3.17 Kroulla (Gürle) antik dönem yerleşim yeri kalıntıları

Ord. Prof. Dr. Şevket Aziz Kansu tarafından bugünkü Sölöz yakınlarında gerçekleştirilen yüzey araştırmalarının sonucu olarak bulunan höyük, Kalkolitik Çağ’a tarihlenmektedir. Yine Sölöz civarında, Heceler ile Paşapınar köyleri arasında ve göl içerisinde bulunan çok sayıda kalıntı ile de Roma kaynaklarında yer alan Pythopolis kentinin burada kurulu

olduğu tespit edilmiştir. Kuruluş efsanesi, Argonotlar'a dayanan Pythopolis, bölgedeki en eski yerleşim yerlerinden biridir.

Anna Kommena'da geçen 'Miskoura' da günümüze, ismi antik dönemdekine benzer şekilde ulaşmış olan Müşküle'dir. Müşküle ile Örencik ve Göllüce köyleri arasında çok sayıda antik dönem kalıntısı yer almaktadır (Şekil 3.18). Göllüce'nin yüksekte kalan ve eski köy olarak bilinen mevkiinde, çok sayıda kalıntı bulunmasının yanı sıra bu köyün sırtını güvenli bir dağa yaslamış olması, Raif Kaplanoğlu tarafından Miskoura yerleşiminin önceleri buraya kurulu olduğu ve zaman içerisinde yer değiştirerek bugünkü Müşküle köyü yakınlarına iskân edildiği, şeklinde yorumlanmıştır [60].

Şekil 3.18 Müşküle mezarı, antik dönem yerleşim izleri [60]

İznik'e 10 km uzaklıkta bulunan Karacakaya yakınlarında, İznik Gölü'nün yaklaşık 50 m içerisinde, bir tapınağa ait parçalar olduğu tahmin edilen sütunlar bulunmaktadır. Boyları 7-8 m kadar olan sütunların çapları ise 1 m'dir [22].

Yazıtlar ve Anıt Mezarlar: Nikaia – Kios tarihi yolu üzerinde, İznik'in 10 km kadar güneybatısında yol üzerindeki bir kayaya yazılmış halde bir yazıt bulunmuştur. Sarıkaya Mevkii'nde bulunan bu kitabe ile: *"Neron Claudius, Tanrı Calaudius'un oğlu, Kayser Germanicus'un torunu, Tilberius Kayser Augustus'un torununun oğlu, Tanrı Augustus'un soyundan, Kayser Augustus Germanicus, ey yüce rahip, dört yıldır hükümdar, 3.kez konsül, Apameia'dan Nikaia'ya giden ve eksikliği dolayısıyla yıpranmış olan yolu onarttı ve yeniden yapımı için procuratoru Gaius Julius Aquila'yı görevlendirdi."* yolun tarihi ve geçirdiği onarımlar hakkında bilgi edinilmektedir [63]. Kitabe, muhtemelen mevcut yolun yapımı sırasında parçalanmıştır; bugün ise yoktur.

Sencer Şahin, Roma Dönemi'nde İznik Gölü'nün batı kıyısında çok sayıda çiftliğin varlığının ele geçen yazıtlarda işaret edildiğini belirtmiştir. Gölyaka yakınında bulunan bir yazıt dolayısıyla da bu köy civarında antik çiftlik olarak adlandırdığı bir yerleşiminin kurulu olabileceği düşünülmektedir [34] (Şekil 3. 19).

Şekil 3.19 Gölyaka (Mamure) Köyü'nden çıkarılan Demetrios'un mezar steli [34]

Üçgen alınlıklı bir mezar steli olan ve 'Demetrios'un mezarı' olarak adlandırılan yazıtta: *"Ben Secundus oğlu Aurelius Tryphon kayınbiraderim Aurelius Dionysios ve kızkardeşim Helladion ile birlikte, henüz yaşarken, babamız 70 yıl yaşayan Demetrios'un anısına bu mezar anıtını yaptırarak. Sağlıcakla ey yolcu. Eğer bir yabancı mezarı açarsa, kente onbin Dinar ödeyecektir. Ben Aur(elius) Tryphon arazinin sahipleri ve bana bu mezar yerini veren efendilerime çok hürmet ettim."* ifadesi yer almaktadır [34]. Yazıt, 1953'ten beri Bursa Müzesi'ndedir.

Çalışılan tarihi yol üzerinde, yolun göl kıyısı tarafında Karacakaya olarak isimlendirilen kayanın üzerinde, bir anıt mezar olduğu tahmin edilen kalıntılar bulunmaktadır [64]. Nikaia veya Bithynia'da önemli olan bir kimseye ait olduğu tahmin edilen mezardan geriye bugün, gölün içine ve çevreye dağılmış mezar odası kesme taş blokları kalmıştır.

3.2.3.2 Sivil Mimari Örnekler ve Anıtsal Yapılar

14. yüzyıldan itibaren incelenen bölgede, Osmanlı Devleti tarafından imar çalışmaları başlatılmıştır. Bu dönemin önemli yerleşim yerlerinden Karsak, Gemiç, Gürle, Yeni Gürle, Dutluca, Yeni Sölöz, Paşapınar, Müşküle ve Göllüce gibi köylerde inşa edilen;

günümüze kalıntı halinde ulaşmış veya onarılmış; tescilli veya tescilsiz durumda anıtsal ve sivil mimari örnekler bulunmaktadır (Ek A.3 ve Ek A.3.1). Sivil ve anıtsal mimari örnekler, Cumhuriyet'in ilk yıllarından itibaren tescillenmeye başlanmış ve onarılmıştır.

Sivil Mimari Örnekler (SMÖ)

Çalışma alanındaki geleneksel sivil mimari örneklerin genel tipolojisini zeminden moloz taş ile yükseltilmiş kâgir duvar üzerine kerpiç dolgulu hımış yapım sistemi kullanılarak çok katlı olarak inşa edilen büyük ölçekli konutlar oluşturmaktadır. Ahşap karkas sistem dolgusu olarak bazı konutlarda ise tuğla kullanılmaktadır. Karkas sistem ve dolgusu çoğu konutta sıvasız olarak bırakılmıştır. Yerleşimlerde geleneksel konut tipolojisinin sıvalı ve boyalı bitişli örneklerine de rastlanmaktadır.

Zemin katları depo ve işlik olarak kullanılan, az açıklıklı ve kâgir sistem ile inşa edilen geleneksel konutların üst katları, yaşama alanı ve ipek böcekçiliği için bol pencereli ve geniş mekânlar olarak düzenlenmiştir. Üst katlar, alandaki birçok konutta çıkma yapılarak genişletilmiş ve payandalar ile desteklenmiştir.

Geleneksel konutların birçoğunda en üst katların, böcekçilik işlemlerinin yapılması için odalara bölünmeden tek bir mekân olarak kullanıldığı ve bu hacmin 'çardak' olarak isimlendirildiği belirlenmiştir. Bazı konutlarda ise zemin kattaki bir odanın penceresinin vitrine dönüştürülerek bakkal olarak düzenlendiği görülmektedir (Şekil 3.20).

Şekil 3.20 Gürle Mahallesi'nde zemin katı bakkal olan konut örneği

Genellikle geniş dikdörtgen bir taban alanına oturan ve yüksek katlı inşa edilen konut örnekleri anıtsal bir görünümündedirler. İznik Gölü'nün güney kıyısında çalışılan tüm köylerde, bu geleneksel mimari örneklerden özgün olanları bulunmaktaysa da; nitel ve

nicel olarak önemli olarak belirlenen yapılar, Karsak, Gemiç, Gürle, Dutluca, Yeni Sölöz, Sölöz, Paşapınar, Narlıca ve Müşküle mahallelerinde yer almaktadır.

Çalışma alanında bulunan geleneksel sivil mimari örneklerin birçoğunun tescilsiz olduğu belirlenmiştir. Gemiç Mahallesi'nde dört, Sölöz Mahallesi'nde bir olmak üzere alanda toplamda beş tane tescilli sivil mimari örnek bulunmaktadır. Gemiç Mahallesi'nde bulunan dört adet taşınmaz sivil mimari örneği (SMÖ), 1988 ve 1999 yıllarında Bursa Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'nun (BKTVKK) kararları ile koruma altına alınmıştır. Sölöz Mahallesi, köy içi mevkiinde yer alan böceklik ve konut olarak kullanılan yapı ise 2014 yılında Bursa KVKK kararı ile tescillenmiştir. Bölgede bulunan en geniş oturma alanına sahip böceklik yapısı olarak bilinmektedir.

Geleneksel sivil mimari örnekler, kırsal yerleşimler başlığı altında her bir mahalle için detaylandırılmış ve örneklendirilmiştir.

Anıtsal Yapılar

Çalışma alanında kullanıcılarının ihtiyaçları doğrultusunda inşa edilmiş hamam ve çeşmeler gibi sosyal yapılar, cami ve kilise gibi dini yapılar ve okul binası gibi eğitim yapıları bulunmaktadır. Anıtsal olarak nitelendirilen bu yapıların bir kısmı korunmuş, onarılmış ve yeniden işlevlendirilmiş; bir kısmı ise günümüze kalıntı halinde ulaşmıştır. Varlığı kaynaklarda geçen, fakat bugün yerinde bulunmayan eserler de mevcuttur (Ek A.3 ve Ek A.3.1).

Gürle Camii (Orhan Bey Camii) ve Hamamı, Çeşmeler: Orhan Gazi ve I. Murat'ın vakıfları arasında yer alan Gürle Mahallesi'nde, Orhan Gazi zamanına tarihlenen bir cami bulunmaktadır. (Şekil 3.21)

1800 yıllarında kısmi olarak bir yıkıma maruz kalan caminin, mihrap duvarı ve minaresi özgün halde günümüze ulaşmıştır [65]. E. H. Ayverdi de, cami minaresinin özgün halinde kaldığını; Yenikent'deki Orhan Gazi Camii'nin minaresi ile çok benzediğini ve döneminin güzel bir emsali olduğunu belirtmiştir [43].

Bursa ve çevresindeki ahşap tavanlı camilerin erken bir örneği olan ve Gürle Mahallesi Köyiçi Mevkii'nde bulunan Orhan Bey Camii ve haziresi 2006 yılı BKTVKK kararı ile koruma altına alınmıştır.

2006 ile 2009 yılları arasında restore edilen cami, neredeyse tamamen rekonstrüksiyon olarak tamamlanmıştır. Eski dönem fotoğraflarında açık olduğu görülen son cemaat

mahali restorasyon sırasında duvar örülerek kapatılmış; ön cephede boya ile bitiş yapılmış diğer cepheler ise taş örgü sistemi açıkta kalacak şekilde bırakılmıştır. Yapının özgün kaldığı bilinen en önemli kısmı ise minaresidir.

Şekil 3.21 Restorasyondan önce [60] ve sonra Gürle Orhan Bey Cami

Gürle Mahallesi'nde, kitabesi olmadığından net olarak tarihlenemeyen ama Orhan Bey zamanında yapıldığı düşünülen tarihi bir hamam (Şekil 3.22) bulunmaktadır.

Şekil 3.22 Restorasyondan önce [60] ve sonra Gürle Mahallesi hamamı

Hamam, bugünkü durumuna bakılarak daha ileri dönemlere tarihlenebilir yada fazla onarım görmüş olabilir. Orhan Bey Cami ile aynı karar ile korumaya alınan hamam; kubbeli bir soğukluk, bir ılıkılık ve üç gözlü sıcaklıktan oluşmaktadır [43]. Özgün hali gözetilmeden yapılan onarımlar geçirmiş olan hamam, günümüzde kullanılmamaktadır.

Gürle'de ayrıca, biri eski köy meydanında diğeri köyün yeni camisinin önünde olmak üzere Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinden kalan iki tane çeşme bulunmaktadır (Şekil 3.23). Çeşmeler günümüzde, dış etkilerden dolayı deformasyona uğramış bakımsız halde ve kullanılmamaktadır.

Şekil 3.23 Gürle Mahallesi’ndeki tarihi çeşmeler

Orhan Bey Camii, hamam ve çeşmeler gibi anıtsal yapıların varlığı, Gürle yerleşiminin; Roma İmparatorluğu’ndan sonra, Osmanlı Dönemi’nde de önemli bir yerleşim yeri olduğuna işaret etmektedir.

Ermeni Kiliseleri ve Mektepleri: Çalışma alanında Ermenilerin yaşadığı Karsak, Yeni Gürle ve Yeni Sölöz yerleşimlerinin her birinde birer kilise ve erkekler ile kızlar için birer okul bulunduğu bilinmektedir [67].

Karsak Mahallesi’nde, Surp Asdvadzadzin adında bir Ermeni kilisesi ile erkekler için Ğevontyan ve kızlar için Santukhdyan Mektepleri bulunmaktayken [67]; günümüzde kilisenin olduğu belirlenen duvar kalıntıları haricinde bir iz belirlenememiştir. Elde edilen bilgiler, kilisenin konumu ve hacmi hakkında bir kanıya varmaya yetmez [68].

Yeni Gürle Mahallesi’nde bulunan Ermeni kilisesi, çalışma alanında günümüze kalıntı halinde de olsa ulaşabilmiş tek yapıdır. İsmi Surp Kevork olan kilise, üç nefli bazilika plan tipolojisine sahiptir. Günümüzde, üst örtüsü ve narteks duvarı tamamen yıkılmış durumda olan kilisenin apsis duvarı ayakta iken; kısmen ayakta duran yan beden duvarlarına bitişik şekilde gecekondular inşa edilmiştir (Şekil 3.24).

Ayrıca bu mahallede, Ermeniler zamanından olduğu bilinen erkekler için Ğevontyan ve kızlar için Hiripsimyan Mektepleri bulunmaktadır [67]. Günümüzde mekteplerden bir iz belirlenememiştir. Yeni Sölöz Mahallesi’nde, Surp Hireşdagabed Ermeni Kilisesi ile Lusavoriçyan erkek mektebi ve Hiripsimyan kız mektebi bulunmaktadır [67]. Meydanda bulunan ve uzun süre cami olarak kullanılan kilisenin büyük bir kilise olduğu tahmin

edilmektedir. Mahallede ikinci bir kilise olduğu kaynaklarda geçse de konumu belirlenememiştir [5]. Günümüzde mekteplerin yerleri de bilinmemektedir.

Şekil 3.24 Yeni Gürle Mahallesi Ermeni Kilisesi

Yeni Sölöz Mahallesi'nde, Surp Hıreşdagabed Ermeni Kilisesi ile Lusavoriçyan erkek mektebi ve Hırıpsimyan kız mektebi bulunmaktadır [67]. Meydanda bulunan ve uzun süre cami olarak kullanılan kilisenin büyük bir kilise olduğu tahmin edilmektedir. Mahallede ikinci bir kilise olduğu kaynaklarda geçse de konumu belirlenememiştir [5]. Günümüzde mekteplerin yerleri de bilinmemektedir.

Müşküle Cami ve Hamamı: İznik'e bağlı olan Müşküle Mahallesi'nde, doğu duvarında bulunan kitabede 1889-90 yıllarına tarihlenen İbrahim Ağa Camii ve yapım yılı belli olmayan eski bir hamam kalıntısı bulunmaktadır. Caminin batı duvarında özgün temel ve duvar izleri belirlenebilmektedir; bunun haricinde yapı neredeyse tamamen yenilenmiştir. 1964 yılında onarıldığı bilinen hamam ise köy meydanı oluşturmak adına 1994 yılında yıkılmıştır [66].

Göllüce Hamam ve çeşme: Köy kahvesinin arkasında yer alan ve kitabesi bulunamadığı için yapım tarihi tam olarak bilinmeyen hamam, köylülerin verdiği bilgilere göre 150 yıl öncesinde inşa edilmiştir (Şekil 3.25).

Soğukluk kısmı tamamen betonarme malzeme ile yenilenen hamamın, ılıkılık ve sıcaklık kısmının özgün kaldığı ve yapım malzemesinin ise moloz taş ve tuğla olduğu tespit edilmiştir [66]. Göllüce Mahallesi'nde bulunan tarihi hamam bugün kullanılamaz durumdadır.

2017 yılında, Bursa KVKK kararı ile bölgedeki hamam ve çeşme (Şekil 2.23), kültür yapısı olarak koruma altına alınmıştır.

Şekil 3.25 Göllüce Mahallesi’ndeki tarihi hamam [67]

Soğukluk kısmı tamamen betonarme malzeme ile yenilenen hamamın, ılıklik ve sıcaklık kısmının özgün kaldığı ve yapım malzemesinin ise moloz taş ve tuğla olduğu tespit edilmiştir [66]. Göllüce Mahallesi’nde bulunan tarihi hamam bugün kullanılamaz durumdadır.

2017 yılında, Bursa KVKK kararı ile bölgedeki hamam ve çeşme (Şekil 2.23), kültür yapısı olarak koruma altına alınmıştır.

Gemiç İlkokul Binası: Cumhuriyet Dönemi ilkokullarının güzel bir örneği olan ‘Taş Mektep’in inşası 1930 yılında tamamlanmış ve açılışı Mustafa Kemal Atatürk tarafından yapılmıştır.

2002 yıllarında terk edilen okul, 17 yıldır atıl halde bulunmaktayken; bugün, Bursa Büyükşehir Belediyesi tarafından restore edilmekte; ‘Kültür Merkezi ve Sosyal Tesis’ olarak yeniden işlevlendirilmesi planlanmaktadır (Şekil 3.26).

Şekil 3.26 Gemiç Mahallesi tarihi Taş Mektep [62]

3.2.3.3 Kırsal Yerleşimler

Çalışma alanına kültürel değer tanımlayan bileşenlerin başında kırsal yerleşimler gelmektedir. İznik Gölü’nün güneyindeki dağların yamaçlarında ve İznik – Gemlik

yolunun göle yakın kesimlerinde kurulmuş; benzer ve farklı özellikleri barındıran 16 tane özgün mahalle belirlenmiştir.

20. yüzyıl başlarında çalışma alanındaki yerleşim yerleri bugünkü isimlerini almışlardır. İncelenen mahalleler¹; Karsak, Gemiç, Gürle, Yeni Gürle, Akhare, Gölyaka, Dutluca, Yeni Sölöz, Sölöz, Heceler, Paşapınar, Narlıca, Müşkölle, Mustafalı, Göllüce ve Aydınlar'dır. Karsak – Narlıca Mahalleleri Orhangazi; Müşkölle – Aydınlar Mahalleleri ise İznik'e bağlıdır.

Gölyaka ve Göllüce Mahalleleri, İznik Gölü'nün kıyısında; diğerleri ise günümüz İznik – Gemlik yoluna farklı uzaklıklarda dağların yamaçlarına kurulmuştur. Yol, Gölyaka, Sölöz, Narlıca ve Göllüce'nin içinden geçerek ilçelere ulaşmaktadır (Şekil 3.27).

Şekil 3.27 İznik-Gemlik yolu, Karsak'tan Aydınlar'a incelenen mahalleler

Yeni Sölöz, Sölöz ve Narlıca nüfus ve hane sayısı olarak en büyük mahalleler iken; Gölyaka ve Aydınlar alandaki en küçük olanlardır (Çizelge 3.1).

Çizelge 3.1 Çalışma alanındaki mahallelerin konut sayıları ve nüfusları

	ORHANGAZİ												İZNİK			
	KARSAK	GEMİÇ	GÜRLE	YENİ GÜRLE	AKHARE	GÖLYAKA	DUTLUCA	YENİ SÖLÖZ	SÖLÖZ	HECELER	PAŞAPINAR	NARLICA	MÜŞKÖLLE	MUSTAFAALI	GÖLLÜCE	AYDINLAR
KONUT SAYISI*	280	175	206	338	221	226	275	716	823	214	167	730	412	230	566	103
NÜFUSU**	444	441	405	874	459	386	484	2127	2179	437	408	1845	1279	454	1267	369

* Veriler, Orhangazi ve İznik Belediyeleri'nden alınmıştır.

** Veriler, TÜİK'in 2000 yılı nüfus sayımına aittir.

Alandaki kırsal yerleşimler, kaynaklara göre farklı dönemlere tarihlenmektedir. Roma ve Osmanlı dönemlerinde varlığı bilinen 16 mahallede, kuruluş dönemlerine ait izler

¹ Yerleşimler, günümüzde mahalle statüsündedirler.

bulunmakta ve bu değerler mahallelere özgün bir bağlam tanımlamaktadır. Bazı yerleşimlerde Roma döneminden kalan köprüler ve kaleler gibi antik kalıntılar ve izler; bazılarında Osmanlı döneminden kalan camiler, hamamlar ve çeşmeler; bazısında ise Cumhuriyet döneminden mimari örnekler bulunmaktadır.

Örneğin, Osmanlı döneminde önemli yerleşim yerleri olan Sölöz (Pythopolis), Müşküle (Miskoura), Gürle (Kroulla), tarihi Roma kentlerinin üzerine tekrardan inşa edilmiştir [22]. Kuruluş efsanesiyle ilgili kayıtlarına ilk olarak Nikaialı Menekrates, ardından Plutarkhos aracılığıyla ulaşılan ve ‘Şaşkınlık Veren Söylentiler’ tarih kitabında yeri tayin edilen Pythopolis¹; Anna Kommena’nın ‘Alexiad’ında geçen Miskoura²; Doğu Romalı Pachymeres’in ‘Relations Historiques’ adlı eserinde geçen Kroulla-Crulla³ kentlerinin antik dönem yerleşimleri olduğu kesin olarak bilinmektedir (Şekil 3.28).

Ayrıca Roma Dönemi’nde, İznik Gölü’nün batı tarafındaki yerleşim yerlerinin çok sık olduğuna dair izler bulunmaktadır. Bulunan kitabeler sayesinde, çevredeki verimli toprakların kraliyet ailesine veya önemli kimselere tahsis edildiği bilinmektedir.

Prof. Dr. Sencer Şahin’in yüzey araştırmaları neticesinde, Mamure (Gölyaka) Köyü’nde ele geçen yazıt ile bu köy civarında da bir antik çiftlik olarak tanımlanan bir yerleşimin varlığını tahmin etmek mümkündür [34].

Çalışma alanında değişen sosyal doku yeni meskenler ve köyler kurulması gerekliliğini ortaya çıkarmıştır. Örneğin, Bursa’ya 18. yüzyıldan itibaren gelen Ermeni toplulukların birçoğu Orhangazi’ye iskân edilmiş; bunun sonucunda alanda Yeni Gürle ve Yeni Sölöz gibi Ermeni köyleri kurulmuştur.

Ayrıca Roma Dönemi’nde, İznik Gölü’nün batı tarafındaki yerleşim yerlerinin çok sık olduğuna dair izler bulunmaktadır. Bulunan kitabeler sayesinde, çevredeki verimli toprakların kraliyet ailesine veya önemli kimselere tahsis edildiği bilinmektedir.

¹ Hatalı şekilde Aristoteles’e mal edilen ‘Şaşkınlık veren Söylentiler’ kitabının 834b 34 bölümünde yer alan “*Askania Gölü civarında Pythopolis diye, Kios’a 120 stadion uzaklıkta bir köy vardır ki, burada sarnıç suları kışları bir kovayı daldıramayacak kadar kurur; yazları ise ağızlarına kadar doludurlar.*” ifadesi sayesinde şehrin, Gemlik’e yaklaşık olarak 22,5 km kadar uzaklıkta bugünkü Sölöz yakınlarında bulunduğu belirlenmiştir (Şahin, 1987: 137-140).

² ...oradan ayrılıp Kios/Gemlik’e geçti; sonra, yerinden ayrıldı ve İznik üzerinden Miskoura’ya vardı (Kommena, 1996: 483).

³ Ünlü İznik ise daha dayanıklı olmasına rağmen kıtlıktan sıkıntıya düştü... Kroulla ve Katoikia’ya gelirse onlar da daha beter kötülöklere maruz kalmışlardı (Pachymeres, 2009: 81).

Şekil 3.28 İzni Gölü çevresinde Antik dönem yerleşim yerleri ve önemli yollar [2]

Ayrıca Roma Dönemi'nde, İzni Gölü'nün batı tarafındaki yerleşim yerlerinin çok sık olduğuna dair izler bulunmaktadır. Bulunan kitabeler sayesinde, çevredeki verimli toprakların kraliyet ailesine veya önemli kimselere tahsis edildiği bilinmektedir.

Prof. Dr. Sencer Şahin'in yüzey araştırmaları neticesinde, Mamure (Gölyaka) Köyü'nde ele geçen yazıt ile bu köy civarında da bir antik çiftlik olarak tanımlanan bir yerleşimin varlığını tahmin etmek mümkündür [34].

Çalışma alanında değişen sosyal doku yeni meskenler ve köyler kurulması gerekliliğini ortaya çıkarmıştır. Örneğin, Bursa'ya 18. yüzyıldan itibaren gelen Ermeni toplulukların birçoğu Orhangazi'ye iskân edilmiş; bunun sonucunda alanda Yeni Gürle ve Yeni Sölöz gibi Ermeni köyleri kurulmuştur.

Cumhuriyet sonrasında ise mübadele ile birlikte, bölgedeki sosyal kimlik yeniden değişmiş; alana Ermeniler yerine Balkanlar'dan gelen Türk göçmenler yerleşmiştir. Bu sosyal doku değişimleri sonucunda çalışma alanında yeni köyler kurulmuş ve bu köylerin birçoğu da günümüze kadar gelebilmiştir [13]. Her bir yerleşim birimi, konumu, tarihçesi, sosyal dokusu, sahip olduğu değerler ve geçim kaynakları ile değerlendirilmiş; içlerinden uygun bulunanlar tescile önerilmiştir. Tescil için önerilen mahallelere, yerel ölçekte kırsal mimarlık envanterine katkı sağlamak adına fişler düzenlenmiştir (Ek C).

Karsak Mahallesi (Orhangazi)

Yerleşimin Yeri: İznik Gölü'nün güney kıyısında, Katırlı Dağları'nın yamacında ve aynı isimli derenin vadisinde kurulmuş olan yerleşim yeri, incelenen yol üzerindeki ilk mahalle olarak belirlenmiştir. Karsak, İznik Gölü ile Gemlik Körfezi'ni birbirine bağlayan Karsak (Garsak) Boğazı'nın başında bulunmaktadır; Orhangazi'ye bağlıdır ve ilçeye 13 km uzaklıktadır [68] (Şekil 3.29).

Şekil 3.29 Karsak Mahallesi hava fotoğrafı

Kurtuluş Savaşı sonrasında, köyden gönderilen Ermeni nüfusun yerine; köye 40 hane kadar Yunanistan mübadili yerleştirilmiştir. Aynı zamanda Karsak'a dağdaki göçmen köylerinden Kafkas kökenli Gürcüler de yerleşmiştir. [68].

Tarihi ve İsimlendirilişi: Köyün isminin, Ermenice 'küçük dere/derecik' anlamına gelen 'Karsak'tan geldiği sanılmaktadır. Karsak'ın çok eski bir Osmanlı yerleşimi olduğunu belirten yerliler ise köyün isminin Orta Asya'da bulunan ve tilkiye benzeyen¹ bir hayvandan geldiğini belirtmiştir [69].

Cumhuriyet'in ardından 1924 yılında vilayetin kararıyla köyün ismi 'Karaçakır' olarak değiştirilmiş lakin bölge halkı tarafından benimsenmemiştir.

Demografik Yapısı: Karsak'ta bulunan Türk nüfusunun yanı sıra 20. yüzyıl başında bölgeye çok sayıda Ermeni iskân edilmiştir ve mübadeleye kadar köyde Türkler ve Ermeniler bir arada yaşamışlardır.

¹ TDK Karsak tanımı: Köpekgillerden, soluk kahverengi, karnı beyaz tüylü, kısa kulaklı, postundan kürk yapılan bir tür memeli (Vulpes corsac).

Köyde tarih boyunca Türkler, Ermeniler, Gürcüler, Pomaklar ve Çingeneler gibi farklı etnik kimlikler bir arada bulunarak kültürel çeşitlilik yaratmışlarsa da; günümüzde yerleşimde yalnızca Türkler, Gürcüler ve Çingeneler yaşamaktadır [69].

Kültürel Değerleri: Bursa – Karsak yolunda, köy civarında Roma kaldırımları izlerini saptadığını belirten Raif Kaplanoğlu, köy sınırları içindeki antik yolun varlığının kanıtı olarak da kale kalıntısının varlığını ileri sürmektedir [60] (Şekil 3.30).

Şekil 3.30 1990'lı yıllarda Karsak Köyü geleneksel dokusu ve Karsak Kalesi kalıntısı [60]

Bursa Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'nun (BKTVKK) 2016 tarihli koruma kararı gereği, Karsak Mahallesi Çam Köprü Mevkii'nde bulunan antik dönemden günümüzde ulaştığı bilinen 'Karsak Köprüsü', kültürel yapı olarak tescil edilmiştir.

Ayrıca, mahallede yer aldığı kaynaklarda [67] belirtilen Ermeni kilisesi ve mektepleri, sivil mimari örnekler ve anıtsal yapılar başlığı altında açıklanmıştır.

Mahalle sınırları içerisindeki doğal varlık olarak saptanan ve Texier'in '*eski Göldere Nehrine (Ascanius) sularını veren bir dere*' olarak tanımladığı Karsak Deresi'ni besleyen Çolu/Çulu Gölü'nden gelen suyun yaz-kış kurumadığı belirtilmiştir [69]. Mahalle sakinlerinden alınan bilgilere göre; bu göl günümüzde varlığını sürdürmemektedir.

Ermeni ve Müslüman halkın bir arada yaşadıkları Karsak'ta kurulan konutlar, bölgedeki Müslüman köyleriyle benzer kurguya, yapım tekniğine ve cephe karakterine sahiptir. Önceleri, ipek böcekçiliğinin ana ekonomik uğraş olduğu köyde, konutların gelişimi de

bu doğrultuda gelişmiştir. Çoğunlukla zemin kat ile iki tipik kattan oluşan konut tiplerinin geniş olması, kozacılık için gerekli olan böcekhanelerin varlığı dolayısıyladır [14].

Mübadele sonrasında çalışma alanına gelen göçmenler, bakımı ve ihtiyacı zor olan bu konutların üst katlarını kullanmamış; katlarını azaltmaya gitmişlerdir. Zamanla ipek böcekçiliği yerini zeytinciliğe bırakmış, yeni ihtiyaçlar ile de konutların zemin katlarına mağazalar eklenmiştir [70]. Günümüzde, ipek böcekçiliği tamamen sona ermiştir ve aynı zamanda böcekthane olarak kullanılan meskenlerin büyük bir bölümü atıl durumdadır. Karsak'ta bahsedilen konutlar halen kullanılmaktadır (Şekil 3.31).

Şekil 3.31 Karsak Mahallesi geleneksel konut örnekleri

Geleneksel mimari dokunun korunduğu mahallelerden biri olan Karsak'ta, bugün 280 tane mesken vardır. Mahallede bulunan büyük taban alanlı ve yüksek katlı anıtsal nitelikteki geleneksel konut örnekleri, tescil edilmeli ve koruma altına alınmalıdır.

Mahalledeki geleneksel konutların tipolojileri, sivil mimari örnekler başlığında ayrıntılı olarak açıklanmıştır.

Geçim Kaynakları: İpek böcekçiliğinin tamamen sona ermesi ile bölgedeki ekonomik faaliyetlerin başına geçen zeytincilik, bugün Karsak'ın en önemli geçim kaynağıdır. Sebze ve meyve yetiştiriciliği de yapılan mahallede, çevre köylerle birlikte kivi yetiştirilmeye başlandığı bilinmektedir.

Öneri: Mahallede bulunan arkeolojik kalıntılar ve geleneksel konut dokusu gibi somut kültürel miras elemanları ile nüfus değişimleri ve kültürel çeşitlilik gibi somut olmayan

kültürel miras elemanları dolayısıyla Karsak, çalışma alanında kentsel ölçekte tescile önerilen yerleşim yerlerinden birisidir (Ek C.1).

Gemiç Mahallesi (Orhangazi)

Yerleşimin Yeri: Katırlı Dağları'nın yamaç köylerinden ikincisi olarak irdelenen Gemiç Mahallesi, Orhangazi'ye bağlıdır ve ilçeye 16 km uzaklıktadır. Yamacında kurulu olduğu dağ da Gemiç Dağı (Katırlı/Gürle Dağı) olarak anılmaktadır [68]. İznik Gölü'nün güney kıyısındaki köylerden biri olan Gemiç'te hiçbir unsurun (dere, yol gibi) baskın olmaması, köyün düzensiz olarak planlanmasını getirmiştir [61] (Şekil 3.32).

Şekil 3.32 Gemiç Mahallesi hava fotoğrafı

Tarihi ve İsimlendirilişi: Köyün adının, Luwi dilinde 'kutsal ana' anlamına gelen 'kama/geme' kelimesinden geldiğini sanılmaktadır. Yerli halkın anlattığına göre; Gemlik'te bulunan bir tersanede üretilen gemiler için kullanılan ağaçlar bu köyden sağlanmakta iken, tersane çalışanları¹ gidip gelmeleri zor olduğundan burada bir köy kurmuş; adına da 'gemi yapılan yer' anlamında 'Gemiç' demişlerdir [60].

Kaplanoğlu, 1790 yılı kayıtlarında (BOA. Zaptiye, no. 1744) Gemiç'in ismine rastlamış ve bu belgeler dolayısıyla köyün Sultan Murat'ın vakıf köyü olduğunu belirtmiştir [68]. Başka belgeler sayesinde köyde Lala Şahin Paşa'nın oğlu Mehmet'in vakıfları olduğunu da düşünülmektedir. Bu sebeple Cumhuriyet sonrası 1924 yılında vilayet tarafından köyün adı 'Şahin' olarak değiştirilmiş ancak benimsenmemiştir.

Demografik Yapısı: Gemiç Mahallesi, bir Türk köyüdür. 19. yüzyıl sonlarında bölgede yaşanan nüfus hareketliliği ile Kafkaslardan gelen göçmenler köye yerleştirilmiştir.

¹ Tersane işçilerinden üç hane, burada bir yerleşim oluşturmuş. Kahyalar, Karaaliler ve Yunuslar olarak anılan sülaleler, köyü ilk kuran, bu üç ailenin neslinden geliyormuş [68].

Kültürel Değerleri: Gemiç Mahallesi’nde, 1960’lı yıllardan itibaren bölgede tamamen terk edilen ipek böcekçiliği faaliyetleri dolayısıyla şekillenen geleneksel konutlar koruma tedbirleri alınmadığından yok olma tehlikesi ile karşılaşmaktadır (Şekil 3.33). Özgün mimari örneklerle sahip olan yerleşim, dokusunu 90’lara kadar koruyabilmiş olsa da; günümüzde bakımsızlık ve terk edilme tehditleri ile karşı karşıya kalmıştır.

Şekil 3.33 Gemiç’te terk edilen geleneksel konut örneği

Çalışma alanında koruma altına alınan toplamda 5 tescilli sivil mimarlık örneğinden 4 tanesi Gemiç’tedir. Ancak, köyde tespit edilen geleneksel konut stoğu bundan daha fazladır. Bu sebeple, yıkılma tehlikesi ile karşı karşıya kalan bu yapılar acil koruma yöntemleri çerçevesinde ele alınmalı; tespit ve tescil işlemleri yapılmalıdır (Şekil 3.34).

Konutlar, genellikle ahşap karkas kerpiç dolgulu yapım sistemi ile inşa edilmişlerdir. Mahalledeki konutların konut tipolojileri, yapım malzemesi ve yapım tekniği sivil mimari örnekler ve anıtsal yapılar başlığında ayrıntılı olarak açıklanmıştır.

Şekil 3.34 Gemiç Mahallesi geleneksel konut örnekleri

Geçim Kaynakları: Bölgedeki ekonomik etkinliklerin başında gelen zeytinciliğin yanı sıra, Gemiç'te çeltik üretimi yapılmaktadır. Günümüzde, bu faaliyet fazlasıyla azalmış ve yerini kivi üretimine bırakmıştır.

İznik Gölü çevresindeki en çok yağış alan yerlerden biri de, Katırlı Dağları'nın kuzeyi yani Gemiç'i ve civar köyleri de kapsayan alandır. Bu sebeple, zeytinliklerin bittiği yükseklikten başlayan gür ormanlar sayesinde, bahsedilen alanda ormancılık da bir gelir faaliyeti durumundadır [13].

Öneri: Gemiç'te, Cumhuriyet'in erken örneklerinden bir ilkokul ve tescil edilmiş sivil mimari örnekleri bulunmaktadır. Ayrıca, mahallede yer alan ve tescil edilmeyi bekleyen geleneksel yapılar bir doku bütünlüğü sağlamaktadır. Somut kültürel miras elemanlarının baskın ama yok olma tehlikesi altında olduğu Gemiç Mahallesi kentsel ölçekte tescile önerilmektedir. Kentsel ölçekte alınacak kararlar ile yerleşim belgelenmeli ve korunma altına alınmalıdır (Ek C.2).

Gürle Mahallesi (Müslim Gürle - Orhangazi)

Yerleşimin Yeri: Bölgedeki en eski köylerden biri olan Gürle, Orhangazi ilçesine 17 km uzaklıkta, adını verdiği Gürle Dağı'nın yamacında bulunmaktadır (Şekil 3.35).

Şekil 3.35 Gürle Mahallesi hava fotoğrafı

Tarihi ve İsimlendirilişi: 13. ve 14. yüzyıla ait Doğu Roma kroniği olan Pachymeres'te adına (Kroulla/Crulla kalesi) rastlanan Gürle'nin, eski bir Roma yerleşimi olduğunu bilinmektedir.

Osmanlı Devleti'nin henüz kurulduğu 14. yüzyılın başında, Arap gezgin İbn Battuta İznik şehrine giderken: *'Şehre varmadan önceki geceyi Kürle (Gürle) kasabasında bir ahi yiğidinin zaviyesinde geçirdik [40].'* diyerek, Gürle köyünün önemini aktarmıştır.

Köyün adına incelenen belgelerde 'Görel'e' olarak da rastlayan Kaplanoğlu, bir dönem Cenevizlerin egemenliğinde bulunan bölgede isimlendirmenin İtalyanca 'Coralla' kelimesinden gelmiş olduğunu düşünmektedir [68]. Bithynia kentlerinin neredeyse tümü, o zamanki isimlerini günümüze az değişikliklerle taşıyabilmiştir. Eski ismi Krolluia olan Gürle Mahallesi de bu kentlere örnek olarak gösterilebilir [22].

Gürle Mahallesi'nin çok yakınında bulunan ve bölgeye göç eden Ermeniler tarafından kurulan bir diğer Gürle'yi birbirlerinden ayırmak için Müslim Gürle ve Gayrimüslim Gürle denilmekteyken; 1924 yılı kararı ile 'Müslim Gürle' olan köyün ismi yalnızca 'Gürle' olarak değiştirilmiştir [68].

Demografik Yapısı: Gürle, Roma Dönemi'nden itibaren yerleşim yeri olduğundan farklı kökene sahip topluluklara ev sahipliği yapmıştır. 19. ve 20. yüzyıllarda yaşanan göçler sonrasında, günümüzde Gürle Mahallesi yerli ailelerin ve Kafkas göçmenlerinin yaşadığı bir Türk köyüdür.

Kültürel Değerleri: İznik – Gemlik yolu ile Çiftlikköy/Yalova – Bursa yolunun birleştiği önemli bir noktada bulunan antik kale kalıntıları, bugünkü yerleşimin hemen güneyinde bulunmaktadır [22]. Kale'nin üzerindeki Gürle Kayası ve zirvede bulunan Üçkayalar

Tepesi’nde yapılan araştırmada bulunan antik dönem yapı tuğlaları; köyün içinde gezerken rastlanabilecek sütun başlıkları ve gövde parçaları; yine köydeki Orhan Bey Camii’nin ahşap dikmelerinin altında yer alan sütun başlıkları, yerleşimdeki Roma dönemine ait ipuçlarını oluşturmaktadır (Camiye, hamama ve çeşmeye ailt ayrıntılı bilgi ve görseller sivil mimari örnekler ve anıtsal yapılar başlığında bulunmaktadır).

Geleneksel doku bütünlüğünü nispeten koruyan köyde konutlar genellikle 2-3 katlı ahşap karkas kerpiç dolgu yapım tekniği ile inşa edilmiştir (Şekil 3.36). Yapıların cepheleri çoğunlukla sıvasız bırakılmış veya çamur sıva ile sıvanmıştır. Az sayıda konutun ise cephe bitişinin boya ile olduğu gözlemlenmiştir.

Şekil 3.36 Gürle Mahallesi geleneksel mimari dokusu ve konut örnekleri

Kozacılık ekonomik faaliyetinin tamamen sona erdiği, mimari anlayış ve yapım tekniklerinin ise tekrar ettiği inceleme bölgesinde, benzer şekilde Gürle’de de evlerin böceklik olarak kullanılan üst katları, günümüzde kullanılmayan büyük boşluklu katlar olarak atıl kalmış veya bu katların azaltılması yoluna gidilmiştir [48].

Sivil mimari örnekler başlığında çalışma alanındaki geleneksel konutların tipolojileri ayrıntılı olarak açıklanmıştır. Bahsedilen geleneksel yapıların en güzel ve anıtsal örnekleri, Gürle’de bir arada bulunmaktadır. Böcekçilik yapıldığı için konut üretiminde büyük mekanlar ihtiyaç duyulmuş; ancak bugün bu mekanlar kullanım işlevini yitirdiğinden atıl olarak kalmıştır.

Yerli halk tarafından 99 pencere evi olarak bilinen konut, Gürle’deki ve hatta çalışma alanındaki en özgün ve ihtişamlı örneklerden biridir; ancak günümüzde üst katları işlevsiz haldedir (Şekil 3.37).

Şekil 3.37 Gürle Mahallesi, 99 pencereli ev

Gürle Mahallesi, ayrıca 2009 yılı Bursa KBK kararı ile 3.derece arkeolojik sit alanı ilan edilmiş; koruma altına alınmıştır (Şekil 3.38).

Şekil 3.38 3. derece arkeolojik sit alanı olan Gürle Mahallesi'nin genel görünümü

Geçim Kaynakları: Önceleri, birincil geçim kaynağı olarak çeltik üretimi yapılan köyde, günümüzde çeltik üretimi azalmış; kivi üretimi artmaya başlamıştır.

Zeytinciliğin yanı sıra köyde, konumu itibariyle ormancılık faaliyetleri de sürdürülmektedir [13].

Öneri: Sit alanı olarak belirlenen Gürle Mahallesi'nde, konut ölçeğinde anıtsal nitelikte yapılar bulunmaktadır. Geniş taban alanına ve yüksek kata sahip bu geleneksel konutlar anıtsal bir niteliği taşımaktadır; dolayısıyla konutlar yerlerinde tespit edilmeli, belgelenmeli, tescil edilerek koruma altına alınmalıdır.

Yeni Gürle Mahallesi (Gayrimüslim Gürle, Ermeni Gürle- Orhangazi)

Yerleşimin Yeri: Gürle köylerinden ikincisi olan ve hala yerliler tarafından Gayrimüslim Gürle olarak tabir edilen Yeni Gürle Mahallesi, bağlı olduğu Orhangazi'ye 18 km uzaklıkta yer almaktadır (Şekil 3.39).

Şekil 3.39 Yeni Gürle Mahallesi hava fotoğrafı

Tarihi ve İsimlendirilişi: Ayverdi, 'Gürle-i Cedid' olarak bahsettiği köy için; 1822'de yaşanan Yunan kuşatmasının ardından bölgeye yerleştirilen Rumlar tarafından kuruldu, demiştir [43]. Ancak Kaplanoğlu ise, nüfus kayıtlarında rastlayamadığı Rum nüfus yerine, olasılıkla 17. yüzyıl Celali isyanlarının sonucunda göç eden Ermenilerin kurduğu köylerden biri (diğeri Yeni Sölöz) olduğunu belirtmiştir [68]. 19. yüzyılda kurulmuş olduğu da bazı kaynaklarda yer alan köyün kuruluşuna dair net bir bilgi olmasa da Ermeni köyü olduğu kesindir.

1924 yılı vilayet kararları ile köyün adı 'Fazılbey' olarak değiştirilmiş; ancak yerli halk tarafından benimsenmemiştir [68].

Demografik Yapısı: Kurtuluş Savaşı sonrasında, mübadele sonucunda bölgeden ayrılan Ermenilerin yerine Yeni Gürle'ye Lişan / Drama / Yunanistan ve Lipsa / Koçana / Bulgaristan'dan gelen Türk mübadiller yerleşmiştir. Ayrıca köyde sayıca az olsa da Arnavut ve Gürcüler bulunmaktadır [8].

Kültürel Değerleri: Sivil mimari örnekler ve anıtsal yapılar başlığı altında, yerleşimde hala varlığı devam eden Ermeni kilisesinin açıklamaları ve görselleri yer almaktadır.

Mübadelenin dolayısıyla yaşanan sosyal sınıf değişikliklerinin sonucunda, mahallenin geleneksel konut dokusu büyük ölçüde bozulmuştur. Köyde yalnızca, geleneksel ahşap karkas kerpiç veya tuğla dolgu yapım tekniği ile inşa edilmiş çok az sayıda konut

kalmıştır (Şekil 3.40). Kalan geleneksel konutların bazısı kullanılmaktayken günümüzde birçoğu atıl durumdadır.

İncelenen diğer bir Ermeni köy olan Yeni Sölöz'deki özgün mimari konut dokusunun yeri Yeni Gürle'de niteliksiz yapılara bırakılmıştır [70].

Şekil 3.40 Yeni Gürle Mahallesi konut örnekleri

Geçim Kaynakları: Yeni Gürle Mahallesi'nin de başlıca geçim kaynağını zeytincilik faaliyetleri oluşturmaktadır. Yanı sıra, Orhangazi Ovası'na da yakın konumda bulunan köyde, pirinç yetiştiriciliği de az da olsa yapılmaktadır. Yerlilerden alınan bilgilere göre ise günümüzde mahallede kivi yetiştirilmeye başlanmıştır.

Öneri: Yeni Gürle, çalışma alanında Ermeniler tarafından kurulan iki köyden birisidir. Ancak, nüfus değişimleri mahallede üstün bir değer oluşturmamış; var olan geleneksel dokunun bozulması ile sonuçlanmıştır. Günümüzde Yeni Gürle Mahallesi'nde koruma altına alınmayı bekleyen en önemli yapı Ermeni Kilisesidir. Kalıntı halinde olan kilise, belgelenmeli, tescil edilmeli ve koruma altına alınmalıdır.

Akharem Mahallesi (Orhangazi)

Yerleşimin Yeri: İznik Gölü güney kıyısında, Katırlı Dağları eteklerine sıralanmış köylerden bir diğeri olan Akharem, günümüzde bağlı olduğu Orhangazi İlçesi'ne 11 km uzaklıkta ve nispeten düz bir araziye kurulu konumdadır. (Şekil 3.41).

Şekil 3.41 Akharem Mahallesi hava fotoğrafı

Tarihi ve İsimlendirilişi: 1530 tarihli tahrir defterinde, Sultan Beyazıt'ın kızı Hatice Sultan'ın vakıf köyü olan yerleşim; 1737 tarihli bir arşiv kaydında ise İstanbul'daki Haseki Sultan Camii'nin vakfiyesi olarak belirtilmiştir. R. Kaplanoğlu, Akharem'in isminin buradan geldiğini düşünmektedir [68].

Köyün eski ismi, kaynaklarda 'Apeköy' olarak geçmektedir. Günümüzde, köyün ismi çeşitli kaynaklarda 'Akharem' veya 'Akharım' olarak yer alabilmektedir.

Demografik Yapısı: Akharem yerli bir köydür; 19. yüzyıl ile 20. yüzyılda bölgeye gelen Laz ve Gürcü göçmenlerin bir kısmı köye yerleştirilmiştir [48].

Kültürel Değerleri: Şimdiki köy yerleşim alanının 1 km kadar batısında bulunan ve eski köyün çevresinde yer alan Akharem Köyü mezarlığının, antik dönemde eski bir yerleşim yeri olduğu tahmin edilmektedir. Burada, cami ve hamam temelleri bulunmaktadır [68]. Eski köy cami çevresindeki hazire alanları, Bursa Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'nun (BKTVKK) 1990 yılı kararı ile koruma altına alınmıştır.

Köyün mimari konutları, bölgedeki diğer köylerdeki gibi ahşap karkas, kerpiç veya tuğla dolgulu sistem olarak inşa edilmiş olsa da; Akharem'de bu doku korunamamış, yapısal ölçekte çok az miktarda geleneksel konut günümüze ulaşabilmiştir (Şekil 3.42).

Mahallede, az sayıda olan geleneksel konutların yanında, 1980'lerden itibaren az katlı betonarme konutlar inşa edilmiştir.

Şekil 3.42 Akharem Mahallesi konut örnekleri

Geçim Kaynakları: Köyün kuzeyinde bulunan çeltik tarlaları ve köyü çevreleyen zeytin ağaçları dolayısıyla, Akharem'in başlıca ekonomik faaliyetleri pirinç yetiştiriciliği ve zeytinciliktir [61].

Gölyaka (Mamure, Arapgazi- Orhangazi)

Yerleşimin Yeri: Orhangazi ilçesine bağlı olan Gölyaka Mahallesi günümüzde, ilçeye 12 km uzaklıkta ve İznik Gölü'nün kıyısında kurulu bir yerleşim yeridir (Şekil 3.43).

Şekil 3.43 Gölyaka Mahallesi hava fotoğrafı

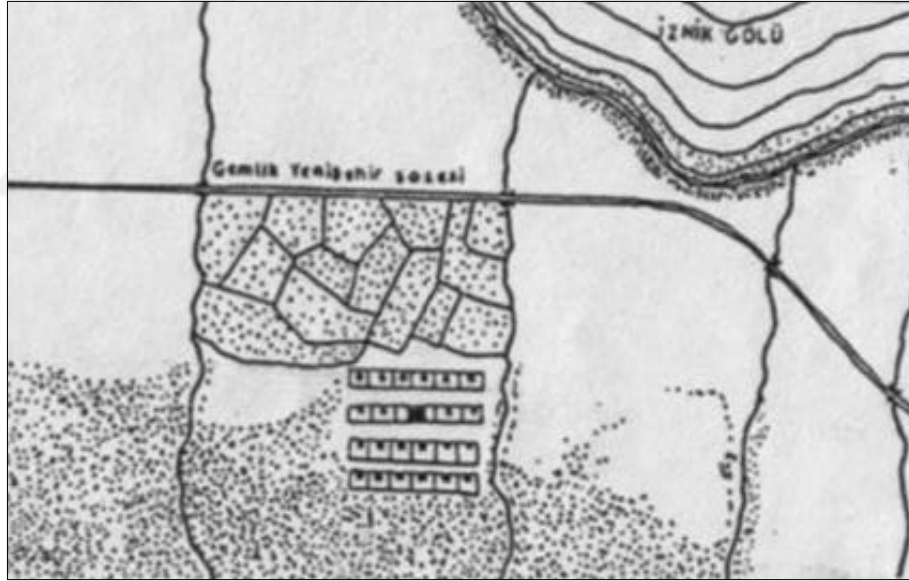
Tarihi ve İsimlendirilişi: Gölyaka yakınlarında bulunan yazıt dolayısıyla 'Antik Dönem Çiftliği' olarak adlandırılan bir yerleşimin burada bulunduğu düşünülmektedir. Bulunan yazıt bugün Bursa Müzesi'nde ziyarete açıktır [34].

Eski ismi ‘Mahmuriye / Mahmure / Mamure’ olarak geçen köy, önceleri tepede kurulu iken su ihtiyacı sebebiyle göl kıyısına inmiştir. İşgal yıllarında Arap bir kimse tarafından kurtarıldığı için Cumhuriyetin ilk yıllarında köyün ismi ‘Arapgazi’ adını almış; uzun süre de bu adı ile anılmıştır. Ardından köy, göl kıyısında bulunması sebebiyle bugünkü adı da olan ‘Gölyaka’ olarak isimlendirilmiştir [68].

Demografik Yapısı: 1899 tarihli arşiv belgesi neticesinde, Kaplanoğlu; ‘*Girit göçmenleri tarafından kurulan en önemli köyün*’ Gölyaka köyü olduğunu, 1900 tarihli belgede ile de ‘*Arapgazi adlı bölgeye yerleştirilen Girit göçmenlerine Mamure adı verildiğini*¹’ yazılmıştır.

Köyün bir planının ise mühendisler tarafından çıkartıldığı bilinmektedir [48] (Şekil 3.44). Günümüzde, mahallede çok sayıda Boşnak göçmeni yaşamaktadır.

Ayrıca, göl kıyısı yerleşimi olduğu için Gölyaka, bugün turistler tarafından tercih edilen sayfiye yerlerinden olmuştur.

Şekil 3.44 Mühendislerce planlanan Gölyaka Köyü [48]

Kültürel Değerleri: Yukarıda bahsedilen bilgiler ışığında, eski bir yerleşim yeri olduğu bilinen Gölyaka / Mamure / Arapgazi, fiziksel gelişimini, Cumhuriyet Dönemi’nin sonrasında sayfiye yeri olarak tamamladığından [61], bölgedeki geleneksel konutlar sayıca çok azdır (Şekil 3.45). Var olan geleneksel konutlar da, civar mahallelerle özdeş olarak, ahşap karkas kerpiç veya tuğla dolgulu sistemle inşa edilmişlerdir.

¹ İlgili belge; BOA, İ.DH. 1380/5; BEO. 1605/120326 [48].

Şekil 3.45 Gölyaka Mahallesi konut örnekleri

Geçim Kaynakları: Civardaki mahalleler gibi Gölyaka'daki yerel halkın da geçimini sağladığı ekonomik faaliyetlerden biri zeytinciliktir. Ancak, İznik Gölü'nün kıyısında kurulu bir yerleşim olan Gölyaka'da, günümüzde turizm sektörü de ön plana çıkmaktadır. Özellikle yaz aylarında mahalleye çok sayıda turist gelmektedir. Sayfiye yeri olan Gölyaka'da küçük ve orta ölçekli birçok konaklama imkânı bulunmaktadır.

Dutluca Mahallesi (Orhangazi)

Yerleşimin Yeri: Orhangazi'ye 14 km uzaklıkta, İznik Gölü'nün güney kıyısındaki yol üzerinde kurulmuş bir yerli köyü olan Dutluca Mahallesi, köyün ortasından geçen akarsu ile ikiye ayrılmaktadır [61] (Şekil 3.46).

Şekil 3.46 Dutluca Mahallesi hava fotoğrafı

Tarihi ve İsimlendirilişi: İnceleme bölgesinde 30-40 yıl evvelinde en önemli geçim kaynağı olarak ipek böcekçiliği faaliyetleri yapılmaktaydı ve dut ağacı yapraklarıyla gelişen ipek böcekleri sayesinde alanda çok sayıda dut ağacı bulunmaktaydı. Dutluca da ipek böcekçiliğinin yaygın olarak yapıldığı yerleşimlerden biridir ve ismini de bu geçim

kaynağı dolayısıyla almıştır [2]. Ayrıca köyün eski isminin ‘Dontluca’ olduğu da bilinmektedir.

Demografik Yapısı: Dutluca, bir Türk köyüdür. 19. ve 20. yüzyılda bölgeye göçen Kafkas göçmenlerden bir kısmı bu yerleşim yerine yerleşmiştir.

Kültürel Değerleri: Mahalle, geleneksel doku bütünlüğünü korumuş; konut ölçeğinde bozulmalara uğramıştır. 1960’lardan sonra betonarme yapılar inşa edilmiştir. Ahşap karkas, kerpiç veya tuğla dolgu yapım tekniği ile yapılmış evler bugün kısmen bozulmuş ve bakımsız durumdadır. Köyde, üst katların kozacılık faaliyetleri için böceklik olarak kullanıldığı, yüksek katlı ve büyük ölçekte anıtsal nitelikte yapılar bulunmaktadır (Şekil 3.47).

Günümüzde ipek böcekçiliği faaliyetleri tamamen terk edildiğinden üretim alanları olan en üst katlar; bazı konutlarda yaşam alanlarına dönüştürülürken, birçoğunda ise bugün kullanılmamakta, boş olarak beklemektedir. Geleneksel konut tipolojisinin özellikleri sivil mimari örnekler ve anıtsal yapılar başlığı altında incelenmiştir.

Şekil 3.47 Dutluca Mahallesi konut örnekleri

Geçim Kaynakları: İpekböcekçiliğinin 1980’li yıllarda tamamen sona ermesi ile köydeki başlıca geçim kaynağı yerini zeytinciliğe bırakmıştır. Köyün genelinde de tek katlı kâgir yağhane binaları vardır [70].

Öneri: Doku bütünlüğü bozulan Dutluca Mahallesi’nde konut ölçeğinde anıtsal nitelikte örnekler bulunmaktadır. Yerleşimdeki geleneksel konutların envanteri oluşturulmalı ve tescillenerek koruma altına alınmalıdır.

Yeni Sölöz Mahallesi (Gayrimüslim Sölöz, Ermeni Sölöz, Yukarı Sölöz- Orhangazi)

Yerleşimin Yeri: Orhangazi’ye bağlı olan Yeni Sölöz, ilçeye 19 km uzaklıkta, Sölöz’ün güneyinde ve İznik - Gemlik yolunun 4,5 km kadar güneyinde kurulmuştur (Şekil 3.48).

Şekil 3.48 Yeni Sölöz Mahallesi hava fotoğrafı

Katırlı Dağları üzerinde akarsu vadisinin ayırdığı düzlükte ve dağların yamaçlarında konuşlanmış bu köyün güney yakası ormanlık alan iken kuzey tarafı İznik Gölü'ne kadar zeytin bahçeleri ile çevrilidir [14]. Mahallenin içinden iki tane dere geçmektedir.

Tarihi ve İsimlendirilişi: Yeni Sölöz'ün kurulduğu tarih tam olarak bilinmemektedir. Raif Kaplanoğlu'na göre; 17. yüzyılda Celali isyanları esnasında buraya gelen Ermeni halk, 19. yüzyıla kadar dağlarda gezmişler ve olasılıkla bu göçer Ermeniler Yeni Sölöz ve Yeni Gürle mevkilerine yerleşmişlerdir. Dolayısıyla, köyün kuruluşu 19. yüzyıl başına tarihlendirilmiştir. Kaplanoğlu, Bursa Seri Sicillerinde yaptığı araştırmalar sonucunda yalnızca bir Sölöz adı geçmekte olduğunu ve Yeni Sölöz'ün isminin yer almadığını belirtmiştir [68].

1924 yılında vilayetin aldığı karar ile ismi 'Taceddin' olarak değiştirilmiş ve fakat yerli halk bu ismi benimsememiştir. Sölöz'den ayırt edebilmek için 'Gayrimüslim Sölöz' veya 'Yukarı Sölöz' olarak isimlendirilen köyün ismi bugün 'Yeni Sölöz'dür [68].

Mahalle ölçeğindeki birden fazla yerleşim birimine sahip olan Yeni Sölöz, 1954 yılında belediye olmuştur; günümüzde ise mahalle statüsündedir [13]. 716 olan hane sayısı ile, çalışma alanındaki en büyük mahallelerden biridir.

Demografik Yapısı: Ayverdi, köyün 1822 yılında Mara isyanından kaçan ve bölgeye gelen Rumlar tarafından kurulduğunu [43] yazsa da; kayıtlarda bölgede Rum nüfusun olmadığı tespit edilmiştir. Köyü kuran nüfusun Ermeniler olduğu bilinmektedir.

Cumhuriyetten sonraki mübadele neticesinde, Ermeni nüfus bölgeden ayrılmış; yerlerine Yunanistan'ın Vodina, Drama ve Selanik kentlerinden gelen Türk mübadiller yerleştirilmiştir [8].

Kültürel Değerleri: Bölgedeki önemli ve nispeten büyük mahallelerinden biri olan Yeni Sölöz, geleneksel mimari doku bütünlüğünü korumuş ancak konutlar yapı ölçeğinde bozulmaya uğramıştır.

1950'lerden sonra da konutlar, tuğla yığma veya ahşap karkas sistem ile inşa edilerek geleneksel bütüne zarar verilmemiş; ancak günümüzde betonarme kullanılarak bazı uyumsuz çok katlı yapılar da üretilmiştir [14].

Çalışma alanında genellikle sıvanmadan karkas sistemi gözükecek şekilde bırakılan yapılar, bu köyde çoğunlukla sıvalı haldedir (Şekil 3.49).

Şekil 3.49 Yeni Sölöz Mahallesi konut örnekleri

Yeni Sölöz köyü, bölgedeki en varlıklı köylerden biridir ve mimari dokusu Ermenilerin de etkisiyle daha kentli bir görünümündedir. Mübadeleden sonra bu görünüm kırsal etkiyle bozulmaya başlamış ancak yine de kent mimarisine yakın bir yerleşme niteliği devam etmiştir. Ermeniler zamanında köyde mahalli ölçekte yedi adet ipek üretim yeri olduğu bilinmektedir [70].

Köyde konutlar, 2-3 katlı olarak inşa edilmiş; üst katlar böceklik olarak kullanılagelmiştir ancak ipek böcekçiliği uğraşının terk edilmesi ile kullanılmayan bu katlar günümüzde atıl durumda kalmıştır. Geleneksel konutlarda ve böcekliklerde, sofalar arka cephede ve orta alanda planlanmış; odalar da sofaların etrafında kurgulanmıştır. Köyde, taban alanı 100 ile 200 m² arasında değişen böceklik yapıları bulunmaktadır [14].

Geleneksel konut bütünlüğünü önemli ölçüde koruyabilmiş olan köy, fazla sayıda yerel mimari örnek barındırmaktadır. Günümüzde, çoğu bakımsız; bazıları ise terk edilmiş

veya yıkılmış durumda, tarihi değeri olan ve özgün mimariye sahip çok sayıda yapı, koruma altına alınmayı beklemektedir (Şekil 3.50).

İstanbul ve Bursa gibi kentlerden geri göç alan mahalleye yeni gelenler mevsimlik olarak dokuya uyumsuz yapılar inşa etmişler ve Yeni Sölöz'ün geleneksel mimari kimliğini hızla olumsuz yönde etkilemişlerdir [70].

Şekil 3.50 Yeni Sölöz Mahallesi konut örnekleri

Yeni Sölöz'de varlığı bilinen kiliseler ve mekteplerden, sivil mimari örnekler ve anıtsal yapılar başlığı altında bahsedilmiştir.

Ayrıca, yerleşmenin 1 km kadar güneyinde Ayazma olarak adlandırılan bir mesire alanı bulunmaktadır. Ayazma, çalışma alanına hâkim, İznik Gölü ve yerleşimlerin bir kısmının deneyimlenebileceği bir konumda bulunmaktadır. Alanın görselleri, doğal miras elemanları başlığındadır.

Geçim Kaynakları: Yerleşimdeki konutları şekillendiren ipek böcekçiliği 1980'lere kadar köyün en önemli ekonomik faaliyeti olmuştur. Ancak, zeytin ağaçlarının çoğalması ve ilaçlamanın artması ile azalan ve tamamen biten ipek böcekçiliğinin yerini zeytincilik almıştır. Günümüzde, incelenen diğer yerleşimler gibi Yeni Sölöz'ün de geçim kaynaklarından en önemlisi zeytinciliktir.

Öneri: Yeni Sölöz, alandaki geleneksel konut tipolojisi örneklerinin en çok görüldüğü yerleşimdir. Ermeniler tarafından kurulan mahalle, geçirdiği sosyal doku değişimleri sayesinde farklı kültürlerin bir arada bulunmasına ve etkileşmesine imkân sağlamıştır. Somut ve somut olmayan bu kültürel miras elemanları dolayısıyla Yeni Sölöz, kentsel ölçekte tescile önerilmektedir (Ek C.3).

Sölöz Mahallesi (Müslim Sölöz- Orhangazi)

Yerleşimin Yeri: Sölöz, İznik Gölü'nün güney kıyı şeridinde aynı ismi taşıyan Sölöz Deltası'nda kurulmuş ve bağlı olduğu Orhangazi İlçesi'ne 16 km uzaklıkta bulunan bir mahalledir. Katırlı Dağları'nın kuzey yamaçlarından doğarak Sölöz'ün içinden geçen ve İznik Gölü'ne akan Koca Dere (Solois), köyün planlamasının esas alındığı parametrelerden biri olmamış; köy düzensiz bir planlama ile gelişmiştir [61] (Şekil 3.51).

Şekil 3.51 Sölöz Mahallesi hava fotoğrafı

Tarihi ve İsimlendirilişi: Sölöz, inceleme alanındaki en eski yerleşim yeridir; kuruluşu Argonotlara dayanmakta ve Roma kaynaklarında da geçmektedir. Solois Irmağı'nın isimlendirilmesi ve Roma kentlerinden Phytopolis'in kuruluş hikâyesi¹ bugünkü Sölöz köyü civarında bir antik yerleşimin olduğunu kanıtlamaktadır. Yanlışlıkla Asitoteles'in yazdığı düşünülen bir kaynakta ise yerleşimin uzaklık tarifi yapılmıştır; metinde yer alan

¹ Pythopolis, Askania (İznik) gölü kıyısında küçük bir kent olup, mitolojik kuruluş öyküsü Theseus'a dayanmaktadır. Nikaia'lı Menekrates, bir kitap yazmıştır. Bu kitaptan günümüze Plutarkhos aracılığıyla yalnız bir bölüm kalmış olup, orada hikâye edildiğine göre, Atinalı kahraman Theseus, Amazon Antiope ve yine Atinalı üç genç ile birlikte bir süre Nikaia civarında kalmıştır. Bu ikamet sırasında Atinalı gençlerden Soloeis isimindeki delikanlı güzel Antiope'ye tutulmuş, ancak, karşılık görmeyince kendini o civardaki bir akarsuya atarak boğulmuştur. Durumu öğrenince çok üzülen Theseus, ne yapması gerektiği hususunda Delphoi Kehanet ocağına başvurmuştur. Oradan aldığı tavsiye üzerine Theseus, olayın geçtiği yerde Pythopolis isminde bir kent kurmuş, yanından akan suya da ölen delikanlının anısına Soloeis adını vermiştir [71]

tarife göre, yerleşim Sölöz civarında ve Koca Dere kıyısındadır [71]. İznik – Gemlik kentleri arasındaki işlek yol üzerinde olması, yerleşime önem kazandırmıştır.

Mahallenin ismi, antik dönem kuruluş hikâyesinden gelmektedir. Prof. Dr. Bilge Umar Solois'in kökenini incelemiş; 'kutlu ve güzel ışık' anlamlarını taşıyan '*Saluwa*' kelimesinin bozularak '*Soloi*' olduğunu ve son hecesinin de Helen dilinde '...lılar/halkı' anlamı veren '*eis*'ten geldiğini söylemiştir [72].

Orhangazi'ye bağlı olan iki Sölöz köyünü birbirinden ayırt edebilmek için; Ermenilerce dağ tarafında kurulanına 'Gayrimüslim Sölöz' ve göl tarafında kurulan Türklerin yerleşim alanı olana ise 'Müslim Sölöz' denilmekteydi. Bugün yalnızca 'Sölöz' olarak isimlendirilen köyün ismi, 1924 vilayet kararı ile 'Karabekir' olarak değiştirilmiş ancak yerliler tarafından benimsenememiştir [68].

Demografik Yapısı: Sölöz'ün kuruluşu antik döneme tarihlendirilmekte olduğundan, bu yerleşimde farklı kökene sahip birçok topluluk yaşamıştır. Günümüzde, yerli köyü olan mahallede, Kafkas göçmenleri de yaşamaktadır. 1988 yılında belediye olan Sölöz, günümüzde, mahalle statüsündedir.

Kültürel Değerleri: Ord. Prof. Dr. Şevket Aziz Kansu'nun bölgede yaptığı yüzey araştırmaları neticesinde, Kalkolitik dönem yerleşimine dair izler saptanmıştır. Ayrıca, bölgede, köyün içinden geçen Koca Dere'nin batısındaki yükseltide bir höyüğün kalıntılarına rastlanmıştır [68].

Osmanlı Devleti'nin ilk dönemlerinden itibaren de önemini koruyan köyde, 1521-1566 tarihli kadı sicilleri sayesinde Orhan Bey'e ait bir mescit ve zaviye bulunduğu bilinmektedir; ancak bu eserler günümüze ulaşmamıştır. 1717 yılında Damat Şehit Ali Paşa ve 1809 yılında Hoca Mustafa tarafından camiler yaptırılmış ancak hiçbirisi bugüne ulaşamamıştır [68].

1962 yılında çıktığı gezide Doğan Kuban köyden bahsederken; "*İznik Gölünün kuzey sahilini takip ederek, zeytinlikler arasından ve Narlıca ve Sölöz gibi gayet karakteristik köylerden geçerek, Gemlik üzerinden Bursa'ya vardık. Bu köylerden çok geç geçtik. Fakat buradaki mimari atmosfer ve yerleşmenin orijinalitesi, dönüşümüzü gene bu yoldan yapmağa bizi adeta zorladı diyebilirim.*" ifadesini kullanmıştır [31]. Sölöz bugün, Kuban'ın belirttiği özgün yapısını kısmen kaybetmiş ve oldukça yenilenmiş olmakla birlikte geleneksel dokusunu yapı ölçeğinde koruyabilmiştir.

İpek böcekçiliğinin etkilerini konutlarda görmek Sölöz’de de mümkündür. Bu sayede konutlar, çok katlı ve geniş, ahşap karkas arası kerpiç veya tuğla dolgu yapım sistemi ile inşa edilmiştir (Şekil 3.52). Giriş katlar, dut yaprakları ve dallarının saklanması için ihtiyaç doğrultusunda düzenlenmiştir. Kozacılık faaliyetlerinin sona ermesi ile zeytincilik ön plana çıkmış; dolayısıyla konutların zemin katları bu iş için kullanılan mağazalara dönüştürülmüştür [70].

Şekil 3.52 Sölöz Mahallesi konut örnekleri

İpek böcekçiliği işlemlerinin yapıldığı bölgedeki en büyük ve en ihtişamlı konut Sölöz’de bulunmaktadır (Şekil 3.53). Tabanı yaklaşık olarak 200 m² olan konut dört katlı olarak inşa edilmiştir. Semavi Eyice; Bizans dönemi sivil yapılarından Nymphi Sarayı ve İstanbul’daki Tekfur Sarayı gibi örnekleri, çok katlı ve bol pencereli yapım özellikleri ile Sölöz’deki bu konuta (böcekthane) benzetmektedir. Dolayısıyla böcekliklerin, Bizans mimarisini temel alan geç dönem örnekleri olduğunu savunmuştur [73] [14].

Şekil 3.53 Çalışma alanındaki en büyük böceklik yapısı, Sölöz

Geçim Kaynakları: İpek böcekçiliği 1980’li yıllarda tamamen terk edilmiştir; dolayısıyla çalışma alanındaki diğer mahallelerde olduğu gibi Sölöz’de de ana geçim kaynağı olarak zeytincilik yapılmaktadır [2].

Öneri: Sölöz Mahallesi’nde konut ölçeğinde anıtsal nitelikte kültürel miras olarak nitelendirilebilecek örnekler bulunmaktadır. Bu yapıların korunabilmesi için belgelenmesi ve tescillenmesi gerekmektedir.

Heceler Mahallesi (Eceler- Orhangazi)

Yerleşimin Yeri: İznik Gölü’nün güney kıyısındaki köylerden Heceler; Orhangazi’ye 17 km uzaklıkta, Avdan Dağları’nın yamaçlarında ve Sölöz ile Paşapınar Mahallelerinin arasında bulunmaktadır (Şekil 3.54).

Şekil 3.54 Heceler Mahallesi hava fotoğrafı

Tarihi ve İsimlendirilişi: İsmi, köyün ileri gelenlerinden veya mülk sahiplerinden alan yerleşimlerden biri olan Heceler, Yenikent tarafından gelen Ece Abdullah Bey’in oğulları tarafından kurulmuştur. Köyün adı kurulduğunda Eceler iken zamanla Heceler halini almıştır [68].

Demografik Yapısı: Mahalle, bölgedeki incelenen yerleşim yerleri arasında en küçük olanlardandır. Yerli köyü olan Heceler’de Kafkas göçmeni aileler de yaşamaktadır.

Kültürel Değerleri: Kurtuluş Savaşı sırasında kısmen yakılan köyde bugün çok az miktarda özgün geleneksel teknikle üretilmiş yapı bulunmaktadır. Var olan geleneksel konutlar, ahşap karkas kerpiç veya tuğla dolgu yapım tekniği ile inşa edilmiştir [2]. 20. yüzyıl ortalarından sonra ise köyde inşa edilmiş evler betonarme teknikle üretilmiş az katlı uyumlu yapılardır.

Geçim Kaynakları: Heceler Mahallesi ana geçim faaliyeti, bölgedeki genel gelişim paralelinde zeytinciliktir. Sebze ve meyve yetiştiriciliği de yapılan köyde son zamanlarda kivi üretimi de yapılmaktadır.

Paşapınar Mahallesi (Mamca- Orhangazi)

Yerleşimin Yeri: Gürle-Avdan Dağları'nın eteklerinde kurulmuş olan Paşapınar Mahallesi, Orhangazi'ye 19 km uzaklıktadır. Yerleşimin plan kurgusu, köyün içinden geçen akarsuyun iki tarafında gelişmiştir [61] (Şekil 3.55).

Şekil 3.55 Paşapınar Mahallesi hava fotoğrafı

Tarihi ve İsimlendirilişi: 1530 tarihli tahrirat defterinde, İznik'e bağlı olan köyün ismi 'Mamuca' idi. Sadrazam Sölözlü Şehit Ali Paşa'nın vakıf köyü olan yerleşim, dört aile tarafından kurulmuştur. Cuma günleri köyde verilen yemeğe gelen kimseler, '*mancaya gidiyorum*' dediklerinden köy, 'Manca' adını almış. Arapça yemek anlamına gelen *manca*, türetilerek nihayetinde köy 'Mamca' olarak adlandırılmıştır [68].

Önceleri bir paşanın çiftliği olarak kurulan yerleşim, güçlü su kaynağının yanında konumlandığından 'Paşapınar' ismini almıştır [2]. Köyde, 1667-1716 tarihleri arasında Osmanlı Devleti'nde 3 kez sadrazamlığa getirilmiş olan Şehit Ali Paşa'nın bir imareti bulunmakta olduğu düşünülmektedir [68].

Demografik Yapısı: Çalışma alanında bulunan nispeten küçük mahallelerden olan Paşapınar, bir Türk mahallesidir.

Kültürel Değerleri: Paşapınar sınırları içerisinde gölden 1990 yılında çıkarılan mil taşı ve yine köyde rastlanan antik dönem izleri ve kalıntıları, Raif Kaplanoğlu tarafından Heceler – Paşapınar mevkiinin antik bir yerleşimin (Phytopolis) nekropolis alanı olabileceği şeklinde yorumlanmıştır [60]. Kaplanoğlu, köyde ayrıca yine antik dönemden

kalan bir yapı izine rastlamış ve korunaklı bir mevkide yolu gözetleyecek şekilde yapılan bir kule kalıntısı olarak düşünmüştür [22].

Paşapınar, geleneksel özgün mimari dokusunu büyük ölçüde koruyabilmiştir. Çalışma alanının yapım tekniği olan ahşap karkas kerpiç veya tuğla dolgulu sistem, bu köyde de tekrar edilmektedir [70]. Sivil mimari örnekler başlığında çalışma alanındaki geleneksel konutların tipolojileri ayrıntılı olarak açıklanmıştır.

İpek böcekçiliği dolayısıyla büyük ve çok katlı olarak inşa edilen konutlar bugün aile bireyleri arasında bölünerek veya kat azaltma yöntemine gidilerek değerlendirilmiş veya atıl durumda bırakılmıştır. Büyük ölçekte, çok katlı anıtsal nitelikte geleneksel konut örneklerine sıkça rastladığımız Paşapınar'da, yapılar genellikle çamur sıva ile sıvanmış veya sıvasız olarak bırakılmıştır (Şekil 3.56 ve 3.57).

Şekil 3.56 Paşapınar Mahallesi konut örnekleri

Mahallede bulunan yerel mimari örnekleri, hem özgünlüğünü koruyabilmiş durumdadır; hem de konut stokunun büyük kısmını oluşturmaktadır. Bu sebeple, çalışma alanında belirlenen en özgün dokuya sahip mahalle Paşapınar'dır.

Geleneksel konutların halen kullanılmaya devam ettiği köyde, terk edilen ipek böcekçiliği yerine zeytincilik uğraşısı gelmiş ve yeni ihtiyaçlar doğrultusunda evlerin zemin katlarına mağazalar eklenmiştir.

Köyde, taban alanı 100-120 m² kadar olan 2-3 katlı konutların (böceklik) zemin katları depolama için ayrılan bir buçuk kat yüksekliğinde penceresiz ve bölüntüsüz; üst katlar ise yaşama ve üretim için ayrılan pencereli mekânlardır.

Şekil 3.57 Paşapınar Mahallesi konut örnekleri

Geçim Kaynakları: Bölgede ahşabın yoğun olarak kullanıldığı köylerden biri olan Paşapınar'da, sırtını yasladığı dağlardaki ormanlık alanlardan temin edilen yerel malzemeler kullanılarak üretim yapılmıştır; ormancılık bir geçim kaynağı olarak süregelmiştir.

Günümüzde, Paşapınar Mahallesi'nin temel geçim faaliyeti zeytinciliktir. Yanı sıra köyde hayvancılık da yoğun olarak yapılmaktadır [70].

Öneri: Bölgede bulunan yerleşimler arasında bütünlüğünü mahalle ölçeğinde en iyi koruduğu belirlenen Paşapınar, sahip olduğu konutların niteliği ve niceliği dolayısıyla kentsel ölçekte tescile önerilmektedir (Ek C.4).

Narlıca Mahallesi (Orhangazi)

Yerleşimin Yeri: Narlıca Mahallesi ilçe merkezine 24 km mesafesiyle, incelenen köyler arasında Orhangazi'ye bağlı son yerleşim yeridir. İznik Gölü'nün güney kıyısından ilerleyen Orhangazi – İznik yolu, Narlıca'nın içinden geçerek İznik'e ulaşmaktadır. Narlıca Mahallesi İznik Gölü kıyısına yakın yerde planlanmıştır (Şekil 3.58).

Şekil 3.58 Narlıca Mahallesi hava fotoğrafı

Tarihi ve İsimlendirilişi: Yerleşim, II. Bayezid'in kızı Hatice Sultan'ın İstanbul'daki camisinin vakıf köyüdür. 1530 yılı tahrirat defterine göre, ismi 'Narlı' olan köy, o yıllarda İznik'e bağlıdır. Narlıca köyü, Kurtuluş Savaşı sırasında kısmen yakılmıştır.

Yerli halkın verdiği bilgiye göre, köy salgın hastalıklar dolayısıyla birkaç kez yer değiştirmiş; nihayetinde bugünkü yerleşim alanı yakınlarına yerleşmiştir Bölgedeki nar ağaçlarından bu şekilde adlandırılmıştır [74].

'Bir Batı Anadolu Gezisi' kitabında İznik Gölü'nün güneyinden geçerek İznik'ten Gemlik, Bursa'ya giden Doğan Kuban, Narlıca köyünden de '*gayet karakteristik bir köy*' olarak bahsetmiştir [31].

Geçim Kaynakları: 1992 yılından itibaren belediye olan Narlıca, günümüzde mahalle statüsündedir. Yerleşim, Kafkas göçmenlerini de barındıran bir Türk mahallesidir.

Kültürel Değerleri: Köyde 1762 yılında Sadrazam Şehit Ali Paşa'nın babasının bir cami ve okul yaptırdığı bilinmektedir. [68].

Özgün mimari bütünlüğü bozulmuş olan köyde, nitelikli geleneksel konut ve böceklik örnekleri bulunmaktadır. Yapılar çevre köylere benzer şekilde ahşap karkas, Kerpiç veya tuğla dolgu yapım sistemi ile yapılmışlardır (Şekil 59). Ayrıca, konutlar ve böcekliklerin bazılarının üst katlarında bağdadi tekniğe de rastlanmaktadır. Yapıların üst örtüleri beşik veya kırma çatı olarak inşa edilmiştir.

Şekil 3.59 Narlıca Mahallesi konut örnekleri

Kozacılık faaliyetleri sona erdiğinden bu köyde de; ipek böcekçiliği için kullanılan yapıların üst katları atıl durumda kalmış veya kat azaltılmıştır [70]. Genellikle zemin kat, ara kat ve birinci kattan oluşan 2-3 katlı konutların zemin katları, günümüzde zeytin depolamak için kullanılmaktadır.

Sivil mimari örnekler başlığında çalışma alanındaki geleneksel konutların tipolojileri ayrıntılı olarak açıklanmıştır.

Geçim Kaynakları: Tarımın başlıca geçim kaynağı olduğu köyde zeytincilik bu faaliyetlerin başında gelmektedir. Yanı sıra yerli halk ticaret ile de uğraşmaktadır [2].

Öneri: Geleneksel konut ölçeğinde anıtsal nitelikte yapılara sahip Narlıca Mahallesi için kırsal kültür envanteri oluşturulmalı ve konutlar tescillenmelidir.

Müşküle Mahallesi (Müşkire-İznik)

Yerleşimin Yeri: İncelenen köylerden İznik’e bağlı ilk yerleşim olan Müşküle Mahallesi, ilçe merkezinden 22 km kadar güneybatıda; Katırlı Dağları’nın eteklerinde ve İznik – Gemlik yol güzergâhının 2 km kadar güneyinde yer almaktadır [66] (Şekil 3.60).

Şekil 3.60 Müşküle Mahallesi hava fotoğrafı

Tarihi ve İsimlendirilişi: 12. yüzyılda Anna Kommena’nın Alexiad’ında geçen, Roma yerleşim yerlerinden üzümleri ile meşhur olan ‘Miskoura’, bugünkü adıyla ‘Müşküle’dir [68]. Yoğun antik kalıntılara rastlanan köy ve çevresindeki tarih boyunca yerleşimin çeşitli sebeplerle yer değiştirdiği düşünülmektedir [60].

Osmanlı kaynaklarında yerleşim yeri ile ilgili en eski bilgiler 1530 yılı tahrir defterinde bulunmaktadır. Bu kaynaklarda ‘Müşkire’ adıyla geçen köy, 1940’lı yıllardaki belgelerde de böyle adlandırılmaktadır. Cumhuriyet’in kuruluşundan sonra köyün adı ‘Demirışık’ olarak değiştirilmiş; ancak 1994 yılında yapılan oylama ile Müşküle ismini geri almıştır.

Demografik Yapısı: Müşküle, Roma Dönemi’nden itibaren kurulu bir köy olduğundan, farklı kimlikteki topluluklar tarafından yerleşim yeri olarak kullanılmıştır. Günümüze, göçmen halkların da yerleştirildiği bir Türk köyü olarak gelmiştir.

Kültürel Değerleri: Müşküle'nin güneyindeki tepede yer alan Örencik civarında bulunan kale kalıntıları Hisarkale mevki olarak adlandırılmakta ve antik dönemde önemli bir yerleşim yeri olduğunu göstermektedir. Kale kalıntılarının görselleri, arkeolojik kalıntılar ve izler başlığında yer almaktadır.

Özgün mimari dokusu bütününde bozulmuş olan mahallede, tekil ölçekte geleneksel sivil mimari örnekleri bulunmaktadır. Ahşap karkas, kerpiç veya tuğla dolgu olarak inşa edilen yapılar genellikle çamur ile sıvanmış veya sıvasız olarak bırakılmıştır (Şekil 3.61).

Şekil 3.61 Müşküle Mahallesi konut örnekleri

İnceleme alanındaki koruma altında olan iki anıt ağaç da Müşküle Mahallesi sınırları içindedir. Biri İznik – Gemlik yolundan Müşküle için ayrılan sapakta, diğeri ise köy meydanında caminin önünde yer alan, yaklaşık olarak 450 yıllık oldukları tahmin edilen çınarlar, anıt ağaç olarak tescil edilmişlerdir. Ağaçların görselleri, doğal miras elemanları başlığındadır.

Geçim Kaynakları: Roma kaynaklarından ününü alarak köyün ismi ile ünlenen üzüm yetiştiriciliği, yakın tarihe kadar yapılmış olsa da günümüzde bağlar bozulmuştur. Yerini, İznik gölü güney kıyısındaki diğeri tüm mahalleler ile benzer şekilde, zeytincilik almıştır [66].

Öneri: Müşküle, çalışma alanında varlığı kaynaklarda geçen en eski yerleşimlerden biridir. Mahallede, Hisarkale kalıntıları gibi arkeolojik kalıntılar ve konut ölçeğinde önemli geleneksel yapı örnekleri bulunmaktadır. Yerleşimde ayrıca, Roma Dönemi'nden itibaren üzüm yetiştiriciliğinin (bağcılık) varlığı bilinmektedir. Tüm bu somut ve somut

olmayan kültürel miras ve üstün evrensel değerler belgelenmeli, tescil edilmeli ve koruma altına alınmalıdır.

Mustafalı Mahallesi (İznik)

Yerleşimin Yeri: Mustafalı Mahallesi, bağlı olduğu İznik ilçesinden 19 km uzaklıkta, Avdan Dağları'nın üzerinde plato sahasında kurulmuştur. Yerleşim, İznik – Gemlik yolundan 3 km kadar güneyde konuşlanmıştır (Şekil 3.62).

Şekil 3.62 Mustafalı Mahallesi hava fotoğrafı

Tarihi ve İsimlendirilişi: Adının, köyün kurucusu sayılan kimseden aldığı düşünülen mahalle, 'Mustafalar' olarak da anılmıştır [68]. Köyün girişinde bulunan kurucu Mustafa Bey'in kabrinin üzerinde Latin harfleri ile 1331 tarihi yazılıdır. Mezar bugün çimento ile sıvanmış durumda bulunmaktadır [66] (Şekil 3.63).

Şekil 3.63 Mustafalı Köyü ve kurucu Mustafa Bey'in mezarı

Demografik Yapısı: Mustafalı, günümüzde göçmenlerin de yaşadığı bir yerli köyüdür.

Kültürel Değerleri: Köyün güneydoğusunda bulunan 'Çatalkaya' mevkiinde Roma dönemi kalıntlarına; doğusundaki 'Okçular' ve batısındaki 'Sarnıçlar' mevkiinde ise eski yerleşim izlerine rastlanmakta olduğundan eski bir yerleşim yeri olduğu tahmin edilir

[68]. Günümüzde çoğunlukla yeni konutların yapıldığı köyde az sayıda geleneksel konut yer almaktadır (Şekil 3.64).

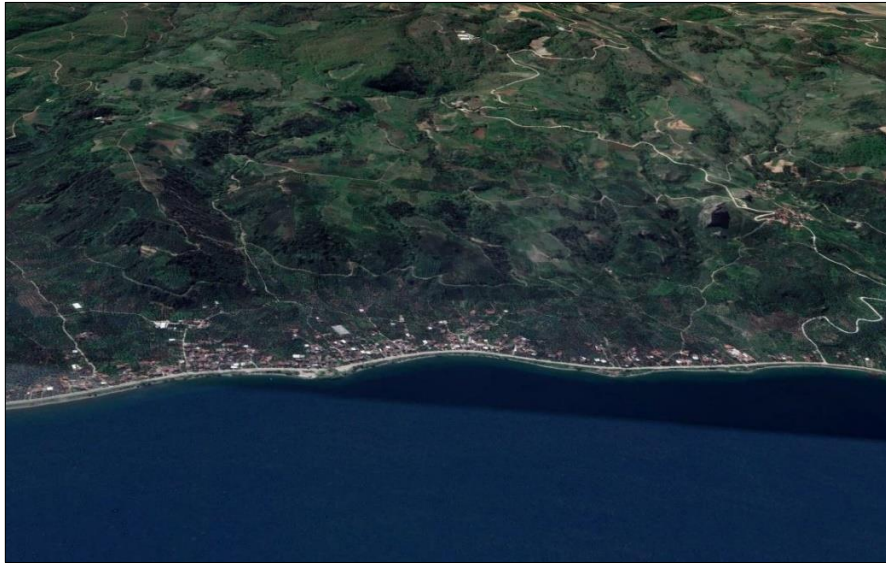
Şekil 3.64 Mustafalı Mahallesi konut örnekleri

Ahşap karkas, kerpiç veya tuğla dolgulu sistem görülen köyde yapılar genellikle çamur sıva ile kaplanmıştır. Oldukça eski dönemlere tarihlenen köy, günümüzde neredeyse tamamen yenilenmiştir ve geleneksel konut mimarisi özellikleriyle üretilmiş yapılara çok az sayıda rastlanmaktadır.

Geçim Kaynakları: Köyün temel ekonomik kaynağı, civar köylerle benzer şekilde zeytinciliktir. Yerleşme platoda üzerinde kuruludur; göl kıyısı yamaçlarında zeytin ve şeftali ağaçları bulunurken, yerleşimin olduğu düzlüklerde tahıl yetiştirilmektedir [66].

Göllüce Mahallesi (Balarım-İznik)

Yerleşimin Yeri: İznik’e 16 km uzaklıkta bulunan Göllüce Mahallesi, Avdan Dağları’nın üzerindeki platoda ve aynı zamanda göl kenarında kurulmuştur (Şekil 3.65).

Şekil 3.65 Göllüce Mahallesi hava fotoğrafı

250 m yükseklikte, eski kurulu olduğu plato üzerindeki yerleşimine, taşıdığı heyelan riski dolayısıyla 1972 tarihinde verilen oturulamaz raporu sonrasında köy, çoğunlukla İznik – Gemlik yolu üzerine taşınmıştır. Dolayısıyla, köy birkaç yerleşim ünitesinden oluşmaktadır [2].

Tarihi ve İsimlendirilişi: Heyelan bölgesinde yer alan yerleşim, tarih boyunca sürekli olarak yer değiştirmiştir. Köyün platoda bulunan eski yerleşiminin ismi ‘Balarım’ iken, sonrasında gölün kenarına taşınmasından dolayı mahalleye ‘Göllüce’ ismi verilmiştir.

Demografik Yapısı: Göllüce, günümüzde yerli göçmenlerin de yaşadığı bir Türk köyüdür. Bugün eski köy olarak adlandırılan mahalle ise, çoğunlukla terk edilmiştir.

Kültürel Değerleri: Eski köydeki (Balarım) konutlarda yapı malzemesi olarak Antik dönem kalıntıları kullanıldığı saptanmıştır. Köyde bulunan çok sayıdaki Antik izlerin yanı sıra, yerleşimin arkasında bulunan dağ dolayısıyla korunaklı bir bölgede olması Kaplanoğlu tarafından şöyle yorumlanmıştır: “Balarım’daki inanılmaz kalıntılar var; Roma’da Miskoura diye geçen yer önceleri belki de burasıydı sonradan şimdiki yerine geçti. Çünkü şimdiki Müşkire’de bir antik çağ izi yok.” [60].

İznik – Gemlik güney yolu üzerinde, Göllüce Mahallesinin doğusunda, ‘Sarıkaya’ olarak adlandırılan mevkide, İmparator Neron Cladius emriyle yapılan yol çalışmaları sırasında kayaya yazılmış bir kitabe bulunmaktaydı [63]. Neron’a ithaf edilen yazıt, 1970’li yıllarda yol yenileme çalışmaları sırasında tahrip edilmiştir.

Göl kıyısında yerleşen yerliler, eski köy olarak adlandırılan Balarım’dan ayrıldıktan sonra köy adeta terk edilmiş; yapılar bakımsız ve yıkık durumda bırakılmıştır. Yapılar fazla müdahale edilmediğinden, köy günümüze özgün dokusunu koruyarak gelebilmiştir; ancak yıkım tehlikesi altında bulunmaktadır (Şekil 3.66).

Şekil 3.66 Göllüce (Balarım) Mahallesi konut örnekleri

Çevredeki köyler gibi ahşap karkas kerpiç veya tuğla dolgu yapım sistemi ile inşa edilen konutlarda yapım malzemesi olarak yerliler, çevrede buldukları Antik dönem kalıntılarını kullanmışlardır (Şekil 3.67). Kitabesi olmadığından tarihi bilinmeyen çeşme kalıntısı, 2017 yılında tescillenmiştir.

Şekil 3.67 Göllüce (Balarım) Mahallesi'ndeki tescilli tarihi çeşme

Aynı zamanda yine Balarım'da köy meydanında kahvenin arkasında yer alan ve yerlilerin anlatımıyla 150 yıllık olduğu bilinen ancak kitabesi olmadığından tam tarihlenemeyen, 2017 yılında tescillenmiş bir hamam bulunmaktadır (Hamamın görseli sivil mimari örnekler ve anıtsal yapılar başlığında bulunmaktadır).

Göl kıyısında kurulan yeni yerleşim yeri ise, az katlı betonarme yapılardan oluşurken, bugün sayfiye yeri olarak kamp veya duraklama alanı olarak kullanmakta ve yol boyunca mahalle büyümeye devam etmektedir.

Göllüce Mahallesi'nde belirlenen antik dönem izleri, burada daha fazla yüzey araştırması ve kazı çalışmaları yapılması gerektiğini göstermektedir. Tüm veriler neticesinde ise köy, arkeolojik sit alanı olarak tescile önerilmektedir.

Geçim Kaynakları: Başlıca geçim kaynağı zeytincilik olan köyde, ticaret ve özellikle yaz turizmi de getirisi olan faaliyetler arasında gösterilebilir.

Öneri: Göllüce Mahallesi'nin dağ yerleşimi kısmında bulunan antik dönem kalıntıları dolayısıyla yerleşim arkeolojik sit alanı olarak araştırılmalı ve belgelenmelidir.

Mahalle göl kıyısına taşındığından terk edilmiş ve insan eliyle tahrip edilmemiş olarak günümüze ulaşabilmiştir. Ancak, deprem, rüzgâr ve bakımsızlık sebebiyle geleneksel konutlar zarar görmüştür. Kentsel ölçekte dokusu korunan mahalle ve yapılar yok olma tehlikesi altındadır. Bu kırsal mirasın envateri oluşturulmalı ve yerleşim koruma altına alınmalıdır (Ek C.5).

Aydınlar Mahallesi (İznik)

Yerleşimin Yeri: Gürle-Avdan Dağlarının kuzey yamaçlarında kurulmuş olan Aydınlar Mahallesi, bağlı olduğu İznik İlçesine 11 km uzaklıkta bulunmaktadır.

Yerleşim, İznik Gölü'nün güney kıyısı üzerinden ayrılan bir sapak ile 2,5 km uzaklıkta bir platoda yer almaktadır [66] (Şekil 3.68).

Şekil 3.68 Aydınlar Mahallesi hava fotoğrafı

Tarihi ve İsimlendirilişi: Eski ismi Atiye veya Atıköy olan yerleşim, 1880'li yıllarda Bulgaristan'dan gelen göçmenler tarafından kurulmuştur [68].

Demografik Yapısı: Bulgaristan göçmenlerinin yanı sıra, Selanikli Türkmenlerin de bu köye yerleştirildiği bilinmektedir [66].

103 hane sayısı ve 369 nüfusu ile çalışma alanında incelenen en küçük yerleşim birimi, Aydınlar Mahallesi'dir.

Kültürel Değerleri: Köyde, Vakıflar Müdürlüğü'nün kayıtları dolayısıyla yeniden inşa edildiği bilinen bir cami bulunmaktadır. Köydeki yeni bir caminin varlığından dolayı, 1934-35 yıllarında yenilenen eski cami, bugün kullanılmamaktadır [66]. Camide, Roma hamamından getirilen malzemelerin kullanıldığını tespit eden Kaplanoğlu, bu devşirme yapıım malzemelerinin varlığı dolayısıyla köyün kuruluşunun çok daha eskilere tarihlenebileceğini belirtmiştir.

Aydınlar Mahallesi'nde, çevresindeki yerleşimlerle benzer şekilde inşa edilen geleneksel konutlar yerini, daha çağdaş malzemeler kullanılarak üretilen konutlara bırakmıştır. Köyde az sayıda ve niteliksiz, ahşap karkas kerpiç veya tuğla dolgulu sistem örnekleri bulunmaktadır; ancak birçoğu betonarme sistem ile inşa edilmiş konut sayısı dolayısıyla bölge özgünlüğünü koruyamamış görüntüsü sergilemektedir (Şekil 69).

Şekil 3.69 Aydınlar Mahallesi konut örnekleri

Geçim Kaynakları: Aydınlar, plato üzerinde kurulu bir yerleşim olduğundan, göl taraflarına bakan yamaçlarında zeytin ve şeftali ağaçları bulunmakta; köy yakınındaki düzlüklerde ise tahıl yetiştiriciliği yapılmaktadır [2].

3.2.4 Somut Olmayan Kültürel Miras Elemanları

UNESCO tarafından 2003 yılında yapılan somut olmayan kültür mirası tanımı şöyledir: *“Toplumların, grupların ve bireylerin, kültürel miraslarına ait parçalar olarak nitelendirebilecekleri uygulamalar, temsiller, anlatılar, bilgiler, beceriler, bunlara ilişkin araç ve gereçler, kültürel mekânlar, somut olmayan kültürel miras olarak tanımlanabilir. Kuşaktan kuşağa aktarılan bu miras, grupların çevreleriyle etkileşimlerine bağlı olarak, sürekli olarak yenilenmektedir; böylece kültürel çeşitliliğe katkıda bulunur.”* [78].

ICOMOS tarafından 2008 yılında anıtların ve sitlerin somut olmayan mirasına yönelik bir tüzük oluşturulmuştur. Yerin ruhu olarak tanımladığı kavram içerisinde somut mirasın yanı sıra yere anlam katan değer, duygu, bellek, aile bağları, anlatılar, sözlü edebiyat, yaşam ve ölüm felsefesi, dini kavramlar, ritüeller, festivaller, geleneksel bilgiler, dil, aksan, dokular, renkler, kokular gibi unsurlar gibi somut olmayan mirastan bahsetmiştir [79]. Kültürlerin sosyal ihtiyaçlarının sonucu olarak ortaya çıkan somut olmayan miras, çevre etkileşimleri ile yenilenmesi ile sürekli olarak yenilenir ve böylece kültürel çeşitlilik sağlanmış olur.

Alandaki tarihsel devinim süresince yaşanan nüfus hareketliliği, bölgede zamansal ve mekânsal boyutta çok katmanlı bir kültür çeşitliliğine imkân vermiştir. Eski bir yerleşim olan çalışma alanındaki sosyal doku değişimlerinin işgal, göç, mübadele gibi sebeplerinin neticesi olarak kültürel bir katmanlaşma oluşmuştur. Bu sayede farklı sosyal çevrelerden kültürel birikimler bir araya gelmiş; bölgeye özgün bir karakter oluşturmuştur.

Bölgede gerçekleşen ticaret neticesinde, yalnızca mallar değil; aynı zamanda kültürler de taşınmıştır. Alana bir kimlik kazandıran somut olmayan kültür mirasını doğru şekilde tanımlamak için bölgedeki sosyal çevre niteliklerinin yanı sıra ekonomik faaliyetlerin ve ticaretin incelenmesi gerekmektedir.

3.2.4.1 Sosyal Doku Nitelikleri

Roma ve Bizans medeniyetleri sonrasında bölgeye gelen Osmanlı Devleti ve ardından kurulan Türkiye Cumhuriyeti Devleti dönemlerinde İznik ve çevresinde sürekli bir nüfus hareketi yaşanmıştır. 19. yüzyıl sonunda 93 Harbi sebebiyle çalışma alanına gelen Kafkas göçmenleri ve 20. yüzyıl başında göç eden Ermenilerin yerine gelen Balkan göçmenleri, bölgedeki yerleşmelerin sosyal şekillenmesini en çok etkileyen demografik değişimlerdir.

17. ve 18. yüzyılda Osmanlı Devleti'nin savaşlarda kaybettiği topraklarda yaşayan insanların birçoğu devlet topraklarına göçmen olarak gelmiştir. 1856 yılında Kırım Savaşı sebebiyle Osmanlı Devleti'ne başlayan Kırım ve Kafkas halkın göçleri 1877-1878 (93 Harbi) sonrasında iki milyonu geçmiş; devlet savaşta daha ciddi bir göçmen sorunu ile karşı karşıya kalmıştır [47].

19. yüzyılda Osmanlı Devleti'nin Bursa (Hüdavendigâr) vilayetine yerleşen ve '93 Göçmeni' olarak adlandırılan halkın yanı sıra, Ermeni gruplar da göç etmişti [48]. Bursa'ya göçen Ermenilerin yarısının da Orhangazi'ye yerleştiği bilinmektedir. Göçmen halk önceleri diğer köylere yerleşmiş; ancak sayılarının fazla oluşu sebebiyle yeni köyler kurulması zorunluluğu baş göstermiştir. Çoğunlukla aynı yerden gelen göçmen gruplar birlikte bir alana yerleşmiş; farklı kökenden topluluklar birbirleri ile karışması istenmemiştir [47]. Bölgede bir yandan Türk köyleri kurulurken; öte yandan Ermeni köyleri de kurulmuştur.

İznik Gölü'nün güney kıyısında incelenen 16 tane köyden 3 tanesinin Ermeni halk ile doğrudan ilişkisi olmuştur. Bunlar, Karsak, Yeni Gürle ve Yeni Sölöz'dür. Bir Türk köyü olan Karsak'a; bahsedilen göçler sebebiyle bölgeye gelen Ermeniler yerleşmiştir. Diğer Türk köylerinden Gürle ve Sölöz yakınlarına ise Gayrimüslim Gürle (Yeni Gürle) ve Gayrimüslim Sölöz (Yeni Sölöz) adlarında iki tane Ermeni köyü kurulmuştur.

19. yüzyıl sonlarında bölgede, Girit göçmenleri tarafından kurulduğu bilinen en önemli yerleşim Gölyaka/Arapgazi'dir. 'Mamure' olarak da adlandırılan köy İznik Gölü'nün

güneybatı kıyısında kurulmuş ve bu köyün yerleşim düzeni mühendisler tarafından planlanmıştır [48].

1912-13 Balkan Savaşları sırasında Anadolu'ya ve özellikle Bursa'ya, Balkan göçmenleri gelmeye başlamış; göçler Kurtuluş Savaşı sonuna kadar devam etmiştir. Köylerini boşaltan Ermeni ve Rum halk yerine, Balkanlar'dan gelen göçmenler yerleşmiş; var olan yerleşim yerleri yetersiz geldiğinde ise yeni köyler kurulmuştur [48]. Çalışılan köylerden İznik'e bağlı Aydınlar, Bulgar göçmenlerinin kurduğu yerleşimlerden biridir.

1923-1924 zorunlu göç (mübadele) sebebiyle bölgedeki toplumsal yapı oldukça hareketlenmiş ve değişmiştir. Türkiye ile Yunanistan arasında gerçekleşen mübadelede, Gayrimüslim Gürle, Gayrimüslim Sölöz ve Karsak mahallelerinde yaşayan Ermeni halk bölgeden ayrılmış; yerine Balkanlar'dan gelen Türkler ve Arnavutlar ile Gürcüler yerleşmiştir [48]. Ayrıca, Makedonya'dan gelen göçmenlerin bazıları Gürle ve Akharem'e de yerleşmiştir.

3.2.4.2 Ekonomik Faaliyetler

Ekonomik faaliyetler başlığı altında, çalışma alanının somut ve somut olmayan kültürel birikimini en çok etkileyen ipek böcekçiliği ve zeytincilik gibi uğraşların yanı sıra 1980'lerden itibaren çağdaş yaşamın bir parçası olan sanayi sektörü incelenmiştir.

İpekböcekçiliği

Roma Dönemi Nikaiası'nda, kaynaklarda 'purpur ineği' olarak geçen ipekçilik bölgede çok eski zamanlardan itibaren yapılan bir faaliyettir [21]. Geçmişte, kerevitçilik, kozacılık olarak da adlandırılan ipek böcekçiliği, İznik Gölü ve çevresindeki hemen her yerleşimde yapılmakta olan önemli bir uğraşıydı.

Böcek yetiştirmek için gerekli olan dut ağaçlarının yetişmesinde, bölge fiziksel olarak elverişli durumdaydı. Özellikle, gölün güneybatı kesimlerinde dut ağaçları yoğunlaşmaktadır. Hatta çalışılan alandaki köylerden Dutluca'nın ismi bu ağaçlardan gelmektedir.

Bölgede, 18. yüzyılda başlıca geçim kaynağı olan ipek böcekçiliği sektörü, 19. yüzyılın tamamı boyunca ve 20. yüzyıl ortalarına kadar devam ettirilmiştir [2]. Bölgedeki en zengin köylerden olan Yeni Sölöz'de yedi tane ipek fabrikası olduğu bilinmektedir.

Kurtuluş Savaşı sırasında, bölgedeki dutluk araziler tahrip edilmiştir. Mübadele sonrası, ipek böcekçiliği ile uğraşan gayrimüslim halkın bölgeden ayrılması ve gelen göçmenlerin bu faaliyet hakkında hiçbir bilgilerinin olmaması da; böcekçilik sektörünün gerilemesine yol açmıştır.

Cumhuriyet'in ilk yıllarında bitmek üzere olan ipek böcekçiliği, devlet eliyle canlandırılmaya çalışılmış ancak istenen sonuç alınamamıştır. Bölgede, çok eski yıllara dayanan bir böcekçilik üretimi var olmuş olsa da günümüzde bu faaliyetler tamamen sona ermiştir [2].

İpek böcekçiliği üretimi, böceği yetiştirme, böceklerin uygun ortamda kozalarını örmesi ve kozalarından çıkması sürecini kapsayan; yılın belirli 2-3 ayında gerçekleştirilen ve önemli oranda getirisi olan bir ekonomik uğraşıdır. İpek böceği, koza yapımı işlemleri sırasında fizyolojik eylemlerini, Nisan ile Haziran aylarında tamamlarken; optimal ortamının 20-28 °C sıcaklıkta ve %70-85 nem oranında olması gerekmektedir [1].

Çalışma alanında, ipek böcekçiliği yetiştiriciliği için en uygun şartlar ev ortamında sağlanmaktadır. En fazla verimi almak isteyen yerel halk, üretim yeri olarak kullandığı konutunu ipekçilik işlemleri için şekillendirmiştir. Alandaki konutlar, boyutları ve iç mekân boşlukları olabildiğince büyük inşa edilmiş yüksek katlı yapılardır [68].

Yapıların zemin katları, dut ağacı yapraklarının ve dallarının depolandığı; üst katları, ise ipek böcekçiliği üretiminin yapıldığı ve ara katlar ise sakinlerin yaşadığı mekânlar olarak kurgulanmıştır. Tüm bu işlevleri barındıran yapılardan böceklik ismi ile de bahsedilmektedir [5].

İpek böcekçiliğinde, uygun ortamda koza örme işlemi süresince böceklerin konulduğu tablalar; yapıların geniş açıklıklı mekânlar olarak düzenlenmiş olan en üst katlarına yerleştirilmektedir.

Bu süreçteki ışık alma gereksinimi sayesinde geleneksel konutların üst katları bol pencereli olarak inşa edilmiştir. Ardından böcekler kozalarını delmeden öldürülürler ve bir sonraki sene için yumurtaları beklemeye alınır [1].

Böcekçilik yapılan ikinci ve üçüncü katlarda dikdörtgen plan şemasının köşelerinde, genellikle bekleme ve depolama işlemlerinin yapıldığı 4 tane oda bulunmaktadır. Odalar haricinde kalan tüm mekân da bahsedilen tablaların konulması için düzenlenen tek ve geniş açıklıklı mekândır (Şekil 3.70).

Şekil 3.70 Gürle’deki bir konutun ipek böcekçiliği için kullanılmış olan çardak¹ ve çatı konstrüksiyonu

İncelenen yerleşim yerlerinden Karsak, Gemiç, Gürle, Dutluca, Sölöz, Paşapınar başta olmak üzere bazı mahallelerde, böcekçilik için tasarlanmış bu geniş ve yüksek yapıların önemli örnekleri bulunmaktadır.

Anıtsal boyutlardaki bu konutların ve/veya böcekliklerin fotoğrafları kırsal yerleşmeler başlığında her bir mahalle için ayrı ayrı gösterilmiştir.

Günümüzde faaliyet tamamen sona erdiğinden, konutların birçoğu terk edilmiş haldedir. Bir kısmı mal ayrımı dolayısıyla bölünmüş, kısmi olarak korunmaya çalışılmıştır. Artık kullanılmayan üst katların azaltılması da konutların sürdürülebilmesi ve yaşanılabilmesi için bir yöntem olarak kullanılmıştır. Ancak, bugün ihtişamlı konutların birçoğu boş durumda ve atıl haldedir (Şekil 3.71).

¹ Sivil mimari örnekler ve anıtsal yapılar başlığında ‘çardak’ın tanımı yapılmıştır.

Şekil 3.71 Çalışma alanında terk edilmiş ve yıkılmış ev örnekleri

Zeytincilik

Zeytinliklerin bölgede kapladığı alan ve ürünün üretim miktarına bakıldığında zaman, bölgedeki ekonomik faaliyetlerin en önemlisinin zeytincilik olduğu görülmektedir. Zeytinlik alanlar, çalışma alanının göl kıyısı ile ormanlık alanlar arasında kalan tarım arazilerinin büyük bir kısmını oluşturmaktadır.

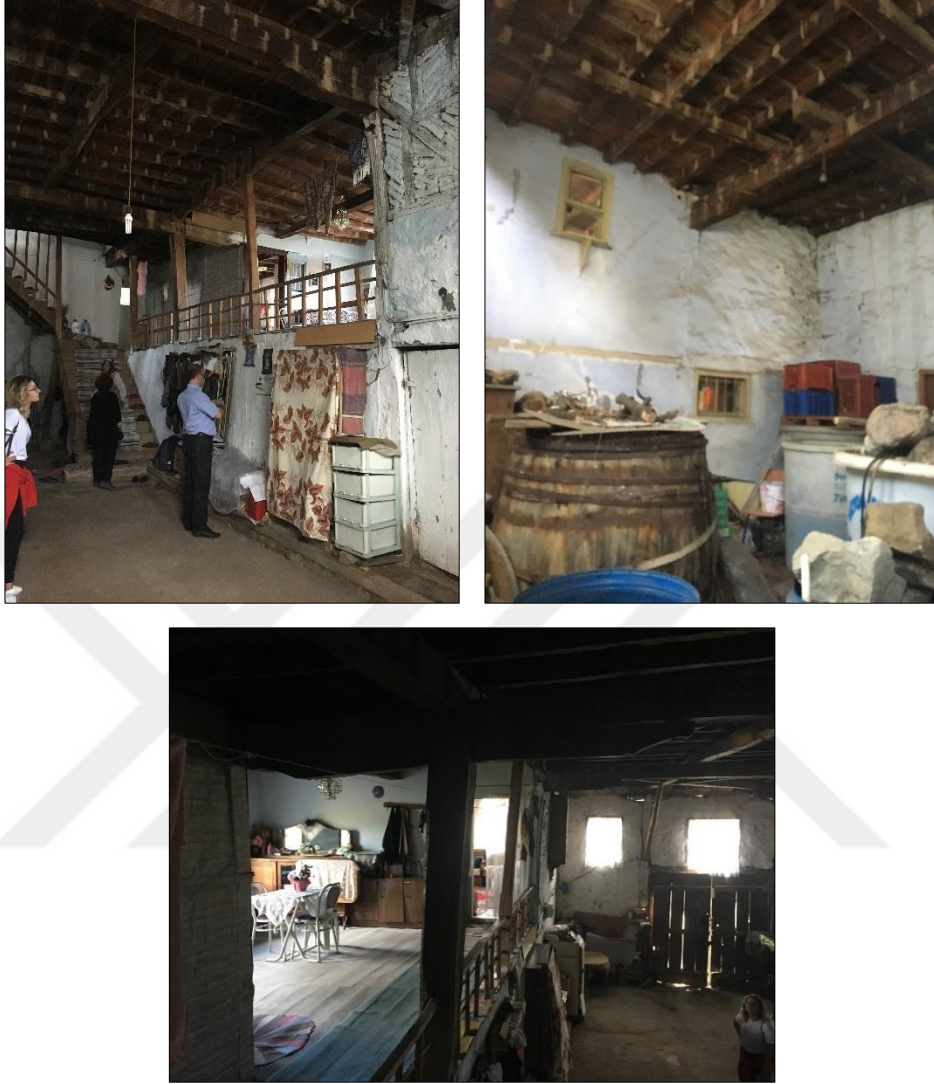
Mübadele yıllarında, bölgeye gelen toplulukların zeytin ağaçlarını tanımaması, üretimin biraz gerilemesine yol açıtıysa da; zeytinin bölgeye önemli ekonomik getirisi olduğu köylüler tarafından fark edilince üretim tekrardan artmaya, sökülen zeytinliklerin yerine yenileri dikilmeye başlanmıştır [48].

Günümüzde, çalışma alanındaki tüm köylerin başlıca geçim kaynağı zeytinciliktir. Kırsal mimarinin biçimlenmesinde ipek böcekçiliği gibi zeytinciliğin de etkisi görülmektedir. İpek böcekçiliğinin tamamen sonlandırılıp, yerine zeytin üretiminin arttırılmasıyla, konutların zemin katları, zeytincilik işlerinin gerçekleştirilmesi için düzenlenmiştir. Zeytin fiçilerinin depolandığı ve işlemden geçtiği zemin kat; bazı örneklerinde 1,5 kat yüksekliğinde galerili olarak düzenlenmiştir ve az açıklıklı cephe karakterine sahiptir (Şekil 3.72).

Çalışma alanındaki bütün köylerde, günümüzde kullanım işlevini yitirmiş durumda olan zeytin depoları ve yağhaneler bulunmaktadır. Tek katlı kâgir olarak inşa edilen bu yapılar, köydeki üretimin miktarına göre sayısal olarak değişiklikler göstermektedirler. Bugün yapıların bazıları kullanılmaz ve atıl durumdayken, bazıları da yeniden işlevlendirilmiştir.

Bölgedeki zeytincilik faaliyetleri, zeytin ağaçlarının da artmasına paralel olarak artış göstermektedir. Çok eski dönemlerden itibaren yapıldığı bilinen zeytincilik sektörü,

günümüzde İznik Gölü çevresinin ekonomisini dayandırdığı tarım faaliyetlerinin başında gelmektedir.

Şekil 3.72 Gürle’deki bir konutun 1,5 kat yüksekliğindeki zemin katının zeytin deposu ve yaşam alanı olarak yeniden düzenlenmiş hali

Sanayi

Türkiye’deki endüstriyel gelişmelere paralel olarak 1970’lerden itibaren özellikle İznik Gölü’nün batısında, sanayi kuruluşlarının sayısı ve bu alanda istihdam edilen nüfus yoğunluğu sürekli olarak artmıştır. Çalışma alanının batısında bulunan Orhangazi Ovası; konumu dolayısıyla sahip olduğu gelişmiş ulaşım olanakları, hammaddenin temini ve ürünün pazarlara ulaşmasındaki kolaylık sayesinde çok sayıda sanayi tesislerini barındırmaktadır. Orhangazi’nin güney ve güneydoğusunda bölgedeki ekonomik faaliyetlerin temelini oluşturan sanayi sektörüne ait başta tekstil, otomotiv yan sanayi, metal ve gıda olmak üzere çalışma alanında birçok ulusal ve uluslararası sanayi kuruluşu

bulunmaktadır [1]. İznik – Gemlik yolu üzerinde Gemlik’e 10 km uzaklıkta, Karsak, Gemiç ve Gürle mahallelerinin yol ayrımında 5 tane önemli sanayi kuruluşu yer almaktadır (Şekil 3.75). Bunlar sırasıyla; otomotiv yan sanayi ve makine imalat sanayi için çelik üretimi yapan Asil Çelik Fabrikası, dondurulmuş gıda sektöründe üretim yapan Namsal Gıda; turşu imalatı yapan Zeytursan Gıda ve Sanayi; zeytincilik ve turşuculuk sektöründe üretim yapan Güngör Zeytincilik ve mısırdan nişasta ve nişasta bazlı tatlandırıcılar üreten Cargill’dir [78].

Şekil 3.73 İznik – Gemlik yolunda yer alan Orhangazi Ovası ve sanayi kuruluşları

Çalışma alanında, dondurulmuş meyve ve sebze üretimi yaparak yurtiçi ve yurtdışı pazarlarında aktif olan Namsal Gıda 1996 yılından; dünyanın en büyük firmaları arasında gösterilen Cargill ise 2000 yılından itibaren gıda sektöründe önemli rol oynamaktadır. Çalışma alanındaki en eski fabrikalardan biri olan Zeytursan ise, 1983 yılından itibaren turşu çeşitleri imal etmektedir. Güngör Zeytincilik de zeytin ürünleri ve turşu imalatı yapan alandaki önemli fabrikalardan biridir. 1979 yılında faaliyete geçen Asil Çelik Sanayi ve Ticaret A.Ş. ise bölgedeki en eski fabrikalardan olup vasıflı çelik üretiminde dünyadaki sayılı kuruluşlardandır [78].

Gıda ve metal sektöründeki bu fabrikaların yanı sıra, yine İznik - Gemlik yolu üzerinde tekstil sektöründen iki fabrika bulunmaktadır. 1990 yılında kurulan Ateş Taş Tekstil, el örgü ipliği imalatı ve 2016 yılında kurulan Gümüş Koza Tekstil, İplik ve elyaf ürünleri üretimi yapmaktadır [1].

Ayrıca bazı mahallelerde, hammadde olan zeytine yakın olarak kurulan yağhaneler ve yağ fabrikaları bulunmaktadır. Bunlar; Gemiç'teki Şentürk Yağhanesi, Yeni Gürle'deki A Gümüş Yağhanesi, Dutluca'daki Körfezim Yağhanesi ve Sölöz'deki Arslan Peker Yağhanesi'dir. Küçük ölçekteki bu işletmeler, yerli halka istihdam sağlayan ve kendi ürünlerini işleme imkânı veren az çalışanlı firmalardır.

KÜLTÜREL ROTANIN TANIMLANMASI: İZNİK GÖLÜ'NÜN GÜNEY KIYISI, İZNİK - GEMLİK KÜLTÜREL ROTASI

4.1 Kültürel Mirasın Korunmasında Kültürel Rota Kavramı

Çağdaş dünyada, doğal ve kültürel mirasın somut ve somut olmayan tüm değerlerinin bütünsel olarak korunmasını sağlayan kültürel rotası kavramı; yerel ölçekte, halk ve yöneticilerin işbirliği ve örgütlenmesiyle sürece dâhil olan tüm paydaşlarda mirasın sürdürülebilirliği bilincinin yaratılması, kültürel ve ekonomik düzeyde mahallin refah düzeyinin arttırılması için bir alt başlık olarak ortaya çıkmıştır.

4.1.1 Kültürel Rotaların Deneyimlenmesi: Yürümek

İnsanlık, varoluş süresi boyunca; *'Adım atarak ilerlemek, gitmek'* ve *'yayan gezmek, yayan gitmek'* (yürümek) eylemini *'Karada, havada, suda bir yerden bir yere gitmek için aşılın uzaklık, tarik'* (yol) veya *'Engibeli yerlerden gelip geçenlerin ayak izlerinden oluşan, tekerlekli araç işlemeyen dar yol, çığır, keçi yolu, yolak'* olarak ifade edilen'(patika) gibi doğa izlerini kullanarak, *'Hava alma, hoş vakit geçirme vb. amaçlarla bir yere gitmek, seyran etmek'* (gezmek) amacıyla tatbik edilmiştir.¹

Fiziksel anlamı ile *'Karada, havada veya suda, bir yerden diğerine erişmeyi sağlayan iz'* olarak tanımlanan yol kavramı, temelde insanların yürüme eylemini kolaylaştırmak için kurgulanmıştır. Bu hatlar, canlıların ve en temelde insanların ayakları sayesinde rahatça ilerleyebilmesini sağlamak için başlangıçta patikalar, keçi yolları ardından stabilize ve asfalt yollar olarak kullanım amacına en uygun biçimle tasarlanmıştır [50].

¹ Tanımlamalar; Türk Dil Kurumu (TDK), Güncel Türkçe Sözlükten alınmıştır.

Nesnel bağlamdaki bu tanımlamaların yanı sıra, birçok düşünürün, doğa yürüyüşçüsünün, aktivistin, yazarın veya şairin; yürümenin manevi boyutuna ulaşabilmek ve deneyimlerini aktarabilmek adına girişimleri olmuştur.

Filozof Karl Gottlob Schelle'nin 1802 yılında kaleme aldığı 'L'Art de se Promener' (Gezinme Sanatı) adlı kitabının ön sözünde gezinmek ile ilgili şu ifade yer almaktadır: *"Gezi sanatı, gezintileri boyunca doğanın ve toplumun tamamen tadını çıkarmayı, çok uğranan yerlerde olduğu kadar doğada da akılları ve duyuları uyanık olan avarelik düşkününü her kültürlü kimsenin ilgisini uyandırır; aynı yaşama sanatında olduğu gibi, eğer yaşam kendisine göre basit bir oyundan biraz fazlasıysa, her birey için kelimenin tam anlamıyla, özen konusu olmalıdır."* Dolayısıyla gezi kavramını, doğanın insanoğluna sunduğu değerler içerisinde dolaşma yeri ve bireyin bedeninin yanı sıra zihnini geliştirmek adına uyguladığı yürüme eylemi olarak tanımlamıştır. Bu eylem; bedeni rahatlatmak adına yapılan fiziksel bir deneyim olduğu kadar manevi yönü sayesinde kişinin bilincine de ferahlık sağlayacak; yani aktivite sahibi kimse, gezinme sayesinde doğa ile bağ kuracak ve gezintiye imkân veren düşünsel bir yolculuğa çıkacaktır [76].

Amerikalı filozof, doğa gezgini, vergi direnişçisi, kölelik karşıtı yazar, şair Henry David Thoreau'nun: *"İki üç saatlik bir yürüyüş, görmeyi umabileceğim en sıra dışı diyara taşır beni. Aslına bakılırsa, on mil yarıçapındaki bir çember veya bir öğleden sonra yürüyüşünün sınırları içinde kalan toprakların sunduklarıyla, insanın yetmiş senelik ömrü arasında keşfedilmeyi bekleyen bir tür uyum söz konusudur."* cümleleri; yürümenin, kişinin iç dünyasında kendi ile çıktığı bir yolculuk olduğunu belirtmektedir [77].

Yürümeyi, ileri doğru düşmek olarak tanımlayan Paul Salopek; her bir adım atmanın durdurulmuş bir düşme ve engellenmiş bir felaket olması dolayısıyla eylemin inançlı bir tutum hatta bir mucize olduğunu savunmaktadır [78].

İnsanlığın ilk alamet-i farikası olarak belirtilen yürüyüşün tarihi, insanlığın iki ayağı üzerinde durması ile bedeninin geçirdiği evrimin tarihidir. İnsan, ayakları üzerinde ilerlediği mekanları biçimlendirirken, mekanlar da insanoğlunun gelişimine katkı sağlamaktadır [79].

Birçok toplum, kültürlerini oluşturan efsaneleri, rivayetleri, dini ve askeri olayları ile ilgili anlatımlarında yer değiştiren, hareket eden ve dolayısıyla yürüyen insan kavramından bahsetmektedir. Yerleşik olanlar, tarım ile uğraşıp daha kısıtlı bir bölgede etkin durumda iken; göçebe olanlar, hareketlerine ara vermeden yerleşme eylemini uygularlar. Kitlese

göçler; mal, insan veya fikir değişimleri; sürgünler; istilalar; sömürgeleştirme hareketleri; hac yolculukları gibi farklı sebeplerden, insanlık var olduğundan itibaren yer değiştirmek durumunda kalmıştır [76].

Sokaklar, patikalar ve yollar gibi insan eserlerinin değerleri, üzerinde hareket ettikçe ve yol adıkça anlaşılabilir. Bu izler, daha evvel oradan geçen insanoğlunun bıraktığı belgelerdir; üzerinde yol almak ise artık orada bulunmayanların peşini bırakmamaktır. Aynı yoldan ilerlemek, aynı mekanda benzer şekillerde hareket etmek; kendinden önce aynı mekanı deneyimleyenlerle aynı şeyleri hissetmenin ve düşünmenin bir vasıtasıdır [79].

Günümüzde yürümek, en kısa yollar için dahi artık tercih edilmez ve insanların çoğunun yer değiştirme biçimi arasında yer almazken; aksine yürüme kavramı, çağdaş insanların boş zaman etkinliği, doğa ile ilişki kurma, huzur ve rahat arama ve kendini tanımlama gibi manevi ihtiyaçlarına cevap aradıkları bir araç konumundadır (Breton, 2008: 14).

Yürümenin bilinçli bir kültürel faaliyet olarak deneyimlenmesi, Avrupa’da birkaç yüzyıl evveline tarihlenmektedir (Solnit, 2016: 33-40). Bu tarihin başında yer alan Rousseau yürüyüşü, tercih edilen bir varoluş biçimi olarak ifade etmiştir: *“Yürüyüşte, fikirlerimi canlandıran ve kuvvetlendiren bir şey vardır: yerimde durduğum zaman hemen hemen düşünemem. Zekâmı vücudumun içine sokabilmem için vücudumun hareket halinde olması lazımdır. Kırkların görünüşü, hoş manzaraların birbirini kovalaması, açık hava, büyük iştah, yol yürümekle kazandığım sıhhat...bana büyük bir düşünme cüreti verir...”* [80]”.

Planlanmış etkinlikler ve bunlar arasında gerçekleşen hayatın asıl anlamını kurgulayan tesadüfi olayların tümü, bireyin yaşamını oluşturmaktadır. Öngörülemezliği keşfetmenin başlıca yolunu da son yüzyıllarda kişiler, kır ve kent gezilerinde deneyimlemektedirler [79].

Yürüme sayesinde edinilebilen ‘çevrenin mekana dönüştürülme deneyimi’, kişinin tüm dünyaya açılma ve orada yaşama kaygısını; algılanan mekansal unsurları birbirleri ile ilintileyerek koruma ve sürdürebilme endişesini yaratır [79]. Böylece, doğada varolan somut ve somut olmayan ile doğal ve kültürel değerlerin tümünün; fiziki olarak yatay, içerik olarak ise yaşanmışlık katmanları dolayısıyla düşey düzlemde; zaman ve mekan kavramları ile irdelenerek korunması ihtiyacı oluşmuştur. Bu kaygılar sonucunda

bireyler, toplumlar, kurumlar ve kuruluşlar, koruma disiplininin bir aracı olarak üzerinde yoğunlaşabilecekleri ‘kültürel rota’ kavramını kurgulamışlardır.

4.1.2 Kültürel Rota Kavramının Miras Olarak Tanımlanma Süreci

Kültür mirasının kavramsal çerçevesine etkiyen ‘Kültürel Rota’, süreç içerisinde koruma bağlamında yeni bir yaklaşımının temsilcisi olmuştur [81]. Bu yeni olgunun altyapısını oluşturabilmek ve kavramı geliştirebilmek adına, ulusal ve uluslararası düzeyde birçok toplantı, konferans, sempozyum gibi etkinlikler düzenlenmiş; rapor, bildiri ve tüzükler yayınlanmıştır.

1960 yılında Avrupa Konseyi’nin bir çalışma grubu tarafından sunulan ‘Avrupa’nın önemli kültürel alanlarının kolektif farkındalığının artırılması ve bu alanların serbest zamanın medeniyetlerine dâhil edilmesi’ raporun sonucunda, Avrupa ortak mirasının yolculuklar aracılığıyla yeniden keşfedilmesi fikri tartışılmaya başlanmıştır [82].

Avrupa Konseyi’nin ‘Sürekli Avrupa’ (L’Europe Continue) isimli çalışma grubunun hazırladığı 1964 tarihli çalışmada, Avrupa kültürü bilincinin, düzenlenecek kültür turları sayesinde artırılması; bölgede kültürel miras ile ilgili turizm ağlarının oluşturulması ve tanıtılması gibi amaçlara odaklanılmış ve kültür mirasına yönelik hedefler belirtilmiştir. [83].

Kültür mirasının korunması ve sürdürülebilmesi, 1970’lerden itibaren yeni kavramlar ile daha bütünleşik bir sisteme evrilmeye devam etmiştir. 1972 yılında UNESCO tarafından oluşturulan ‘Dünya Kültürel Ve Doğal Mirasın Korunması Sözleşmesi’ (World Heritage Convention for the Protection of the World and Natural Heritage)¹ ile anıtlar ve sitler ölçeğinden tarihi kentler ve kültürel peyzaj ölçeğine genişletilmiş, farklı miras türleri tek başlıkta birleştirilmiştir [84] [85].

1960’larda seyahat edilerek kültürel değerlerin deneyimlenmesi için kurgulanan kültürel rotalar, 1980’lerden itibaren Avrupa’nın ortak kültürel varlıklarının tanımlanması ve farkındalığın artırılması yönünde hızla gelişmiş; 1984 yılında Avrupa Konseyi, ‘Avrupa Kültür Rotaları Programı’nı (European Cultural Routes Programme) başlatmak için üye devletleri davet etmiştir [86]. 1987 yılında derlenen bu program dahilinde, Avrupa’da ilk

¹ Ayrıntılı bilgi için bkz. <http://whc.unesco.org/archive/convention-en.pdf>

ve öncü olarak tespit edilen ‘Santiago de Compostela Hac Yolu’¹, bir örnek ve referans oluşturmak için Avrupa Kültür Rotası olarak seçilmiştir.

Saint James Yolu olarak da tanınan Santiago de Compostela Hac Yolu, yalnızca hacıların kullandığı iz olma sürecinde yaratılan tarihi, edebi, sanatsal ve manevi mirasın yeniden kurgulanmasına; geçtiği bölgelerdeki ulusal çıkarların ötesinde insanlar arasındaki somut ve somut olmayan değişimin teşvik edilmesine saygı, hoşgörü ve dayanışma çerçevesinde ilham kaynağı olmuştur [87]. Santiago de Compostela Katedraline ulaşan bu tarihi rota; üzerindeki yaklaşık 1800 kültürel varlık ile Orta Çağ boyunca İber Yarımadası ve Avrupa’nın geri kalanı arasındaki kültür değişimini desteklediğinin bir göstergesi olarak günümüzde yeniden canlandırılmış, kültür yolu olarak tanımlanmıştır [88].

Aynı yıl içinde, kırsaldaki yapılaşmaya yönelik olan ‘Sınırları Olmayan Mimarlık’ (Architecture without Borders) programı, ikinci Avrupa Kültür Rotası olarak belirlenmiştir [83]. İlerleyen süreçlerde Avrupa Konseyi, ülkelerarası işbirliğini desteklemek amacıyla yeni temalar geliştirmiş ve çok sayıda kültürel rota güzergâhı oluşturmuştur²: İpek ve Tekstil Yolu, Barok Yolu, Manastır Etkisi Yolu, Keltler Yolu, Mozart Yolu, Parklar ve Bahçeler Yolu, Vikingler gibi [82].

Şekil 4.1 Santiago de Compostela Yolu’nun geçtiği ülkeler ve Santiago Katedrali [89]

Avrupa’daki farklı ülkelerde bulunan tarihi ve doğal mirasın, ortak kültürel mirası temsil etmesi için oluşturulan ‘Avrupa Kültürel Rotalar Programı’; UNESCO tarafından

¹ Ayrıntılı bilgi için bkz. <https://www.coe.int/en/web/cultural-routes/the-santiago-de-compostela-pilgrim-routes>

² Ayrıntılı bilgi için bkz. <https://www.coe.int/en/web/cultural-routes/by-theme>

başlatılan ‘İpek Yolu Projesi’ ile ‘Diyalog Yolları Programı’ (Routes of Dialogue)¹ sayesinde 1988 yılında tüm dünyada gündeme gelmeye başlamıştır [90]. Proje, kültürlerarası iletişim ve değişim ile toplumlar arasındaki işbirliğini artırarak çatışma ortamını bertaraf etmeyi; karşılıklı hoşgörü ve dayanışma ile barış ortamını oluşturmayı hedeflemiştir.

1991 tarihinde Avrupa Birliği Üye Devletleri bir araya gelerek, ‘Avrupa Kültür Ağları Kararı’ isminde bir rapor hazırlamışlardır. Rapor, Avrupa genelinde işbirliği oluşturmayı potansiyel miraslarının tespit edilerek bir güzergâh kurgulamayı hedeflemiş; tüm üye devletlerin kültürel organizasyonlarının da bu süreçte aktif şekilde rol almalarını karara bağlamıştır [91].

İlk Avrupa Kültür Rotası olan Santiago de Compostela Hac Yolu, UNESCO Dünya Miras Komitesi tarafından 1993 yılında ‘Dünya Mirası Listesi’ne dâhil edilerek uluslararası geçerliliği olan bir listede bulunan ilk kültür yolu olmuştur [92]. Martorell, ICOMOS-CIIC (Kültürel Rotalar Programı)’nın rotalar için oluşturduğu çalışmayı altlık olarak kullanarak Santiago de Compostela Yolu’nu: Bölgesel kapsamda, kıta rotası; Kültürel kapsamda, kültürel değerlerin değişiminde ve oluşumunda etkileşim sürecine ortak olan farklı coğrafyalara yayılmış bir rota; Amacı ve işlevsel bağlamda, sosyal (geçmişte dini günümüzde turistik, spor) bir rota; Zaman bağlamında, sosyo-ekonomik, siyasi ve kültürel değişimlerle gelişmekte olan bir rota; Yapısal kapsamda, doğrusal bir yol; coğrafi kapsamda ise, kara yolu olarak tanımlamıştır [93].

Hac Rotasının uyandırdığı farkındalık sayesinde, ICOMOS ve UNESCO temsilcilerinin katılımıyla 1994 yılında Madrid’de ‘Kültürel Mirasımızın Bir Parçası Olarak Rotalar’ (Routes as a Part of Our Cultural Heritage)² adlı toplantı gerçekleştirilmiş; kültür rotası kavramının ayrıntılı olarak tartışıldığı toplantı sonucunda ‘Kültürel Mirasımızın Bir Parçası Olarak Rotalar’ raporu yayınlamıştır. Kültür Rotasını konu alan ilk uzman toplantısında ve kavramı sunan ilk belge niteliğindeki raporda; çağdaş dünya için yeni ve zengin bir kavram olarak kültürel rotaların, sahip olduğu evrensel değerler sayesinde dünya mirasının bir parçası olması irdelenmiş, süreç detaylandırılmıştır. ‘Kültürel Miras Rotası’ başlığı altında ilk kez resmi olarak tanımlanan kavram: zamanın ve mekânın

¹ Ayrıntılı bilgi için bkz. <http://www.unesco.org/new/en/culture/themes/dialogue/routes-of-dialogue/browse/1/>

² Ayrıntılı bilgi için bkz. <http://whc.unesco.org/archive/routes94.html>

sürekliliğinde hareket dinamiklerini ve fikir değişimlerini temel alır; güzergâh boyunca var olan varlıkların toplamının üzerinde bütüncül bir değere sahiptir; ülkeler hatta bölgeler arası diyalogu destekler ve dini, ticari, idari gibi esas amaçlarının yanı sıra kullanımına eklenecek yönler sayesinde çok boyutludur [94].

Rapora göre ‘Miras Rotası’, *‘kültürel önemi ülkeler veya bölgelerarası çok boyutlu diyaloglardan ve değişimlerden kaynaklanan ve rota boyunca bunların, zaman ile mekân içerisinde hareketlerinin etkileşimini gösteren somut öğelerden oluşmuştur.’* şeklinde tanımlanmıştır [94].

Kültürel Rotalar Programının uygulanması için kurulan diğer bir oluşum Avrupa Kültürel Rotalar Enstitüsü (The European Institute of Cultural Routes (EICR))¹’dür. 1997 yılında Avrupa Konseyi ile Lüksemburg Büyük Dukalığı arasında, kültürel turizmi teşvik etmek amacıyla yapılan bir anlaşma neticesinde oluşturulan enstitü, ‘Avrupa Kültür Rotalar Programı’nın desteklemesi ve korunmasını hedeflemiştir [82] [91].

1998 yılında Avrupa Konseyi’nin 98 (4) sayılı Bakanlar Kurulu Kararı’nda, Avrupa Konseyi Kültür Yolları Programı’nın uygulanabilmesi için resmi bir çerçeve düzenlenmiştir [95]. Konsey’in bu kararının amacı, üye devletleeri arasında yapılacak olan kültürel çalışmalar sayesinde bir birlik oluşturma ve birliği, Avrupalılık kimliğine ve ortak kültüre katkı sağlamaktır [90]. Kararda, rotaların bu çerçenin bir parçası olabilmesi için belli kurallara uyması gereken bir temaya sahip olması, projelerin öncelik alanlarının belirlenmesi, ulaşım ağları ve onay kriterleri ile Avrupa Konseyi’nin takdim edeceği sertifikaya dair yöntem ve kurallar belirtilmektedir.

Aynı yıl, ICOMOS’un farklı bölge temsilcilerinin katılımı ile ‘ICOMOS Kültür Rotaları Uluslararası Komitesi’ (International Committee on Cultural Routes (ICCR ya da CIIC)) kurulmuştur. ICOMOS-CIIC kültürel rotalarla ilgili kavramsal kargaşayı gidererek, somutlaştırılan bu olgunun işlevsel etmenleri, bilimsel kabulleri ve yönetimi gibi konuları desteklemeyi hedef olarak belirtmiş; birçok uluslararası toplantılar düzenlemiş, belgeler yayınlamıştır [81].

UNESCO ve ICOMOS’un işbirliğiyle 2001 yılında ‘Noktadan Patikaya Yol Yapmak: Rotaların ve Yolculukların Mirası’ (Making Tracks; From Point to Pathway: The

¹ Ayrıntılı bilgi için bkz. <https://www.coe.int/en/web/cultural-routes/european-institute-of-cultural-routes>

Heritage of Routes and Journeys)¹ isimli bir konferans düzenlenmiştir. Pasifik Bölgesi'nden seçilen bazı rotaları anlayabilmek ve tanıtabilmek amacıyla güzergâhların fiziki şartları, oluşturan değerleri ve kültürel peyzajları irdelenmiş; rota kullanımı ve yönetiminde insan etmeni değerlendirilmiştir [91].

2002 yılının sonuna gelindiğinde, Avrupa Kültürel Rotalar Enstitüsü tarafından 'Ortak Bir Miras: Kültürel Rotalar ve Peyzajlar' adlı bir internet portalı² oluşturulmuş; içeriğinde rotalar ile ilgili her türlü yazılı-görsel bilgiler ve etkinlik haberleri paylaşılmıştır [92].

ICOMOS-CIIC kurulmasından itibaren kültürel mirasın rotalar kategorisini kavramsal açıdan sorgulamış; uygun koruma ve yönetim biçimi belirlemek için toplantılar düzenlemiştir. Bu toplantılardan biri, dünyanın farklı yerlerinden UNESCO ve ICOMOS uzmanların katılımı ile 2003 yılında Madrid'de gerçekleşmiştir ve amacı, daha evvelden soyut anlatımla ifade edilen 'Kültürel Rota' kavramını, daha açık, kesin ve bilimsel olarak tanımlamaktır [88]. Toplantı sonucunda Kültürel Rotalar, *'Kendi özgün, tarihi dinamikleri ve işlevleri ile fiziksel olarak belirlenip ayırt edilebilen; belirli bir zaman diliminde ülkeler, bölgeler içinde veya arasında, insanların karşılıklı hareketlerini yansıtanın yanı sıra bir takım malların, fikirlerin, bilginin ve değerlerin çok boyutlu, devamlı hareketlerini ve karşılıklı ilişkilerini de gösteren; kültürlerin zaman ve mekan içinde birbirleriyle etkileşmesine olanak sağlayan; kendi somut ve soyut mirası içinde anlam bulan; karayolu, denizyolu veya bunların bileşeni olan yollardır.'* olarak tanımlanmıştır [90].

2005 yılında onaylanan UNESCO'nun 'Dünya Mirası Sözleşmesi'nin Uygulanması İçin İşlevsel Rehber'inin son halinde 'Kültürel Rotalar', dört ana miras kategorisinden biri olarak yer almıştır. Bu gelişmeler neticesinde, kültürel rota kavramının anlaşılması çalışmaları dünya genelinde hız kazanmıştır [92].

Aynı yıl, UNESCO tarafından düzenlenen ve Türkiye'nin de içinde bulunduğu on Balkan ülkesi katılımı ile gerçekleşen 'Güneydoğu Avrupa Kültürel Koridorları, Ortak Geçmiş ve Paylaşılan Miras-Gelecekteki İşbirliğinin Anahtarı' (Cultural Corridors of South East Europe Common Past and Shared Heritage-a Key to Future Partnership) isimli bölgesel forumun sonucunda, 'Varna Bildirisi' yayınlanmıştır.³ Bildiride, kültürel koridorlar ve

¹ Ayrıntılı bilgi için bkz. <http://www.aicomos.com/2001-making-tracks/>

² <http://www.culture-routes.lu>.

³ Ayrıntılı bilgi için bkz. https://seecorridors.eu/filebank/file_77.pdf

rotalar sayesinde ortak bir geçmişı olan bölgede zaman ve mekânlar arası köprüler oluşturulması, farklı kültürlerin ortak bir çatıda birleştirilerek zenginleştirilmesi adına kararlar alınmıştır. Güneydoğu Avrupa'daki kültürlerarası diyalogları ve türlü değişimleri tanımlamayı, korumayı, sürdürülebilir şekilde kullanmayı ve desteklenmeyi hak eden koridorlar oluşturmak amaçlanmıştır [96].

1998 tarihli Avrupa Konseyi'nin kültürel rotalar programı ile ilgili kararlarına 2007 yılında eklemeler ve düzenlemeler yapılmış; 2007 (12) Sayılı Kararı¹ oluşturmuştur. Yeni kararda, Konsey'in amaçlarına, Avrupa kültür çeşitliliğinin korunması ve çatışmaların engellenmesi konularına değinilmiş; aynı zamanda, 'Avrupa Konseyi'nin Ana Kültür Yolları', 'Avrupa Konseyi'nin Kültür Yolları', 'Avrupa Konseyi'nin Kültür Yolları Çerçevesi Dâhilindeki Yollar' olarak 3 kategoriden verilen sertifikalar; 'Avrupa Konseyi Kültür Yolu' adı altında tek başlıkta toplanmıştır [86] [90].

2008 yılında konuyla ilgili ilk referans kaynak olarak hazırlanan, 'ICOMOS Kültürel Rotalar Tüzüğü'nde (The ICOMOS Charter on Cultural Routes), ilk kez uluslararası kapsamda 'Kültürel Rota' tanımı yapılmıştır. Yeni bir kavram ve kategori olarak kültürel rotalar; *"bir rota kapsamında bulunabilecek anıtlar, kentler, kültürel peyzajlar, endüstri mirasları gibi diğer kültür varlıkları ile çatışmaz veya çakışmaz. Rota, bu varlıkların sahip oldukları değeri arttıracak bir sistemdir"* [97].

"Kara, su veya başka bir ortamda bulunup fiziksel olarak tanımlanabilen ve aynı zamanda kendine özgü çekiciliklere ve tarihi özelliklere sahip olan, insan etkileşimlerinden doğan ve önemli zaman süreçleri boyunca insanlar, ülkeler, bölgeler ve hatta kıtalar arasındaki çok boyutlu ve sürekli mal, fikir ve bilginin karşılıklı hareketini ve değişimini halen yansıtan; bu süreci ilişkili olduğu somut ve somut olmayan kültür mirası ile yansıtarak karşılıklı etkileşimi destekleyen; tarihi ilişkileri ve varlığı ile ilişkilendirilen kültürel özellikleri hareketli bir sistemle bütünleştiren bir çeşit iletişim rotasıdır." şeklinde tüzükte tanımlanmıştır [97]. Rotayı oluşturan her bir parça, kendi öz değerlerine saygı çerçevesinde bütünün önemli parçaları olarak kabul edilmiştir. Dolayısıyla; bu miras varlıkları, kapsayıcı bir koruma anlayışı sayesinde sürdürülerek geleceğe kazandırılacağı; sosyal ve ekonomik gelişmeler için bir kaynak olacağı belirtilmiştir.

¹ Ayrıntılı bilgi için bkz. "Resolution CM/Res(2007)12 on the cultural routes of the Council of Europe" https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectID=09000016805d5281.

2007 yılında alınan Avrupa Konseyi Kültürel Rotalar Programı ilgili kararları, 2010 yılında düzenlenmiş; yeni 2010 (53) Sayılı Karar¹ ile kültürel rota kavramı: *“bir veya birden çok güzergâhın oluşturulması ve geliştirilmesi amacıyla ortak Avrupa değerlerine saygı duyan ve anlayış gösteren uluslararası öneme sahip tarihi bir rota, bir kültür kavramı, şekil veya olguya dayanan bir kültürel, eğitsel miras ve turizm işbirliği projesi”* olarak tanımlanmıştır. Kararın esas amacı, kültür yollarını geliştirilmesiyle alakadar olan ülkeler arasında karşılıklı iletişim sağlamak adına Kültürel Rotaların Genişletilmiş Kısmi Anlaşma’sını (Enlarged Partial Agreement on Cultural Routes-EPA)² oluşturmaktır. EPA, Avrupa’da ortak miras bilincini geliştirerek Avrupa dâhil tüm bölgelerde kültürel diyalog ve etkileşime katkıda bulunması amacıyla kurgulanmıştır.

2012 yılında Türkiye’de Kültür ve Turizm Bakanlığı’nın desteğiyle, ülkedeki mevcut kültürel rotaları korumak, yenilerini kurgulamak, tanıtmak ve en iyi koşulları oluşturmak adına ‘Türkiye Kültür Rotaları Derneği’³ kurulmuştur. Derneğin tanımladığı 22 adet kültürel rotadan bazıları: Likya Yolu, Aziz Paul Yolu, Evliya Çelebi Yolu, Karya Yolu, Kaçkar Dağları Yürüyüş Yolu, Frig Yolu, Abraham Yolu, Hitit Yolu’dur.

2012 yılında, UNESCO, Avrupa Birliği, Birleşmiş Milletler Dünya Turizm Örgütü, Ekonomik Gelişme Örgütü, STK’lar, yerel yönetimler ve akademisyenlerin katılımıyla Fransa’da Avrupa Konseyi kültürel rotalar yıllık danışma forumu düzenlenmiştir. Toplantı sonucunda ‘Colmar Bildirisi: Avrupa Kültür Rotaları 25. Yıl’⁴ adlı karar metni yayınlanmıştır. Bildiride; kültürel mirasın sürdürülebilmesi, yeni teknolojilerin kullanılması, kültürel rotaların turizm alanında etkisinin artırılması, uluslar - bölgeler arası işbirliği ve sosyal bütünleşmenin gelişmesi gerekliliğine vurgu yapılmıştır [92].

Avrupa Konseyi Kültürel Rotalar Programı’nın sertifika verme ölçütlerini revize ettiği 2013 (67) Sayılı Kararı⁵ ile kavramın tanımı ve rota programının etkinlikleri ayrıntılı şekilde ele alınmış ve kapsamı genişletilmiştir.

¹ Ayrıntılı bilgi için bkz. “Resolution CM/Res(2010)53 establishing an Enlarged Partial Agreement on Cultural Routes”. https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectID=09000016805cdb50.

² EPA hakkında daha fazla bilgi için bkz. <https://www.coe.int/en/web/cultural-routes/about-the-epa>

³ Ayrıntılı bilgi için bkz. <http://cultureroutesinturkey.com/tr/>

⁴ Ayrıntılı bilgi için bkz. <https://whc.unesco.org/document/121780>.

⁵ Ayrıntılı bilgi için bkz. Resolution CM/Res(2013)67 revising the rules for the award of the “Cultural Route of the Council of Europe” certification. https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectID=09000016805c69fe.

2012 yılında, Tarihi Kentler Birliği adına, Türkiye Belediyeler Birliğinin desteği sayesinde, Çevre ve Kültür Değerlerini Koruma ve Tanıtma Vakfı (ÇEKÜL) tarafından, ‘Kültür Öncelikli Bölgesel Yol Haritaları Programı’¹ başlatılmıştır. Program, ortak miras değerlerine başta yerel paydaşların sahip çıkmasına, kalkınma projeleri ile kültür öncelikli hareketlerin oluşumuna, ortak kaynakların akılcı ve paylaşımcı bir anlayış ile değerlendirilmesine imkân sağlamayı amaçlamaktadır.

ÇEKÜL Vakfı tarafından hazırlanan ‘Kültür Öncelikli Bölgesel Yol Haritaları’, ‘Doğa ve Kültür Öncelikli Vizyon Planları’ ve çalışmanın özü niteliğindeki ‘Kültür Rotaları Mekânsal Planlama Rehberi’ ülkeye bütüncül bir bakış açısı getirmek amacıyla 2015 yılında büyük bir birikim neticesinde oluşturulmuştur [92]. Bu rehber, henüz Türkiye’de tam anlamıyla çalışılmamış olan Kültür Rotaları kavramını açıklamış; planlama modelinin sürecinden bahsetmiş; yanı sıra örnek çalışmaları ile kapsamlı bir açıdan ele almıştır.

ÇEKÜL Vakfı’na göre bir kültür rotası: *“Günümüzde yaratılmış veya tarihin belirli bir döneminde gerçekten kullanılmış; üzerinde kültürel ve/veya doğal miras öğelerini taşıyan ve önemini bu miras sayesinde kazanan; koruma, kırsal kalkınma ve turizmin geliştirilmesi gibi amaçlarla geliştirilebilen; yerel, bölgesel veya ulusal ölçekli bir ulaşım koridoru”* şeklinde tanımlanmıştır [92].

Aynı yıl, Birleşmiş Milletler Dünya Turizm Örgütü (The United Nations World Tourism Organisation-UNWTO)² tarafından yayınlanan raporda, kültürel yolların son yirmi yılda gelişmesine katkıda bulunduğu ve bu sayede Avrupa turizminin önemli bir gücü olarak ortaya çıktığı belirtilmiştir. Rotalar boyunca sürdürülebilir kültürel turizm etkinliklerinin artması; kültür varlıklarının korunması ile geleceğe aktarılmasını sağlamak ve insan etmeninde kültürel farkındalık yaratmak adına, güzergâhların deneyimlenmesi anlamına gelmektedir [98].

2016 yılında Avrupa Kültürel Rotalar Enstitüsü’nün kültürel rotalar için oluşturduğu ‘Avrupa Turizm Gösterge Sistemi’ (European Tourism Indicators System-ETIS)³ hareketi ile, Avrupa’da halihazırda var olan yöntemler sayesinde rotaların ekonomik,

¹ Ayrıntılı bilgi için bkz. <https://www.cekulvakfi.org.tr/proje/doga-ve-kultur-oncelikli-bolgesel-yol-haritalari>

² Ayrıntılı bilgi için bkz. <http://www2.unwto.org/>

³ Ayrıntılı bilgi için bkz. http://ec.europa.eu/growth/sectors/tourism/offer/sustainable/indicators_en

sosyal, kültürel ve çevresel sürdürülebilirliğinin ölçülmesini sağlamak adına bir kontrol sistemi oluşturmak amaçlanmıştır [99].

Günümüzde, ‘Kültür Rotalar’ını kavramsal açıdan açıklamak adına bir çok araştırmacı, uzman ve akademisyen çalışmalarına devam etmektedir.

Kültürel mirasın kavramsal çervesindeki değişen süreçte yeni bir anlayışı temsil eden kültürel rotalar, çeşitli kültürlerin birbirleri ile olan etkileşimleri sonucunda oluşan tarihi yolların günümüze aktarılabilmiş özgün halleridir. Hem barışçıl hem düşmancıl karşılaşmalara tanık olmuş olsalar dahi, çok yönlü ve eksiksiz bir tarihi bakış açısıyla ortak bir boyut sunmaktadır. Yalnızca fiziksel anlamda akışı kolaylaştıral yollar değil; hem somut hem somut olmayan kültürel değerleri bir amaç ve tarihsel işlevi ile ilişkilendirmektedir [81].

İnsanlık tarihinde rota ve yolculukların kilit rol üstlendiğini söyleyen Marta Severo, konuya çok disiplinlinli bir bakış açısı ile yaklaşmış; kültürel rota ile kültürel peyzaj arasında sıkı bir bağ bulunduğunu belirtmiştir. Rota süresince peyzaj, somut ve somut olmayan miras varlıklarını ve yolun değerleri arasındaki bağlantıyı vurguladığından, kurgulanan bu sistemin bir bütün olarak korunmasını mümkün kılacaktır [99].

İz üzerinde yer alan kültürel değerlerin bir çoğu, yolun varlığının ve kullanılmasının bir sonucu olarak şekillenmiştir. Bu değerlerin somut ve somut olmayan ifadelerini temelde insan faktörünü öne çıkararak kültürel mirası anlamak kültür rotaları kavramı ile mümkün kılınmıştır [93].

Kültürel rotaların oluşturulması ve sürdürülebilmesi; insanlığın tarihini ve kültürünü bir iz üzerinde bütünleştirebildiği, ulusal, bölgesel ve bölgelerarası mirasın eksiksiz şekilde korunması adına bir ağ kurgulamaya olanak verir. Oluşturulan bu ağlar sayesinde yalnızca bir miras tanımlanıp korunmuş olmaz; aynı zamanda evrensel değeri olmayan ancak kültür çeşitliliğini yansıtan rotanın bir parçasını oluşturabilecek miras da saklanmış olur [85]. Rotalar, anıt, yapı grubu, sit, tarihi kentler, bahçeler ve peyzaj alanları gibi birçok farklı değerın bütünleştirilmesini sağlayarak miras alanlarının en geniş şekilde korumuş olur.

Güzergâhlar, fiziksel miras varlıkları ile somut olmayan mirası deneyim ve duygusal bileşenler kurgusuna entegre ederler. Kavramın ana fikri, bölgeyi oluşturan kültürel varlıkların tümünü kapsayan kültürel alanları birbiri ile ilintileyen fiziksel bir iz olmanın ötesinde bir iletişim ağı oluşturmaktır. Beraberinde bölgesel sosyal ve ekonomik

gelişmeyi teşvik eden kültür yolları, ortak paydaşlıklar ile oluşturulan, kültür ve yaratıcılığa bağlı etkileşim ve ekonomik değişim ağlarıdır [100].

Yürünerek tecrübe edilen çağdaş bir koruma aracı olarak kültürel rotalar, kurguladıkları sistem sayesinde miras kavramı konusundaki farkındalığı arttırarak, değerlerin korunması kalkınması ve topluma kazandırılmasına katkıda bulunmaktadır.

4.1.3 Kültürel Rotaların Sınıflandırılması

Kültürel rotaların tasnifi, onları daha anlaşılır kılmaktadır. Kesin bir sınıflandırma söz konusu olmasa bile ortak özellikler gözetilerek yapılan gruplaşmalar söz konusudur.

1994 yılında Madrid’de yapılan ‘Kültürel Mirasımızın Bir Parçası Olarak Rotalar’ raporunda, rotaların sınıflandırılması gerekliliği belirtilmiştir. Hac, İpek ve Tuz Yolu gibi kimi güzergâhlar toplumlar arasındaki bağları güçlü kılarken; Köle ve Haçlı Seferleri Yolu gibi güzergâhlar ise emperyalizm ve savaş temsilcisi olarak zihinlerde yer etmiş olabilir. Bazı rotalar, evrensel değer taşıırken, diğerleri yerel veya ulusal ölçekte olabilir. Tüm bu ayrımlar gözetilerek, toplantı sonucunda ‘Kültürel Rota’ kavramı dört başlık altında toplanmıştır: ¹ mekânsal özellikler, zamansal özellikler, kültürel özellikler ve rol veya amaç [94].

Kültürel yolların sınıflandırıp kayıtlarının altına alınması için ICOMOS-CIIC tarafından ‘Kültürel Yolu Kimlik Kaydı’ (Record for Identification of a Cultural Route) adlı bir belge oluşturulmuştur [90].

Madrid’de 2003 yılında gerçekleşen uzmanlar Kültürel Rotalar, beş başlıkta tasnif edilmiştir [86]:

- Bölgesel kapsamına göre - ulusal veya uluslararası;
- Kültürel kapsamına göre - belirli bir bölge içinde veya farklı alanlarda kültürel değerlerin oluşuma katkı sağlayan karşılıklı etkileşimler;
- Oluşum veya bugünkü amacına göre - sosyal, ekonomik, idari, ticari, kültürel veya manevi;
- Sürece göre - artık kullanılmayan, hala kullanımda olan;
- Tarihi fiziksel yapısına göre - karayolu, denizyolu, karma yollar.

¹ Ayrıntılı bilgi için bkz. <http://whc.unesco.org/archive/routes94.htm>

Ron van Oers'in çalışmasında Dünya Mirası Listesi'ne kayıt edilmiş olan rotaları sınıflandırmasını dört başlıkta yorumlanmıştır. Bunlar: Ulaşım (endüstriyel miras özellikli, Semmering Demiryolu, Midi Kanalı); Ticaret Rotaları (Frankincense Yolu); Dini Yollar (Santiago de Compostela Yolu, St. James Yolu); Doğrusal Anıtlar (Çin Seddi, Hadrianus Duvarı)'dır [101].

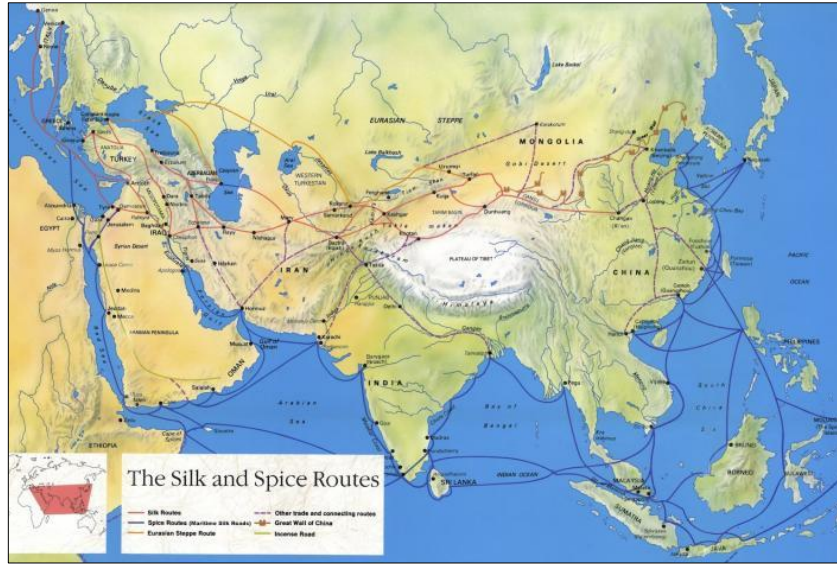
Greg Richards ise konuyla ilgili dokümanında tematik rotaları: coğrafi açıdan yerel, bölgesel, ulusal ve uluslararası olarak; ulaşım açısından yürüyerek, toplu taşıma yöntemleri ile, araba veya motosikletle, bisikletle, at sırtında ve deniz ulaşımı ile yolculuk şeklinde; zaman içinde sürekliliğine göre tarihi hac yolculukları, antik ticari rotalar, yapılarla sınırlandırılmış ve bazı sebeplerle önem kazanmış otoyollar olmak üzere üç ana başlık altında sınıflandırmıştır [102].

2008 senesinde hazırlanan 'ICOMOS Kültürel Rotalar Tüzüğü'nde (The ICOMOS Charter on Cultural Routes)¹ ise kavramın sınıflandırılması daha geniş bir boyutta ele alınmış ve altı adet ana başlık oluşturulmuştur:

- Bölgesel kapsamda - yerel, ulusal, bölgesel, kıtasal veya kıtalararası;
- Kültürel içerikte - belirli bir bölge içinde veya farklı coğrafi alanlar arasında kültürel değerlerin oluşumunu sağlayan etkileşimler;
- Hedef veya işlevleri - sosyal, ekonomik, politik veya kültürel;
- Zamanda sürekliliklerine göre - sosyoekonomik, politik ve kültürel değişimlerin etkisi altında gelişen halen kullanılan veya günümüzde kullanılmayan rotalar;
- Fiziksel yapıları - doğrusal, dairesel, haç biçiminde radyal, veya ağ;
- Coğrafi bağlamları - kara, su, karma veya diğer fiziksel ortamlar [97].

Karataş'ın 2011'de yapmış olduğu yüksek lisans tez çalışmasında ve ÇEKÜL Vakfı'nın 2015 yılında hazırladığı 'Kültür Rotaları Planlama Rehberi'nde; kültür yolları tema, bağlam, işlev ve içerikleri bakımından irdelenmiş ve rotalar, tarihsellik perspektifinden iki ana başlığa ayrılmıştır [92] [103]. İlk ana başlık olan '*Tarihsel bir dönemde belirli bir amaca yönelik kullanılmış rotalar*', iki alt başlığa ayrılmıştır: '*Ticaret yolları, kutsal yollar, göç yolları, askeri güzergâhlar*'a İpek Yolu, Baharat Yolu, İstiklal Yolu, Via Appia ve Haçlı Yolu; '*Tarihi kişiliklerin güzergâhları*'na ise Büyük İskender Yolu, Evliya Çelebi Yolu ve St. Paul Yolu örnek olarak gösterilebilir (Şekil 4.2).

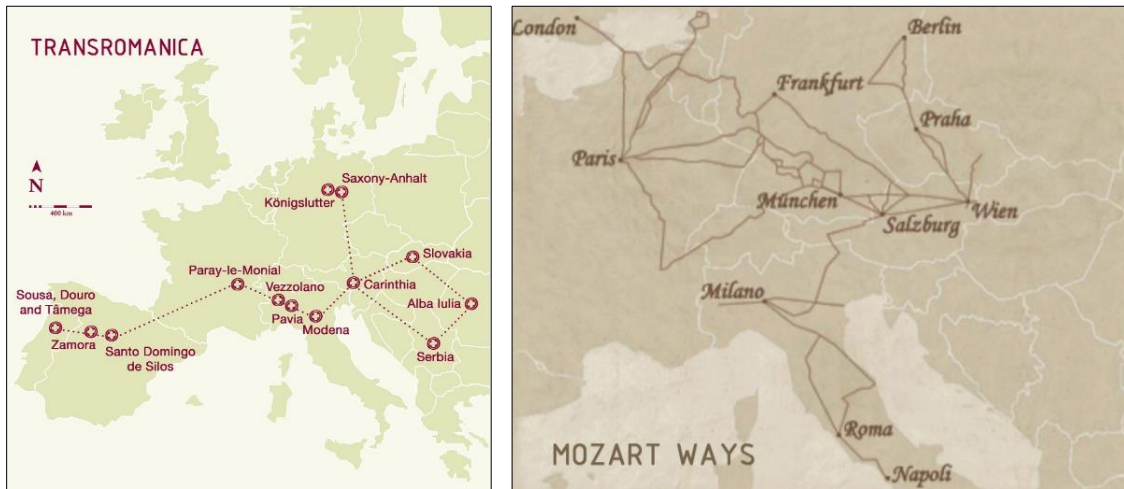
¹ Ayrıntılı bilgi için bkz. https://www.icomos.org/images/DOCUMENTS/Charters/culturalroutes_e.pdf

Şekil 4.2 İpek ve Baharat Yolları [89]

Tarih sürecinde kullanılagelen bu rotalar, zamanın ve mekanın sürekliliğini günümüze taşımış; uluslar ve hatta kıtalar arası sosyal, kültürel ve ekonomik etkileşimi sağlamıştır. Toplu insan hareketi değil de bireysel olarak da çıkılan, tarihe etki etmiş kişilerin yolları da sürekliliği olmasa da dönüm noktaları olarak süreçte önem kazanmışlardır [92].

Diğer ana başlık olan *‘Kültürel ve doğal mirası kullanarak; turizmin geliştirilmesi, kalkınmanın desteklenmesi ve mirasın korunması gibi amaçlarla günümüzde yaratılan rotalar’* ise üç alt başlığa ayrılmıştır: *‘Tarihsel rotalar’* (Avrupa Endüstri Mirası Rotası, Gotik Mirası Rotası, Mozart Rotası ve Transromanica); *‘Tarihsel ve doğal rotalar’* (Hitit Yolu, Don Kişot Rotası, Akdeniz Zeytin Rotası ve Likya Yolu); *‘Doğal rotalar’* (Manzara Rotası, Avrupa Bisiklet Rotaları, Yenice Ormanları ve Yürüyüş Parkurları) (Şekil 4.3).

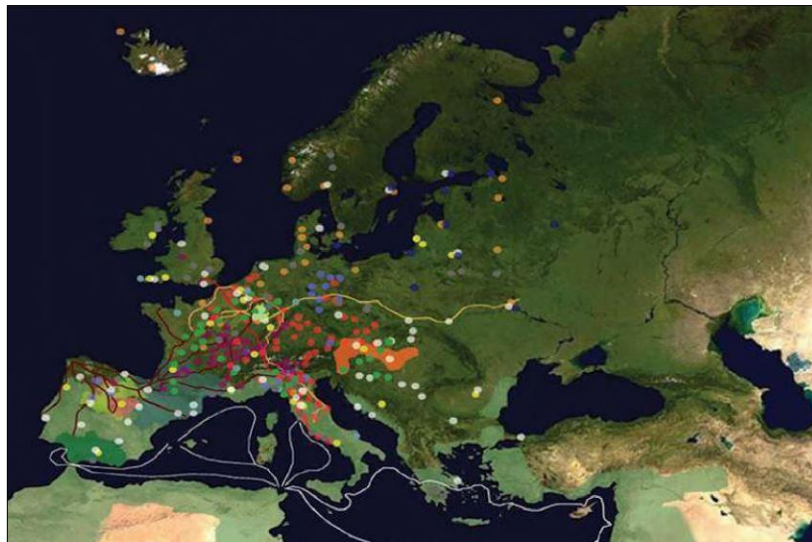

Şekil 4.3 Transromanica ve Mozart Yolu Haritaları [104] [105]

Geçmişte gerçek anlamda var olmamış ama bugün belirli bir tema etrafında düzenlenen, kültürel ve doğal değerler ile şekillenen planlanmış rotalar; miras öğelerini birbirine bağlayan sanal bir iz de olabilir, tarihi yol izi de. Şarap rotası ve gastronomi rotası gibi örnekleri bulunan bu alt kategori türünün planlanmasındaki temel hedef, kültürel mirası bütüncül bir bakış açısı ile korumak iken yanı sıra; yerel halkı desteklemek, bölgedeki turizme hareket kazandırmaktır [92].

Bazı rotalar, kültür mirası varlığı veya çeşitliliği gözetilmeden; doğal alanların ve yabani hayatın deneyimlemesine imkân sağlayarak doğa sporları etrafında gelişmektedir. Uzun mesafeli aktivite rotaları olarak adlandırılabilen bu güzergâhlar; yürüyüş, tırmanış, atıcılık, bisiklet, rafting ve kano gibi etkinlikler çerçevesinde gelişmektedir [92]

2015 yılında Avrupa Konseyi Kültürel Rotaları, Eleonora Berti tarafından ölçeklerine göre; bölgesel, doğrusal ve ağ şeklinde (retiküler-archipelogos) olarak üç başlığa ayrılmıştır. Bölgesel rotalar, ortak bir tema geliştirerek bu temaya dâhil olacak bölgeler arası yakınlığı tanımlanır; örneğin, Zeytin Rotası, Endüstri Mirası Rotası. Doğrusal rotalar, belirli amaçlarla tarihi süreçte kullanılagelen; yol izinin doğrusallığı üzerinde kurgulanan ve bu doğrultu ile kendisi dışındakilerin kurduğu yoğun ilişkilerle şekillenen ikinci başlıktır; örnek olarak, Santiago de Compostela, Fenikeliler Rotası verilebilir. Retiküler yani ağı dokudaki rotalar ise, temayla ilişkili tekil veya toplu öğelerden oluşmaktadır. Bunlar, bölgesel süreklilik ile tanımlanabilir, sanal olarak kurgulanabilir veya farklı ölçeklerde oluşturulabilir: Mozart Rotası, tekil olarak; Yahudi Mirası Rotası, kentlerin belli bölgelerinde veya Tarihi Termal Kentler Rotası, kent kapsamındadır (Council of Europe, 2015: 21).

Şekil 4.4 Avrupa Konseyi Kültürel Rotalarının şematik haritası [106]

4.1.4 Kültürel Rotaların Planlanması ve Yönetimi

“Geleceğe yönelik olarak, istenilen hedeflere ulaşmak amacıyla, sistemli eylem programları hazırlama süreci” olarak Ersoy tarafından tanımlanan planlama kavramını, ulaşılabilecek amaç yani projeler ve bu amaca erişmek için gerekli olan düzenlemeler yani araçlar olarak iki unsur ile açıklamaktadır [107]. İlişkilerin bağımlılığı ve karmaşık yapısının dolayısıyla sistemin temel öğelerini oluşturan kavramların planlanması zorunlu hale gelir.

Planlama gerektiren çok disiplinli ve karmaşık sisteme sahip bir kavram olarak ‘Koruma’ disiplini; 1940’lı yıllardan itibaren tarihi kent ve kentsel alanların sürdürülebilmesi için planlama ve yönetim başlıklarıyla oluşturulan bazı prensipleri temel almaktadır [91].

İlki 1979 yılında hazırlanan, 1981 ve 1988 yıllarında ufak ve 1999’daki önemli değişikliklerle 2013 yılında son halini almış Burra Tüzüğü¹; kültürel öneme sahip miras alanlarının koruma ve yönetimi için bir rehber niteliğindedir. Kültür mirası alanlarında planlama ve yönetim için altı adımda özetlediği süreç şu şekildedir: ‘Yeri Anlamak’, ‘Kültürel Önemi Değerlendirmek’, ‘Tüm Etmenleri ve Sorunları Tanımlamak’, ‘Politika Geliştirmek’, ‘Yönetim Planı Oluşturmak’, ‘Yönetim Planını Uygulamak’, ‘Planı Gözlemlemek’ [108].

Miras kavramının korunmasında yeni bir sınıf olarak oluşturulan ‘Kültürel Rota’ kavramının da doğru şekilde idare edilebilmesi için bir yönetim planı oluşturmak gereği ortaya çıkmıştır [99]. Yol izlerinin barındırdığı tarihi, doğal ve kültürel çeşitlilikler dikkate alındığında, çok bileşenli bir yapıda olan kültürel rotaların planlama süreçleri; değerlendirme, bilgilendirme ve karar verme aşamalarının da yer aldığı çok boyutlu ve karmaşıktır.

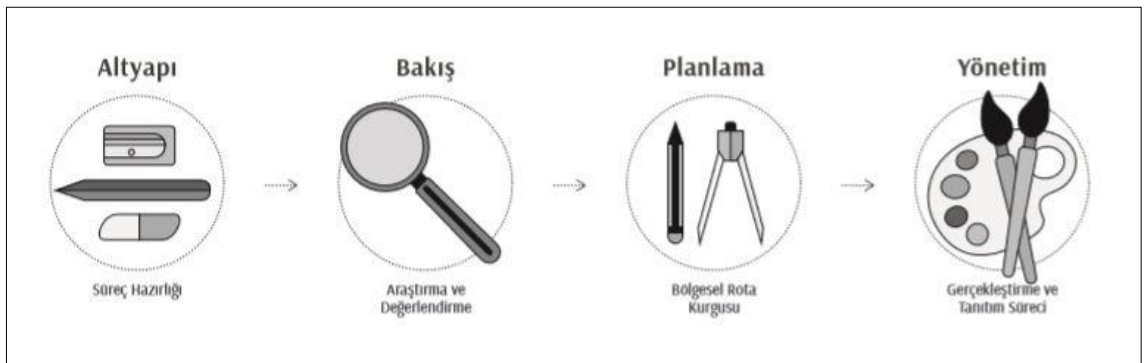
2008 yılında ICOMOS tarafından oluşturulan ‘Kültürel Rotalar Tüzüğü’nde rota kavramının, araştırılması, değerlendirilmesi, korunması, saklanması, doğru kullanımı ve yönetilmesi için kendine özgü eşgüdümlü ve bütüncül bir sistemle yönetilmesi gerektiği açıklanmıştır [97]. Tüzükte Kültürel Rota Planlaması; ‘Araştırma’, ‘Finansman’, ‘Koruma-Değerlendirme-Saklama’, ‘Sürdürülebilir Kullanım ve Turizm Aktiviteleriyle İlişkiler’, ‘Yönetim’ ve ‘Halkın Katılımı’ olarak altı başlıkta ele alınmıştır.

¹ Ayrıntılı bilgi için bkz. <https://australia.icomos.org/wp-content/uploads/The-Burra-Charter-2013-Adopted-31.10.2013.pdf>

‘Kültürel Rota Planlaması’ en genel anlamıyla; “*çalışılan coğrafyanın araştırılması, anlaşılması, özgün temaların belirlenmesi, güzergâh seçimleri, proje geliştirme, ortaklıklar gibi bir seri başlığa odaklanması gereken bu yöntemin geliştirilmesi ve uygulanması*” olarak tanımlanabilir [92]. Planlamanın, sistemli bir çalışma sayesinde elde edilen sürdürülebilir program ve proje getirisinin yanı sıra, tanımlı ve belirli olan bu süreç sayesinde rota kurgulanırken çevresel, kültürel ve sosyoekonomik etkileri düzenleyebilmek de mümkündür.

ÇEKÜL tarafından hazırlanan ‘Kültür Rotaları Planlama Rehberi’nde rota planlamasının amaçları şöyledir: “*Doğal ve kültürel mirası bütüncül şekilde korumak, yorumlamak ve sunmak; Tekil miras alanlarından öteye geçerek bölgesel kimliğin algılanmasını sağlamak; Kırsal kesimin özgün değerlerini canlandırmak ve tanıtmak; Geleneksel üretim, yerel mimari gibi kaybolmaya yüz tutmuş değerlerin ekonomik potansiyelini harekete geçirecek projeleri geliştirmek; Kitle turizmi ve her şey dâhil turizm tiplerine alternatif yeni turizm alanlarını geliştirmek; Sahil şeridi, hassas arkeolojik alanlar ve tarihi kent merkezleri gibi turizm aktivitelerinin yoğunlaştığı noktalardaki baskıyı hafifletmek; Hizmet sektörüne küçük ölçekli yatırım alanları yaratarak, bölgesel kalkınmayı desteklemek; Yerel paydaşlar arasında yatay işbirliği zeminleri oluşturmak; Yerel kesimde koruma bilincini geliştirmek, farkındalık yaratmak; Alanı/bölgeyi deneyimleyecekler için nitelikli ve geliştirici bir seyahat deneyimi sunmak*” [92].

Kültürel rotalar çok boyutlu ve karmaşık yapılarından dolayı sistemli çalışan bir planlama süreci ile uygulanmalıdır. Bu süreçte başta yereldeki yönetimler olmak üzere, süreçte bulunmuş ve bulunacak olan aktörlerin konuya karşı tutumları; planlama çalışmalarının bütünselliği ve sürekliliği açısından olmazsa olmazdır. Planlama süreci çalışılan alan veya seçilen alanın boyutuna ve miras varlıklarının yoğunluğuna göre değişebileceği gibi her rotaya uyarlanabilecek bir rota planlama modeli oluşturulmuştur [92].

Şekil 4.5 Kültürel Rota Planlama Modeli [92]

Kültürel Rota Planlanması için ÇEKÜL: ‘*Altyapı: Süreç Hazırlığı*’, ‘*Bakış: Araştırma ve Değerlendirme*’, ‘*Planlama: Bölgesel Rota Kurgusu*’, ‘*Yönetim: Gerçekleştirme ve Tanıtım Süreci*’ başlıkları altında bir model önerisi getirmiştir (Şekil 4.5).

Ortak hareket edilmesi beklenen paydaşlar tarafından sürece dâhil olacak katılımcılar arasında görev paylaşımları yaparak çalışma birimlerinin (Yönetim, Planlama ve Proje, Teknik Çalışma birimleri; Bilim Kurulu) oluşturulması ile yapılması planlanan çalışmalar arasında tutarlılık ve izlenebilirlik sağlamak için bir çizelge hazırlanması; ‘*Altyapı: Süreç Hazırlığı*’ başlığının gereklilikleridir.

Bir miras bileşenini korumanın ve geliştirmenin öncelikli koşulu, onu tüm yönleri ve ayrıntıları ile bilmek ve tanımaktır. Dolayısıyla, ‘*Bakış: Araştırma ve Değerlendirme*’ başlığı rota planlanmasının yapılacağı yerin belirlenmesi, bu bölgenin ele alınış şekli, araçları, başlıkları ve sonuçlarının değerlendirilmesi süreçlerinde dikkatle incelenmelidir.

Belirlenen başlıklar ve yöntemlerle yapılan araştırma ve değerlendirmelerin sonrasında artık ‘*Planlama: Bölgesel Rota Kurgusu*’ üzerinde yoğunlaşmak gerekir. Bu aşamada, planlamanın değişkenleri (temalar, kullanıcılar, rotada geçirilecek süre, yolculuk biçimi) belirlenir ve planlamada kabul edilecek ilke ve prensipler (ortaklık, etkin koruma, bütüncül kurgu, duyarlı kullanım, yerel katılım) oluşturulur. Araştırma ve değerlendirme ile sonrasında sistemin oluşturulması sayesinde üç kademeli olarak rota planlama süreci kurgulanabilir.

Kültürel rotanın hayata geçirilmesi sırasında ve sonrasında bir strateji geliştirmek ve yönetim planı düzenlemek gereğiyle modelin son aşaması olan ‘*Yönetim: Gerçekleştirme ve Tanıtım Süreci*’ düzenlenmelidir. Kurgu aşamasında alınan kararların mekân olgusuna aktarılabilmesi için çok boyutlu bir yönetim sürecinin varlığı gerekmektedir. Bu aşamada, uygulama paydaşları ve ilkeleri (rota standartları, güvenli güzergâh, izleme ve bakım) belirlenmeli, öncelikli eylem planları hazırlanmalı ve takip edilmeli, bölge erişimi ve tanıtımı için iletişim stratejileri kurgulanmalıdır [92].

Kültürel rotayı oluşturan bileşenlerin çeşitlilikleri ve zenginlikleri, rota çalışmalarının ve yönetimlerinin disiplinler arası yapılmasını gerektirmektedir [97]. Tarih, arkeoloji, sosyoloji, ekonomi, ekoloji, mimari gibi alanlarda ilgili uzmanların, sivil toplum örgütlerinin akademisyenlerin, araştırmacıların ve gönüllülerin katılımı sayesinde bilimsel temelli bir planlama süreci yaratılmaktadır.

Rota planlanmasının her aşamasında kurguya dahil olan ve çok boyutlu işbirliği ortamının yaratılmasını sağlayan aktörler arasındaki yaklaşım ve eşgüdümü sağlayabilmek, bu çalışmaların sürdürülebilirliğini sağlamak açısından önemlidir. Katılıma açık oluşan bu ortamın oluşmasında dünyada UNESCO, ICOMOS-CIIC, Avrupa Konseyi, Avrupa Kültürel Rotalar Enstitüsü ve Güneydoğu Avrupa Kültür Koridorları gibi kurum ve kuruluşlar etkin şekilde rol almaktadır [86].

Ülkemizde, Türkiye Belediyeler Birliği'nin desteği ile ÇEKÜL Vakfı¹ tarafından 2012-2013 yıllarında 'Kültür Öncelikli Bölgesel Yol Haritaları Programı'² yürütülmüştür. 2012 yılında dört bölgede (Trakya Birleştirici Güç: Doğa, Su, Kültür Strateji Planı; Altın Üçgen: Aydın, Denizli, Muğla İşbirliği Planı; Göller Bölgesi Etkileşim Planı; Kapadokya Stratejik Yön Planı) uygulamaları bulunan program kapsamında 2013 yılında ise beş bölgede (Trakya Ağ Eylem Planı; Çukurova Doğa ve Kültür Öncelikli Vizyon Planı; Muğla Doğa ve Kültür Öncelikli Vizyon Planı; Güney Marmara Kırsal Miras Strateji Planı; Van Gölü Havzası Kültür Öncelikli Vizyon Planı) çalışmalar yürütülmüştür

4.2 Kültürel Rota Planlanması: İznik-Gemlik Yolu

Tarih boyunca önemli bir kent olarak varlığını koruyan İznik'in, limanı olan Gemlik'e ulaşımını sağlamak amacıyla, M.Ö.4. yüzyılda inşa edildiği bilinen İznik – Gemlik tarihi yolu, çalışma kapsamında kültürel bir rota olarak kurgulanmıştır.

Bölgedeki miras değerlerinin tüm yönleri ile ele alınıp tanınma aşaması olan 'araştırma ve analiz etme' safhaları boyunca, İznik ile Gemlik arasındaki tarihi yolun İznik Gölü'nün güneyinde kalan Karsak ile Aydınlar yerleşimleri arasındaki bölümü ayrıntılı şekilde irdelenmiştir.

'Değerlendirme' aşamasında; doğal, sosyal ve kültürel ile ekonomik miras başlıkları altında belirlenen somut ve somut olmayan kültürel bileşenlerinin analizleri incelenmiş ve farklı rota güzergâhlarının tavsiye edilebileceği öngörülmüştür.

'Planlama' aşamasında; temalarına, bileşenlerinin yoğunlaşmasına, kullanıcı çeşitliliğine ve yolculuğun şekline göre değişkenlik gösteren farklı rota önerileri getirilmiş; bölgenin bütüncül olarak korunması ve keşfedilmesi amaçlanmıştır.

¹ Ayrıntılı bilgi için bkz. <https://www.cekulvakfi.org.tr/>

² Ayrıntılı bilgi için bkz. <https://www.cekulvakfi.org.tr/proje/doga-ve-kultur-oncelikli-bolgesel-yol-haritalari>

Disiplinler arası ve eşgüdümlü çalışmalar gerektiren ‘yönetim’ aşamasında, kurgulanan kültür rotalarının gerçekleştirilmesi, tanıtılması ve sürdürülebilirliklerinin sağlanması için fikirler geliştirilmiştir. Kültürel mirasın korunması kavramında bir yöntem olarak belirlenen ‘Rota Kurgulama’ modeli, İznik – Gemlik tarihi yoluna alternatif güzergâhlar belirleyerek uygulanmıştır.

4.2.1 Kültürel Mirasa Yönelik Analizlerinin Değerlendirilmesi

İznik Gölü’nün güney kıyısında bulunan çalışma alanında; tarihi sürecin ve bölgenin coğrafi koşullarının irdelendiği, yanı sıra kurgulanacak kavramların alt yapısının oluşturulduğu, ‘tanımlama’ süreçleri sonrasında, elde edilen bilgilerin fiziksel ortamda analizi yapılmış; kültürel değerler yerlerinde saptanmaya çalışılmıştır.

‘Doğal Miras’, ‘Sosyal ve Kültürel Miras’ ve ‘Ekonomik Miras’ başlıkları altında, analizi yapılan kültürel bileşenler değerlendirilmiş ve rota tanımlayan değerler saptanmıştır. Belirlenen bu dinamiklerin, yerel ve bölgesel anlamda sağlayacağı faydaları ve geliştirilmesi mümkün olan güçleri, ‘değerlendirme’ aşamasında tanımlanmıştır.

4.2.1.1 Doğal Miras Elemanlarının Değerlendirilmesi

İznik Gölü’nün güney kıyısı boyunca ilerleyen İznik – Gemlik yolu ve çevresinde; hidrografik kaynaklar, tarım alanları ve ormanlıklar gibi bölgenin karakteristik yapısı sayesinde; buradaki anıt ağaçlar, manzara ve bakı noktaları, kamp alanları ve yamaç paraşütü gibi birçok kültürel değerler belirlenmiştir.

Hidrografik Bileşenler: Su kaynaklarından en önemlisi, bulunduğu bölgeye adını veren, Türkiye’nin en büyük göllerinden olan İznik Gölü’dür. Çevresinde sıralanmış dağlardan gölü besleyen veya gölün sularını denize taşıyan birçok akarsu da, yine bölgedeki önemli hidrografik kaynaklardır. Özellikle, isimlendirilişi Antik Çağ’a dayanan bugünkü ismi ile Sölöz Deresi, göle akan en büyük derelerden biridir. Gölün sularını Marmara Denizi’ne taşıyan tek akar olan Karsak Çayı ise, analiz edilen bölgenin batı sınırını oluşturmaktadır.

Tarım Alanları ve Ormanlıklar: Çalışma alanındaki en geniş alanı kaplayan tarım mahsulü zeytindir. Çok eski yıllara tarihlendirilen zeytin ağaçları, incelenen tarihi yol ve yerleşimler boyunca İznik’e kadar devam etmektedir. Bu geniş zeytin koridorunun bittiği dağların yamaçlarından itibaren gür ormanlık alanlar başlamaktadır. Meşe, kayın, kestane

gibi sert ağaçların incelenen alanda fazla miktarda bulunması, yerlilerin ekonomik faaliyet olarak ormancılık yapmalarını getirmiştir. Yanı sıra, yerleşmelerdeki geleneksel konutlarda kullanılan ahşap karkas yapım sistemi malzemesi de, bölgedeki ağaçlık alanlardan sağlanmaktadır.

İznik – Gemlik yolu; Karsak, Gemiç, Gürle, Yeni Gürle, Akharem ve Gölyaka ile Karsak Çayı’nın sınırladığı Orhangazi Ovası’nda yer alan çeltik tarlaları bu köylerin ekonomik faaliyetlerindendir. Günümüzde azalan pirinç üretiminin yerini, kivi yetiştiriciliği almaya başlamıştır. Ayrıca, Roma kaynaklarında geçen Müşküle üzümünün üretimi, bugün Müşküle Mahallesi’nde neredeyse bitmek üzeredir.

Sonuç: Doğal miras verileri değerlendirildiğinde; bölge, su kaynakları ve ağaçlık alanlar gibi doğal çevre bileşenlerinin bir araya gelerek oluşturduğu görsel uyum sayesinde, ‘özgün bir dış mekân’ olarak tanımlanmaktadır.

Gürle, Sölöz, Paşapınar, Narlıca ve Müşküle yerleşimleri yakınlarında, fiziksel koşullar sayesinde şekillenmiş heykelsi nitelikteki anıt zeytin ve çınar ağaçlarıyla; dağların yüksek yamaçlarında, biri Yeni Sölöz’de diğeri de Gürle’nin güneyinde yer alan manzara ve bakı noktaları, alandaki doğal miras değerleri olarak değerlendirilmiştir.

Gölyaka ve Göllüce yerleşimlerinde artan İznik Gölü’nün güney kıyısı boyunca aralıklı şekilde devam eden kamp alanları ile bölgedeki en yüksek zirve olan Gürle Dağı’nda yapılan yamaç paraşütü etkinlikleri, kişilerin bu özgün çevreyi deneyimleyebildikleri fiziksel etkinlikler olarak belirlenmiştir.

4.2.1.2 Somut Kültürel Miras Elemanlarının Değerlendirilmesi

İznik – Gemlik tarihi yolunun Karsak ve Aydınlar arasında kalan çalışma alanında, tüm bölgeye yayılmış ve en eskisi Kalkolitik Çağ’a kadar tarihlenen sosyal ve kültürel miras bileşen birikimi, bölgeye değer atfetmektedir.

Roma Dönemi antik izleri ve kalıntıların ilk tabakasını oluşturduğu; Osmanlı hâkimiyeti ve Cumhuriyet Dönemi çağdaş bileşenlerin ise yan yana birbirlerini tamamladığı kültürel katmanlaşma, bölgedeki somut ve somut olmayan sosyal ve kültürel miras değerlerini meydana getirmektedir.

Arkeolojik Kalıntılar ve İzler: Sölöz’de bulunan höyük ile bölgenin, Kalkolitik Dönem’den itibaren yerleşim yeri olduğu; İznik-Gemlik yolunun ise M.Ö. 4. yüzyıla tarihlendiği ve Roma Dönemi’nde iyileştirilerek geliştirildiği bilinmektedir. Tarihi veriler sayesinde

bölgede kapsamlı araştırma-kazılar ve bireysel incelemeler yapılmış; sonuçları değerlendirilmiş ve neticesinde birçok arkeolojik iz ve kalıntı tespit edilmiştir.

Çalışma alanında tespit edilen antik dönem verileri hemen tüm alana yayılı halde bulunmaktadır. Roma'da uzaklıkları tayin etmek, günümüzde ise o dönemin yol izlerini saptamak için kullanılan en önemli kanıtlardan biri mil taşlarıdır. Araştırmacılar ve tarihçiler tarafından Sölöz ile Aydınlar arasında bulunan 4 adet mil taşı sayesinde, tarihi yolun fazla sapmalar olmadan bugünkü yol halini aldığı belirlenmiştir.

İznik – Gemlik yolunun Roma Dönemi'nde çoğunlukla ticaret için kullanılan işlek bir yol haline gelmesi, bu güzergâhın üzerinde güvenlik için kaleler ve kuleler yapılması gerekliliğini ortaya çıkarmıştır. Karsak Kalesi, Gürle Kalesi, Hisarkale ve Karacakaya Kalesi ile Paşapınar yakınlarındaki güvenlik kulesi olduğu tahmin edilen kalıntı, bu yolun antik dönemde ne kadar önemli bir yol olduğunu kanıtı niteliğindedir.

Gürle (Kroulla), Sölöz (Solois) ve Müşküle (Miskoura); isimlerine Roma kaynaklarında rastlanabilecek bölgedeki en önemli antik yerleşmelerdendir. Sölöz'ün civar köyleri olan Paşapınar ve Heceler'deki buluntular, burada Solois yerleşiminin nekropol alanının bulunabileceğini; Göllüce'deki (Balarım) kalıntılar ve köyün korunaklı konumu ise, Miskoura yerleşiminin önceden bu alanda kurulu olabileceğini göstermektedir.

Gölyaka yakınlarında çıkarılan Demetrios'un mezarı steli, Karacakaya mevkiindeki anıt mezar ve bölgede bulunan birkaç yazıt, alanda arkeolojik çalışmalar sonucunda ulaşılmış döneminin önemli belgeleri arasında yer almaktadır.

Sonuç: Yapılı çevre bileşenlerinden arkeolojik bulguların bölgede tanımladığı sosyo-kültürel katmanlaşma, önemli bir miras değeri olarak belirlenmiştir.

Tarihi yolun stratejik noktalarında bulunan roma kaldırımları, mil taşları, kaleler ve kuleler ile araştırma sahasında antik dönem yerleşimi olduğuna dair kanıtlar oluşturan anıt mezarlar ve yazıtlar; alanı değerli kılan bulgulardır.

Çalışma alanında dağınık olarak bulunan arkeolojik bulguların; Karsak, Gürle, Paşapınar, Müşküle ve Göllüce yerleşimleri yakınlarında yoğunlaştığı tespit edilmiştir. Kalıntıların, antik dönemde varlıkları bilinen yerleşimlerin yakınlarında bulundukları belirlenmiştir.

Osmanlı ve Cumhuriyet Dönemi Anıtsal Yapıları: Çalışma alanında, günümüze Osmanlı'dan kaldığı bilinen yapılar bulunmaktadır. Tescilli veya tescilsiz; onarılmış veya

kalıntı halinde; işlevini sürdüren veya yeni işlev için kullanılan bu yapılar yerlerinde tespit edilmiştir.

Gürle, Roma'dan sonra Osmanlı Dönemi'nde de önemli bir yerleşim olmuştur. Bölgeye 1330'lu yıllarda ziyarete gelen gezgin İbn Battuta, bu köyde bir zaviyede konakladığını belirtmiştir. Köyde bulunan, Orhan Bey Dönemi'nde yapılan bir cami; yine aynı dönemlerde yapıldığı tahmin edilen bir hamam ve ilerleyen yıllara tarihlenen iki tane çeşme; bölgeye Osmanlı Dönemi'nde yapılan anıtlardır. Günümüzde, Gürle Camii ve Hamamı restorasyonu yapılarak koruma altına alınmıştır.

Gürle Köyü'nün hemen yanında Ermeniler tarafından kurulan yerleşme olan Yeni Sölöz'de 19. yüzyılın sonlarından kaldığı bilinen kilise; çalışma alanındaki büyük anıtsal yapılardan biridir. Üç duvarı kısmi şekilde ayakta duran Ermeni Kilisesi, önemli bir kültürel mirastır; koruma altına alınmalıdır.

İznik'in Göllüce Mahallesi'nde yer alan, yapım tarihi kesin olarak bilinmese de Osmanlı'nın son dönemlerine tarihlenen tarihi hamam da alanda belirlenen kültürel bileşenlerden biridir. Günümüzde koruma altına alınan hamam, henüz restore edilmemiştir.

Cumhuriyet Dönemi'nden kalan en önemli yapı, Orhangazi'nin Gemiç Mahallesi'nde yer alan 'Taş Mektep' binasıdır. Kemal Atatürk tarafından açılışı yapılan bina bugün, Bursa Büyükşehir Belediyesi tarafından restore edilmektedir.

Çalışma alanındaki neredeyse bütün yerleşimlerde ahşap karkas, kerpiç veya tuğla dolgu yapım sistemi ile inşa edilmiş geleneksel sivil mimarlık örnekleri bulunmaktadır. Bunlardan Gemiç yerleşiminde bulunan dört tanesi ve Sölöz'de yer alan biri olmak üzere toplamda beş tane konut/böceklik koruma altına alınmıştır. Ancak, Karsak, Gürle, Dutluca, Yeni Sölöz, Paşapınar, Narlıca, Müşküle ve Göllüce Mahallelerinde de fazla sayıda özgün yerel örnekler bulunmaktadır.

Sonuç: Osmanlı Devleti Dönemi anıtsal yapılarından camiler, hamamlar, çeşmeler ve Cumhuriyet Dönemi ilkokul binası ile sivil mimarlık yapıları, alana değer katan kültür mirası bileşenleri olarak belirlenmiştir.

Bölgede anıtsal olarak saptanan değerlerin birçoğu Gürle yerleşiminde bulunmaktadır. Dolayısıyla, Roma Dönemi'nde varlığı bilinen bu yerleşimin Osmanlı Devleti'nde de önemini koruduğu görülmüştür.

Bölge özgün sivil mimari örneklerinin varlığı açısından da zengindir. Fakat Karsak, Gemiç, Gürle, Dutluca, Yeni Sölöz, Paşapınar, Narlıca, Müşküle ve Göllüce yerleşimlerinde yoğunlaşan geleneksel konutların birçoğu, bugün bakımsız ve atıl durumda; hatta yıkılma tehlikesi altındadır. Yerel sivil mimari yapılarının önemli örneklerinin bulunduğu bu yerleşimlerde acil tespit ve koruma çalışmaları yapılmalıdır.

Kırsal Yerleşmeler: Çalışma alanında, tarihi güzergâh boyunca Karsak'tan başlayarak Aydınlar'a kadar toplamda 16 tane yerleşim alanı incelenmiştir.

Tarihi süreç süresince bölge, birçok millete ev sahipliği yaptığından; birbirlerinden farklı sosyal kimliklerde ve hikâyelerle bu yerleşmeler kurulmuş; günümüze kadar gelmiştir.

Çalışma alanındaki kültürel değerlere sahip en önemli yerleşimlerden biri olan Gürle, günümüzde 3. dereceden arkeolojik sit alanı olarak koruma altına alınmıştır. Yanı sıra, arkeolojik iz ve kalıntılara sahip olan Karsak, Paşapınar, Heceler, Müşküle ve Göllüce yerleşimleri de, bölgedeki antik dönem kültür mirası envanterini oluşturmaktadır.

Ermeniler tarafından kurulan yerleşimler olan Yeni Gürle ve Yeni Sölöz; Balkan göçmenleri tarafından kurulan Gölyaka ve Aydınlar ile Osmanlı'nın vakıf köyleri olarak kurulan Akharem, Paşapınar ve Narlıca Mahalleleri de, bölgede sosyo-kültürel açıdan irdelenmesi gereken miras değerlerindendir.

Sonuç: Yerleşim yerleri; tarihleri, kuruluş ve isimlendiriliş hikâyeleri ve sahip oldukları sosyo-kültürel birikimler sayesinde, bölgedeki fiziksel çevre ile bağdaşan önemli kültürel miras bileşenleri olarak değerlendirilmişlerdir.

Saptanan tescilli ve tescilsiz geleneksel konut stoku neticesinde Paşapınar, yapı ve doku ölçeğinde özgünlüğünü koruyabilen en önemli yerleşim yeri olarak belirlenmiştir.

Karsak, Gemiç, Gürle, Dutluca, Sölöz, Yeni Sölöz, Narlıca ve Müşküle ise yapı ölçeğinde önemli örnekleri barındırsa da; yeni betonarme konutların inşa edilmesiyle özgünlüğünü yerleşim ölçeğinde koruyamadığı tespit edilmiştir.

Mahallelerden kentsel ölçekte dokusunu koruyan Karsak, Gemiç, Yeni Sölöz ve Paşapınar için kırsal mimarlık envanterine katkı sağlamak adına fişler hazırlanmıştır.

Yeni Gürle, Akharem ve Heceler mahallelerinde az sayıda geleneksel konut örnekleri bulunduğu; Gölyaka ve Aydınlar mahallelerinde ise çoğunlukla yeni yapılaşma olduğu belirlenmiştir.

4.2.1.3 Somut Olmayan Kültürel Miras Elemanlarının Değerlendirilmesi

Sosyal Doku Nitelikleri: Yerin kültürel katmanlaşmasının kullanıcı ile doğrudan ilişkisi bulunmaktadır. Kullanıcı, somut çevreyi yaratırken yanı sıra; gelenek, görenek, ritüel, festival, hal, durum, doku, tat, koku gibi somut olmayan çevreye de etkir. Dolayısıyla, profil farklılaştıkça, yerin kültürel çeşitliliği artmaktadır.

Çalışma alanı zamansal düzlemde incelendiğinde, farklı sosyal ortamlardaki kullanıcılar tarafından deneyimlendiği tespit edilmiş; geçmişten günümüze yerlilerin çeşitliliğini sağladığı katmanlaşma değerlendirilmiştir.

Ekonomik Faaliyetler: Alandaki tüm mahallelerin ana geçim kaynağını oluşturan tarım faaliyetleri, bölgeye ekonomik mirası bağlamında değer tanımlamaktadır. Devam eden zeytincilik, bağcılık, ormancılık ve hayvancılık gibi uğraşların yanı sıra günümüzde tamamen bitmiş olan ipek böcekçiliği faaliyetleri, yerleşmelerin konumlanmasında ve şekillenmesinde önemli parametreler olarak belirlenmiştir.

Kozacılık, kerevitçilik ve böcekçilik olarak da isimlendirilen bu uğraşı, günümüzde tamamen sonlanmış olsa da, bölgedeki yerleşimlerin konut planlanmasında etkisi en çok görülen faaliyettir. Konutların zemin katlar da depolama alanları ve en üst katları ipek böcekçiliğinin esas işlemlerinin yapıldığı alanlar olarak kullanıldığından; yapılar yüksek katlı ve büyük ölçekte inşa edilmişlerdir. Bu büyük yapılar, bugünkü ihtiyaca binaen tümüyle kullanılmadığından, kat azaltma, paydaşlar arasında bölme gibi çareler ile kullanılmaya çalışılmış veya terk edilmiş ve yıkılmaya bırakılmıştır.

Çok eski dönemlerden itibaren bölgedeki ekonomik faaliyetlerin başında zeytincilik gelmektedir. Bölgede geniş alanlara yayılmış zeytin ağaçları, günümüzde de bu uğraşının devam ettiğinin göstergesidir.

Konutların planlanmasında zeytincilik işlemleri, zemin katta veya avlu içerisinde ayrılan depo alanları olarak şekillenmiştir. Aynı zamanda inceleme bölgesindeki hemen tüm yerleşimlerde de yağhaneler ve ortak depo alanları inşa edilmiştir.

Sonuç: Sosyo-kültürel mirası oluşturan kullanıcı deneyimlerinin mekânda somut hale gelmemesi sebebiyle, alanda nüfus değişimleri ile ilgili bir rota kurgulanmasına karar verilmiştir. Örneğin, bölgede yaşayan Ermenilerin yerleşmeleri ile Türklerin yerleşmeleri mekânsal açıdan farklı perspektifler yaratmamaktadır. Alanda, Ermenilere dair belirlenen tek kalıntı Yeni Gürle'deki kilisedir. Yalnızca bu veri, Ermeniler ile ilgili bir rota kurgulamak için yetersizdir.

Çalışma alanı ölçeğindeki uğraşılardan ipek böcekçiliği ve zeytinciliğin, bölgeye ekonomik çerçevede bir miras değeri tanımladığı belirlenmiştir. Karsak, Gemiç, Gürle, Yeni Sölöz, Sölöz ve Paşapınar gibi yerleşimlerde ipek böcekçiliği ve zeytincilik ile planlanan konutların en güzel örnekleri saptanmıştır. Bugün, belirlenen örneklerin bazıları kullanılmamaktadır.

4.2.2 Kültürel Rota Kurgusu

İznik'in Gemlik'e ulaşma gerekliliğinin bir sonucu olarak çok eski dönemlerden itibaren kullanılagelen tarihi yol boyunca analiz edilen ve değerlendirilen 'Doğal Miras', 'Sosyal ve Kültürel Miras' ve 'Ekonomik Miras' bileşenleri, bütüncül bir çerçevede birbirleriyle ilişkilendirilmiş ve 'Kültür Rotaları' olarak kurgulanmıştır.

İznik – Gemlik güzergâhı boyunca daha az değiştiği bilinen İznik Gölü'nün güney kıyısındaki Karsak Bölgesi'nden itibaren belirlenen kültürel bileşenler, bölgeyi anlamlı ve özgün kılan değerler olarak belirlenmiştir. Bir 'tema' kapsamında ele alınan bu veriler ile farklı rota kurguları oluşturulmuştur.

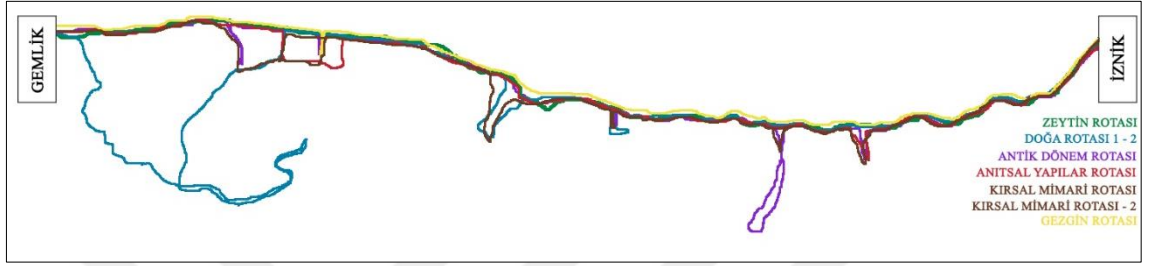
ÇEKÜL'ün rehberindeki rota planlama değişkenleri, çalışma alanına uyarlanarak bölgeye özgü bir değerlendirme sağlanmıştır. Alandaki rota planlanmasına etkiyen değişkenler; 'Ana Tema', 'Diğer Rotalar ile Çakışma Durakları', 'Görülecek Yerler, Ana Duraklar', 'Mola Yerleri, Ara Duraklar', 'Rotanın Uzunluğu', 'Eğim Analizi', 'Zorluk Derecesi, Arazi Koşulları', 'Rota Üzerinde Hareket Tipi, Geçirilecek Zaman' başlıkları altında netleştirilmiş ve kültürel rota kurgusunun temel kararları alınmıştır. Ardından bu kararlar neticesinde de rotalar oluşturulmuş ve rota kurguları, mekâna aktarılmıştır.

Tarihi yola referans verildiğinden, rotaların başlangıç ve bitiş noktaları Gemlik ve İznik ilçeleri olarak belirlenmiş; günümüz yollarıyla bu yerleşimler birbirlerine bağlanmıştır. Tarihi İznik – Gemlik yol izi ile yol boyunca kesintisiz bir koridor oluşturan zeytinlikler bağdaştırılmış; kurgulanan bu yeni sanal iz '**Zeytin Rotası**' olarak adlandırılmış ve ana rota güzergâhı olarak belirlenmiştir.

Bölgedeki fiziksel bileşenlerin doğal, görsel ve estetik bağlamları; tarihsel dönem katmanlarının sosyal, kültürel, fonksiyonel ve manevi bağlamları ile ekonomik bağlam, rota planlama değişkenleri kapsamında incelenmiş ve aynı yol üzerinde alternatif rota güzergâhları oluşturulmuştur. '**Doğa Rotası (uzun-kısa)**', '**Antik Dönem Rotası**', '**Anıtsal Yapılar Rotası**', '**Kırsal Mimari Rotası (uzun-kısa)**' ve '**Gezgin Rotası**'

isimleriyle tanımlanan bu yedi adet alternatif rota; saptanan kültürel değerlerin belirli bir tema kapsamında birbirleriyle ilişkilendirilmesi aracılığıyla kurgulanmıştır (Şekil 4.6).

Her bir rota üzerinde, temalar çerçevesinde geliştirilerek başlangıç ve bitiş noktalarına eklenen ana duraklar bulunmaktadır. Aynı zamanda, güzergâh boyunca rotanın kurgusunu desteklemek amacıyla mola durakları ve ara duraklar belirlenmiştir. Planlama değişkenlerinin diğer başlıklarının altındaki verilerin de belirlenmesiyle, koruma yöntemi olarak belirlenen kültürel rota kurgulama süreci tamamlanmıştır.

Şekil 4.6 İznik-Gemlik Arasında Kurgulanan Ana Rota (Zeytin Rotası) ve Alternatif Rota Güzergâhları

4.2.2.1 Kültürel Rotaların Başlangıç ve Bitiş Odakları

M.Ö. 4. yüzyıldan itibaren, İznik ile Gemlik kentleri arasındaki karasal bağlantıyı sağladığı bilinen; esasen ticaret amacıyla kullanılagelmiş tarihi yol üzerinde kurgulanan kültürel rotaların başlangıç odağı Gemlik yerleşimi ve bitiş odağı ise İznik yerleşimi olarak belirlenmiştir.

Gemlik: Tarihi yolun liman kenti olan ve rota önerileri için başlangıç odağı olarak kurgulanan Gemlik, bölgede kurulmuş eski yerleşimlerden biridir. Tarih boyunca önemli bir kent olarak varlığını sürdüren yerleşim, bugün Bursa iline bağlıdır. Yüzölçümü 413 m² ve nüfusu 101.389 kişi olan Gemlik, Bursa'nın en kalabalık 5. ilçesi konumundadır¹.

Gemlik, geçmiş dönemlerde İznik başta olmak üzere, bugün yakın çevredeki tüm sanayi ve tarım ürünlerinin ithalat ve ihracatının yapıldığı liman olarak önemini korumuştur. Sanayi, ticaret ve turizm sektörlerinin gelişmiş olarak sürdürüldüğü ilçenin ismi, tarım ürünlerinden zeytin ile özdeşleşmiş ve ünlenmiştir. Yerleşim, coğrafi süreç ve fiziksel özellikler bakımından 'Alanın Tanımlanması' başlığında bahsedilen çalışma alanı koşulları ile benzerlik göstermektedir.

¹ Ayrıntılı bilgi için bkz. <http://gemlik.bel.tr/tr/gemlik>

Yükseklik farkı çok olmayan neredeyse düz bir araziye konuşlanmış olan Gemlik'in başlangıç noktası olarak seçilmesi; İznik'in limanı olması dolayısıyla tarihi yolun ulaştığı odaklardan biri olması sebebiyledir. Bu iki büyük kent arasında İznik Gölü'nün güney kıyısını takip eden tarihi yol güzergâhının Karsak'tan başlayarak detaylandırılması; günümüz mevcut yollarının Gemlik ile Karsak arasındaki bağlantıyı kesmiş olmasından kaynaklanmaktadır. Bugün inşa edilen transit yollar dolayısıyla, tarihi yolun Gemlik – Karsak arasındaki parçasına ulaşılamamaktadır. Dolayısıyla, rota önerilerinde başlangıç noktası olarak Gemlik kabul edilse de; bu yol parçası çoğunlukla otomobil ile geçilecek ve Karsak Mevkii'nden itibaren kültürel birikimlere odaklanılacaktır.

Gemlik, ana tema olan Zeytin Rotası için önemli bir başlangıç noktasıdır.

İznik: Bitiş noktası olarak varılan İznik kentinin tarihi, 'Alanın Tanımlanması – Tarih Çağlarında Yerleşim' başlığı altında detaylandırılmıştır. Doğal, görsel, sosyo-kültürel, ekonomik ile manevi bağlamlar ile İznik kenti, bulunduğu çevrede çok eski dönemlerden beri önemini koruyan bir başkenttir. Antik dönemden başlayarak katmanlaşan bu kentte bugün çok fazla sayıda kültür birikimi bulunmaktadır. İznik Gölü'nün doğu kıyısında konuşlanan kentin fiziksel oluşumu ve mekânsal kurgulanmasında; Roma Dönemi'nden gelen gridal sistem etkisi görülmektedir.

Yol güzergâhların mevcut ihtiyaçlara yönelik olarak düzenlenmesinin ardından, kent eski ticari ve askeri önemini koruyamamıştır. Bursa'ya bağlı en küçük ilçelerden biri olan İznik'in nüfusu bugün 44.690 kişidir¹.

Çalışma alanı tanımlanırken İznik'in odak nokta olduğu tespit edilmiş; çevresindeki tüm yolların buraya ve/veya buradan ulaşabilmek için inşa edildiği saptanmıştır. Bu amaç doğrultusunda üretilen yollardan biri olan tarihi Nikaia – Kios Yolu'nun başlangıç noktası olan İznik, oluşturulacak kültürel rota önerilerinin de bitiş odağı olarak belirlenmiştir.

İznik, Antik Dönem Rotası, Anıtsal Yapılar Rotası ve Kırsal Mimari Rotaları için önemli bir bitiş odağıdır.

Tarihi yolun tersine kurgulanan başlangıç (Gemlik) ve bitiş (İznik) noktalarının sebebi; rota kullanıcılarını, önemini fiziksel konumu itibarıyla kaybetmeye başlamış İznik'e yönlendirmektir.

¹ Ayrıntılı bilgi için bkz. <https://www.iznik.bel.tr>

4.2.2.2 Ana Kültürel Rotanın Belirlenmesi

Gemlik ile İznik arasındaki tarihi yolu takip eden rota güzergâhı, **Zeytin Rotası** olarak nitelendirilmiş ve kültürel rota olarak yeniden canlandırılmıştır.

Rotanın Teması: İznik Gölü'nün güney kıyı şeridi ile mahallelerin yerleştiği dağların etekleri arasında kalan bölgeler zeytin ağaçları ile çevrilidir. Bu bant şeklindeki koridor İznik'e kadar devam etmektedir. Bu güzergâh, Nikaia – Kios tarihi yolunun sanal izi olarak saptanmış ve ana rota olarak kurgulanmıştır. Başka bir ifadeyle, Zeytin Rotası, bölgede en çok yetiştirilen tarım ürünü olan zeytin ve Gemlik-İznik yolu boyunca devam eden zeytin ağaçları ile tanımlanan ekolojik ve morfolojik çevrenin, birbirleri ile ilişkilendirilerek korunması ve deneyimlenmesi için tasarlanmıştır.

Teması, doğal çevre ve ekosistem olan rotada; ana duraklar olarak Gemlik ve İznik dışında bir odak belirlenmemiştir. Başlangıç ve bitiş odakları arasında; İznik Gölü güney kıyısı boyunca zeytinlikler arasından ilerlerken, sol tarafta İznik Gölü, sağ tarafta dağların eteklerinde toplamda çalışılan mahallelerin tümünün görülmesi planlanmıştır (Şekil 4.7).

Şekil 4.7 Zeytin Rotası güzergâhı

Kurgusu (Ana ve Ara Duraklar): Yol güzergâhı, başlangıç noktası Gemlik'ten 18 km sonra Gölyaka Mahallesi, 23 km sonra Sölöz Mahallesi, 30 km sonra Narlıca Mahallesi, 34 km sonra Müşküle anıt ağaçları ve 40 km sonra Göllüce'nin göl kenarı yerleşimi içinden geçerek 5 tane mahallenin deneyimlenmesine imkân vermektedir. Bu yerleşimlerden Sölöz ve Göllüce mahalleleri destekleyici odaklar ve mola yerleri olarak tanımlanmıştır.

Uzunluğu ve Eğim Analizi: 53,3 km uzunluğundaki Zeytin Rotası boyunca ortalama eğim %1,4 iken; maksimum eğim % 9,6 - 10 arasındadır (Şekil 4.8).

Şekil 4.8 Zeytin Rotası boyunca eğim grafiği

Zorluk Derecesi ve Arazi Koşulları: Göl kıyısı boyunca rahat ve orta seviyede olan arazi koşulları ile zorluk derecesi kolay olan rota parçaları, mahalle içlerine girerken daha engebeli arazide orta zorlukta bir parkura dönüşmektedir.

Rota Üzerinde Hareket Tipi ve Geçirilecek Zaman: Gemlik'ten başlayan güzergâhın Karsak'tan itibaren devam eden ve İznik Gölü Güney kıyısı boyunca ilerleyen parçasının hali hazırda bisikletliler tarafından deneyimlendiği tespit edilmiştir. Tüm rotanın ama özellikle belirtilen kısmın bisiklet ile deneyimlenmesi önerilmektedir. Ancak, bölünmüş yol olarak kullanılan güzergâhta bisikletli için ayrılan bir bölüm bulunmamaktadır, dikkat edilmesi gerekmektedir. Bu hareket tipiyle günlük olarak tahmin edilen rota, otomobille 4 ila 5 saatte kat edilebilir.

Karsak yol ayrımından İznik'e kadar yürüyerek de deneyimlenebilecek Zeytin Rotasının bu parçası 44 km'dir. Önerilen yürüyüş kısmında geçirilecek zaman birkaç gün olarak tahmin edilmiş; mola yerlerinden Gölyaka, Sölöz, Narlıca ve Göllüce'de konaklamak için oteller ve/veya kamp alanları belirlenmiştir.

4.2.2.3 Alternatif Kültürel Rotaların Belirlenmesi

Ana rota güzergâhı olarak kurgulanan Zeytin Rotasının yanı sıra Doğa Rotası, Nüfus Hareketleri Rotası, Antik Dönem Rotası, Osmanlı ve Cumhuriyet Dönemi Rotası, Geleneksel Sivil Mimari Rotası ve Gezgin Rotası adları altında toplamda altı tane alternatif rota önerilmiştir.

Doğa Rotası (Uzun / R-2)

Doğal miras analizindeki görsel ve estetik bağlamı oluşturan bileşenlerin, örneğin İznik Gölü'nün, akarsuların, ormanlık alanların, zeytinliklerin, anıt ağaçların ve manzara

noktalarının deneyimlenebilmesi için oluşturulan rota güzergâhı, **Doğa Rotası** olarak isimlendirilmiştir.

Rotanın Teması: Bir alternatif olarak düzenlenen bu rota, bölgedeki kültürel peyzaj ile zengin coğrafi içeriğin keşfedilmesi yoluyla farkındalık sağlayarak tüm bu bileşenlerin bütüncül bakış açısıyla koruma altına alınması amacıyla kurgulanmıştır.

Rotanın teması minvalinde, görsel etkilerin ve fiziksel etkinliklerin deneyimlenmesi planlanmıştır (Şekil 4.9).

Şekil 4.9 Doğa Rotası güzergâhı

Kurgusu (Ana ve Ara Duraklar): Doğa Rotasının ana durakları, yol boyunca Gürle Tepesi (Üçkaya Tepesi) manzara noktası, Yeni Sölöz Mahallesi Ayazma Mesire Alanı, Paşapınar Mahallesi İlkokulu seyir alanı ve Müşküle anıt ağaçları mevki olarak belirlenmiştir.

Gemlik'ten 22 km kadar tırmandıktan sonra, ana odaklardan ilki olan Gürle Tepesi'ne ulaşılmaktadır. Bu tepe, İzmit Gölü güney kıyısındaki en yüksek tepe olduğundan neredeyse tüm inceleme alanının görülebilmektedir. Rotada söz edilen etkinliklerden biri Gürle Tepesi'ndeki yamaç paraşütüdür. Belirli zamanlarda yağış ve rüzgâr gibi iklimsel veriler gözetilerek yapılabilen bu etkinlik, rotanın deneyimlenmesi esnasında uygun koşulların sağlanması halinde doğaseverlere önerilmektedir. Tepenin ardından toplamda 43 km kadar sonra, yamaçlardan dağların seyir edilebilmesi için Gemiç Mahallesi mola yeri olarak belirlenmiştir.

Yolun 60. km'sinde yer alan ikinci ana odak nokta, Yeni Sölöz Mahallesi Ayazma Mesire Alanı'dır. Anıt niteliğinde çınar ağacı ve düzenlenmiş piknik alanının bulunduğu bu alan nispeten yüksekte yer aldığından görsel açıdan manzara noktası olarak tanımlanmıştır. 67 km sonra, Paşapınar Mahallesi'ndeki İlkokul civarında yine inceleme bölgesinin seyir edilebileceği bir bakı noktası belirlenmiştir.

Uzunluğu ve Eğim Analizi: Doğa Rotası 93,6 km uzunluğu ile rotalar içerisinde en uzun olanıdır. Yol boyunca ortalama eğim % 4,8 olarak hesaplanmıştır; ancak görsel deneyimleme için tepelere çıktığından maksimum eğim % 39,8 - 41,2'dir (Şekil 4.10).

Rota Üzerinde Hareket Tipi ve Geçirilecek Zaman: Eğim grafiğinden de anlaşılabacağı gibi, tepe noktalara özellikle Gürle Tepesi'ne çıkış zorluğu (Şekil 4.10) dolayısıyla, rotanın otomobil ile deneyimlenmesi önerilmektedir. Günlük olarak tamamlanabilecek güzergâh, aktivitelerin eklenmesi ile mola yerlerinde konaklamalı birkaç günlük bir rotaya dönüştürülebilir.

Doğa Rotası (Kısa / R-2.1)

134

Antik Dönem Rotası (R-3)

Çalışma alanında, konumları saptanabilen Roma Dönemi kalıntıları ve izleri birleştirilerek **Antik Dönem Rotası** kurgulanmıştır.

Rotanın Teması: Yapılı çevre mirası bağlamında incelenen bu arkeolojik kalıntılar, tarihi İznik - Gemlik yolu ile en çok ilişkilendirilebilecek ve bağdaştırılabilecek kültürel bileşenlerdir. Dolayısıyla, tarihi güzergâhın ve yol boyunca bulunan kültürel bileşenlerin benzer dönemlere tarihlenmesi, oluşturulacak rotayı daha anlamlı ve özgün kılacaktır. Bu amaçla, belirlenebilen somut değerler, sanal bir kurgu çerçevesinde planlanarak bir tarihsel dönem rotası oluşturulmuştur. Rotanın ana teması, Roma Dönemi'nden kalan arkeolojik kalıntı ve izlerdir (Şekil 4.11).

Şekil 4.11 Antik Dönem Rotası güzergâhı

Kurgusu (Ana ve Ara Duraklar): Güzergâh boyunca, yolun varlığıyla doğrudan ilintili olan Roma kaldırım kalıntıları, köprü ve mil taşları; yolun güvenliğini sağlamak amacıyla inşa edilmiş kaleler ve kuleler ile yolun üzerinde kurulmuş olan yerleşim yerlerini belirleyen yazıtlar, anıt mezarlar ve arkeolojik yerleşim yeri kalıntıları bulunmuştur. Bu kalıntılar; Roma dönemine tarihlenen Gürle, Sölöz ve Müşküle yerleşimler civarında yoğunlaşmaktadır.

İznik Gölü'nün güney kıyısında Karsak Bölgesi'nden itibaren, saptanan Karsak Kalesi ve Tarihi Karsak Köprüsü, Gürle Mahallesi ve Kalesi, Sölöz Mahallesi, Paşapınar ve Heceler arasında kalıntıların bulunduğu alan, Müşküle Mahallesi ve Hisarkale (Asar) ve Antik dönem kalıntıları, Göllüce Mahallesi ve Çeşmesi, Karacakaya anıt mezar alanı, rota boyunca ana durak noktaları olarak belirlenmiştir.

27 km sonra varılan Gölyaka, Karsak ve Gürle'deki kalıntılar gezildikten sonraki ilk mola yeri olarak planlanmıştır. Roma Dönemi Solois yerleşimi kalıntılarının yer aldığı Sölöz,

Paşapınar ve Heceler arasındaki kalıntıların sonrasında, rotanın 42. km'sindeki Müşküle yol ayrımı diğer bir destekleyici odak olarak belirlenmiştir.

Antik dönem üzüm bağları ile bilinen Miskoura yerleşimi ve daha güneyinde yer alan Hisarkale arkeolojik kalıntılarının da ana durak noktaları olarak gezilmesinin ardından, yolun 66. km'sinde yer alan anıt mezar (Karacakaya) mevki son ana durak ve ara durak olarak kurgulanmıştır.

Uzunluğu ve Eğim Analizi: 77,4 km uzunluğunda olan rotadaki en zorlu parkur Hisarkale tırmanışıdır (Şekil 4.14). Ancak günümüzde Müşküle – Hisarkale mevki arasında yürüyüş yapıldığı bilinmektedir. Yol boyunca, ortalama eğim % 3,4 - 3,9 ve maksimum eğim % 19,2 - 31,4 olarak hesaplanmıştır (Şekil 4.12).

Şekil 4.12 Antik Dönem Rotası boyunca eğim grafiği

Zorluk Derecesi ve Arazi Koşulları: Rota, göl kıyısı boyunca rahat ve orta arazi koşulları ile zorluk derecesi kolay olan bir güzergâh üzerinde ilerlerken; mahallelerde (Karsak, Gürle, Paşapınar, Müşküle, Göllüce) engebeli arazi ve zor parkurlar; Hisarkale'ye tırmanışta ise çok engebeli bir arazi ve çok zor bir rota parçası içeriğiyle kurgulanmaktadır.

Rota Üzerinde Hareket Tipi ve Geçirilecek Zaman: Özellikle, Hisarkale Mevkii'ne ulaşmanın zorluğu sebebiyle rota üzerindeki hareket tipinin otomobil ile olması önerilmektedir. Ancak, Müşküle – Hisarkale arasındaki yol her mevsim açık bir yol olmadığından, önerilen rota ya uygun periyotlarda uygulanmalı yahut diğer zamanlarda hava koşullarına ve toprak verilerine göre uyarlanmalıdır. Bahsedilen antik dönem kalıntılarının ve izlerinin incelenmesi bu hareket tipi ile günlük olarak tamamlanabilir.

Rotanın belirli parçaları, bisiklet ve/veya yürüyüş şeklinde kat edilebileceği gibi tüm bir rota da bu yöntemler ile tamamlanabilir. Bu halde, mola-konaklama yerleri artırılabilir.

Anıtsal Yapılar Rotası (R-4)

Diğer bir alternatif güzergâh olarak **Anıtsal Yapılar Rotası** planlanmıştır; yol üzerinde bu dönemlerden kalan anıtsal yapılar belirlenmiş ve birbirleri ile bağlantılı bir rota oluşturulmuştur.

Rotanın Teması: Çalışma alanı, Roma Dönemi'nin ardından Osmanlı egemenliğine girmiş ve ardından Türkiye Cumhuriyeti olarak devam etmiştir. 1300'lü yıllardan itibaren Osmanlı etkisiyle, bölgede imar çalışmalarına başlanmıştır; yerli halkın ihtiyaçları doğrultusunda hamam ve çeşmeler gibi sosyal yapılar, cami ve kilise gibi dini yapılar ve Cumhuriyet Dönemi'nde ise okul binası gibi eğitim yapıları inşa edilmiştir. Bu dönemlerden günümüze ulaşabilen eserler saptanmış ve birbirleri ile ilişkilendirilerek bir rota kurgulanmıştır (Şekil 4.13).

Şekil 4.13 Anıtsal Yapılar Rotası güzergâhı

Kurgusu (Ana ve Ara Duraklar): Rotanın ana odakları; Gemiç'teki İlkokul Binası, Gürle'deki cami, hamam ve çeşmeler, Yeni Gürle'deki Ermeni kilisesi ve Göllüce'deki hamam olarak belirlenmiştir; destekleyici odaklar olan mola yerleri ise Osmanlı etkisinin en çok görüldüğü Gürle Mahallesi ile Müşküle yol ayrımındaki anıt ağaç olarak planlanmıştır.

Kemal Atatürk tarafından açıldığı bilinen bölgedeki tek Cumhuriyet dönemi anıtsal yapısı Gemiç Mahallesi'ndeki ilkokul binasıdır. Rotanın 13. km'si olan bu yerleşimdeki yapı gezildikten sonrasında Gürle Mahallesi'ne geçilecektir. Roma Dönemi'ndeki kültürel değerleri sayesinde 3. derece arkeolojik sit alanı olarak tescillenen Gürle, Osmanlı Dönemi'nde de en önemli yerleşim olarak varlığını devam ettirmiştir. Erken Osmanlı döneminde, yerleşim yerinde cami ve hamam yaptırılmıştır. Günümüzde anıtsal yapılar olarak tescillenen bu eserlerin niceliği sebebiyle Gürle Mahallesi hem ana hem de destekleyici odak olarak belirlenmiştir.

Üçüncü ana durak olarak planlanan Yeni Gürle'deki Ermeni kilisesi, bölgedeki en büyük dini yapılardan biri olmasına rağmen günümüzde tescillenmemiş ve atıl halde kalmıştır. İkinci mola yeri Müşküle'nin ardından Göllüce Mahallesi'ne çıkılacak ve buradaki tescilli hamam yapısı görülecektir.

Uzunluğu ve Eğim Analizi: Anıtsal yapılar rotasının uzunluğu 60,4 km'dir. Ortalama eğimin % 2,2 olarak hesaplandığı güzergâh boyunca maksimum eğim % 17,8 olarak belirlenmiştir.

Şekil 4.14 Anıtsal Yapılar Rotası boyunca eğim grafiği

Zorluk Derecesi ve Arazi Koşulları: İznik Gölü kıyı şeridi boyunca rahat ve orta olan arazi koşulları, mahallelere (Gemiç, Gürle, Yeni Gürle ve Göllüce) çıkarken engebeli arazi koşullarına dönüşmekte; dolayısıyla sahil boyunca zorluk derecesi kolay olarak belirlenen parkur mahalle dolaylarına gelince zor olarak derecelendirilmektedir (Şekil 4.14).

Rota Üzerinde Hareket Tipi ve Geçirilecek Zaman: Mahallelerin tırmanışını daha kolay yapabilmek için otomobil ile hareket edilebilecek rota üzerinde bisiklet kullanmak da öneri olarak getirilmektedir. Otomobil ile 5 ila 6 saatte tamamlanabilecek rota; bisiklet ile mola ve konaklama yerleri arttırılarak günlük ve/veya birkaç günlük süreçte planlanabilir.

Kırsal Mimari Rotası (Uzun / R-5)

Çalışma alanında tespit edilebilen en baskın somut kültürel bileşenler, kırsal yerleşmeler ve onları oluşturan yerel sivil mimari örnekleridir. Mahallelerde belirlenen bu özgün yapılar birbirleriyle birleştirilip ilişkilendirilerek **Kırsal Mimari Rotası** oluşturulmuştur.

Rotanın Teması: Yerel mimarinin ana tema olduğu bu rota kurgulanırken, tescilli yapılar ile geleneksel sistemle inşa edilmiş özgün konutların yoğunlukta olduğu mahalleler

belirlenmiştir. Ahşap karkas, kerpiç veya tuğla dolgu yapım sistemi ve malzemesi ile üretilen 2-3 katlı ve büyük ölçekli yerel mimari örnekler, bölgenin özgün konut tipolojisi olarak tanımlanmıştır.

Saptanan bu tipolojinin, bölgedeki ekonomik ihtiyaçlara özellikle ipek böcekçiliği ve zeytincilik uğraşlarına karşılık olarak bu kadar görkemli konutlar olarak karşımıza çıktığı bilinmektedir. Günümüzde, mahallelerdeki büyük konutların birçoğu kullanılmamakta veya böceklik olarak kullanılan katlar ise azaltılma yoluna gidilmektedir.

Mahalle ölçeğinde bakıldığında, Paşapınar'ın yerel mimari dokusunu bir bütün olarak koruduğu belirlenmiş; Karsak, Gemiç, Gürle, Dutluca, Yeni Sölöz, Narlıca, Müşküle ve Göllüce yerleşimlerinin ise inşa edilen betonarme yapılarla özgün dokusunu günümüze taşıyamadığı gözlemlenmiştir. Ancak; Gemiç ve Sölöz'deki tescilli örnekler başta olmak üzere bahsedilen diğer mahallelerde de tekil ölçekte önemli örnekler bulunmaktadır (Şekil 4.15).

Şekil 4.15 Kırsal Mimari Rotası (uzun) güzergâhı

Kurgusu (Ana ve Ara Duraklar): Tespit edilen özgün örnekleri deneyimlemek için bu rotada 10 tane ana odak noktası belirlenmiştir. Bunlar: Karsak Mahallesi, Gemiç Mahallesi (tescilli sivil mimarlık örnekleri), Gürle Mahallesi, Dutluca Mahallesi, Yeni Sölöz Mahallesi, Sölöz Mahallesi (tescilli sivil mimarlık örnekleri), Paşapınar Mahallesi, Narlıca Mahallesi, Müşküle Mahallesi ve Göllüce Mahallesi'dir.

Başlangıç noktası olan Gemlik'ten 11 km sonra Karsak, Gemiç ve Gürle yerleşimlerinde bölgedeki en güzel ve halen ayakta durmakta olan örnekleri belirlenen konutlar görülecek, 24 km sonra ise Gölyaka'da mola verilecektir. Diğer ana duraklar olarak belirlenen Dutluca, Yeni Sölöz, Sölöz ve Paşapınar'daki yapılar deneyimlenecek ve burada ikinci bir mola verilecektir. En özgün kalabilmiş köy olarak belirlenen Paşapınar Mahallesi hem ana odak hem de destekleyici odaktır.

Narlıca ve Müşküle mahallelerindeki özgün tekil örnekler de tecrübe edildikten sonra Müşküle yol ayrımındaki anıt ağacın altında verilecek olan mola, yolun 47. km'sinde yer alan üçüncü destekleyici odak nokta olarak belirlenmiştir. Son yerleşim olarak Göllüce'nin de görülmesinin ardından bitiş noktası olan İznik'e ulaşılabacaktır.

Rota kurgusu boyunca, mahallelerdeki yerleşim kararları ve mekânsal gelişimler sayesinde inşa edilen somut çevre bileşenlerine ek olarak sosyal çeşitlilik ve kültürel etkileşim sonucu oluşturulan gelenekler, ritüeller, festivaller, kullanımlar, ifadeler, yaşayış biçimleri, el sanatları ve zanaatlar gibi somut olmayan bileşenler de mahalli ve bütüncül bir bağlamda deneyimlenmiş olacaktır.

Uzunluğu ve Eğim Analizi: 70,2 km uzunluğundaki rotanın ortalama eğimi % 3,3 - 3,4; maksimum eğimi ise % 17,6 - 22,6 olarak hesaplanmıştır (Şekil 4.16).

Şekil 4.16 Kırsal Mimari Rotası (uzun) boyunca eğim grafiği

Zorluk Derecesi ve Arazi Koşulları: Mahalle yolları (Karsak, Gemiç, Gürle, Yeni Sölöz, Müşküle, Göllüce) engebeli arazi olduğundan derecesi zor; göl kıyısındaki yollar ise rahat ve orta arazi koşullarına sahip oldukları için kolay dereceli olarak analiz edilmiştir.

Rota Üzerinde Hareket Tipi ve Geçirilecek Zaman: Rota boyunca yerleşim yerleri takip edileceği için güzergâhın bisikletli veya yaya olarak gezilmesi; tabiat ile onu yansıtan somut veya somut olmayan yerel kültürel bileşenlerin daha iyi özümzenmesi ve keşfedilmesini sağlayacağı düşünülmektedir. Ana duraklar ile mola yerleri bu kurguya uygun şekilde, günlük veya birkaç günlük bir kültür deneyimi olarak tasarlanmıştır.

Otomobil ile de tamamlanabilecek yolculuk, mahalle yollarındaki yükseklik farklarından dolayı oluşan dik eğimler için daha kolay bir alternatiftir. Rota üzerindeki tüm mahalleleri keşfedebilmek için günlük veya birkaç günlük bir otomobil yolculuğu ile deneyimlenmesi önerilmektedir.

Kırsal Mimari Rotası (Kısa / R-5.1)

Uzun kırsal mimari rotasından farklı olarak, çalışma süresince tescile önerilen ve fişleri hazırlanan 5 mahalle deneyimlenecektir. Bu mahalleler, çalışma alanında belirlenen kırsal dokusunu korumuş ve nitelikli geleneksel yapılar barındıran yerleşimlerdir. Rotanın bisikletle veya yürüyerek gezilmesi önerilmektedir.

Rotanın Teması: Doku bütünlüğünün daha az bozulduğu belirlenen 5 mahalle tescile önerilmiştir. Kısa kırsal mimari rotası ana tema olarak bu kurguya dayanmaktadır.

Şekil 3.17 Kırsal Mimari Rotası (kısa) güzergâhı

Kurgusu (Ana ve Ara Duraklar): Rotayı deneyimlemek için bu rotada 5 tane ana odak noktası belirlenmiştir. Gemlik'ten başlayarak 11 km sonra ilk durak Karsak, 15 km sonra ikinci durak Gemiç, 31 km sonra üçüncü durak Yeni Sölöz, 39 km sonra dördüncü durak Paşapınar ve 53 km sonra son durak Göllüce olacak şekilde kurgulanan rotanın ara durakları ise, Gölyaka ve Müşküle anıt ağaçlarıdır.

Uzunluğu ve Eğim Analizi: 67,6 km uzunluğundaki rotanın ortalama eğimi % 2,9 - 3,0; maksimum eğimi ise % 18,9 – 23,1 olarak hesaplanmıştır (Şekil 4.18).

Şekil 4.18 Kırsal Mimari Rotası (kısa) boyunca eğim grafiği

Zorluk Derecesi ve Arazi Koşulları: Mahalle yolları engebeli arazi olduğundan derecesi zor; göl kıyısındaki yollar ise rahat ve orta arazi koşullarına sahip oldukları için kolay derecelidir.

Rota Üzerinde Hareket Tipi ve Geçirilecek Zaman: Rotanın, bisikletle veya yaya olarak gezilmesi; kırsal mimari elemanların daha iyi olarak deneyimlenmesini sağlar. Bu şekilde birkaç günlük bir rota güzergâhıdır. Rota otomobil ile tamamlandığında ise bir gün içerisinde deneyimlenebilir.

Gezgin Rotası (R-6)

Bölgenin tarihi dönemleri incelenirken, farklı dönemlerde birçok seyyahın İznik şehrini ziyaret ettiği ve bunlardan bazısının ise İznik – Gemlik tarihi yolundan geçtiği tespit edilmiştir. Farklı dönemlerden seçilen gezginlerin yol boyunca geçtikleri ve anlattıkları yerleşimler ile mevcut mahalleler belirlenmiş ve **Gezgin Rotası** olarak kurgulanmıştır.

Rotanın Teması: Geçmişteki deneyimler ve gözlemlerin ana tema olarak belirlendiği rota, günümüzde benzer yollar ve yerleşimlerin tecrübe edilmesi amacıyla sanal bir iz olarak oluşturulmuştur.

Osmanlı ve Cumhuriyet Dönemlerinden çalışma alanını gezmiş ve betimlemiş iki isim olarak 14. yüzyıldan Arap gezgin İbn Battuta ve 20. ve 21. yüzyıldan ise kuramcı mimar Doğan Kuban seçilmiştir.

1330’lu yıllarda bölgeye geldiği bilinen İbn Battuta, Gürle yerleşiminde bir Ahi’nin evinde konakladığını sonrasında İznik Kenti’ne ulaştığından bahsetmiştir. Cumhuriyet Dönemi’nin 1960’lı yıllarında, Doğan Kuban da 1960’ta bölgeyi ziyaret etmiş ve Batı Anadolu’yu kaleme aldığı kitabında bu tarihi yol ile yol üzerindeki yerleşimlerden: “*İznik Gölünün kuzey sahilini takip ederek, zeytinlikler arasından ve Narlıca ve Sölöz gibi gayet karakteristik köylerden geçerek, Gemlik üzerinden Bursa’ya vardık. Bu köylerden çok geç geçtik. Fakat buradaki mimari atmosfer ve yerleşmenin orijinalitesi, dönüşümüzü gene bu yoldan yapmağa bizi adeta zorladı diyebilirim.*” cümleleri ile söz etmiştir.

Daha evvel bu rotayı deneyimlemiş bir en eski bilinen gezgin ile bir çağdaş gezgin belirlenmiş ve deneyimleri ile rota kurgulanmıştır (Şekil 4.19).

Şekil 4.19 Gezgin Rotası güzergâhı

Kurgusu (Ana ve Ara Duraklar): Belirlenen iki gözlemci tarafından bahsedilen Gürle, Sölöz ve Narlıca mahalleleri rota üzerindeki ana durak noktalarıdır.

Başlangıç olan Gemlik'ten 15 km kadar sonra varılan Gürle, gerek antik dönem gerekse Osmanlı eserlerini barındıran bölgedeki en önemli köydür ve ilk ana odak olarak belirlenmiştir. Ardından ilk destekleyici durak olan Gölyaka'da mola verilecek ve  zn k'e doğru devam edilecektir.

Ziyaret edilmesi  ng r len Sölöz ve Narlıca mahalleleri, bu tarihi ve mevcut yolun üzerinde yer almaktadır. Ana durak olmasının yanı sıra bu yerleşimler mola durakları olarak da düzenlenebilir.

Temel yerleşimler (Gürle, Sölöz ve Narlıca) görüldükten sonra rotanın 48. km'sinde gölün kenarında bulunan Karacakaya Mevkii'nde son mola verilir ve bitiş durağına ulaşılarak rota tamamlanmış olur.

Uzunluğu ve Eğim Analizi: Rota parkuru 57 km uzunluğuunda; ortalama eğimi % 1,6 - 1,7 ve maksimum eğimi % 9,2 - 9,9 olacak şekilde düzenlenmiştir ( ekil 4.20).

Şekil 4.20 Gezgin Rotası boyunca eğim grafiği

Zorluk Derecesi ve Arazi Koşulları: Diğer kültürel rota önerilerine kıyasla daha kolay bir rota olan Gezgin Rotasının en zorlu etaplarını Gürle ve Narlıca mahallelerine tırmanış

parçaları oluşturmaktadır. Buralarda arazi koşulları engebeli olduğundan zorluk derecesi zor olarak belirlenmiştir.

Güzergâhın geri kalan kısımlarında, rahat ve orta arazi koşulları bulunmaktadır. Rotanın çok büyük bir kısmının bahsedilen koşullara sahip olması dolayısıyla, zorluk derecesi değişkeni göz önünde bulundurulduğunda; Gezgin Rotasının, öneriler arasındaki en kolay rotalardan biri olduğu belirlenmiştir.

Rota Üzerinde Hareket Tipi ve Geçirilecek Zaman: Rota üzerinde, Karsak'tan itibaren İznik'e kadarki 49 km'lik yol boyunca önerilen yolculuk biçimi bisiklet ve/veya yürüyüş şeklindedir. Görsel-estetik ile sosyal-kültürel bağlamın birlikteliğinin deneyimleneceği rota boyunca, bisiklet için ayrılmış yollar ve yaya kaldırımları bulunmadığından önerilen hareket tipleri dikkatle gerçekleştirilmelidir. Mola ve konaklama sürelerine bağlı olarak değişkenlik gösterebilecek rota üzerinde geçirilecek zaman; bisikletli ve/veya yaya olarak birkaç gün içinde tamamlanacaktır.

Otomobil de rota boyunca takip edilebilir bir alternatiftir. Bu sayede, 4 ila 5 saat arasında başlangıç ile bitiş noktası arasındaki güzergâh tamamlanabilir. Osmanlı Dönemi'ne atıfta bulunmak ve rotayı benzer şekilde at veya at arabalarıyla kat etmek de bir alternatiftir; ancak belirtildiği üzere mevcut yollar bu şekilde bir yolculuk biçimi için dikkat gerektirmektedir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Tarih boyunca kentler; politik, sosyal, kültürel, ticari, askeri ve dini gibi birçok çeşitli sebeplerle birbirlerine erişme gayreti içinde olmuş ve neticesinde de birçok farklı ölçekte ve önemde ulaşım ağları inşa edilmiştir. Bu ağlar, ilişkili kıldığı yerleşimlerin kültürel birikimlerine tanıklık eden önemli miras değerleridir. Güncellenen gereksinimler sebebiyle kullanım sıklığı azalan tarihi yollar, sahip oldukları kültür bileşenleri sayesinde bugün başka anlamlar atfedilerek koruma altına alınmaya çalışılmaktadır.

Tarihi yollar ve yol boyunca karşılaşılan kültürel miras elemanları, yereldeki özgün değerleri, tarihsel süreçleri ve anlayışları yansıttıklarından bölgesel, ulusal ve/veya uluslararası öneme sahip olabilirler. Üstün evrensel değere sahip olan bu ulaşım ve iletişim yolları korunmalı ve geleceğe aktarılmalıdır.

Farklı medeniyetlerin yönetiminde başka amaçlarla kullanılan aynı güzergâhın, zamansal olarak dönemlenen katmanları ile mekânsal olarak kurguladığı kültürel peyzajı ve doğal çevresinin; görsel, estetik, fiziki, tarihi, yapılı çevre, ekonomik, somut, somut olmayan tüm bağlamları ile bütünleşik şekilde korunabilmesi için ‘Kültürel Rota’ yöntemi ortaya çıkmıştır.

Kültürel mirasın keşfedilmesi ve korunmasında yenilikçi bir yaklaşım olarak karşımıza çıkan kültürel rotalar; çeşitli kültürlerin etkileşimleri ve diyalogları sonucunda oluşan tarihi güzergâhların günümüzde tekrar yorumlanarak deneyimlenmesine imkân sağlayan araçlardır. Temelde rotalar, bölgeyi oluşturan doğal ve kültürel; somut ve somut olmayan tüm değerleri birbirleri ile ilintileyerek bir iletişim ağı oluşturmak amacıyla kurgulanmaktadır.

Çağdaş koruma yöntemlerinden biri olan kültürel rotalar, son yıllarda kavramsal açıdan geliştirilmekte ve pratikte ise çokça uygulanmaktadır. Yapılan bu çalışma kapsamında, İznik ile Gemlik arasındaki tarihi yol, sahip olduğu potansiyel sayesinde kültürel rota olarak kurgulanmaya değer bulunmuştur. Belirlenen bu yol güzergâhının tarihsel dönemleri, doğal, sosyal ve kültürel ile ekonomik miras bileşenleri araştırılıp analiz edildikten sonra, yerel ve bölgesel ölçekte kültür rotası planlanmasına geçilmiştir.

Rotalar planlanırken; analizlerde tespit edilen alandaki baskın bileşenler bir kurgu/tema çevresinde bir araya getirilmiş ve daha geniş kapsamda bir koruma yöntemi seçilmiştir. Örneğin, alandaki zeytin ağaçlarının Gemlik – İznik yolu boyunca doğal bir peyzaj ögesi olarak devam etmesi ve Gemlik ile İznik’i sanal bir iz olarak birbirine bağlaması; tarihi yol ile bağdaştırılmıştır. Bu anlamla ana rota olarak kurgulanan **Zeytin Rotası**, tüm çalışma alanını kapsar nitelikte olup alan ölçeğinde zeytin ağaçlarının korunması; anıt olanlarının tespit edilmesi ve koruma altına alınması gerekliliklerini ortaya koymaktadır. Alternatif rotalardan **Doğa Rotası** da, doğal çevrenin görsel ve fiziksel deneyimleme imkânı yaratarak benzer şekilde alan kapsamında korunması gerekliliğini göstermektedir. Doğal miras ile ilgili koruma önerisi getiren bu iki rota aynı zamanda, doğa turizminin doğal çevre üzerindeki olumsuz etkilerini de en aza indirmek için korunması gerekliliğini kullanıcıya deneyimleyerek aktarmaktadır.

Alternatif rotalardan **Antik Dönem Rotası** ve **Anıtsal Yapılar Rotası**, çalışma alanında farklı dönemlere tarihlenen somut kültürel miras elemanlarının tespit ve tasnif edilmesi ve ilgili olanlarının birbirleriyle ilişkilendirilmesi dolayısıyla kurgulanmıştır. Bu rotalar ile bölgede, somut miras ile ilgili belgelenme ve tescil edilme işlemlerinin yapılması ve alan ölçeğinde koruma getirilmesi yöntemi önerilmektedir. Diğer alternatif rota **Kırsal Mimari Rotası**, çalışma alanında kültürel kimliğin en baskın bileşeni olan yerel mimari elemanlarının belirli ölçütlerle bir arada kurgulanmasıyla oluşturulmuştur. Geleneksel mimarinin konut, mahalle ve bölge ölçeğinde tespit edilmesi ve tescillenerek korumaya alınmasının farkındalığını yaratılması, rota oluşturulurken yöntem olarak belirlenmiştir.

Alternatif rotalardan **Gezgin Rotası**, önerilen rotaları tarihsel süreçte zaten deneyimleyen ve gözlemleyen kullanıcıların, geçmiş izlenimlerini aktarmak amacıyla kurgulanmıştır. Günümüz kullanıcılarının, geçmiş kullanıcıların izlediği aynı güzergâhı, bu rota ile deneyimleyecek ve kendilerinden sonraki kullanıcılara birikimlerini aktarabilecektir. Böylece zamansal düzlemde katmanlaştırılan deneyimleyici perspektifi, somut olmayan kültürel miras kapsamında bu rota ile koruma altına alınabilecektir. Planlama aşamasında

öncelikle analiz sonuçları değerlendirilmiş ve bir tane ana, yedi tane alternatif olmak üzere toplamda sekiz kültür rotası kurgusu tanımlanmıştır. Önerilen rotaların gerçekleştirilme, tanıtılma ve sürdürülebilme gibi yönetim safhalarının nasıl olması gerektiği irdelenmiş ve nihayetinde, İznik ile Gemlik arasındaki tarihi yol tüm bu kültürel rota sistemi çerçevesinde örnek olarak incelenmiştir.

İncelemede yöntem olarak seçilen kültürel rota kavramı sayesinde; İznik ile Gemlik arasındaki tarihi yol hakkında koruma kararı alınmış ve yönetimi süreci için yapılması gerekenler belirlenmiştir. Bölgede belirlenen tüm doğal ve kültürel miras elemanlarını, kapsayıcı bir şekilde korumak, tanıtmak, öne çıkarmak ve geleceğe aktarmak; canlılığını kaybetmek üzere olan yola, üzerinde yer alan özgün bileşenler sayesinde bütün olarak yeni bir anlam kazandırmak; geleneksel üretimi ve küçük ölçekli yatırımı desteklemek; yerel paydaşlar arasında işbirliği sağlamak ve farkındalığı arttırmak amaçlarıyla kullanıcıya kalifiye bir deneyimleme imkânı sağlanmıştır.

Çağdaş bir koruma yöntemi olarak ele alınan kültürel rotaların tam anlamı ile amaçlarına ulaşmasını sağlayacak olan nihai adım; güzergâhların gerçekleştirilmesi, tanıtılması ve sürdürülebilmesi süreçlerini kapsayan yönetim aşamasıdır. Bu başlıklar çerçevesinde incelenmesi öngörülen yönetim aşamasının uygun şekilde tamamlanması neticesinde; yerel ölçekte sahip olduğu kimliği bölgesel ölçeğe taşıyarak kültürlerarası diyalogu geliştiren, birleştirici ve paylaşılan bir çevre yaratarak bütüncül korumayı kolaylaştıran ‘kültür rotaları’, hedefine ulaşmış olacaktır.

Kültürel Rotaların Yönetilmesi

Bu çalışmanın sonuçlandırılması yönetim aşaması olarak belirlenmiş ve bu süreç de ‘Gerçekleştirme’, ‘Tanıtma ve Bilgilendirme’ ve ‘Sürdürülebilme’ olarak üç alt başlıkta ele alınmıştır.

Gerçekleştirme: Kurgu aşamasında alınan kararların mekânsal boyuta dönüştürüldüğü yönetim aşamasıdır. Bu sürecin başarılı şekilde gerçekleştirilebilmesi için, uygulamanın her aşamasına dâhil olan katılımcıların eşgüdüm içinde çalışması gerekmektedir. Yönetim sürecinin en çok katılımcı ve uğraş gerektiren aşamasıdır.

Bu süreçte yer alacak kimseler belirlenirken, temel yaklaşım olarak yerel etkin hale getirilecektir. İznik ile Gemlik arasındaki tarihi yolun kültürel potansiyeli, mahalli ölçekte anlam kazandığından; burada rotaların uygulama aşamasına katılacak baş aktörler Bursa Büyükşehir Belediyesi, Orhangazi, Gemlik ve İznik belediyeleri, Karsak, Gemiç, Gürle,

Yeni Gürle, Akharem, Gölyaka, Dutluca, Yeni Sölöz, Sölöz, Heceler, Paşapınar, Narlıca, Müşküle, Mustafalı, Göllüce ve Aydınlar mahalle muhtarları, çeşitli sivil toplum kuruluşları ve Bursa Mimarlar Odası, ticaret ve sanayi odaları ve kent konseyleri gibi kuruluşlar ile bölgede yaşayan, çalışan ve/veya ziyaret eden kullanıcılar olarak belirlenmiştir.

Tatbik edecek olan aktörlerin bulunmasının ardından bu katılımcılar bir araya gelerek rotaların uygulanması için eylem planları hazırlamalıdır. Kültürel rotanın uygulanması adımlarının, bütçe görüşmelerin ve uygulama süresinin belirlendiği eylem planları tüm paydaşlar tarafından takip edilmelidir. Aynı zamanda, bu eylem planı tasarılarının gerçekleştirilmesinde en önemli adımlar, yerel halkın bilinçlenmesi için toplantılar düzenlemek ve gönüllü kimselere ulaşabilmektir. Böylece; yerel paydaşların aktif olarak uygulama sürecinin işine katılması ile eylem planlarının oluşturulması neticesinde kurgu olan rotalar hayata geçirilmeye başlayacaktır.

Alanda belirlenen en önemli fiziksel sorun; rotalar üzerinde önerilen hareket tipi olan yürüme ve bisiklet sürme eylemlerinin yolun darlığından dolayı gerçekleştirilememesidir. Mevcut yolu, kurgulanan rotaların deneyimlenmesine engel olmayacak şekilde yeniden düzenlenmesi gerekmektedir.

Tanıtma ve Bilgilendirme: Rotaların gerçek mekâna uygulanmasından sonraki adım, bu rotaların tanıtımları için stratejiler geliştirilmek ve işlevsel bir ziyaretçi yönetimi sistemi oluşturulmaktır. Bu tanıtma tasarıları, basılı olarak veya sanal ortamdaki çeşitli görsel, işitsel belgeler ile gerçekleştirilebilir.

Ayrıca, rotayı deneyimleyecek olan kullanıcılar için yönlendirme ve bilgilendirme sistemlerinin hazırlanması ve gerçekleştirilmesi de bu aşamada tasarlanacak, üretilecek ve sahaya yerleştirilecektir.

İznik – Gemlik arasındaki yol özelinde ise, hemen tüm mahallelerin yol ayrımlarında yerleşimlerin ismi ve uzaklığı yazılıdır; ancak yalnızca Gürle'nin girişinde tescilli yapıların varlığını gösteren kahverengi tabelalar bulunmakta ve mahallenin tanıtımı yapılmaktadır. Başlangıç noktası olarak belirlenen Gemlik ise, kentler arası büyük transit yolların yapımı neticesinde, İznik Gölü güney kıyısında bulunan çalışma alanından neredeyse tamamen kopuk durumdadır. Tüm bu belirlenen olumsuzluklar, etkin ziyaretçi yönetimi hazırlanarak fırsatlara dönüştürülmelidir. Bilgilendirme ve rotayı tanıtmak için bölgesel ölçekte oluşturulan içeriğin üretimi yapılarak çeşitli şekillerde kurguya dâhil

edilmelidir. Bu doğrultuda, öncelikle rota kurgusunun doğru şekilde yönlendirilebilmesi için tabelalar arttırılmalıdır. Ardından, tanıtım amaçlı rota haritaları, rehber kitaplar, bölgesel ilanlar, broşürler ve afişler bastırılmalı; geleneksel festivaller düzenlenmeli ve başta belediyelerin internet siteleri olmak üzere sanal ortamda duyurular yapılmalıdır. Beraberinde, yenilikçi teknolojilerden yararlanılmalı ve kültür rotasını deneyimleyecek olan kimsenin hayal kurabilmesine ve değeri canlandırarak daha iyi anlayabilmesine imkân verilmelidir. Rotaya dair mobil uygulamalar yaratılabilir; rotaya sanal ortamda erişilebilir veya rotanın içindeyken mekânsal boyutta değişikliklere imkân veren görsel gerçeklik ile geçmiş yaşamları izleme imkânı kullanıcıya sağlanabilir.

Sürdürülebilirlik: Rotaları gerçekleştirip, tanıtımı ve bilgilendirme sistemini işler hale getirdikten sonraki aşama, devamlılığının sağlanması olarak belirlenmiştir.

Özellikle bölgesel ölçekli rotaların sürdürülebilirliğini sağlamak amacıyla izleme ve bakım sistemi oluşturulmalıdır. Bu sistem, kurgulanan rotaların mekâna aktarılmasındaki işlerliğini sorgulayarak rotaya dair geri bildirim alma üzerine kurulmalıdır. Geri bildirim mekanizması sayesinde, rotaların kullanıcı ile ilişkilerindeki eksiklikler ve geliştirilmesi gereken yönler belirlenecek ve düzeltmeye yönelik kararlar alınabilecektir. Düzenli olarak işleyen bir sistem kurulduğu takdirde de rota güzergâhları sürekli olarak güncellenebilecek ve zamana uyartılabilecektir. Böylece, büyük uğraşlar sonucunda bu noktalara ulaştırılabilen kültür rotaları uygulamalarına, sürekli bir nitelik kazandırılmış olunacaktır.

Nihayetinde, kültürel rotanın oluşturulması ve sonrasında tanıtılarak sürdürülmesinin dâhil olduğu yönetim süreci, çok aktörlü ve etkin bir süreç gerektirmektedir. Aşamalar içinde yer almış olan tüm paydaş kitleler, görevi ne olursa olsun, eşgüdümlü şekilde ve ortak prensipler ile çalışmalıdırlar. Bu sayede, bölgenin kimliğinin tanıtıldığı ve yerelin sürdürülebilirliğinin oluşturulduğu kültürel rotalar sistemi uygulanabilir.

Kültürel rotalar, somut ve somut olmayan miras değerlerinin koruma altına alınması için bir yöntem olarak önerilmekte ve bir deneyimleme platformu oluşturulmaktadır. Bu mekâna olumsuz getirisi olabilecek turizm için gerekli önlemler alınmalı; kullanıcı ve yerliler denetlenmelidir. Rotaların sürdürülebilirliğinin sağlanmasında turizm sektörü çok iyi yönetilmelidir.

Kültürel miras bağlamında çalışma alanındaki en zengin yerleşim olan İznik, 2018'den itibaren UNESCO Dünya Mirası Listesi'ne dâhil olabilmek için ilçede belirtilen koşulları

tamamlayarak turizm yönetiminin sınırlarını belirlemek için çalışmaktadır. Önerilen rotaların, alana değer katacağı öngörülmekte ve bu kapsamda İznik'te belirlenen kültürel mirasa eklenmesi önerilmektedir.

Yanı sıra her yıl düzenlenen İznik ultra maratonunda yer alan 'Orhangazi Ultra Maratonu' koşusu, İznik Gölü'nün güney yarısını tamamlayan bir patika koşusudur. Yer yer İznik – Gemlik yolunda devam eden koşu parkuru; Orhangazi'nin Örnekköy Mahallesi'nden başlayıp Sölöz Burnu, Sölöz, Narlıca, Müşküle mahallelerinden geçerek İznik'e varır 'Narlıca Dağ Maratonu' adı verilen diğer bir koşu parkuru ise; 50 km mesafeli patika koşusudur. Narlıca'dan başlayıp Müşküle'den geçerek İznik'e varır¹. Bu koşu parkurları hâlihazırda var olan rotalardır; kültürel rotaların bir altlığı olarak değerlendirilebilir. Koşu rotalarının alternatifleri artırılarak (örneğin yürüyerek veya bisikletle tamamlanma gibi) ve doğal deneyimleme süreci kültürel olarak zenginleştirilerek aynı parkurlar bir kültürel rotaya dönüştürülebilir.

¹ Ayrıntılı bilgi için bkz. <https://www.iznikultra.com/index.php>

KAYNAKLAR

- [1] Akbulak C., (2006). İznik Depresyonunun Beşeri ve İktisadi Coğrafya Açısından İncelenmesi, Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- [2] Darkot B. ve Tuncel M., (1981). Marmara Bölgesi Coğrafyası, İstanbul.
- [3] Meşeli A., (2010). "İznik Gölü Havzasında Çevre Sorunları", Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi, 14: 134-148.
- [4] Akbulak C. (2007). "İznik Gölü Havzasında Kır Meskenleri", Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 9 (1): 246-269.
- [5] Büken B. (2003). İznik Gölü Çevresindeki Yerleşimlerin İncelenmesi ve Yrni Sölöz Geleneksel Yerleşim Dokusunun Korunması Üzerine Bir Araştırma, Yüksek Lisans Tezi, Mimar Sinan Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- [6] TC. Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı Karayolları Genel Müdürlüğü, Ulaşım Ağı, <http://www.kgm.gov.tr/SiteCollectionImages/KGMImages/Otoyollar/bursa.jpg>, 20 Şubat 2019.
- [7] TC Orhangazi Kaymakamlığı, Nüfus Verileri, <http://www.orhangazi.gov.tr/idari-yapi>, 23 Ocak 2019.
- [8] Altun A. ve Demirsar Arlı B., (2004). "İznik Çiniciliği", Tarih Boyunca İznik, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 237-244.
- [9] Nuhoğlu Altun N., (1998). "Kuruluşundan Günümüze İznik'in Yerleşim Özellikleri", Coğrafya Dergisi, 6: 345-366.
- [10] Roodenberg J.J. (1987). "Ilipinar in the Prehistory of Northwest Anatolia" Palaeohistoria, 29: 203-210.

- [11] Kökten K. İ. (1951). "Kuzeybatı Anadolu'nun Tarih Öncesi Hakkında Yeni Gözlemler", Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih - Coğrafya Fakültesi Dergisi, 9 (3): 201-214.
- [12] Kaplanoğlu R., (1988). Orhangazi (Dün-Bugün-Yarın), Ankara.
- [13] Roodenberg J.J., (1989). "Ilıpınar Höyük Kazıları:1987 ve 1988 Yılları Kazı Çalışmalarının Özeti", XI. Kazı Sonuçları Toplantısı, 18-23 Mayıs 1989, Antalya.
- [14] Rodenberg J., Thissen L.ve Buitenhuis H., (1989-1990). "Preliminary Report on The Archaeological Investigations at Ilıpınar in NW Anatolia", Anatolica, 16: 61-119.
- [15] Ulugün F., Aksoy T., Bakar M. ve Tepeköy İ. (2004). Kocaeli ve Çevresi Tarihi, Tarih Öncesi & Helenistik Dönem Bithynia, Kocaeli Yüksek Öğrenim Derneği Tarih Yayınları, Kocaeli.
- [16] Şahin S., (2004). "Helenistik ve Roma Çağlarında İznik/Nikaia", Tarih Boyunca İznik, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 3-23.
- [17] Kaplanoğlu R., (2018). Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu, 2. Baskı, Avrasya Etnografya Vakfı Yayınları, İstanbul.
- [18] Sevin V., (2001). Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası I, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.
- [19] Appian, (1912). Appian's Roman History II, The Loeb Classical Library, Great Britain.
- [20] Erzen A., (1994). İlkçağ Tarihinde Trakya, Başlangıçtan Roma Çağı'na Kadar, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul.
- [21] Strabon, (2000). Antik Anadolu Coğrafyası (Geographika XII-XIII-XIV), Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul.
- [22] Arslan M., (2012). "Pseudo-Skylaks: Periplous", Mediterranean Journal of Humanities, 2 (1): 239-257.
- [23] Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası, Tarihi Coğrafya, <https://auzefalmsstorage.blob.core.windows.net>, 28 Şubat 2019.
- [24] Eyice S. (1988). İznik - Tarihçesi ve Eski Eserleri, Sanat Tarihi Araştırmaları Dergisi Yayınları, İstanbul.
- [25] Şahin S., (1987). "Yazıtların Diliyle İznik'te (Nikaia) Tarih", V. Araştırma Sonuçları Toplantısı, 6-10 Nisan 1987, Ankara.

- [26] Kuban D. (1962). Bir Batı Anadolu Gezisi: Anadolu Gezilerinden İzlenimler (Şubat 1962), İstanbul Teknik Üniversitesi Matbaası, İstanbul.
- [27] Eyice S., (2001). "İznik", TDV İslam Ansiklopedisi, 543-545.
- [28] Ramsey W., (1960). Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul.
- [29] Şahin Ş., (1981). Katalog der Antiken Inschriften des Museums von İznik (Nikaia) - İznik Müzesi Antik Yazıtlar Kataloğu (Deutsch-Türkisch), Bonn: Habelt, Köln.
- [30] Texier C., (2002). Küçük Asya - Coğrafyası, Tarihi ve Arkeolojisi, Enformasyon ve Dokümantasyon Hizmetleri Vakfı, Ankara.
- [31] İznik Eserleri, İznik Roma Dönemi Eserleri, https://www.iznik.gen.tr/tarihi_eserler/roma_donemi_eserleri.htm, 20 Aralık 2018.
- [32] Kılıçkaya A., (1981). Nicaea, Nikaia, İznik Tarihi ve Eski Eserleri, Eser Matbaası, Bursa.
- [33] Sevim A. ve Yücel Y., (1989). Türkiye Tarihi, Fetih, Selçuklu ve Beylikler Dönemi, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.
- [34] Ayönü Y., (2015). "IV. Haçlı Seferi'nin Ardından Batı Anadolu'da Mücadele Eden İki Rakip: İstanbul Latin Krallığı ve İznik İmparatorluğu", Tarih ve Coğrafya Araştırmaları Dergisi, 1: 9-25.
- [35] Güneş A., (2001). "İznik, Osmanlı Dönemi", TDV İslam Ansiklopedisi, 23: 545-547.
- [36] Battuta İ., (200). İbn Battuta Seyahatnamesi, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- [37] Angold M., (2004). "Nikaia Kenti M.S. 1000-1400", Tarih Boyunca İznik, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 27-55.
- [38] Lowry H. W., (2004). "Gezginlerin Gözünden ve İdari Kayıtlardaki Bilgilerin Işığında Osmanlı Döneminde İznik, 1331-1923", Tarih Boyunca İznik, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 135-174.
- [39] Çelebi K., (2010). Cihannüma, İstanbul Büyükşehir Belediyesi (Kültür A. Ş.) Yayınları, İstanbul.
- [40] Faroqhi S., (2000). Osmanlı'da Kentler ve Kentliler, Kent Mekanında Ticaret Zanaat ve Gıda Üretimi, 1550-1650, 3. Baskı, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.

- [41] Özükan B., (2017). Osmanlı ve Türkiye Coğrafyasındaki İzleriyle Tabula Peutingeriana: Roma İmparatorluğu'nun 2000 yıllık Yol Haritası:Roma'dan sonra İmparatorluğun En Önemli Kentleri Konstantinopolis-Antiochia-Nicamedia-Nicea, Boyut Yayıncılık, İstanbul.
- [42] Ayvedi E. H., (1989). İstanbul Mimari Çağının Menşei, Osmanlı Mimarisinin İlk Devri, Ertuğrul, Osman, Orhan Gaaziler, Hüdavendigar ve Yıldırım Bayezid 630-805 (1230-1402), İstanbul Fetih Cem'iyeti Yayınları, İstanbul.
- [43] Ülgen A. S., (1938). "İznik'te Türk Eserleri", Vakıflar Dergisi, 1:53-69.
- [44] The Maps of Heinrich Kiepert, Turkey Maps, <https://www.lib.uchicago.edu/e/collections/maps/kiepert/>, 25 Ocak 2019.
- [45] Cuinet V., (1894). La Turquie d'Asie: Géographie Administrative, Statistique, Descriptive et Raisonnée de Chaque Province de L'asie Mineure, Paris.
- [46] Karpat K., (1985). Ottoman Population 1830-1914, Demographic and Social Characteristics, The University of Wisconsin Press, London.
- [47] Eres Z. ve N. Akın N., (2010). "Osmanlı İmparatorluğu Döneminde Kurulan Planlı Kırsal Yerleşmeler", İTÜ Dergisi Mimarlık, Planlama,Tasarım, 9 (1): 79-90.
- [48] Kaplanoğlu R. ve Kaplanoğlu O., (2014). Bursa'nın Göç Tarihi, Bursa.
- [49] Arı K., (2000). Büyük Mübadele, Türkiye'ye Zorunlu Göç (1923-1925), 2. Baskı, Tarih Vakfı Yurt yayınları, İstanbul.
- [50] Güner Ş., (1995). Anadolu'da Kral Yolları, Dünya Şirketler Grubu Yayınları, İstanbul.
- [51] Ekin Ü., (2002). XVII-XVIII Yüzyıllarda Osmanlı İmparatorlu'nda ulaşım ve İletim Örgütlenmesi Üzerine Bir Araştırma, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- [52] Taeschner F., (2010). Osmanlı Kaynaklarına Göre Anadolu Yol Ağı, İstanbul.
- [53] Doğancı K., (2012). "Antik Dönemde Bithynia'dan Geçen Ticari ve Askeri Yollar", Prof. Dr. Ömer Çapar'a Armağan Ankara, Hel Yayıncılık, 93-104.
- [54] Selen H. S., (1943). "Türkiyenin Yol Sistemi", Türk Coğrafya Dergisi, 3-4: 352-371.
- [55] Weissova B. ve Pavuk P., (2016). "On Persistency of the Main Communication Routes from Prehistory until Today", TÜBA-AR, 19: 11-21.
- [56] Talbert R., (2003). Atlas of Classical History, London.

- [57] Stewig R., (1968). Batı Anadolu Bölgesinin Kültürel Gelişmesini Gösteren Kartografik Bilgiler, İstanbul Matbaa Sanat Enstitüsü, İstanbul.
- [58] Çetin E., (2014). "Franz Taeschner'in Muhtelif Devirlerde Anadolu'nun Yolları ve Cihan Münakalatına Nazaran Vaziyeti İsimli Eseri Üzerine Notlar", Tarih Okulu Dergisi (TOD), 17: 321-343.
- [59] Kommena A., (1996). Alexiad, Anadolu'da ve Balkan Yarımadası'nda İmparator Alexias Kommenos Dönemi'nin Tarihi, Malazgirt'in Sonrası, İnkılap Kitabevi, İstanbul.
- [60] Demirkent I., (2004). "İznik'in Haçlılar Tarafından Kuşatılması (6 Mayıs-19 Haziran 1097)", Tarih Boyunca İznik, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 121-130.
- [61] Kaplanoğlu R., Yamaç Köyleri, Karsak'tan Aydınlar'a. (Kişisel görüşme). 20 Nisan 2019.
- [62] Ekiz Ü. M., (1999). Orhangazi İlçesi'nde Yerleşme ve Nüfus, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- [63] Orhangazi Belediyesi, Gemiç Taş Mektep, <https://www.orhangazi.bel.tr/>, 5 Nisan 2019.
- [64] Şahin Ş., (1979). Katalog der Antiken Inschriften des Museums von İznik (Nikaia) - İznik Müzesi Antik Yazıtlar Kataloğu (Deutsch-Türkisch), Bonn: Habelt, Köln.
- [65] Yalman B., (1993). "İznik ve Çevresinde Belirlenen Eski Eser Tahribatları ve Öneri Koruma Tedbirleri", Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi, 36 (1-2): 461-485.
- [66] Kaplanoğlu R., (1994). Bursa Anıtlar Ansiklopedisi, Yenigün Yayınları, Bursa.
- [67] Köker Ö., (2005). Orlando Carlo Calumeno Koleksiyonu'ndan Kartpostallarla 100 Yıl Önce Türkiye'de Ermeniler, Birzamanlar Yayıncılık, İstanbul.
- [68] Mazlum D., Eres Z., Barlık T., Türk Ş., (2004). "Orhangazi (Bursa) Karsak Köyü Kırsal Mimarlık Envanteri", TÜBA Kültür Envanteri Dergisi, 3: 229-257.
- [69] Eker U., (2007). İznik ve Çevresi Türk Dönemi Mimarisi, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- [70] İznik Belediyesi, İznik Tarihi, <https://www.iznik.bel.tr/>, 12 Nisan 2019.
- [71] Kaplanoğlu R., (1996). Bursa Yer Adları Ansiklopedisi, Bursa Ticaret Borsası Yayınları, Bursa.

- [72] Kaplanoğlu R., (1997). Charles Texier "Küçük Asya" Bithynia, Avrasya Etnografya Vakfı Yayınları, Bursa.
- [73] İvedi B., (2002). Bursa İli Gemlik İlçesi Umurbey Beldesi Çırganlar Evi için Restorasyon Önerisi, Yüksek Lisans Tezi, İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- [74] Şahin Ş., (1987). Katalog der Antiken Inschriften des Museums von İznik (Nikaia) - İznik Müzesi Antik Yazıtlar Kataloğu (Deutsch-Türkisch), Bonn: Habelt, Köln.
- [75] Aylar M., (2012). Orhangazi İlçesinde ve Köylerinde Osmanlı Döneminden Kalma Mezar Taşları, Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Balıkesir.
- [76] Eyice S., (2000). Türkiye'de Bizans Dönemi Yerleşimi Hakkında Notlar, Tarihten Günümüze Anadolu'da Konut ve Yerleşme, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.
- [77] Engin A. Ç., (1991). Orhangazi Narlıca Köyünde Arazi Kullanımı ve Yerleşimin Evrimi, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- [78] UNESCO, (2003). Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi, Paris.
- [79] ICOMOS, (2008). Quebec Declaration, On the Preservation of the Spirit of Place, Canada.
- [80] Orhangazi Ticaret ve Sanayi Odası, Ticaret Verileri, <https://www.orhangazitso.org.tr/orhangazi/38/ticaret-ve-sinai-durumu.html>, 06 Nisan 2019.
- [81] Paquot T., (2011). Şehirsiz Bedenler, Everest Yayınları, İstanbul.
- [82] Thoreau H. D., (2017). Doğa ve Yürüyüş Üzerine Seçme Denemeler, 2. Baskı, Everest Yayınları, İstanbul.
- [83] Salopek P., (2013). "Dünyayı Yürümek", National Geographic Türkiye, Aralık: 108-123.
- [84] Solnit R., (2016). Yol Aşkısı - Yürümenin Tarihi, Encore Yayınevi, İstanbul
- [85] Rousseau J. J., (1991). İtirafkarlar I, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul.
- [86] Rosa, S. I. M., (2005), A New Category of Heritage for Understanding, Cooperation and Sustainable Development; Their Significance within the Macrostructure of Cultural Heritage; The Role of the CIIC of ICOMOS:

Principles and Methodology,
<http://www.international.icomos.org/xian2005/papers/4-38.pdf>, 8 Ocak 2019.

- [87] Council of Europe (CoE), (2002). The Cultural Routes Programme of the Council of Europe and The European Institute of Cultural Routes, Luxembourg.
- [88] Capp S., (2003), The European Institute of Cultural Routes,
https://www.kul.pl/files/602/w02_capp.pdf, 15 Ocak 2019.
- [89] UNESCO, (1972), World Heritage Convention for the Protection of the World Cultural and Natural Heritage, <http://whc.unesco.org/archive/convention-en.pdf>, 5 Şubat 2019.
- [90] Zhou L., (2005), Cultural Routes and The Network Construction of the World Cultural Heritage Conservation, <http://openarchive.icomos.org/446/1/4-29.pdf>, 15 Şubat 2019.
- [91] Kuruç T., (2018) Kültürel Mirasın Korunmasında Araç Olarak Kültürel Rota Oluşturma Rehberi, Yüksek Lisans Tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- [92] Council of Europe, (1987), The Santiago de Compostela Declaration,
<https://rm.coe.int/16806f57d6>, 10 Ocak 2019.
- [93] Alberto M. C., (2005), The Route of Santiago in Spain (Camino Frances) as WHS: Its Conservation and Management,
<http://openarchive.icomos.org/450/1/4-33.pdf>, 13 Şubat 2019.
- [94] UNESCO, United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO), <http://whc.unesco.org>, 5 Mart 2019.
- [95] Uğur E., (2008). Kültür Turizmi Bağlamında Kültür Yolları: Türkiye'deki Kültür Yolu Örnekleri Üzerine Bir İnceleme, Uzmanlık Tezi, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yatırım ve İşletmeler Genel Müdürlüğü, Ankara.
- [96] Durusoy E., (2016). Tarihi Yoldan Kültürel Rotaya, Milas ile Labraunda Arasındaki Yolun Korunması ve Yöntemi, 1. Baskı, ODTÜ Yayıncılık, Ankara.
- [97] ÇEKÜL Vakfı, (2005). Kültür Rotaları Planlama Rehberi, Tarihi Kentler Birliği Yayınları, İstanbul.
- [98] Alberto M. C., (2003), Cultural Routes: Tangible and Intangible Dimensions of Cultural Heritage, <http://openarchive.icomos.org/473/1/A1-5 - Martorell.pdf>, 15 Şubat 2019.
- [99] UNESCO, (1194), Routes as Part of Our Cultural Heritage,
<http://whc.unesco.org/archive/routes94.htm>, 10 Şubat 2019.

- [100] Council of Europe, (1998), Resolution (98) 4 on the Cultural Routes of the Council of Europe,
<https://www.via-regia.org/kulturstrasse/pdf/resolutionalteng.pdf>, 13 Şubat 2019.
- [101] UNESCO, (2005), Cultural Corridors of South East Europe Common Past and Shared Heritage-A Key to Future Partnership, Varna Declaration,
https://seecorridors.eu/filebank/file_77.pdf, 18 Şubat 2019.
- [102] ICOMOS-CIIC, (2008). The ICOMOS Charter on Cultural Routes,
https://www.icomos.org/images/DOCUMENTS/Charters/culturalroutes_e.pdf, 18 Şubat 2019.
- [103] The United Nations World Tourism Organisation, UNWTO, (2015). Global Report on Cultural Routes and Itineraries, UNWTO and Agencia de Turismo de las Islas Baleares (ATB), Madrid.
- [104] Severo M., (2017). "European Cultural Routes: Building a Multi-Actor Approach", Museum International, 69 (1-2): 136-145.
- [105] Majdoub W., (2010). "Analyzing cultural routes from a multidimensional perspective", AlmaTourism, 1 (2): 29-37.
- [106] Oers R. V., (2004). Nomination of the Silk Road in China to UNESCO's World Heritage List: Proposals for a Strategic Approach and Reference Framework for Heritage Routes, Conservation of Ancient Sites on the Silk Road, The Getty Conservation Institute, Los Angeles, 62-71.
- [107] Richards G., (2007). Cultural Tourism: Global and Local Perspectives, The Haword Hospitality Press, New York.
- [108] Karataş E., (2011). The Role of Cultural Route Planning in Cultural Heritage Conservation the Case of Central Lycia, Master Thesis, Middle East Technical University, The Degree of Master of Science in Restoration in Architecture, Ankara.
- [109] TRANSROMANICA, Kültürel Rota Örnekleri <http://www.transromanica.com>, 15 Mart 2019.
- [110] Mozart Ways, Kültürel Rota Örnekleri,
<https://www.mozartways.com/index.php>, 18 Mart 2019.
- [111] Berti E., (2012). Itinerari Culturali del Consiglio d'Europa, Firenze University Press, Italy.
- [112] Ersoy, M., (2007). Planlama Kuramına Giriş, *Kentsel Planlama Kuramları* , İmge Kitabevi, İstanbul, 9-34.

- [113] ICOMOS Australia, (2013), The Burra Charter,
<https://australia.icomos.org/wp-content/uploads/The-Burra-Charter-2013-Adopted-31.10.2013.pdf>, 20 Şubat 2019.

EK A

ANALİZ PAFTALARI

A.1

DOĞAL MİRAS ELEMANLARI ANALİZİ

TARİHİ YOLUN TANIMLANMASI: İZNIK GÖLÜ GÜNEY KİYİSİ İZNİK (NIKAIA) - GEMLİK (KIOS) TARİHİ YOLU

TARİHİ GÜZERGAHIN BİR KORUMA YÖNTEMİ OLARAK
KÜLTÜREL ROTAYA DÖNÜŞTÜRÜLMESİ
İZNIK GÖLÜ GÜNEY KİYİSİ,
NIKAIA (İZNİK) - KIOS (GEMLİK) YOLU

YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ - MİMARLIK ANABİLİM DALI
RÖLÖVE RESTORASYON YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

DANIŞMAN: DOÇ. DR. ELVAN EBRU OMA Y POLAT
HAZIRLAYAN: PINAR LÜTFİYE ALKAN

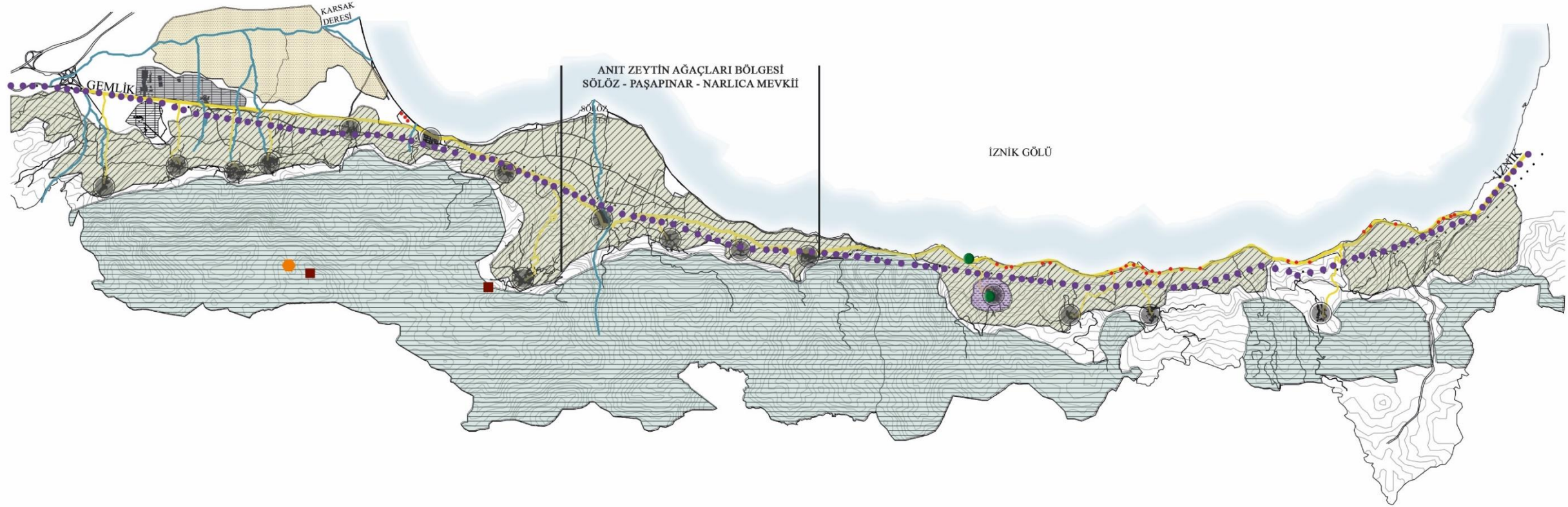
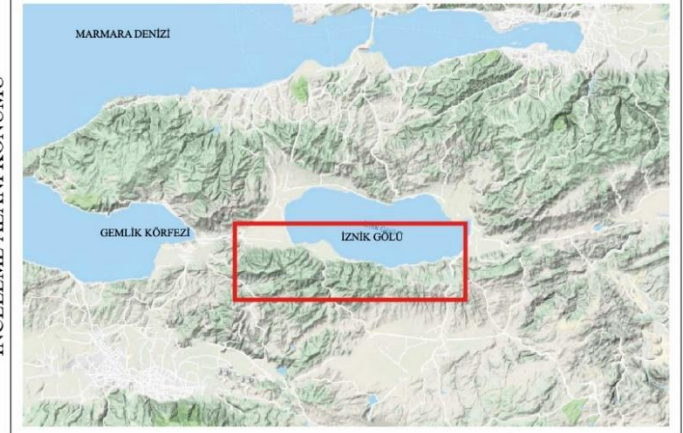
0 1 2 3 4 5 10 km

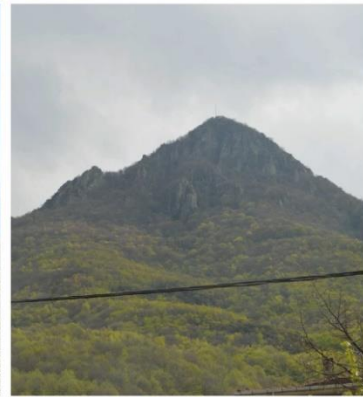
LEJANT

MEVCUT GEMLİK - İZNİK YOLU	KIRSAL YERLEŞİM BÖLGELERİ	ANIT AĞAÇLAR
KIRSAL YERLEŞİM BAĞLANTI YOLLARI	ZEYTİNLİKLER	MANZARA VE BAKI NOKTALARI
DAĞ YOLLARI	TARIM ALANLARI - BAĞCILIK	KAMP ALANLARI
ANTİK DÖNEMDE YOL İZİ	TARIM ALANLARI - ÇELTİK ÜRETİMİ	YAMAÇ PARAŞÜTÜ
AKARSULAR	ORMANLIK ALANLAR	
EŞ YÜKSELTİ EĞRİLERİ	FABRİKALAR BÖLGESİ	

İNCELEME ALANI KONUMU

FOTOĞRAFLAR

İZNIK GÖLÜ - ZEYTİN AĞAÇLARI - YERLEŞİM YERİ
SÖLÖZ DELTASI / ORHANGAZIGÜRLE TEPEŞİ
GÜRLE MAHALLESİ / ORHANGAZIORHANGAZI OVAŞI - ÇELTİK ALANLARI
İZNIK GÖLÜ GÜNEYBATISIKIRSAL YERLEŞİM BAĞLANTI YOLU
ORMANLIK ALANLARANIT AĞAÇ - CAMİ ÖNÜ
MÜŞKÜLE / İZNİKANIT AĞAÇ - YOL SAPAĞI
MÜŞKÜLE / İZNİKAYAZMA MESİRE ALANI
YENİ SÖLÖZ / ORHANGAZI

Şekil A.1 Doğal miras elemanları analizi

A.2 SOMUT KÜLTÜREL MİRAS ELEMANLARI ANALİZİ - ARKEOLOJİK KALINTILAR ve İZLER

TARİHİ YOLUN TANIMLANMASI: İZNİK GÖLÜ GÜNEY KİYİSİ İZNİK (NIKAIA) - GEMLİK (KIOS) TARİHİ YOLU

TARİHİ GÜZERGAHIN BİR KORUMA YÖNTEMİ OLARAK
KÜLTÜREL ROTAYA DÖNÜŞTÜRÜLMESİ
İZNİK GÖLÜ GÜNEY KİYİSİ,
NIKAIA (İZNİK) - KIOS (GEMLİK) YOLU

YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ - MİMARLIK ANABİLİM DALI
RÖLÖVE RESTORASYON YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

DANIŞMAN: DOÇ. DR. ELVAN EBRU OMA Y POLAT
HAZIRLAYAN: PINAR LÜTFİYE ALKAN

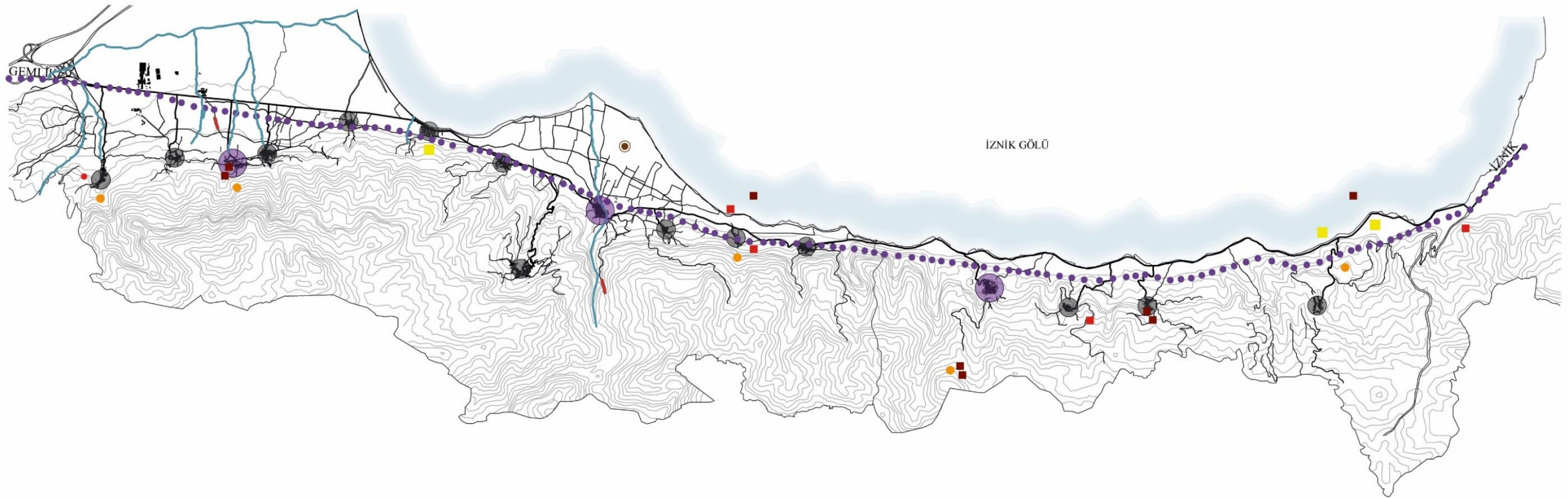
0 1 2 3 4 5 10 km

LEJANT

MEVCUT GEMLİK - İZNİK YOLU	ROMA KALDIRIMLARI	ANTİK DÖNEM YERLEŞİM YERLERİ
KIRSAL YERLEŞİM BAĞLANTI YOLLARI	KÖPRÜLER	1 - GÜRLE MAHALLESİ, ORHANGAZI
DAĞ YOLLARI	MİLTAŞLARI	2 - SÖLÖZ MAHALLESİ, ORHANGAZI
ANTİK DÖNEMDE YOL İZİ	GÜVENLİK KALELERİ VE KULELER	3 - MÜŞKÜLE MAHALLESİ, İZNİK
AKARSULAR	ANTİK DÖNEM YERLEŞİMLERİ ARKEOLOJİK KALINTILAR	HÖYÜK
EŞ YÜKSELTİ EĞRİLERİ	YAZITLAR VE ANIT MEZARLAR	

İNCELEME ALANI KONUMU

FOTOĞRAFLAR

KARSAK KÖPRÜSÜ
ÇAM KÖPRÜ MEVKİİ / KARSAK

ROMA KALDIRIMI
GÜRLE / ORHANGAZI

KARSAK KALESİ
KARSAK / ORHANGAZI

MİLTAŞI
MÜŞKÜLE - SARIKAYA ARASI / İZNİK

YAZIT
GÖLYAKA / ORHANGAZI

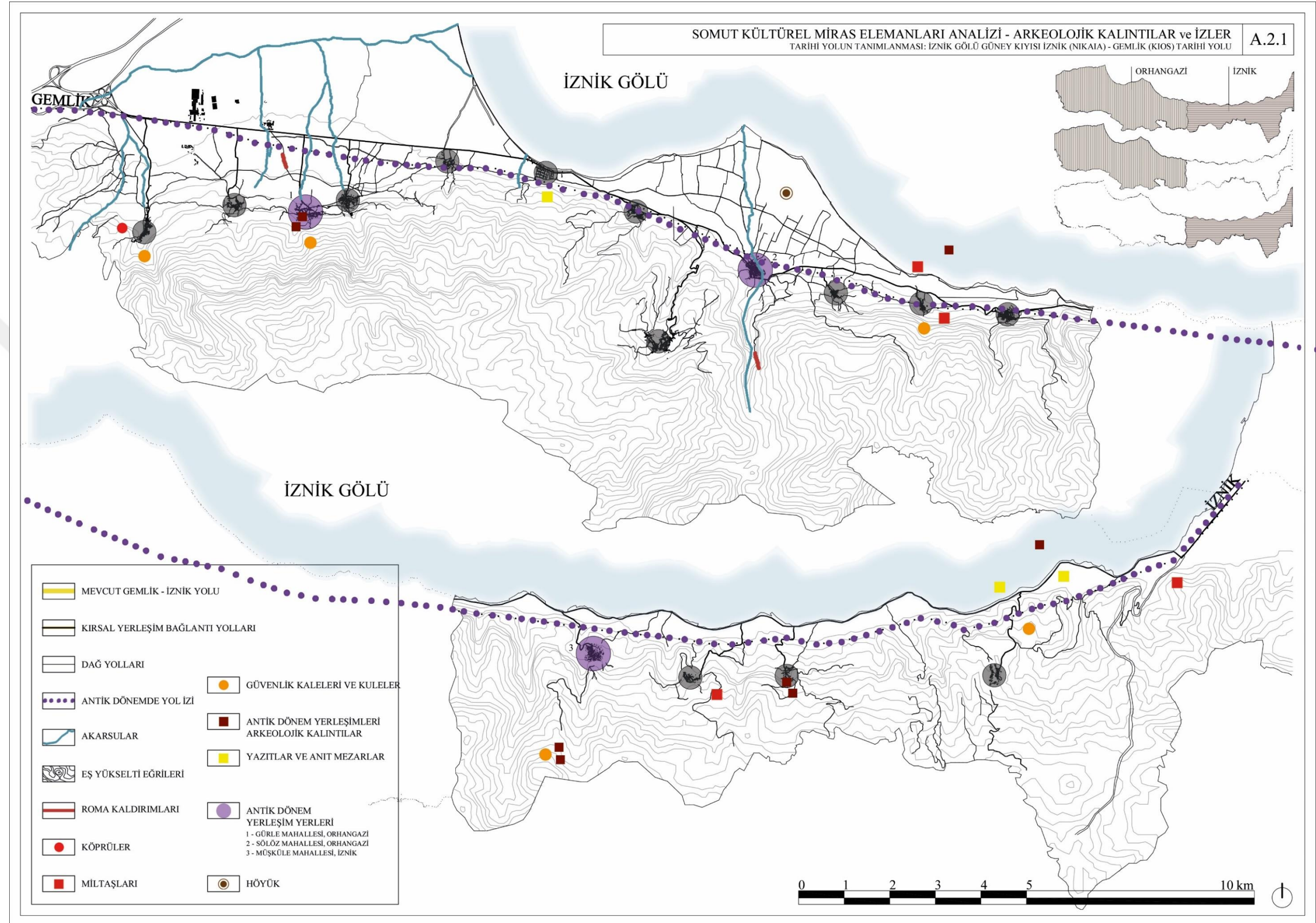

ROMA DÖNEMİ SÜRÜN BAŞLIĞI
GÜRLE / ORHANGAZI

ANIT MEZAR
MÜŞKÜLE / İZNİK

Şekil A.3 Somut kültürel miras elemanları analizi: Arkeolojik kalıntılar ve izler

Şekil A.4 Somut kültürel miras elemanları analizi: Arkeolojik kalıntılar ve izler - 2

A.3 SOMUT KÜLTÜREL MİRAS ELEMANLARI ANALİZİ - SİVİL MİMARİ ÖRNEKLER ve ANITSAL YAPILAR

TARİHİ YOLUN TANIMLANMASI: İZNİK GÖLÜ GÜNEY KİYISI İZNİK (NIKAIA) - GEMLİK (KIOS) TARİHİ YOLU

TARİHİ GÜZERGAHIN BİR KORUMA YÖNTEMİ OLARAK
KÜLTÜREL ROTAYA DÖNÜŞTÜRÜLMESİ
İZNİK GÖLÜ GÜNEY KİYISI,
NIKAIA (İZNİK) - KIOS (GEMLİK) YOLU

YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ - MİMARLIK ANABİLİM DALI
RÖLÖVE RESTORASYON YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

DANIŞMAN: DOÇ. DR. ELVAN EBRU OMA Y POLAT
HAZIRLAYAN: PINAR LÜTFİYE ALKAN

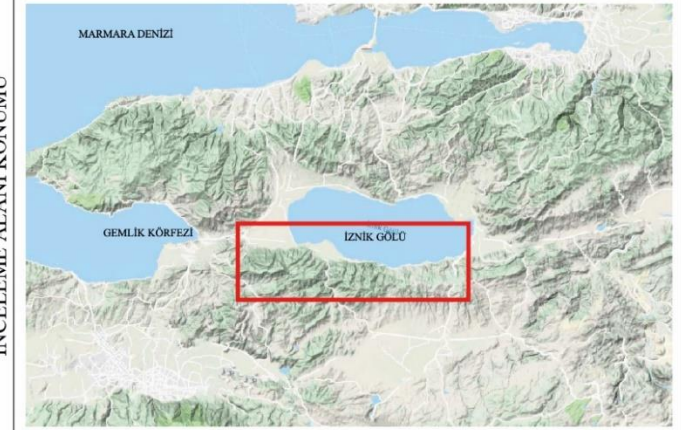
0 1 2 3 4 5 10 km

LEJANT

MEVCUT GEMLİK - İZNİK YOLU	TESCİLLİ SİVİL MİMARLIK ÖRNEKLERİ (SMÖ)
HER BİR BİRİM 1 TESCİLLİ KONUTU GÖSTERMEKTEDİR.
ÇALIŞMA ALANINDA TOPLAMDA 5 TESCİLLİ KONUT BULUNMAKTADIR.
KIRSAL YERLEŞİM BAĞLANTI YOLLARI	TESCİLSİZ - GELENEKSEL SİVİL MİMARLIK ÖRNEKLERİ
HER BİR BİRİM YERLEŞİMDE BELİRLENEN 4 GELENEKSEL KONUTU GÖSTERMEKTEDİR.
DAĞ YOLLARI	TESCİLSİZ ANITSALLAR
HER BİR BİRİM 1 TESCİLSİZ ANITSAL YAPISI GÖSTERMEKTEDİR.
ÇALIŞMA ALANINDA BELİRLENEN 2 TESCİLSİZ ANITSAL BULUNMAKTADIR.
ANTİK DÖNEMDE YOL İZİ	TESCİLLİ ANITSALLAR
HER BİR BİRİM 1 TESCİLLİ ANITSAL YAPISI GÖSTERMEKTEDİR.
ÇALIŞMA ALANINDA BELİRLENEN 3 TESCİLLİ ANITSAL BULUNMAKTADIR.
AKARSULAR	YERLEŞİM YERLERİ
EŞ YÜKSELTİ EĞRİLERİ	

İNCELEME ALANI KONUMU

FOTOĞRAFLAR

TESCİLLİ SMÖ
SÖLÖZ / ORHANGAZI

TESCİLSİZ SMÖ
GÜRLE / ORHANGAZI

TESCİLLİ ANITSAL-ORHAN BEY CAMII
GÜRLE / ORHANGAZI

TESCİLSİZ ANITSAL-ERMEKİ KİLİSESİ
YENİ GÜRLE / ORHANGAZI

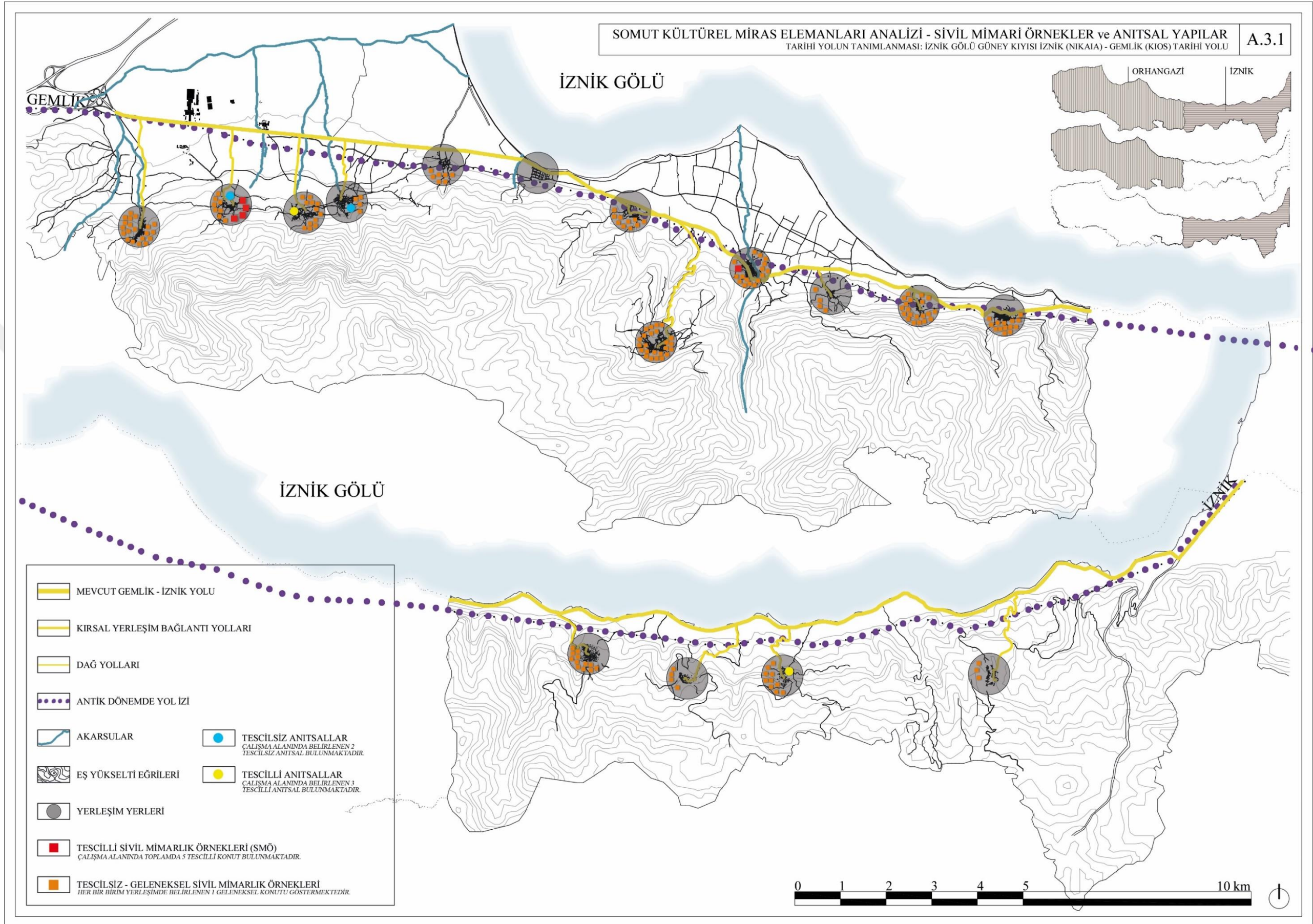

TESCİLLİ ANITSAL-HAMAM
GÖLLÜCE / İZNİK

TESCİLSİZ ANITSAL
GEMİÇ / ORHANGAZI

Şekil A.5 Somut kültürel miras elemanları analizi: Sivil mimari örnekler ve anıtsal yapılar

Şekil A.6 Somut kültürel miras elemanları analizi: Sivil mimari örnekler ve anıtsal yapılar - 2

A.4 SOMUT KÜLTÜREL MİRAS ELEMANLARI ANALİZİ - KIRSAL YERLEŞİMLER

TARİHİ YOLUN TANIMLANMASI: İZNİK GÖLÜ GÜNEY KİYİSİ İZNİK (NIKAIA) - GEMLİK (KIOS) TARİHİ YOLU

TARİHİ GÜZERGAHIN BİR KORUMA YÖNTEMİ OLARAK
KÜLTÜREL ROTAYA DÖNÜŞTÜRÜLMESİ
İZNİK GÖLÜ GÜNEY KİYİSİ,
NIKAIA (İZNİK) - KIOS (GEMLİK) YOLU

YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ - MİMARLIK ANABİLİM DALI
RÖLÖVE RESTORASYON YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

DANIŞMAN: DOÇ. DR. ELVAN EBRU OMAZ POLAT
HAZIRLAYAN: PINAR LÜTFİYE ALKAN

0 1 2 3 4 5 10 km

LEJANT

MEVCUT GEMLİK - İZNİK YOLU	KIRSAL YERLEŞİMLER
KIRSAL YERLEŞİM BAĞLANTI YOLLARI	TESCİLE ÖNERİLEN KIRSAL YERLEŞİMLER
DAĞ YOLLARI	ARKEOLOJİK SİT ALANLARI YERLEŞİMLER
ANTİK DÖNEMDE YOL İZİ	ARKEOLOJİK SİT OLARAK ÖNERİLEN YERLEŞİMLER
AKARSULAR	
EŞ YÜKSELTİ EĞRİLERİ	

İNCELEME ALANI KONUMU

FOTOĞRAFLAR

GEMLİK MAHALLESİ
TESCİLE ÖNERİLEN KIRSAL YERLEŞİM

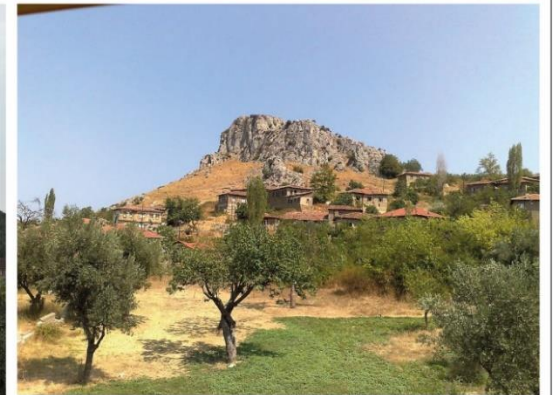
GÜRLE MAHALLESİ
3. DERECE ARKEOLOJİK SİT

SÖLÖZ MAHALLESİ
ORHANGAZI / BURSA

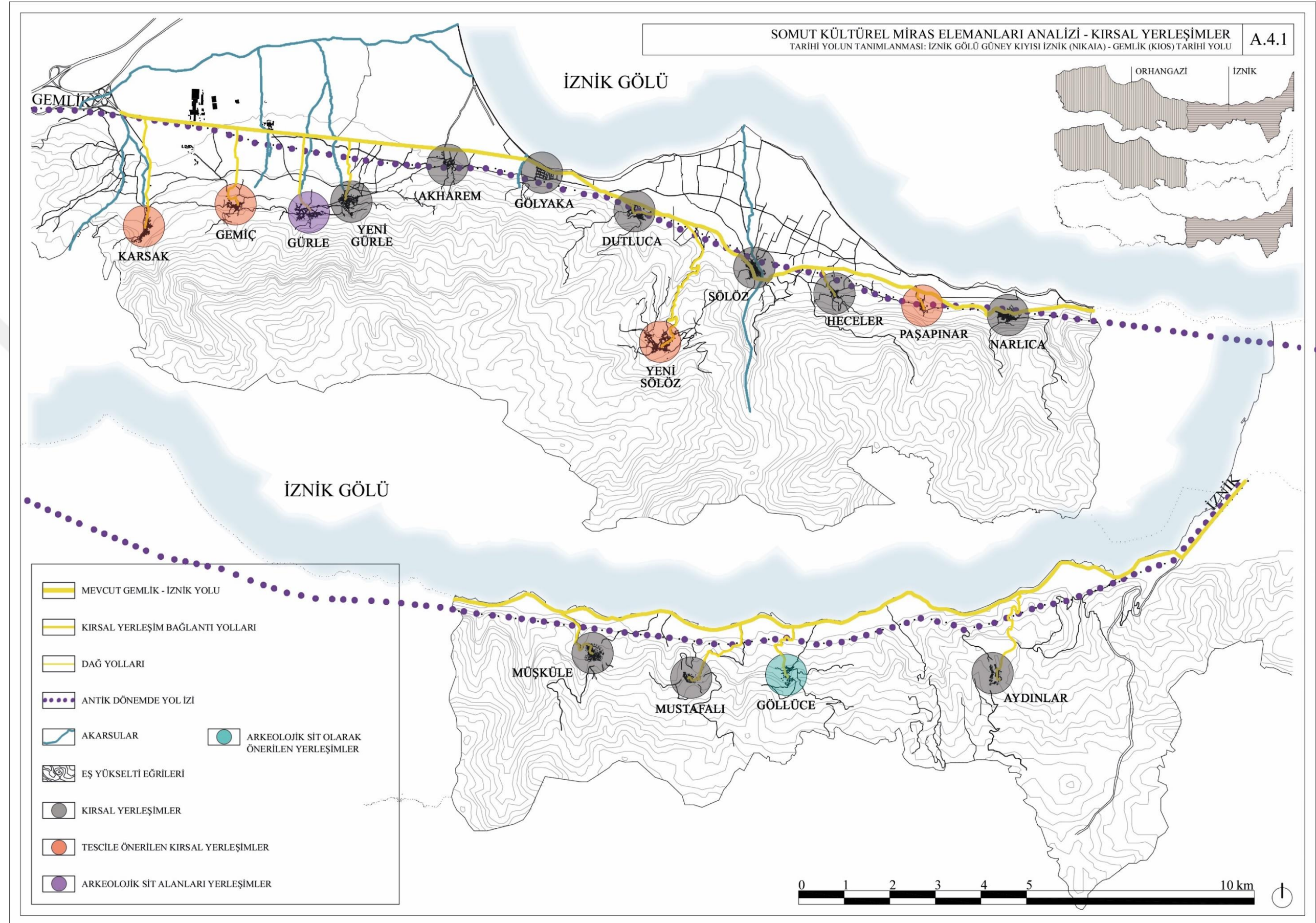

PAŞAPINAR MAHALLESİ
TESCİLE ÖNERİLEN KIRSAL YERLEŞİM

GÖLLÜCE MAHALLESİ
ARKEOLOJİK SİT OLARAK ÖNERİLEN YERLEŞİM

Şekil A.7 Somut kültürel miras elemanları analizi: Kırsal yerleşimler

Şekil A.8 Somut kültürel miras elemanları analizi: Kırsal yerleşimler - 2

A.5 SOMUT OLMAYAN KÜLTÜREL MİRAS ELEMANLARI ANALİZİ - EKONOMİK FAALİYETLER

TARİHİ YOLUN TANIMLANMASI: İZNİK GÖLÜ GÜNEY KİYİSİ İZNİK (NIKAIA) - GEMLİK (KIOS) TARİHİ YOLU

TARİHİ GÜZERGAHIN BİR KORUMA YÖNTEMİ OLARAK
KÜLTÜREL ROTAYA DÖNÜŞTÜRÜLMESİ
İZNİK GÖLÜ GÜNEY KİYİSİ,
NIKAIA (İZNİK) - KIOS (GEMLİK) YOLU

YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ - MİMARLIK ANABİLİM DALI
RÖLÖVE RESTORASYON YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

DANIŞMAN: DOÇ. DR. ELVAN EBRU OMAV POLAT
HAZIRLAYAN: PINAR LÜTFİYE ALKAN

0 1 2 3 4 5 10 km

LEGANT

MEVCUT GEMLİK - İZNİK YOLU	TARIM ALANLARI - ZEYTİNLİKLER	FABRİKALAR BÖLGESİ
KIRSAL YERLEŞİM BAĞLANTI YOLLARI	ZEYTİNCİLİK YAPILAN YERLEŞİMLER	1980'LERE KADAR İPEK BÖCEKÇİLİĞİ YAPILAN YERLEŞİMLER
DAĞ YOLLARI	TARIM ALANLARI - ÇELTİK ÜRETİMİ	
ANTİK DÖNEMDE YOL İZİ	ÇELTİK ÜRETİMİ YAPILAN YERLEŞİMLER	
AKARSULAR	ORMANLIK ALANLAR	
EŞ YÜKSELTİ EĞRİLERİ	ORMANCILIK İLE UĞRAŞAN YERLEŞİMLER	

İNCELEME ALANI KONUMU

FOTOĞRAFLAR

ZEYTİNLİKLER VE ORMANLIK ALANLAR
ORHANGAZI / BURSA

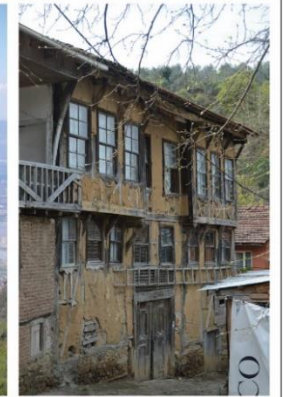
İZNİK GÖLÜ - TARİHİ YOL - ZEYTİNLİKLER
İZNİK-GEMLİK YOLU

ZEYTİNLİKLER, ORMANLIK ALANLAR VE YERLEŞİM YERİ
PAŞAPINAR / ORHANGAZI

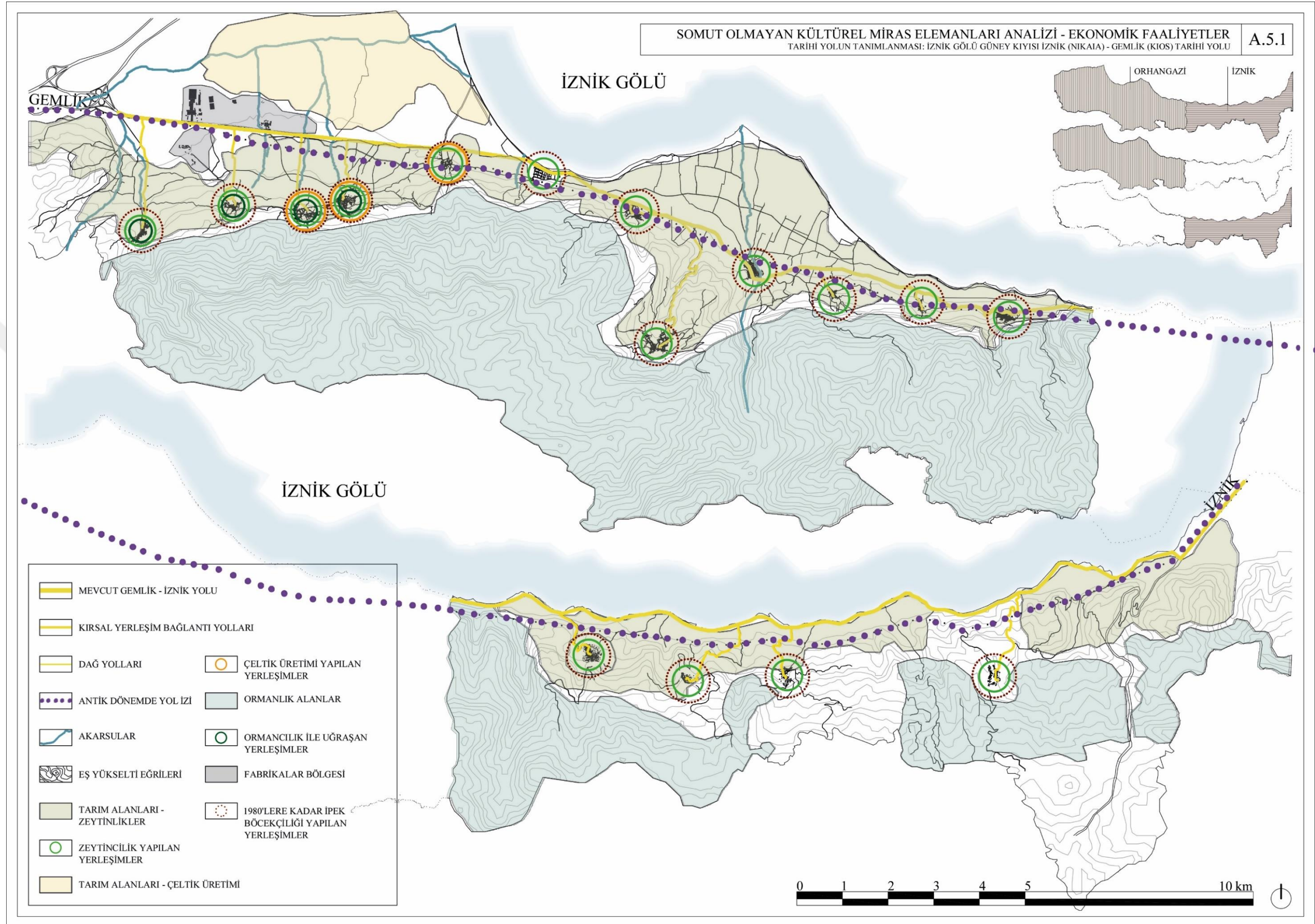

FABRİKALAR VE ÇELTİK ÜRETİMİ TARIM ALANLARI
GÜRLE TEPEİ / ORHANGAZI

KOZACILIK YAPILAN KONUT
KARSAK / ORHANGAZI

Şekil A.9 Somut olmayan kültürel miras elemanları analizi: Ekonomik faaliyetler

Şekil A.10 Somut olmayan kültürel miras elemanları analizi: Ekonomik faaliyetler -2

ROTA ÖNERİ PAFTALARI

B.1

ANA KÜLTÜREL ROTANIN BELİRLENMESİ: ZEYTİN ROTASI (R-1)

KÜLTÜREL ROTANIN TANIMLANMASI: İZNİK GÖLÜ GÜNEY KİYISI İZNİK - GEMLİK KÜLTÜREL ROTASI

TARİHİ GÜZERGAHIN BİR KORUMA YÖNTEMİ OLARAK
KÜLTÜREL ROTAYA DÖNÜŞTÜRÜLMESİ
İZNİK GÖLÜ GÜNEY KİYISI,
NIKAIA (İZNİK) - KIOS (GEMLİK) YOLU

YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ - MİMARLIK ANABİLİM DALI
RÖLÖVE RESTORASYON YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

DANIŞMAN: DOÇ. DR. ELVAN EBRU OMAZ POLAT
HAZIRLAYAN: PINAR LÜTFİYE ALKAN

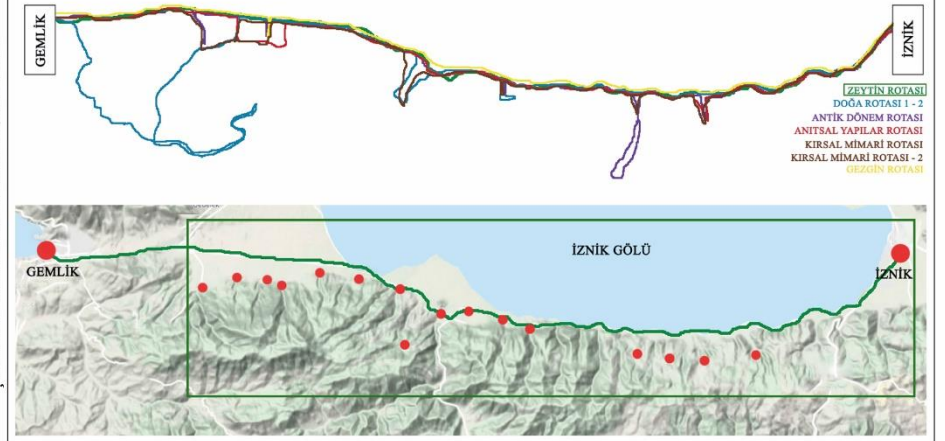

ROTA AÇIKLAMASI

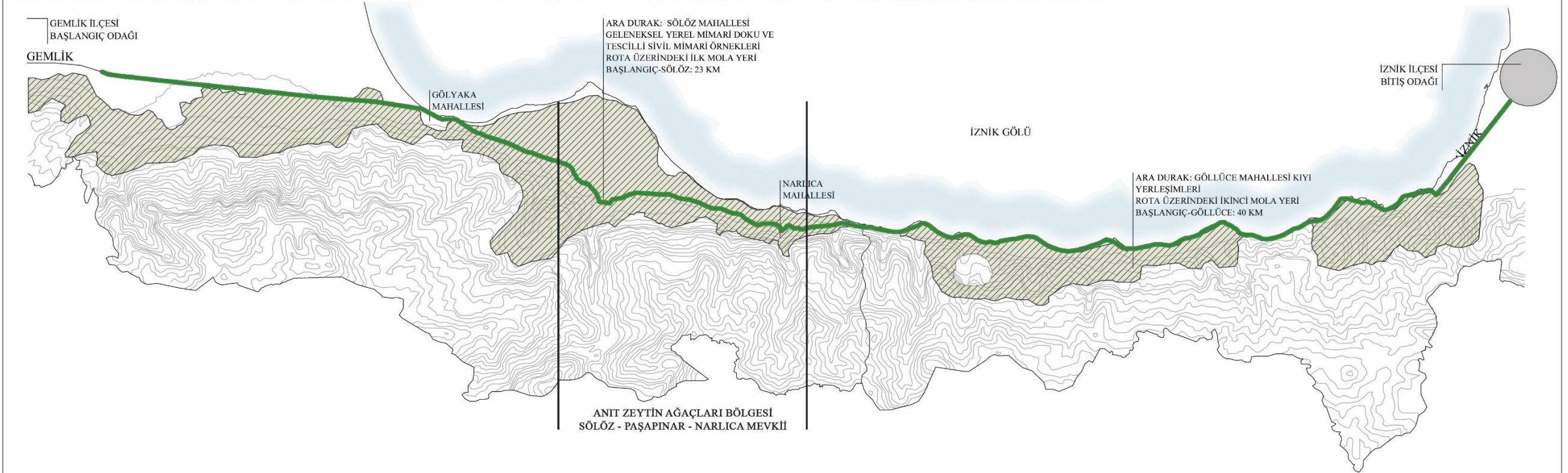
ROTANIN ADI: ZEYTİN ROTASI
ROTANIN TEMASI: DOĞAL ÇEVRE, EKOSİSTEM, TARIM ÜRÜNÜ, KÜLTÜREL PEYZAJ.
ROTA UZUNLUĞU: 53,3 KM
ORTALAMA EĞİM: % 1,4 ; **MAKSİMUM EĞİM:** % 9,6-10
ROTA ÜZERİNDE HAREKET TİPİ / GEÇİRİLECEK ZAMAN: OTOMOBİL / 4-5 SAAT;
BİSİKLET / GÜNLÜK - BİRKAÇ GÜNLÜK;
YÜRÜYÜŞ / BİRKAÇ GÜNLÜK.
ARAZİ KOŞULLARI: SAHİL YOLU-RAHAT, ORTA ARAZİ; MAHALLE YOLLARI-ENGEBELİ ARAZİ
ZORLUK DERESESİ: SAHİL YOLU-KOLAY; MAHALLE YOLLARI-ORTA, ZOR

AÇIKLAMA: İZNİK GÖLÜ'NÜN GÜNEY KİYISI ŞERİDİ İLE MAHALLELERİN YERLEŞTİĞİ DAĞLARIN ETEKLERİ ARASINDA KALAN BÖLGELER ZEYTİN AĞAÇLARI İLE ÇEVİRİLDİR. BU BANT ŞEKLİNDEKİ KORIDOR İZNİK'E KADAR DEVAM ETMEKTEDİR. BU GÜZERGAH, NİKAIA - KIOS TARİHİ YOLUNUN SANAL İZİ OLARAK SAPTANMIŞ VE ANA ROTA OLARAK KURGULANMIŞTIR. ZEYTİN AĞAÇLARININ TARİHİ VE YOLUN TARİHİNİN BAĞDAŞTIRILMASI İLE KURGULANAN ZEYTİN ROTASI KULLANICI DENEYİMİNE SUNULMUŞTUR. BÖLGEDE YER ALAN ANOT NİTELİĞİNDE ZEYTİN AĞAÇLARI AYRICA ZİYARET EDİLECEKTİR.

ŞEMA ROTALAR - ZEYTİN ROTASI

KARSAK'TAN AYDINLAR'A DOĞRU, İZNİK GÖLÜ GÜNEY KİYISI BOYUNCA ZEYTİNLİKLER ARASINDAN İLERLERKEN, SOL TARAFTA İZNİK GÖLÜ, SAĞ TARAFTA DAĞLARIN ETEKLERİNDE TOPLAMDA 16 TANE MAHALLE GÖRÜLECEKTİR. GÖLYAKA, SÖLÖZ, NARLICA VE GÖLLÜCE SAHİL YERLEŞİMLERİNDEN GEÇİLECEKTİR.

GÖLYAKA MAHALLESİ
ORHANGAZI1. DESTEKLEYİCİ ODAK / MOLA YERİ:
SÖLÖZ MAHALLESİ / ORHANGAZINARLICA MAHALLESİ
ORHANGAZI2. DESTEKLEYİCİ ODAK / MOLA YERİ:
GÖLLÜCE MAHALLESİ / İZNİK

Şekil B.1 Ana rota: Zeytin rotası (Kısa / R-1)

B.2

ALTERNATİF KÜLTÜREL ROTANIN BELİRLENMESİ: DOĞA ROTASI (UZUN / R-2)

KÜLTÜREL ROTANIN TANIMLANMASI: İZNİK GÖLÜ GÜNEY KİYİSİ İZNİK - GEMLİK KÜLTÜREL ROTASI

TARİHİ GÜZERGAHIN BİR KORUMA YÖNTEMİ OLARAK
KÜLTÜREL ROTAYA DÖNÜŞTÜRÜLMESİ
İZNİK GÖLÜ GÜNEY KİYİSİ,
NIKAIA (İZNİK) - KIOS (GEMLİK) YOLU

YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ - MİMARLIK ANABİLİM DALI
RÖLÖVE RESTORASYON YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

DANIŞMAN: DOÇ. DR. ELVAN EBRU OMAZ POLAT
HAZIRLAYAN: PINAR LÜTFİYE ALKAN

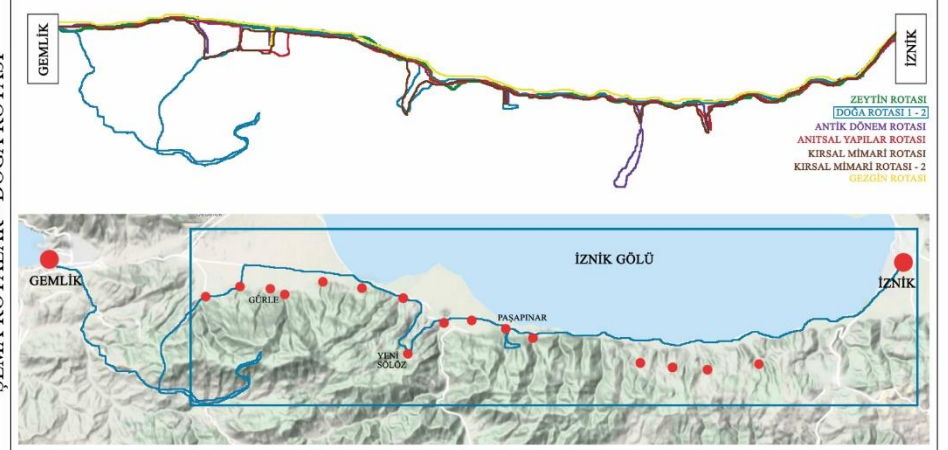

ROTA AÇIKLAMASI

ROTANIN ADI: DOĞA ROTASI - UZUN
ROTANIN TEMASI: GÖRSEL VE FİZİKSEL DENEYİMLEME.
ROTA UZUNLUĞU: 93,6 KM
ORTALAMA EĞİM: % 4,8 ; **MAKSİMUM EĞİM:** % 39,8-41,2
ROTA ÜZERİNDE HAREKET TİPİ / GEÇİRİLECEK ZAMAN: OTOMOBİL / GÜNLÜK;
BİSİKLET / BİRKAÇ GÜNLÜK
ARAZİ KOŞULLARI: SAHİL YOLU-RAHAT,ORTA ARAZİ; DAĞ YOLLARI-ENGEBELİ ARAZİ
ZORLUK DERECESESİ: SAHİL YOLU-KOLAY; DAĞ YOLLARI-ÇOK ZOR

AÇIKLAMA: GÜRLE TEPEŞİ - ÜÇKAYALAR TEPEŞİ, ÇALIŞMA ALANININ EN YÜKSEK NOKTASIDIR. TEPEDE YAMAÇ PARAŞÜTÜ ETKİNLİKLERİ YAPILMAKTADIR.
YÜKSEK BİR MEVKİDE KURULU YENİ SÖLÖZ MAHALLESİNİN GÜNEYİNDE YER ALAN AYAZMA NOKTASI VE PAŞAPINAR MAHALLESİ İLKOKULU ÇEVRESİ, MANZARA SEYİR ALANI OLARAK BELİRLENMİŞTİR. GÖLLÜCE MAHALLESİ GÖL KENARINDA YER ALAN KAMP ALANI DA ROTANIN DİĞER DURAĞIDIR.

ŞEMA ROTALAR - DOĞA ROTASI

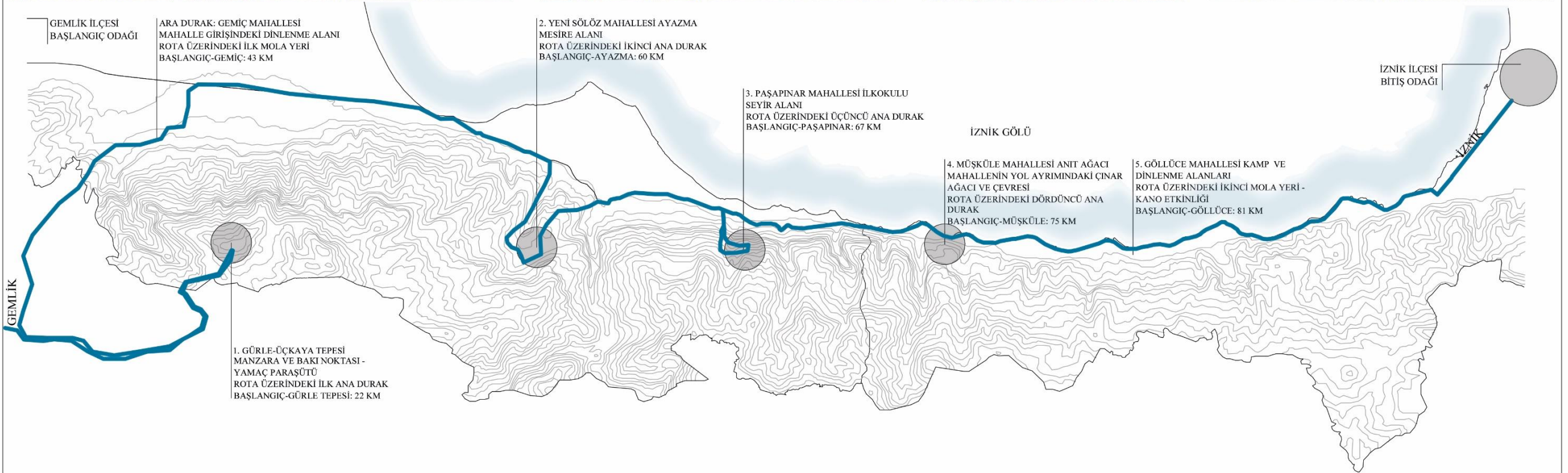

1. GÜRLE-ÜÇKAYA TEPEŞİ
MANZARA VE BAKI NOKTASI

1. DESTEKLEYİCİ ODAK / MOLA YERİ:
GEMİÇ MAHALLESİ GİRİŞİNDEKİ DİNLENME ALANI

2. YENİ SÖLÖZ MAHALLESİ
AYAZMA MESİRE ALANI

3. PAŞAPINAR MAHALLESİ
İLKOKULU SEYİR ALANI

4. MÜŞKÜLE MAHALLESİ
YOL AYRIMINDAKİ ANIT ÇINAR AĞACI VE ÇEVRESİ

5. GÖLLÜCE MAHALLESİ
KAMP VE DİNLENME ALANLARI

Şekil B.2 Alternatif rota: Doğa rotası (Uzun / R-2)

B.2.1 ALTERNATİF KÜLTÜREL ROTANIN BELİRLENMESİ: DOĞA ROTASI (KISA / R-2.1)

KÜLTÜREL ROTANIN TANIMLANMASI: İZNİK GÖLÜ GÜNEY KİYİSİ İZNİK - GEMLİK KÜLTÜREL ROTASI

TARİHİ GÜZERGAHIN BİR KORUMA YÖNTEMİ OLARAK
KÜLTÜREL ROTAYA DÖNÜŞTÜRÜLMESİ
İZNİK GÖLÜ GÜNEY KİYİSİ,
NIKAIA (İZNİK) - KIOS (GEMLİK) YOLU

YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ - MİMARLIK ANABİLİM DALI
RÖLÖVE RESTORASYON YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

DANIŞMAN: DOÇ. DR. ELVAN EBRU OMAZ POLAT
HAZIRLAYAN: PINAR LÜTFİYE ALKAN

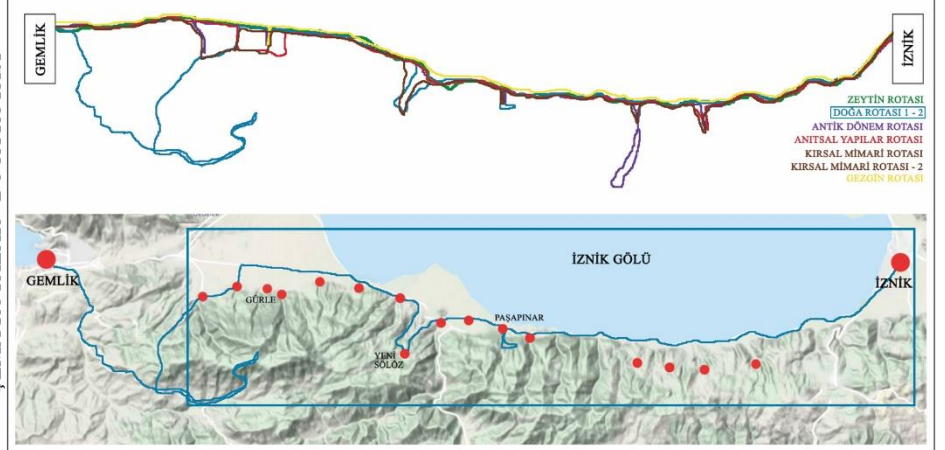

ROTA AÇIKLAMASI

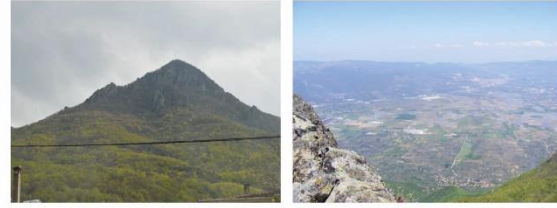
ROTANIN ADI: DOĞA ROTASI - KISA
ROTANIN TEMASI: GÖRSEL VE FİZİKSEL DENEYİMLEME.
ROTA UZUNLUĞU: 93,6 KM
ORTALAMA EĞİM: % 4,8 ; **MAKSİMUM EĞİM:** % 39,8-41,2
ROTA ÜZERİNDE HAREKET TİPİ / GEÇİRİLECEK ZAMAN: OTOMOBİL / GÜNLÜK;
BİSİKLET / BİRKAÇ GÜNLÜK
ARAZİ KOŞULLARI: SAHİL YOLU-RAHAT,ORTA ARAZİ; DAĞ YOLLARI-ENGEBELİ ARAZİ
ZORLUK DERECESESİ: SAHİL YOLU-KOLAY; DAĞ YOLLARI-ÇOK ZOR

AÇIKLAMA: UZUN DOĞA ROTASINDAN FARKLI OLARAK FİZİKSEL DENEYİMLEME OLARAK
NİTELENDİRİLEN YAMAÇ PARAŞÜTÜ VE KAMP KURMA ETKİNLİKLERİ YAPILMAYACAKTIR. YERİNE
GÖLLÜCE KAMP ALANI ARA DURAK OLACAKTIR.

ŞEMA ROTALAR - DOĞA ROTASI

1. GÜRLÜ-ÜÇKAYA TEPEŞİ
MANZARA VE BAKI NOKTASI

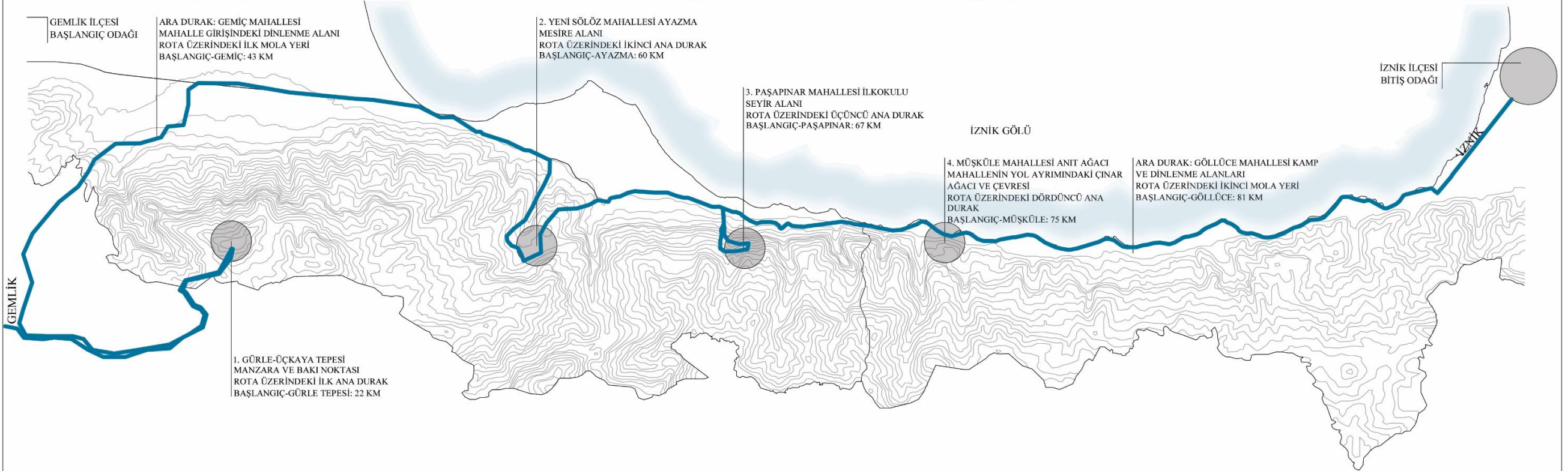
1. DESTEKLEYİCİ ODAK / MOLA YERİ:
GEMİÇ MAHALLESİ GİRİŞİNDEKİ DİNLENME ALANI

2. YENİ SÖLÖZ MAHALLESİ
AYAZMA MESİRE ALANI

3. PAŞAPINAR MAHALLESİ
İLKOKULU SEYİR ALANI

4. MÜŞKÜLE MAHALLESİ
YOL AYRIMINDAKİ ANIT ÇINAR AĞACI VE ÇEVRESİ

2. DESTEKLEYİCİ ODAK / MOLA YERİ:
GÖLLÜCE MAHALLESİ KAMP VE DİNLENME ALANLARI

Şekil B.3 Alternatif rota: Doğa rotası (Kısa / R-2.1)

B.3

ALTERNATİF KÜLTÜREL ROTANIN BELİRLENMESİ: ANTİK DÖNEM ROTASI

KÜLTÜREL ROTANIN TANIMLANMASI: İZNİK GÖLÜ GÜNEY KİYİSİ İZNİK - GEMLİK KÜLTÜREL ROTASI

TARİHİ GÜZERGAHIN BİR KORUMA YÖNTEMİ OLARAK KÜLTÜREL ROTAYA DÖNÜŞTÜRÜLMESİ
İZNİK GÖLÜ GÜNEY KİYİSİ,
NIKAIA (İZNİK) - KIOS (GEMLİK) YOLU

YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ - MİMARLIK ANABİLİM DALI
RÖLÖVE RESTORASYON YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

DANIŞMAN: DOÇ. DR. ELVAN EBRU OMAZ POLAT
HAZIRLAYAN: PINAR LÜTFİYE ALKAN

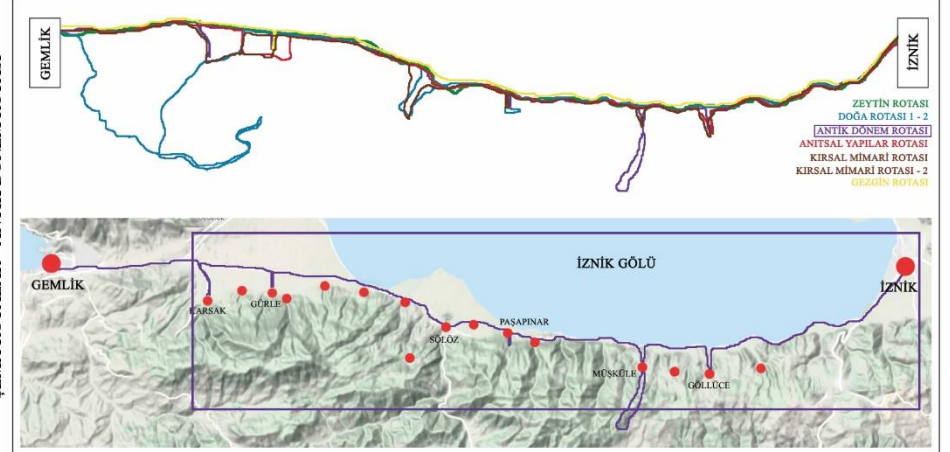

ROTA AÇIKLAMASI

ROTANIN ADI: ANTİK DÖNEM ROTASI
ROTANIN TEMASI: ARKEOLOJİK KALINTILAR VE İZLER
ROTA UZUNLUĞU: 77,4 KM
ORTALAMA EĞİM: % 3,4-3,9 ; **MAKSİMUM EĞİM:** % 19,2-31,4
ROTA ÜZERİNDE HARAKET TİPİ / GEÇİRİLECEK ZAMAN: OTOMOBİL / GÜNLÜK;
BİSİKLET / BİRKAÇ GÜNLÜK
YÜRÜYÜŞ / BİRKAÇ GÜNLÜK

ARAZİ KOŞULLARI: SAHİL YOLU-RAHAT, ORTA ARAZİ; MAHALLE YOLLARI-ZOR, ÇOK ZOR; HİSARKALE YOLU-ENGEBELİ ARAZİ
ZORLUK DERECESESİ: SAHİL YOLU-KOLAY; MAHALLE YOLLARI-ZOR, ÇOK ZOR; HİSARKALE YOLU-ÇOK ZOR
AÇIKLAMA: GÜZERGAH BOYUNCA, YOLUN VARLIĞIYLA DOĞRUDAN İLİTLİ OLAN ROMA KALDIRIMI KALINTILARI, KÖPRÜ VE MİL TAŞLARI; YOLUN GÜVENLİĞİNİ SAĞLAMAK AMACIYLA İNŞA EDİLMİŞ KALELER VE KULELER İLE YOLUN ÜZERİNDE KURULMUŞ OLAN YERLEŞİM YERLERİNİ BELİRLEYEN YAZITLAR, ANIT MEZARLAR VE ARKEOLOJİK YERLEŞİM YERİ KALINTILARI BULUNMUŞTUR. BU KALINTILAR; ROMA DÖNEMİNE TARİHLENEN GÜRLE, SÖLÖZ VE MÜŞKÜLE YERLEŞİMLER ÇIVARINDA YOĞUNLAŞMAKTADIR. ANTİK DÖNEM ROTASI İLE ARKEOLOJİK KALINTILARIN VE İZLERİN BELİRLENDİĞİ BÖLGE VE YERLEŞİMLER DENEYİMLENECEK VE İZNİK'E VARILACAKTIR.

ŞEMA ROTALAR - ANTİK DÖNEM ROTASI

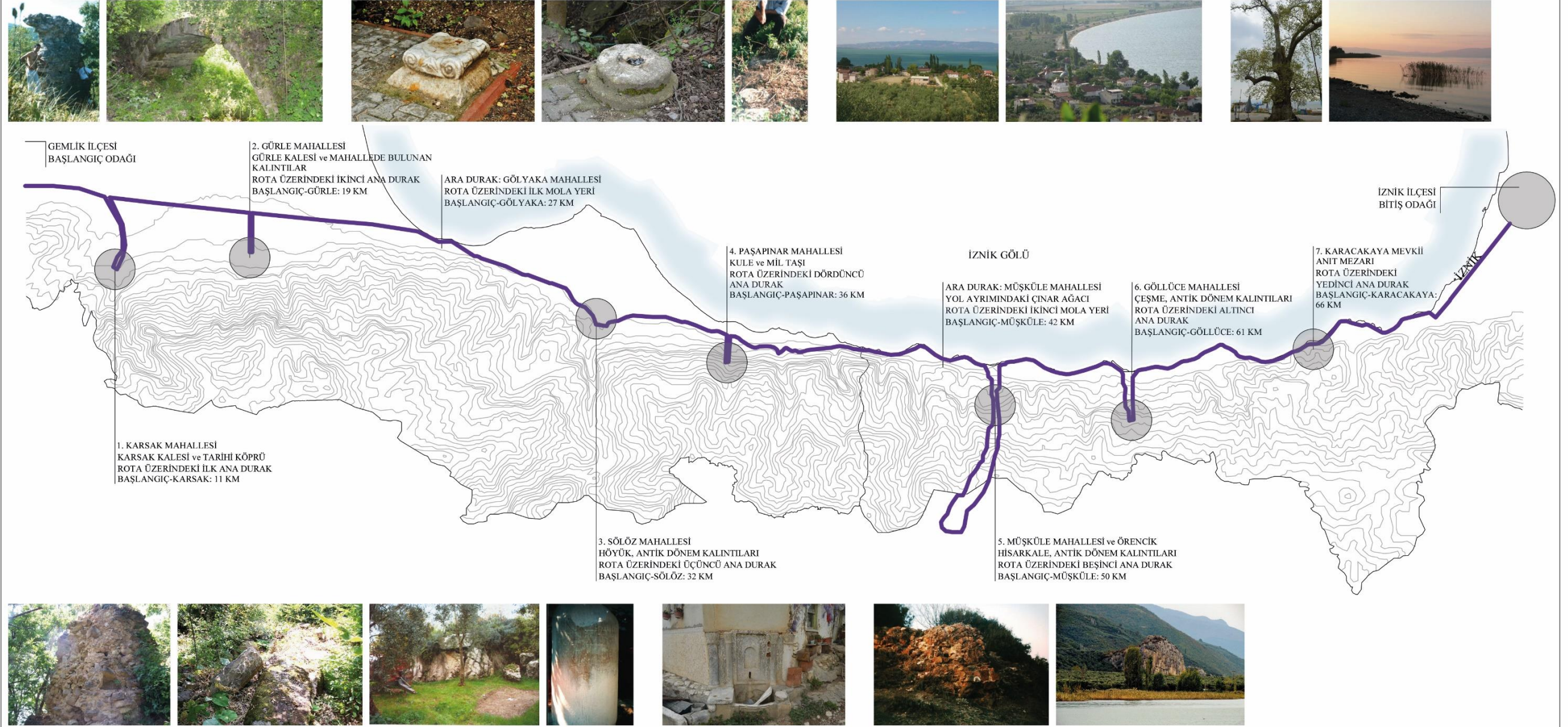

1. KARSAK MAHALLESİ - ORHANGAZI
KARSAK KALESİ VE TARİHİ KÖPRÜ

2. GÜRLE MAHALLESİ - ORHANGAZI
GÜRLE KALESİ ve MAHALLEDE BULUNAN KALINTILAR

1. DESTEKLEYİCİ ODAK / MOLA YERİ:
GÖLYAKA MAHALLESİ - ORHANGAZI

2. DESTEKLEYİCİ ODAK / MOLA YERİ:
MÜŞKÜLE MAHALLESİ YOL AYRIMINDAKİ ANIT ÇINAR AĞACI ve ÇEVRESİ - İZNİK

5. MÜŞKÜLE MAHALLESİ ve ÖRENCİK - İZNİK
HİSARKALE, ANTİK DÖNEM KALINTILARI

6. GÖLLÜCE MAHALLESİ - İZNİK
ÇEŞME, ANTİK DÖNEM KALINTILARI

7. KARACAKAYA MEVKİİ - İZNİK
ANIT MEZARI

Şekil B.4 Alternatif rota: Antik dönem rotası (R-3)

B.4 ALTERNATİF KÜLTÜREL ROTANIN BELİRLENMESİ: ANITSAL YAPILAR ROTASI

TARİHİ GÜZERGAHIN BİR KORUMA YÖNTEMİ OLARAK
KÜLTÜREL ROTAYA DÖNÜŞTÜRÜLMESİ
İZNİK GÖLÜ GÜNEY KİYISI,
NIKAIA (İZNİK) - KIOS (GEMLİK) YOLU

YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ - MİMARLIK ANABİLİM DALI
RÖLÖVE RESTORASYON YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

DANIŞMAN: DOÇ. DR. ELVAN EBRU OMAZ POLAT
HAZIRLAYAN: PINAR LÜTFİYE ALKAN

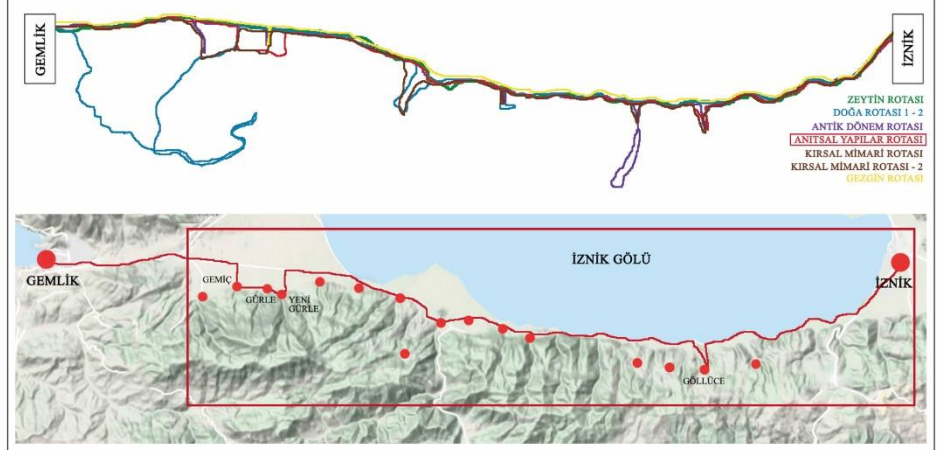

ROTA AÇIKLAMASI

ROTANIN ADI: ANITSAL YAPILAR ROTASI
ROTANIN TEMASI: OSMANLI ve CUMHURİYET DÖNEMİ ANITSAL YAPILARI
ROTA UZUNLUĞU: 60,4 KM
ORTALAMA EĞİM: % 2,2 ; MAKSİMUM EĞİM: % 17,8
ROTA ÜZERİNDE HAREKET TİPİ / GEÇİRİLECEK ZAMAN: OTOMOBİL / 5-6 SAAT;
BİSİKLET / GÜNLÜK-BİRKAÇ GÜNLÜK
YÜRÜYÜŞ / BİRKAÇ GÜNLÜK
ARAZİ KOŞULLARI: SAHİL YOLU-RAHAT, ORTA ARAZİ; MAHALLE YOLLARI-ENGEBELİ ARAZİ
ZORLUK DERECESESİ: SAHİL YOLU-KOLAY; MAHALLE YOLLARI-ZOR, ÇOK ZOR

AÇIKLAMA: BÖLGEDE YAŞAYAN İNSANLARIN İHTİYAÇLARI DOĞRULTUSUNDA İNŞA EDİLMİŞ; HAMAM VE ÇEŞMELER GİBİ SOSYAL YAPILAR, CAMİ VE KİLİSE GİBİ DİNİ YAPILAR VE OKUL BİNASI GİBİ EĞİTİM YAPILARI BULUNMAKTADIR. BU ESERLERDEN BAZISI TESCİLLENMİŞ, BAZISI ONARILMIŞ, BAZISI DA ATIL VEYA KALINTI OLARAK GÜNÜMÜZE ULAŞMIŞTIR. VARLIĞI KAYNAKLARDA GEÇEN, FAKAT BUGÜN YERİNDE BULUNMAYAN ESERLER DE MEVCUTTUR. ANITSAL YAPILAR ROTASI İLE BU YAPILAR DENEYİMLENECEKTİR.

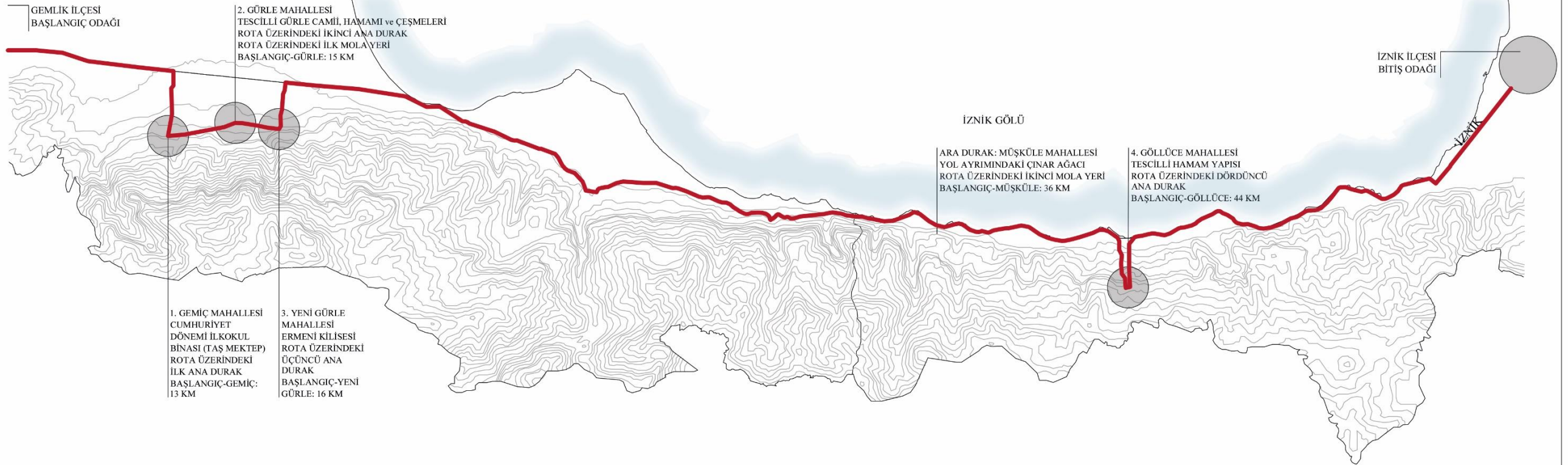
ŞEMA ROTALAR - OSMANLI ve CUMHURİYET DÖNEMİ ROTASI

1. GEMİÇ MAHALLESİ - ORHANGAZI
CUMHURİYET DÖNEMİ İLKOKUL BİNASI (TAŞ MEKTEP)

2. GÜRLE MAHALLESİ - ORHANGAZI
TESCİLLİ GÜRLE CAMİİ, HAMAMI ve ÇEŞMELERİ
1. DESTEKLEYİCİ ODAK / MOLA YERİ

3. YENİ GÜRLE MAHALLESİ - ORHANGAZI
ERMENİ KİLİSESİ

2. DESTEKLEYİCİ ODAK / MOLA YERİ:
MÜŞKÜLE MAHALLESİ YOL AYRIMINDAKİ ANIT ÇINAR
AĞACI VE ÇEVRESİ / İZNİK

4. GÖLLÜCE MAHALLESİ - İZNİK
TESCİLLİ HAMAM YAPISI

Şekil B.5 Alternatif rota: Anıtsal yapılar rotası (R-4)

B.5

ALTERNATİF KÜLTÜREL ROTANIN BELİRLENMESİ: KIRSAL MİMARİ ROTASI (UZUN / R-5)

KÜLTÜREL ROTANIN TANIMLANMASI: İZNİK GÖLÜ GÜNEY KİYİSİ İZNİK - GEMLİK KÜLTÜREL ROTASI

TARİHİ GÜZERGAHIN BİR KORUMA YÖNTEMİ OLARAK
KÜLTÜREL ROTAYA DÖNÜŞTÜRÜLMESİ
İZNİK GÖLÜ GÜNEY KİYİSİ,
NIKAIA (İZNİK) - KIOS (GEMLİK) YOLU

YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ - MİMARLIK ANABİLİM DALI
RÖLÖVE RESTORASYON YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

DANIŞMAN: DOÇ. DR. ELVAN EBRU OMAZ POLAT
HAZIRLAYAN: PINAR LÜTFİYE ALKAN

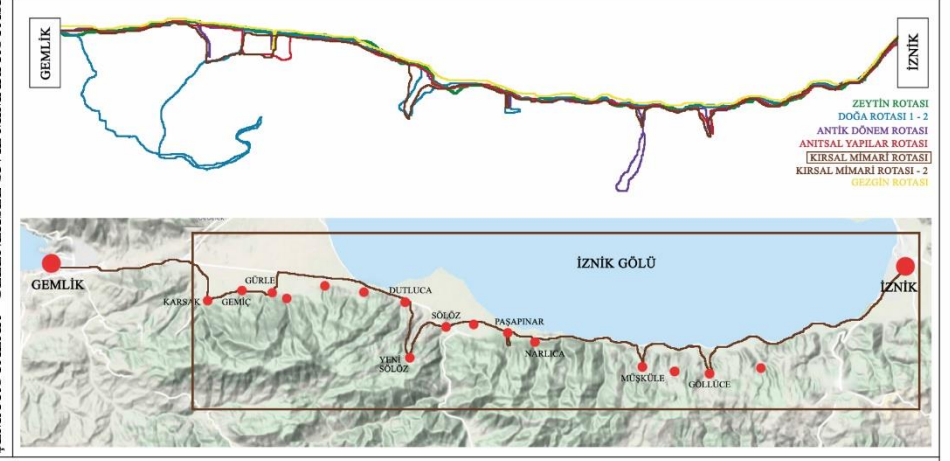
ROTA AÇIKLAMASI

ROTANIN ADI: KIRSAL MİMARİ ROTASI - UZUN
ROTANIN TEMASI: YEREL MİMARİ
ROTA UZUNLUĞU: 70,2 KM
ORTALAMA EĞİM: % 3,3-3,4 ; **MAKSİMUM EĞİM:** % 17,6-22,6
ROTA ÜZERİNDE HARAKET TİPİ / GEÇİRİLECEK ZAMAN: OTOMOBİL / GÜNLÜK;
BİSİKLET / GÜNLÜK-BİRKAÇ GÜNLÜK
YÜRÜYÜŞ / BİRKAÇ GÜNLÜK

ARAZİ KOŞULLARI: SAHİL YOLU-RAHAT, ORTA ARAZİ; MAHALLE YOLLARI-ENGEBELİ ARAZİ
ZORLUK DERECESESİ: SAHİL YOLU-KOLAY; MAHALLE YOLLARI-ZOR, ÇOK ZOR

AÇIKLAMA: AHŞAP KARKAS, KERPİÇ VEYA TUĞLA DOLGU YAPIM SİSTEMİ VE MALZEMESİ İLE ÜRETİLEN YEREL MİMARİ ÖRNEKLERİ BULUNAN MAHALLELERİN BAZISI DOKUSUNU KORUYARAK BAZISI İSE TEKİL BİNALAR HALİNDE GÜNÜMÜZE GELMİŞTİR. 2-3 KATLI OLAN KONUT TİPOLOJİSİ, EKONOMİK GEÇİM KAYNAKLARI OLAN İPEKBÖCEKÇİLİĞİ VE ZEYTİNCİLİK SAYESİNDE ORTAYA ÇIKMIŞTIR. KONUTLARIN EN ÜST KATLARI BÖCEKLİK; ZEMİN KATLARI İSE ZEYTİN DEPOSU OLARAK KULLANILIR. BU KONUT ÖRNEKLERİNİN BELİRLENDİĞİ 10 MAHALLE, KIRSAL MİMARİ ROTASI İLE DENEYİMLENECEKTİR.

ŞİMA ROTALAR - GELENEKSEL SIVIL MİMARİ ROTASI

1. KARSAK MAHALLESİ - ORHANGAZI
SIVIL MİMARİ ÖRNEKLERİ

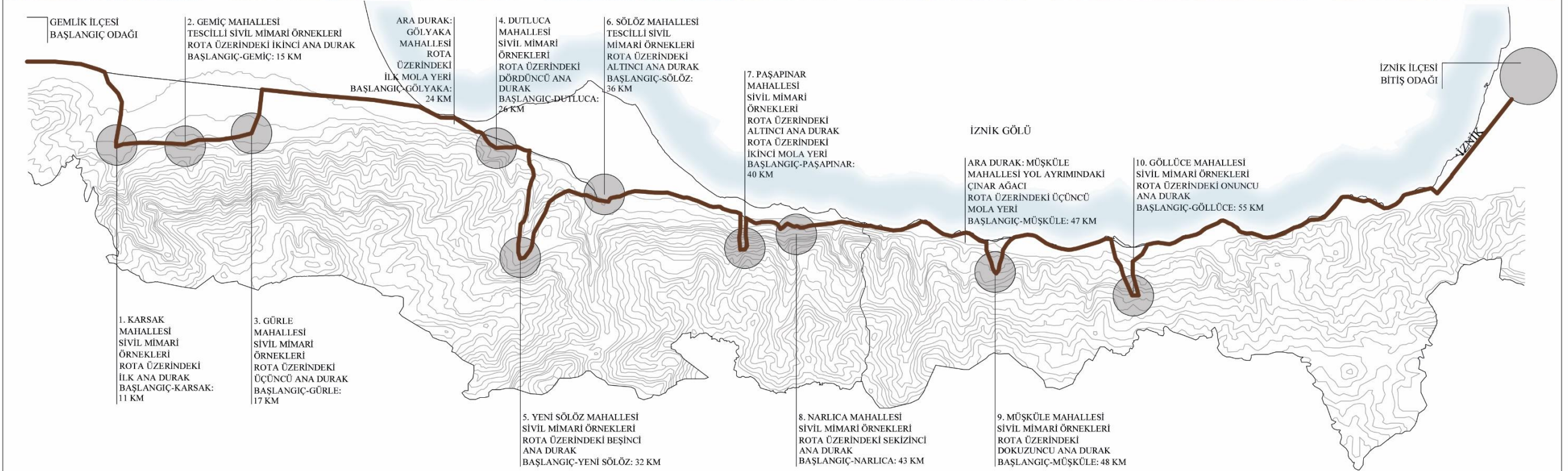
2. GEMİÇ MAHALLESİ - ORHANGAZI
TESCİLLİ SIVIL MİMARİ ÖRNEKLERİ

3. GÜRLÜ MAHALLESİ - ORHANGAZI
SIVIL MİMARİ ÖRNEKLERİ

1. DESTEKLEYİCİ ODAK / MOLA YERİ:
GÖLYAKA MAHALLESİ - ORHANGAZI

4. DUTLUCA MAHALLESİ - ORHANGAZI
SIVIL MİMARİ ÖRNEKLERİ

5. YENİ SÖLÖZ MAHALLESİ - ORHANGAZI
SIVIL MİMARİ ÖRNEKLERİ

6. SÖLÖZ MAHALLESİ - ORHANGAZI
TESCİLLİ SIVIL MİMARİ ÖRNEKLERİ

7. PAŞAPINAR MAHALLESİ
2. DESTEKLEYİCİ ODAK / MOLA YERİ
SIVIL MİMARİ ÖRNEKLERİ

8. NARLICA MAHALLESİ - ORHANGAZI
SIVIL MİMARİ ÖRNEKLERİ

3. DESTEKLEYİCİ ODAK / MOLA YERİ
MÜŞKÜLE MAHALLESİ YOL AYRIMI

9. MÜŞKÜLE MAHALLESİ - İZNİK
SIVIL MİMARİ ÖRNEKLERİ

10. GÖLLÜCE MAHALLESİ - İZNİK
SIVIL MİMARİ ÖRNEKLERİ

Şekil B.6 Alternatif rota: Kirsal mimari rotası (Uzun / R-5)

B.5.1 ALTERNATİF KÜLTÜREL ROTANIN BELİRLENMESİ: KIRSAL MİMARİ ROTASI (KISA / R-5.1)

KÜLTÜREL ROTANIN TANIMLANMASI: İZNİK GÖLÜ GÜNEY KIYISI İZNİK - GEMLİK KÜLTÜREL ROTASI

TARİHİ GÜZERGAHIN BİR KORUMA YÖNTEMİ OLARAK
KÜLTÜREL ROTAYA DÖNÜŞTÜRÜLMESİ
İZNİK GÖLÜ GÜNEY KIYISI,
NIKAİA (İZNİK) - KIOS (GEMLİK) YOLU

YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ - MİMARLIK ANABİLİM DALI
RÖLÖVE RESTORASYON YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

DANIŞMAN: DOÇ. DR. ELVAN EBRU OMAZ POLAT
HAZIRLAYAN: PINAR LÜTFİYE ALKAN

ROTA AÇIKLAMASI

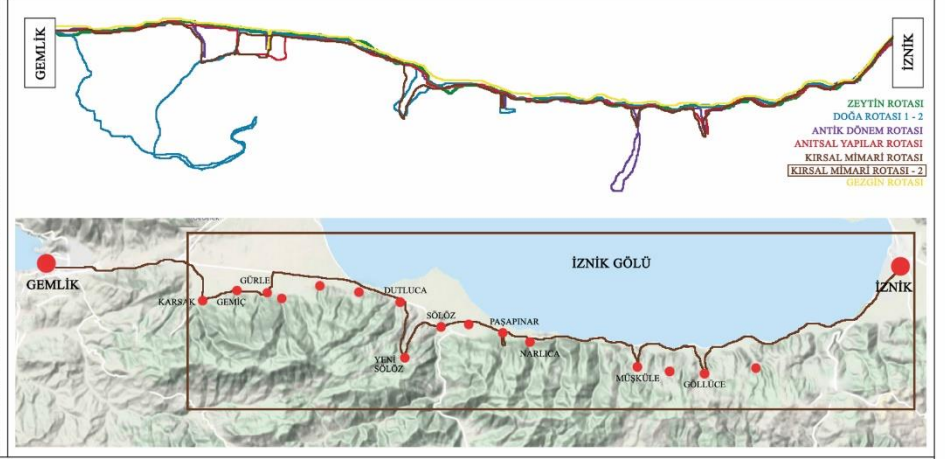
ROTANIN ADI: KIRSAL MİMARİ ROTASI - KISA
ROTANIN TEMASI: YEREL MİMARİ
ROTA UZUNLUĞU: 70,2 KM
ORTALAMA EĞİM: % 3,3-3,4 ; **MAKSİMUM EĞİM:** % 17,6-22,6
ROTA ÜZERİNDE HAREKET TİPİ / GEÇİRİLECEK ZAMAN: OTOMOBİL / GÜNLÜK;
BİSİKLET / GÜNLÜK-BİRKAÇ GÜNLÜK
YÜRÜYÜŞ / BİRKAÇ GÜNLÜK

ARAZİ KOŞULLARI: SAHİL YOLU-RAHAT, ORTA ARAZİ; MAHALLE YOLLARI-ENGEBELİ ARAZİ

ZORLUK DERECESESİ: SAHİL YOLU-KOLAY; MAHALLE YOLLARI-ZOR, ÇOK ZOR

AÇIKLAMA: UZUN KIRSAL MİMARİ ROTASINDAN FARKLI OLARAK, ÇALIŞMA SÜRESİNCE TESCİLE ÖNERİLEN VE FİŞLERİ HAZIRLANAN 5 MAHALLE DENEYİMLENECEKTİR. BU MAHALLELER, ÇALIŞMA ALANINDA BELİRLENEN KIRSAL DOKUSUNU KORUMUŞ VE NİTELİKLİ GELENEKSEL YAPILAR BARINDIRAN YERLEŞİMLERDİR. ROTANIN BİSİKLETLE VEYA YÜRÜYEREK GEZİLMESİ ÖNERİLMEKTEDİR.

ŞEMA ROTALAR - GELENEKSEL SIVİL MİMARİ ROTASI

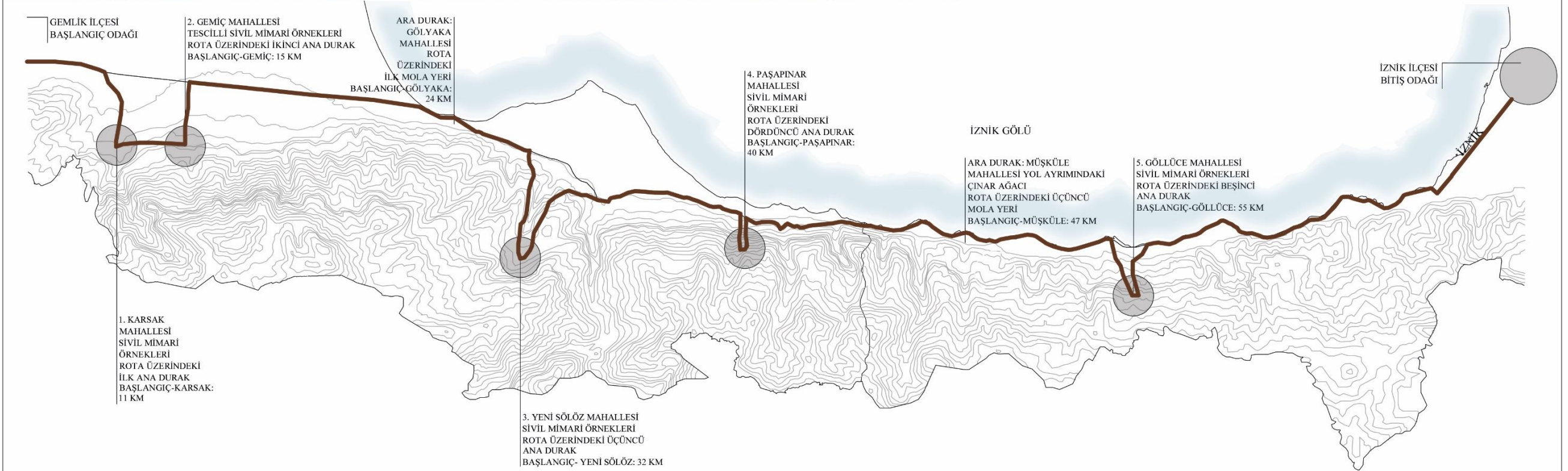

1. KARSAK MAHALLESİ - ORHANGAZI
SIVİL MİMARİ ÖRNEKLERİ

2. GEMİÇ MAHALLESİ - ORHANGAZI
TESCİLLİ SIVİL MİMARİ ÖRNEKLERİ

1. DESTEKLEYİCİ ODAK / MOLA YERİ:
GÖLYAKA MAHALLESİ - ORHANGAZI

3. YENİ SÖLÖZ MAHALLESİ - ORHANGAZI
SIVİL MİMARİ ÖRNEKLERİ

4. PAŞAPINAR MAHALLESİ
SIVİL MİMARİ ÖRNEKLERİ

3. DESTEKLEYİCİ ODAK / MOLA YERİ
MÜŞKÜLE MAHALLESİ YOL AYRIMI

5. GÖLLÜCE MAHALLESİ - İZNİK
SIVİL MİMARİ ÖRNEKLERİ

Şekil B.7 Alternatif rota: Kırsal mimari rotası (Kısa / R-5.1)

B.6

ALTERNATİF KÜLTÜREL ROTANIN BELİRLENMESİ: GEZGİN ROTASI

KÜLTÜREL ROTANIN TANIMLANMASI: İZNİK GÖLÜ GÜNEY KIYISI İZNİK - GEMLİK KÜLTÜREL ROTASI

TARİHİ GÜZERGAHIN BİR KORUMA YÖNTEMİ OLARAK KÜLTÜREL ROTAYA DÖNÜŞTÜRÜLMESİ
İZNİK GÖLÜ GÜNEY KIYISI,
NIKAIA (İZNİK) - KIOS (GEMLİK) YOLU

YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ - MİMARLIK ANABİLİM DALI
RÖLÖVE RESTORASYON YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

DANIŞMAN: DOÇ. DR. ELVAN EBRU OMAZ POLAT
HAZIRLAYAN: PINAR LÜTFİYE ALKAN

ROTA AÇIKLAMASI

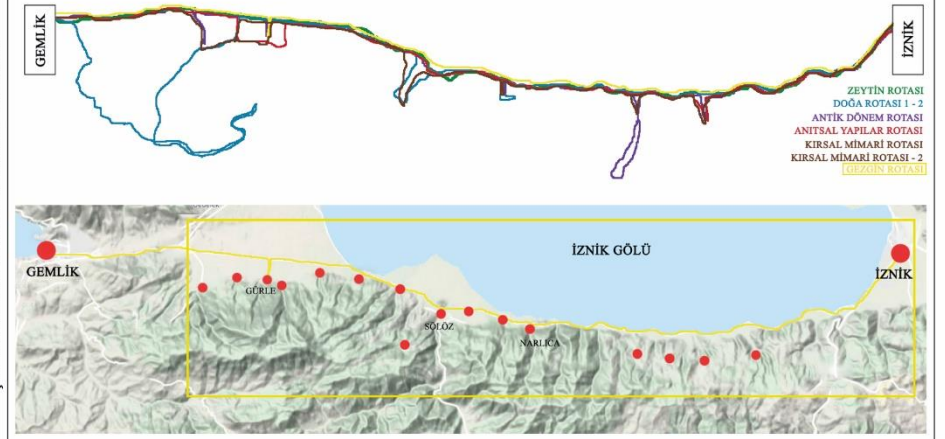
ROTANIN ADI: GEZGİN ROTASI
ROTANIN TEMASI: GEÇMİŞ DENEYİM VE GÖZLEMLER
ROTA UZUNLUĞU: 57,0 KM
ORTALAMA EĞİM: % 1,6-1,7 ; **MAKSİMUM EĞİM:** % 9,2-9,9
ROTA ÜZERİNDE HAREKET TİPİ / GEÇİRİLECEK ZAMAN: OTOMOBİL / 4-5 SAAT;
BİSİKLET / GÜNLÜK-BİRKAÇ GÜNLÜK YÜRÜYÜŞ / BİRKAÇ GÜNLÜK

ARAZİ KOŞULLARI: SAHİL YOLU-RAHAT, ORTA ARAZİ; MAHALLE YOLLARI-ENGEBELİ ARAZİ

ZORLUK DERECESESİ: SAHİL YOLU-KOLAY; MAHALLE YOLLARI-ZOR, ÇOK ZOR

AÇIKLAMA: 1330'LU YILLARDA BÖLGEYE GELDİĞİ BİLİNE 14.YY'IN ÜNLÜ ARAP GEZGİNİ İBN BATTUTA, GÜRLE YERLEŞİMİNDE BİR AHİNNİN EVİNDE KONAKLADIĞINI BELİRTMİŞTİR. 20-21.YY'IN ÖNEMLİ KURAMCI-MİMARLARINDAN DOĞAN KUBAN DA 1960'TA ZİYARET ETTİĞİ BÖLGEYİ: İZNİK GÖLÜNÜN KUZEY SAHİLİNİ TAKİP EDEREK, ZEYTİNLİKLER ARASINDAN VE NARLICA VE SÖLÖZ GİBİ GAYET KARAKTERİSTİK KÖYLERDEN GEÇEREK, GEMLİK ÜZERİNDEN BURSA'YA YARDIK. BU KÖYLERDEN ÇOK GEÇ GEÇTİK. FAKAT BURADAKİ MİMARİ ATMOSFER VE YERLEŞMENİN ORJİNALİTESİ, DÖNÜŞÜMÜZÜ GENE BU YOLDAN YAPMAĞA BİZİ ADETA ZORLADI DİYEBİLİRİM." ŞEKLİNDE İFADE ETMİŞTİR. DAHA EVVEL BU ROTAYI DENEYİMLEMİŞ BİR EN ESKİ BİLİNE GEZGİN İLE BİR ÇAĞDAŞ GEZGİN BELİRLENMİŞ VE DENEYİMLERİ İLE ROTA KURGULANMIŞTIR.

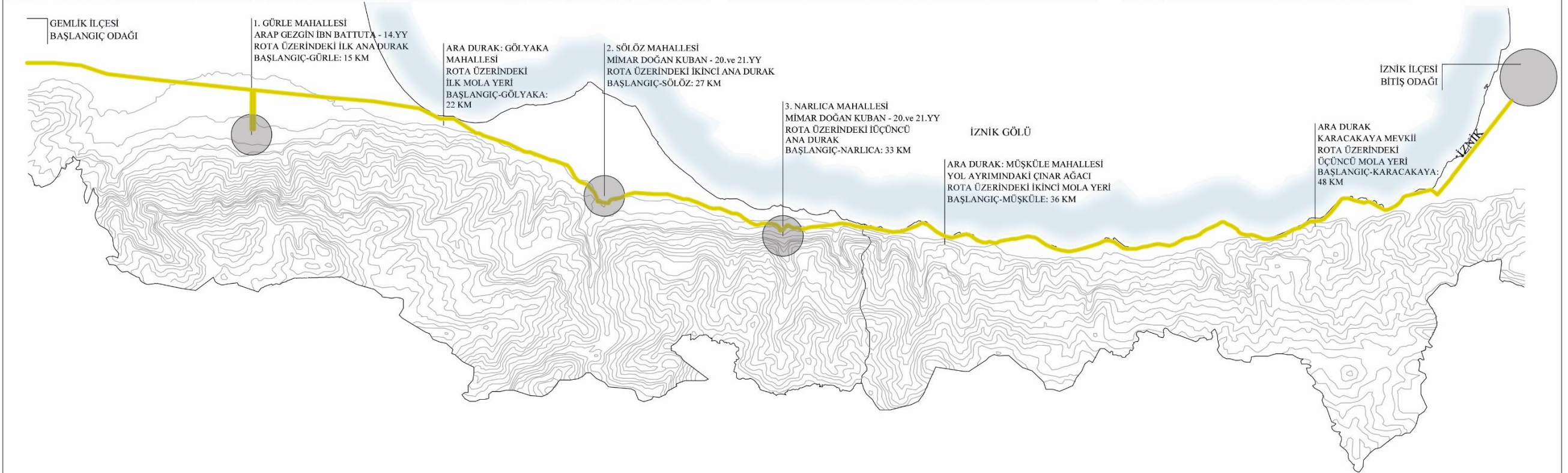
ŞEMA ROTALAR - GEZGİN ROTASI

1. GÜRLE MAHALLESİ - ORHANGAZI
ARAP GEZGİN İBN BATTUTA - 14.YY

1. DESTEKLEYİCİ ODAK / MOLA YERİ:
GÖLYAKA MAHALLESİ - ORHANGAZI

2. SÖLÖZ MAHALLESİ - ORHANGAZI
MİMAR DOĞAN KUBAN - 20.ve 21.YY

3. NARLICA MAHALLESİ - ORHANGAZI
MİMAR DOĞAN KUBAN - 20.ve 21.YY

2. DESTEKLEYİCİ ODAK / MOLA YERİ:
MÜŞKÜLE MAHALLESİ YOL AYRIMINDAKİ ANIT ÇINAR
AĞACI VE ÇEVRESİ / İZNİK

3. DESTEKLEYİCİ ODAK / MOLA YERİ:
KARACAKAYA MEVKİİ / İZNİK

Şekil B.8 Alternatif rota: Gezgın rotası (R-6)

Çizelge B.1 Rota önerilerinin karşılaştırılması

B.7		Rota Önerileri	Ana Tema	Diğer Rotalar ile Çakışma Durakları	Görülecek Yerler / Ana Duraklar	Mola Yerleri / Ara Duraklar	Rotanın Uzunluğu	Eğim Analizi	Zorluk Derecesi/ Arazi Koşulları	Rota Üzerinde Hareket Tipi / Geçirilecek Zaman	Açıklamalar	
Ana Rota	R-1	Zeytin Rotası	Sanal iz Doğal çevre, ekosistem, tarım ürünü, kültürel peyzaj.	Sölöz Mahallesi: R-3; R-5; R-6 Narlıca Mahallesi: R-5; R-6 Göllüce Mahallesi: R-3; R-4; R-5; R-5.1	Zeytinin önemli bir merkezi olan Gemlik'ten başlayarak çalışılan alanda yer alan Karsak-Aydınlar arası 16 mahalle güneyde ve İznik Gölü kuzeyde kalacak şekilde tarihi yolun izi boyunca zeytinlikler arasından ilerlenecek ve İznik'e varılacaktır. Gölyaka, Sölöz, Narlıca ve Göllüce sahil yerleşimlerinin içinden geçilecektir.	Sölöz Mahallesi, Göllüce Mahallesi göl kenarı yerleşimi.	53,3 km	Ortalama eğim: %1,4 Maksimum eğim: % 9,6; -10	Sahil yolu: Kolay / Rahat-Orta arazi Mahalle yolları: Orta-Zor / Engebeli arazi	Otomobil ile / 4-5 saat Bisiklet ile / Günlük-Birkaç Günlük Yürüyüş / Birkaç Günlük	İznik Gölü'nün güney kıyısı şeridi ile mahallelerin yerleştiği dağların etekleri arasında kalan bölgeler zeytin ağaçları ile çevrilidir. Bu bant şeklindeki koridor İznik'e kadar devam etmektedir. Bu güzergâh, Nikaia – Kios tarihi yolunun sanal izi olarak saptanmış ve ana rota olarak kurgulanmıştır. Zeytin ağaçlarının tarihi ve yolun tarihinin bağdaştırılması ile kurgulanan zeytin rotası kullanıcı deneyimine sunulmuştur. Bölgede yer alan anot niteliğinde zeytin ağaçları ayrıca ziyaret edilecektir.	
	R-2	Doğa Rotası (Uzun)	Görsel ve fiziksel deneyimleme.		Gürle Tepesi (Üçkaya Tepe) manzara noktası - yamaç paraşütü, Yeni Sölöz Ayazma mesire alanı, Paşapınar İlkokulu seyir alanı, Müşküle anıt ağaçları, Göllüce kamp alanı.	Gemiç Mahallesi girişi dinlenme yeri.	93,6 km	Ortalama eğim: % 4,8 Maksimum eğim: % 39,8; -41,2	Sahil yolu: Kolay / Rahat-Orta arazi Dağ yolları: Çok zor/ Engebeli arazi	Otomobil ile / Birkaç Günlük Bisiklet ile / Birkaç Günlük	Gürle Tepesi - Üçkayalar Tepesi, çalışma alanının en yüksek noktasıdır. Tepede yamaç paraşütü etkinlikleri de yapılmaktadır. Yüksek bir mevkiye kurulu Yeni Sölöz Mahallesi'nin güneyinde yer alan Ayazma noktası ve Paşapınar Mahallesi İlkokulu civarı, manzara seyir alanı olarak belirlenmiştir. Göllüce Mahallesi göl kenarında yer alan kamp alanı da rotanın diğer durağıdır.	
Alternatif Rotalar	R-2.1	Doğa Rotası (Kısa)	Görsel deneyimleme.		Gürle Tepesi (Üçkaya Tepe) manzara noktası, Yeni Sölöz Ayazma mesire alanı, Paşapınar İlkokulu seyir alanı, Müşküle anıt ağaçları.	Gemiç Mahallesi girişi dinlenme yeri, Göllüce kamp alanı.	93,6 km	Ortalama eğim: % 4,8 Maksimum eğim: % 39,8; -41,2	Sahil yolu: Kolay / Rahat-Orta arazi Dağ yolları: Çok zor/ Engebeli arazi	Otomobil ile / Birkaç Günlük Bisiklet ile / Birkaç Günlük	Uzun doğa rotasından farklı olarak fiziksel deneyimleme olarak nitelendirilen yamaç paraşütü ve kamp kurma etkinlikleri yapılmayacaktır. Yerine Göllüce kamp alanı ara durak olacaktır.	
	R-3	Antik Dönem Rotası	Arkeolojik Kalıntılar ve İzler.	Gürle Mahallesi: R-4; R-5; R-6 Sölöz Mahallesi: R-1; R-5; R-6 Müşküle Mahallesi: R-5 Göllüce Mahallesi: R-4; R-5; R-5.1	Karsak Kalesi ve tarihi Karsak Köprü, Gürle Mahallesi ve Kalesi, Sölöz Mahallesi, Paşapınar ve Heceler arası, Müşküle Mahallesi ve Hisarkale (Asar) ve Antik dönem kalıntıları, Göllüce Mahallesi ve Çeşmesi, Karacakaya anıt mezar alanı ve İznik.	Gölyaka Mahallesi, Müşküle yol ayrımındaki anıt ağaç ve çevresi, Karacakaya dinlenme alanı.	77,4 km	Ortalama eğim: % 3,4; -3,9 Maksimum eğim: % 19,2; -31,4	Sahil yolu: Kolay / Rahat-Orta arazi Mahalle yolları: Zor-Çok zor / Engebeli arazi Hisarkale yolu: Çok zor / Engebeli arazi	Otomobil ile / Günlük Bisiklet ile / Birkaç Günlük Yürüyüş / Birkaç Günlük	Güzergâh boyunca, yolun varlığıyla doğrudan ilintili olan Roma kaldırım kalıntıları, köprü ve mil taşları; yolun güvenliğini sağlamak amacıyla inşa edilmiş kaleler ve kuleler ile yolun üzerinde kurulmuş olan yerleşim yerlerini belirleyen yazıtlar, anıt mezarlar ve arkeolojik yerleşim yeri kalıntıları bulunmuştur. Bu kalıntılar; Roma dönemine tarihlenen Gürle, Sölöz ve Müşküle yerleşimler civarında yoğunlaşmaktadır. Antik dönem rotası ile arkeolojik kalıntıların ve izlerin belirlendiği bölge ve yerleşimler deneyimlenecek ve İznik'e varılacaktır.	
	R-4	Anıtsal Yapılar Rotası	Osmanlı ve Cumhuriyet Dönemi Anıtsal Yapıları.	Gürle Mahallesi: R-3; R-5; R-6 Gemiç Mahallesi: R-5; R-5.1; Göllüce Mahallesi: R-3; R-5	Gürle Mahallesi: R-3; R-5; R-6 Gemiç Mahallesi: R-5; R-5.1; Göllüce Mahallesi: R-3; R-5	Gemiç İlkokul Binası, Gürle Cami, Hamam ve Çeşmeleri Yeni Gürle Ermeni Kilisesi, Göllüce Hamamı.	Gürle Mahallesi, Müşküle yol ayrımındaki anıt ağaç ve çevresi.	60,4 km	Ortalama eğim: % 2,2 Maksimum eğim: % 17,8	Sahil yolu: Kolay / Rahat-Orta arazi Mahalle yolları: Zor-Çok zor / Engebeli arazi	Otomobil ile / 5-6 saat Bisiklet ile / Günlük-Birkaç Günlük Yürüyüş / Birkaç Günlük	Bölgede yaşayan insanların ihtiyaçları doğrultusunda inşa edilmiş; hamam ve çeşmeler gibi sosyal yapılar, cami ve kilise gibi dini yapılar ve okul binası gibi eğitim yapıları bulunmaktadır. Bu eserlerden bazıları tescillenmiş, bazıları onarılmış, bazıları da atıl veya kalıntı olarak günümüze ulaşmıştır. Varlığı kaynaklarda geçen, fakat bugün yerinde bulunmayan eserler de mevcuttur. Anıtsal yapılar rotası ile bu yapılar deneyimlenecektir.
	R-5	Kırsal Mimari Rotası (Uzun)	Yerel Mimari.	Karsak Mahallesi: R-5.1 Yeni Sölöz Mahallesi: R-5.1 Müşküle Mahallesi: R-3 Gemiç Mahallesi: R-4; R-5.1 Göllüce Mahallesi: R-3; R-4; R-5.1 Gürle Mahallesi: R-3; R-4; R-6 Narlıca Mahallesi: R-1; R-6	Karsak Mahallesi, Gemiç Mahallesi, Gürle Mahallesi, Dutluca Mahallesi, Yeni Sölöz Mahallesi, Sölöz Mahallesi, Paşapınar Mahallesi, Narlıca Mahallesi, Müşküle Mahallesi, Göllüce Mahallesi.	Gölyaka Mahallesi, Paşapınar Mahallesi, Müşküle yol ayrımındaki anıt ağaç ve çevresi.	70,2 km	Ortalama eğim: % 3,3; -3,4 Maksimum eğim: % 17,6; -22,6	Sahil yolu: Kolay / Rahat-Orta arazi Mahalle yolları: Zor-Çok zor / Engebeli arazi	Otomobil ile / Günlük Bisiklet ile / Günlük-Birkaç Günlük Yürüyüş / Birkaç Günlük	Ahşap karkas, kerpiç veya tuğla dolgu yapım sistemi ve malzemesi ile üretilen yerel mimari örnekleri bulunan mahallelerin bazıları dokusunu koruyarak bazıları ise tekil binalar halinde günümüze gelmiştir. 2-3 katlı olan konut tipolojisi, ekonomik geçim kaynakları olan ipekböcekçiliği ve zeytincilik sayesinde ortaya çıkmıştır. Konutların en üst katları böceklik; zemin katları ise zeytin deposu olarak kullanılır. Bu konut örneklerinin belirlendiği 10 mahalle, kırsal mimari rotası ile deneyimlenecektir.	
	R-5.1	Kırsal Mimari Rotası (Kısa)	Yerel Mimari.	Karsak Mahallesi: R-5 Gemiç Mahallesi: R-4; R-5 Yeni Sölöz Mahallesi: R-5 Paşapınar Mahallesi: R-5 Göllüce Mahallesi: R-3; R-4; R-5	Karsak Mahallesi, Gemiç Mahallesi, Yeni Sölöz Mahallesi, Paşapınar Mahallesi, Göllüce Mahallesi ve İznik.	Gölyaka Mahallesi, Müşküle yol ayrımındaki anıt ağaç ve çevresi.	67,6 km	Ortalama eğim: % 2,9; -3,0 Maksimum eğim: % 18,9; -23,1	Sahil yolu: Kolay / Rahat-Orta arazi Mahalle yolları: Zor-Çok zor / Engebeli arazi	Otomobil ile / Günlük Bisiklet ile / Günlük-Birkaç Günlük Yürüyüş / Birkaç Günlük	Uzun kırsal mimari rotasından farklı olarak, çalışma süresince tescile önerilen ve fişleri hazırlanan 5 mahalle deneyimlenecektir. Bu mahalleler, çalışma alanında belirlenen kırsal dokusunu korumuş ve nitelikli geleneksel yapılar barındıran yerleşimlerdir. Rotanın bisikletle veya yürüyerek gezilmesi önerilmektedir.	
R-6	Gezgin Rotası	Geçmiş deneyim ve gözlemler.	Sölöz Mahallesi: R-1; R-3; R-5 Gürle Mahallesi: R-3; R-4; R-5 Narlıca Mahallesi: R-1; R-5	Sölöz Mahallesi, Gürle Mahallesi, Sölöz Mahallesi, Narlıca Mahalleleri.	Gölyaka Mahallesi, Müşküle yol ayrımındaki anıt ağaç ve çevresi, Karacakaya dinlenme alanı.	57,0 km	Ortalama eğim: % 1,6-1,7 Maksimum eğim: % 9,2-9,9	Sahil yolu: Kolay / Rahat-Orta arazi Mahalle yolları: Zor-Çok zor / Engebeli arazi	Otomobil ile / 4-5 saat Bisiklet ile / Günlük-Birkaç Günlük Yürüyüş / Birkaç Günlük	1330'lu yıllarda bölgeye geldiği bilinen 14.yüzyılın ünlü Arap gezgini İbn Battuta, Gürle yerleşiminde bir Ahi'nin evinde konakladığını belirtmiştir. 20. ve 21. yüzyılın önemli kuramcı-mimarlarından Doğan Kuban da 1960'ta ziyaret ettiği bölgeyi: <i>İznik Gölünün kuzey sahilini takip ederek, zeytinlikler arasından ve Narlıca ve Sölöz gibi gayet karakteristik köylerden geçerek, Gemlik üzerinden Bursa'ya vardık. Bu köylerden çok geç geçtik. Fakat buradaki mimari atmosfer ve yerleşmenin orijinalitesi, dönüşümüze gene bu yoldan yapmağa bizi adeta zorladı diyebilirim.</i> şeklinde ifade etmiştir. Daha evvel bu rotayı deneyimlemiş bir en eski bilinen gezgin ile bir çağdaş gezgin belirlenmiş ve deneyimleri ile rota kurgulanmıştır.		

**TESCİLE ÖNERİLEN KIRSAL YERLEŞMELERİN
ENVANTER FİŞLERİ***

** Mimarlık envanter fişleri, TC Çevre ve Şehircilik Bakanlığı fişlerinden örnek alınarak, tez kapsamına göre yeniden düzenlenmiştir.*

Çizelge C.1 Karsak Mahallesi Mimarlık Envanteri Fişi

C.1 KARSAK MAHALLESİ KIRSAL MİMARLIK ENVANTERİ					
YERLEŞME ÖZELLİKLERİ	İSİMİ		KARSAK	ESKİ İSİMİ	KARAÇAKIR (1924)
	İLİ - İLÇESİ		BURSA - ORHANGAZİ	TÜRÜ	MAHALLE
	NÜFUSU		444 (TÜİK 2000 YILI VERİSİ)	HANE SAYISI	280
	DAĞ İLE İLİŞKİSİ		KATIRLI DAĞLARININ YAMACINDA KURULMUŞTUR.		
	İZNİK GÖLÜ İLE İLİŞKİSİ		ÇALIŞMA ALANINDAKİ GÖLE EN UZAK MAHALLEDİR. MAHALLE İLE GÖL ARASI 12 KM'DİR.		
	YOLU İLE İLİŞKİSİ		İZNİK - GEMLİK YOLUNDAN 3 KM KADAR GÜNEYDE KURULMUŞTUR.		
	KONUMU VE ÇEVRE ÖZELLİKLERİ		DAĞLARIN YAMACINDA, DAR BİR VADİDE KURULAN MAHALLE, İZNİK GÖLÜ İLE GEMLİK KÖRFEZİNİ BAĞLAYAN KARSAK BOĞAZININ BAŞINDA BULUNMAKTADIR.		
	DOĞAL MİRAS BİLEŞENLERİ		MAHALLE SINIRLARI İÇERİSİNDE ÇOLU/ÇULU BUZUL GÖLÜ BULUNMAKTADIR.		
SOMUT KÜLTÜREL MİRAS BİLEŞENLERİ	SİVİL MİMARİ ÖRNEKLERİ	GELENEKSEL KONUTLAR	ÖZGÜNLÜK DURUMU	MAHALLE, GELENEKSEL DOKU BÜTÜNLÜĞÜNÜ KORUMAKTADIR.	
			YAPIM SİSTEMİ VE MALZEMESİ	GENELLİKLE, ZEMİN KATTA VEYA SUBAŞMAN SEVİYESİNDE TAŞ YIĞMA (KAGİR); ÜST KATLARDA AHŞAP KARKAS VE KERPIÇ/TUĞLA DOLGULU SİSTEM (HİMİŞ) GÖRÜLEN KONUTLAR ÇAMUR SIVALI VEYA ÇOĞUNLUKLA SIVASIZ OLARAK BIRAKILMIŞLARDIR.	
			PLAN ÖZELLİKLERİ VE KAT SAYISI	DİKDÖRTGEN VE GENİŞ BİR TABAN ALANI OLAN GELENEKSEL KONUTLARIN, ZEMİN KATLARI MAĞAZA VEYA İŞLİK; ÜST KATLAR İSE YAŞAM ALANI OLARAK AYRILMIŞTIR. EN ÜST KATLARI İSE İPEK BÖCEKÇİLİĞİ İŞLEMLERİ İÇİN TEK BİR MEKAN OLARAK BIRAKILMIŞTIR.	
			DİĞER ÖZELLİKLER	EN ÜST KATLARDA GÖRÜLEN TEK MEKAN ÇARDAK OLARAK ADLANDIRILMAKTADIR. BAZI KONUTLARDA GİRİŞ KATTAKİ BİR ODA DIŞARI AÇILARAK BAKKAL OLARAK KULLANILMAKTADIR.	
	ANITSAL YAPILAR	ERMENİ KİLİSESİ	MAHALLEDEKİ KİLİSENİN İSMİ SURP ASDVADZADZİN'DİR. GÜNÜMÜZDE, DUVAR İZLERİNE ULAŞILMIŞ OLAN KİLİSENİN KONUMU VE HACMİ HAKKINDA BİR KANIYA VARMAK ZORDUR.		
		ERMENİ OKULLARI	ERKEKLER İÇİN GEVONTYAN, KIZLAR İÇİN SANTUKHDYAN MEKTEPLERİ BULUNMAKTADIR. GÜNÜMÜZDE MEKTEPLERİN YERLERİ DE BİLİNMEMEKTEDİR.		
	ARKEOLOJİK KALINTILAR VE İZLER	ROMA KALDIRIM İZLERİ	BURSA - KARSAK YOLUNDA, KÖY ÇİVARINDA ROMA KALDIRIMI İZLERİ SAPTANMIŞTIR.		
		KARSAK KALESİ	TARİHİ İZNİK - GEMLİK YOLUNUN GÜVENLİĞİNİ SAĞLAMAK AMACIYLA İNŞA EDİLMİŞ KARSAK KALESİ		
		KARSAK KÖPRÜSÜ	2016 TARİHLİ KORUMA KARARI İLE, KARSAK ÇAM KÖPRÜ MEVKİİ'NDE BULUNAN ANTIK KÖPRÜ, KÜLTÜREL YAPI OLARAK TESCİL EDİLMİŞTİR.		
	SOMUT OLMAYAN KÜLTÜREL MİRAS BİLEŞENLERİ	SOSYAL DOKU NİTELİKLERİ		TÜRK KÖYÜ OLARAK KURULMUŞTUR. 20.YY BAŞINDA BÖLGEYE GÖÇEN ERMENİ HALK, KARSAK'A YERLEŞMİŞTİR. MÜBADELE SONRASINDA, ERMENİ HALK GİTMİŞ; YERİNE GÜRCÜLER, POMAKLAR VE ÇİNGENELER YERLEŞMİŞTİR.	
EKONOMİK FAALİYETLER		İPEK BÖCEKÇİLİĞİ	ALANDA 18. YY'DA BAŞLICA GEÇİM KAYNAĞI OLAN İPEK BÖCEKÇİLİĞİ, 20.YY SONLARINA KADAR DEVAM ETTİRİLMİŞ; GÜNÜMÜZDE İSE TAMAMEN SONA ERMİŞTİR. GELENEKSEL KONUTLARIN ŞEKİLLENMESİNDE EN ETKİLİ OLAN EKONOMİK FAALİYET İPEK BÖCEKÇİLİĞİ'DİR.		
		ZEYTİNCİLİK	BÖLGENİN EN ÖNEMLİ EKONOMİK UĞRAŞISI ZEYTİNCİLİKTİR. İPEK BÖCEKÇİLİĞİNİN TAMAMEN SONLANDIRILIP, YERİNE ZEYTİN ÜRETİMİNİN ARTTIRILMASIYLA, KONUTLARIN ZEMİN KATLARI, ZEYTİNCİLİK İŞLERİNİN GERÇEKLEŞTİRİLMESİ İÇİN DÜZENLENMİŞTİR.		
		DİĞER FAALİYETLER	ZEYTİNCİLİĞİN YANI SIRA MAHALLEDE, SEBZE VE MEYVE YETİŞTİRİCİLİĞİ DE YAPILMAKTADIR. SON DÖNEMLERDE KİVİ YETİŞTİRİLDİĞİ BİLİNMEKTEDİR. AYRICA, MAHALLE ORHANGAZİ SANAYİ KURULUŞLARINA DA YAKINDIR		
ÖNERİ	MAHALLEDE BULUNAN ARKEOLOJİK KALINTILAR/İZLER, GELENEKSEL KONUT DOKUSU VE ANITSAL YAPI İZLERİ GİBİ SOMUT KÜLTÜREL MİRAS BİLEŞENLERİ İLE NÜFUS DEĞİŞİMLERİ VE KÜLTÜREL ÇEŞİTLİLİK GİBİ SOMUT OLMAYAN KÜLTÜREL MİRAS BİLEŞENLERİ DOLAYISIYLA KARSAK, KENTSEL ÖLÇEKTE TESCİLE ÖNERİLMEKTEDİR.				

Çizelge C.2 Gemiç Mahallesi Mimarlık Envanteri Fişi

C.2 GEMİÇ MAHALLESİ KIRSAL MİMARLIK ENVANTERİ					
YERLEŞME ÖZELLİKLERİ	İSMİ		GEMİÇ	ESKİ İSMİ	ŞAHİN (1924)
	İLİ - İLÇESİ		BURSA - ORHANGAZİ	TÜRÜ	MAHALLE
	NÜFUSU		441(TÜİK 2000 YILI VERİSİ)	HANE SAYISI	175
	DAĞ İLE İLİŞKİSİ		KATIRLI DAĞLARININ YAMACINDA KURULMUŞTUR.		
	İZNİK GÖLÜ İLE İLİŞKİSİ		MAHALLE İLE GÖL ARASI 9 KM'DİR.		
	YOLU İLE İLİŞKİSİ		İZNİK - GEMLİK YOLUNDAN 2 KM KADAR GÜNEYDE KURULMUŞTUR.		
	KONUMU VE ÇEVRE ÖZELLİKLERİ		YAMACINDA KURULU OLDUĞU DAĞIN ADI GEMİÇ OLARAK DA GEÇMEKTEDİR. KARSAK İLE GÜRLE KÖYLERİNİN ARASINDA KURULMUŞTUR.		
	DOĞAL MİRAS BİLEŞENLERİ		MAHALLE, BİR ZEYTİNLİK KORİDORUNUN İÇERİSİNDE BULUNMAKTADIR. GÜNEY KISMINDA İSE ORMANLIK ALANLAR VARDIR.		
SOMUT KÜLTÜREL MİRAS BİLEŞENLERİ	SİVİL MİMARİ ÖRNEKLERİ	GELENEKSEL KONUTLAR	ÖZGÜNLÜK DURUMU	MAHALLE, GELENEKSEL DOKU BÜTÜNLÜĞÜNÜ KORUMAKTADIR. GEMİÇ'TE 4 TANE TESCİLLİ SİVİL MİMARİ ÖRNEĞİ (SMÖ) BULUNMAKTADIR.	
			YAPIM SİSTEMİ VE MALZEMESİ	GENELLİKLE, ZEMİN KATTA VEYA SUBASMAN SEVİYESİNDE TAŞ YIĞMA (KAGİR); ÜST KATLARDA AHŞAP KARKAS VE KERPIÇ/TUĞLA DOLGULU SİSTEM (HİMİŞ) GÖRÜLEN KONUTLAR ÇAMUR SIVALI VEYA ÇOĞUNLUKLA SIVASIZ OLARAK BIRAKILMIŞLARDIR.	
			PLAN ÖZELLİKLERİ VE KAT SAYISI	DİKDÖRTGEN VE GENİŞ BİR TABAN ALANI OLAN GELENEKSEL KONUTLARIN, ZEMİN KATLARI MAĞAZA VEYA İŞLİK; ÜST KATLAR İSE YAŞAM ALANI OLARAK AYRILMIŞTIR. EN ÜST KATLARI İSE İPEK BÖCEKÇİLİĞİ İŞLEMLERİ İÇİN TEK BİR MEKAN OLARAK BIRAKILMIŞTIR.	
			DİĞER ÖZELLİKLER	EN ÜST KATLARDA GÖRÜLEN TEK MEKAN ÇARDAK OLARAK ADLANDIRILMAKTA DİR. BAZI KONUTLARDA GİRİŞ KATTAKİ BİR ODA DIŞARI AÇILARAK BAKKAL OLARAK KULLANILMAKTA DİR.	
	ANITSAL YAPILAR	TAŞ MEKTEP	CUMHURİYET DÖNEMİ İLKOKULLARININ BİR ÖRNEĞİ OLAN 'TAŞ MEKTEP'İN İNŞASI 1930 YILINDA TAMAMLANMIŞ VE AÇILIŞI MUSTAFA KEMAL ATATÜRK TARAFINDAN YAPILMIŞTIR. 2002 YILLARINDA TERK EDİLEN OKUL, 17 YILDIR ATIL HALDE BULUNMAKTA YKEN; GÜNÜMÜZDE, BURSA BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ TARAFINDAN RESTORE EDİLMEKTE; 'KÜLTÜR MERKEZİ VE SOSYAL TESİS' OLARAK YENİDEN İŞLEVLENDİRİLMESİ PLANLANMAKTA DİR		
	ARKEOLOJİK KALINTILAR VE İZLER		ARKEOLOJİK KALINTI VE İZ BULUNMAMAKTA DİR.		
SOMUT OLMAYAN KÜLTÜREL MİRAS BİLEŞENLERİ	SOSYAL DOKU NİTELİKLERİ		GEMİÇ MAHALLESİ, BİR TÜRK KÖYÜDÜR. 19. YÜZYIL SONLARINDA BÖLGEDE YAŞANAN NÜFUS HAREKETLİLİĞİ İLE KAFKASLARDAN GELEN GÖÇMENLER KÖYE YERLEŞTİRİLMİŞTİR.		
	EKONOMİK FAALİYETLER	İPEK BÖCEKÇİLİĞİ	ALANDA 18. YY'DA BAŞLICA GEÇİM KAYNAĞI OLAN İPEK BÖCEKÇİLİĞİ, 20.YY SONLARINA KADAR DEVAM ETTİRİLMİŞ; GÜNÜMÜZDE İSE TAMAMEN SONA ERMİŞTİR. GELENEKSEL KONUTLARIN ŞEKİLLENMESİNDE EN ETKİLİ OLAN EKONOMİK FAALİYET İPEK BÖCEKÇİLİĞİ'DİR.		
		ZEYTİNCİLİK	BÖLGENİN EN ÖNEMLİ EKONOMİK UĞRAŞISI ZEYTİNCİLİKTİR. İPEK BÖCEKÇİLİĞİNİN TAMAMEN SONLANDIRILIP, YERİNE ZEYTİN ÜRETİMİNİN ARTTIRILMASIYLA, KONUTLARIN ZEMİN KATLARI, ZEYTİNCİLİK İŞLERİNİN GERÇEKLEŞTİRİLMESİ İÇİN DÜZENLENMİŞTİR.		
		DİĞER FAALİYETLER	ZEYTİNCİLİĞİN YANI SIRA MAHALLEDE, ÇELTİK ÜRETİMİ VE ORMANCILIK FAALİYETLERİ DE YAPILMAKTA DİR. SON DÖNEMLERDE KİVİ YETİŞTİRİLDİĞİ BİLİNMEKTEDİR. AYRICA, MAHALLE ORHANGAZİ SANAYİ KURULUŞLARINA DA YAKINDI VE ŞENTÜRK YAĞHANESİ YER ALMAKTA DİR.		
ÖNERİ	GEMİÇ'TE, CUMHURİYET'İN ERKEN ÖRNEKLERİNDEN BİR İLKOKUL VE TESCİL EDİLMİŞ SİVİL MİMARİ ÖRNEKLERİ BULUNMAKTA DİR. AYRICA, MAHALLEDE YER ALAN VE TESCİL EDİLMİYİ BEKLEYEN GELENEKSEL YAPILAR BİR DOKU BÜTÜNLÜĞÜ SAĞLAMAKTA DİR. SOMUT KÜLTÜREL MİRAS ELEMANLARININ BASKIN AMA YOK OLMA TEHLİKESİ ALTINDA OLDUĞU GEMİÇ MAHALLESİ KENTSEL ÖLÇEKTE TESCİLE ÖNERİLMEKTEDİR. KENTSEL ÖLÇEKTE ALINACAK KARARLAR İLE YERLEŞİM BELGELENMELİ VE KORUNMA ALTINA ALINMALIDIR.				

Çizelge C.3 Yeni Sölöz Mahallesi Mimarlık Envanteri Fişi

C.3 YENİ SÖLÖZ MAHALLESİ KIRSAL MİMARLIK ENVANTERİ					
YERLEŞME ÖZELLİKLERİ	İSİMİ		YENİ SÖLÖZ	ESKİ İSİMİ	GAYRİMÜSLİM/YUKARI SÖLÖZ; TACEDDİN (1924)
	İLİ - İLÇESİ		BURSA - ORHANGAZİ	TÜRÜ	MAHALLE
	NÜFUSU		2127 (TÜİK 2000 YILI VERİSİ)	HANE SAYISI	716
	DAĞ İLE İLİŞKİSİ		KATIRLI DAĞLARININ YAMACINDA KURULMUŞTUR.		
	İZNİK GÖLÜ İLE İLİŞKİSİ		MAHALLE İLE GÖL ARASI 6 KM'DİR.		
	YOLU İLE İLİŞKİSİ		İZNİK - GEMLİK YOLUNDAN 4,5 KM KADAR GÜNEYDE KURULMUŞTUR.		
	KONUMU VE ÇEVRE ÖZELLİKLERİ		DAĞLARIN YAMACINDA, AKARSU VADİSİNİN AYRIDIĞI DÜZLÜKTE KURULMUŞTUR. MAHALLEDEN İKİ TANE DERE GEÇMEKTEDİR.		
	DOĞAL MİRAS BİLEŞENLERİ		MAHALLE SINIRLARI İÇERİSİNDE, AYAZMA MESİRE YERİ BULUNMAKTADIR.		
SOMUT KÜLTÜREL MİRAS BİLEŞENLERİ	SİVİL MİMARİ ÖRNEKLERİ	GELENEKSEL KONUTLAR	ÖZGÜNLÜK DURUMU	MAHALLE, GELENEKSEL DOKU BÜTÜNLÜĞÜNÜ YENİ İNŞA EDİLEN BETONARME YAPILAR İLE KİSMEN KAYBETMİŞTİR; ANCAK YENİ SÖLÖZ'DE, ÇOK SAYIDA GELENEKSEL MİMARİ ÖRNEĞİ BULUNMAKTADIR.	
			YAPIM SİSTEMİ VE MALZEMESİ	GENELLİKLE, ZEMİN KATTA VEYA SUBASMAN SEVİYESİNDE TAŞ YIĞMA (KAGİR); ÜST KATLARDA AHŞAP KARKAS VE KERPIÇ/TUĞLA DOLGULU SİSTEM (HİMİŞ) GÖRÜLEN KONUTLAR GENELLİKLE ÇAMUR SIVALI VEYA ÇOĞUNLUKLA BOYALI OLARAK BİTİRİLMİŞLERDİR.	
			PLAN ÖZELLİKLERİ VE KAT SAYISI	DİKDÖRTGEN VE GENİŞ BİR TABAN ALANI OLAN GELENEKSEL KONUTLARIN, ZEMİN KATLARI MAĞAZA VEYA İŞLİK; ÜST KATLAR İSE YAŞAM ALANI OLARAK AYRILMIŞTIR. EN ÜST KATLARI İSE İPEK BÖCEKÇİLİĞİ İŞLEMLERİ İÇİN TEK BİR MEKAN OLARAK BIRAKILMIŞTIR.	
			DİĞER ÖZELLİKLER	EN ÜST KATLARDA GÖRÜLEN TEK MEKAN ÇARDAK OLARAK ADLANDIRILMAKTADIR. BAZI KONUTLARDA GİRİŞ KATTAKİ BİR ODA DIŞARI AÇILARAK BAKKAL OLARAK KULLANILMAKTADIR.	
	ANITSAL YAPILAR	ERMENİ KİLİSESİ		MAHALLEDEKİ KİLİSENİN İSMİ SURP HİREŞDAGABED'DİR. MEYDANDA BULUNAN VE UZUN SÜRE CAMİ OLARAK KULLANILAN KİLİSENİN BÜYÜK BİR KİLİSE OLDUĞU TAHMİN EDİLMEKTEDİR. MAHALLEDE İKİNCİ BİR KİLİSE OLDUĞU KAYNAKLARDA GEÇSE DE KONUMU BELİRLENEMEMİŞTİR	
		ERMENİ OKULLARI		ERKEKLER İÇİN LUSAVORİÇYAN KIZLAR İÇİN HİRİPSİMYAN MEKTEPLERİ BULUNMAKTADIR. GÜNÜMÜZDE MEKTEPLERİN YERLERİ DE BİLİNMEMEKTEDİR.	
	ARKEOLOJİK KALINTILAR VE İZLER		ARKEOLOJİK KALINTI VE İZ BULUNMAMAKTADIR.		
SOMUT OLMAYAN KÜLTÜREL MİRAS BİLEŞENLERİ	SOSYAL DOKU NİTELİKLERİ		MAHALLE, ERMENİLER TARAFINDAN KURULMUŞTUR. MÜBADELE SONRASINDA, ERMENİ NÜFUS YERİNE, YUNANİSTAN'DAN GELEN TÜRKLER YERLEŞTİRİLMİŞTİR. ÇALIŞMA ALANINDAKİ EN VARLIKLI KÖY OLDUĞU BELİRLENMİŞTİR.		
	EKONOMİK FAALİYETLER	İPEK BÖCEKÇİLİĞİ		ALANDA 18. YY'DA BAŞLICA GEÇİM KAYNAĞI OLAN İPEK BÖCEKÇİLİĞİ, 20. YY SONLARINA KADAR DEVAM ETTİRİLMİŞ; GÜNÜMÜZDE İSE TAMAMEN SONA ERMİŞTİR. GELENEKSEL KONUTLARIN ŞEKİLLENMESİNDE EN ETKİLİ OLAN EKONOMİK FAALİYET İPEK BÖCEKÇİLİĞİ'DİR.	
		ZEYTİNCİLİK		BÖLGENİN EN ÖNEMLİ EKONOMİK UĞRAŞISI ZEYTİNCİLİKTİR. İPEK BÖCEKÇİLİĞİNİN TAMAMEN SONLANDIRILIP, YERİNE ZEYTİN ÜRETİMİNİN ARTTIRILMASIYLA, KONUTLARIN ZEMİN KATLARI, ZEYTİNCİLİK İŞLERİNİN GERÇEKLEŞTİRİLMESİ İÇİN DÜZENLENMİŞTİR.	
		DİĞER FAALİYETLER		ZEYTİNCİLİĞİN YANI SIRA MAHALLEDE, SEBZE VE MEYVE YETİŞTİRİCİLİĞİ DE YAPILMAKTADIR. SON DÖNEMLERDE KİVİ YETİŞTİRİLDİĞİ BİLİNMEKTEDİR. ERMENİLER ZAMANINDA KÖYDE MAHALLİ ÖLÇEKTE YEDİ ADET İPEK ÜRETİM YERİ OLDUĞU BİLİNMEKTEDİR	
ÖNERİ	YENİ SÖLÖZ, ALANDAKİ GELENEKSEL KONUT TİPOLOJİSİ ÖRNEKLERİNİN EN ÇOK GÖRÜLDÜĞÜ YERLEŞİMDİR. ERMENİLER TARAFINDAN KURULAN MAHALLE, GEÇİRDİĞİ SOSYAL DOKU DEĞİŞİMLERİ SAYESİNDE FARKLI KÜLTÜRLERİN BİR ARADA BULUNMASINA VE ETKİLEŞMESİNE İMKÂN SAĞLAMISHTIR. SOMUT VE SOMUT OLMAYAN BU KÜLTÜREL MİRAS ELEMANLARI DOLAYISIYLA YENİ SÖLÖZ, KENTSEL ÖLÇEKTE TES CİLE ÖNERİLMEKTEDİR.				

Çizelge C.4 Paşapınar Mahallesi Mimarlık Envanteri Fişi

C.4 PAŞAPINAR MAHALLESİ KIRSAL MİMARLIK ENVANTERİ					
YERLEŞME ÖZELLİKLERİ	İS Mİ		PAŞAPINAR	ESKİ İS Mİ	MAMCA
	İLİ - İLÇES İ		BURSA - ORHANGAZİ	TÜRÜ	MAHALLE
	NÜFUSU		408 (TÜİK 2000 YILI VERİSİ)	HANE SAYISI	167
	DAĞ İLE İLİŞ KİS İ		KATIRLI DAĞLARININ YAMACINDA KURULMUŞTUR.		
	İZ NİK GÖLÜ İLE İLİŞ KİS İ		MAHALLE İLE GÖL ARASI 800 M"DIR.		
	YOLU İLE İLİŞ KİS İ		İZ NİK - GEM LİK YOLUNDAN 500 M KADAR GÜNEYDE KURULMUŞTUR.		
	KONUMU VE ÇEVRE ÖZELLİKLERİ		DAĞLARIN YAMACINDA VE GÖLE YAKIN OLARAK, HECELER E NARLICA MAHALLELERİNİN ARASINDA KURULMUŞTUR.		
	DOĞAL MİRAS BİLEŞ ENLERİ		MAHALLEDE PAŞAPINAR İLKOKULUN BULUNDUĞU YER, BAKI NOKTASI OLARAK BELİRLENMİŞTİR.		
SOMUT KÜLTÜREL MİRAS BİLEŞ ENLERİ	SİVİL MİMARİ ÖRNEKLERİ	GELENEKSEL KONUTLAR	ÖZGÜNLÜK DURUMU	MAHALLEDE BULUNAN YEREL MİMARİ ÖRNEKLERİ, HEM ÖZGÜNLÜĞÜNÜ KORUYABİLMİŞ DURUMDADIR; HEM DE KONUT STOKUNUN BÜYÜK KISMINI OLUŞTURMAKTADIR. BU SEBEPL E, ÇALIŞMA ALANINDA BELİRLENEN EN ÖZGÜN DOKUYA SAHİP MAHALLE PAŞAPINAR'DIR.	
			YAPIM S İS TEMİ VE MALZEMES İ	GENELLİKLE, ZEMİN KATTA VEYA SUBASMAN SEVİYESİNDE TAŞ YIĞMA (KAGİR); ÜST KATLARDA AHŞAP KARKAS VE KERPIÇ/TUĞLA DOLGULU SİSTEM (HİMİŞ) GÖRÜLEN KONUTLAR ÇOĞUNLUKLA ÇAMUR SIVALI VEYA SIVASIZ OLARAK BIRAKILMIŞLARDIR.	
			PLAN ÖZELLİKLERİ VE KAT SAYISI	DİKDÖRTGEN VE GENİŞ BİR TABAN ALANI OLAN GELENEKSEL KONUTLARIN, ZEMİN KATLARI MAĞAZA VEYA İŞ LİK; ÜST KATLAR İSE YAŞ AM ALANI OLARAK AYRILMIŞTIR. EN ÜST KATLARI İSE İPEK BÖCEKÇİLİĞİ İŞ LEMLERİ İÇİN TEK BİR MEKAN OLARAK BIRAKILMIŞTIR.	
			DİĞ ER ÖZELLİKLER	EN ÜST KATLARDA GÖRÜLEN TEK MEKAN ÇARDAK OLARAK ADLANDIRILMAKTADIR. BAZI KONUTLARDA GİRİŞ KATTAKİ BİR ODA DİŞ ARI AÇILARAK BAKKAL OLARAK KULLANILMAKTADIR.	
	ANİTS AL YAPILAR		MAHALLEDE, ANİTS AL YAPI BULUNMAMAKTADIR.		
	ARKEOLOJİK KALINTILAR VE İZLER	MİL TAŞ I	1990 YILINDA, GÖLDE PAŞAPINAR SINIRLARI İÇERİSİNDEN MİL TAŞ I ÇIKARILMIŞTIR. BU VERİ, HECELER – PAŞAPINAR MEVKİLİNİN ANTİK BİR YERLEŞİMİN (PHYTOPOLİS) NEKROPOLİS ALANI OLABİLECEĞİ ŞEKLİNDE YORUMLANMIŞTIR		
KULE KALINTISI		MAHALLEDE, ANTİK DÖNEME AİT BİR YAPI İZİ BULUNMUŞ VE KORUNAKLI BİR MEVKİDE OLDUĞUNDAN, YOLU GÖZETLEYECEK ŞEKLİDE İNŞ A EDİLMİŞ BİR KULE KALINTISI OLABİLECEĞİ DÜŞÜNÜLMÜŞTÜR.			
SOMUT OLMAYAN KÜLTÜREL MİRAS BİLEŞ ENLERİ	SOSYAL DOKU NİTELİKLERİ		ALANDAKİ EN KÜÇÜK MAHALLELERDEN BİRİ OLAN PAŞAPINAR BİR TÜRK MAHALLESİ OLARAK KURULMUŞTUR.		
	EKONOMİK FAALİYETLER	İPEK BÖCEKÇİLİĞİ	ALANDA 18. YY'DA BAŞ LICA GEÇİM KAYNAĞI OLAN İPEK BÖCEKÇİLİĞİ, 20.YY SONLARINA KADAR DEVAM ETTİRİLMİŞ; GÜNÜMÜZDE İSE TAMAMEN SONA ERMİŞTİR. GELENEKSEL KONUTLARIN ŞEKLİLENMESİNDE EN ETKİLİ OLAN EKONOMİK FAALİYET İPEK BÖCEKÇİLİĞİ'DİR.		
		ZEYTİNCİLİK	BÖLGENİN EN ÖNEMLİ EKONOMİK UĞRAŞ ISI ZEYTİNCİLİKTİR. İPEK BÖCEKÇİLİĞİNİN TAMAMEN SONLANDIRILIP, YERİNE ZEYTİN ÜRETİMİNİN ARTTIRILMASIYLA, KONUTLARIN ZEMİN KATLARI, ZEYTİNCİLİK İŞ LERİNİN GERÇEKLEŞ TİRİLMESİ İÇİN DÜZENLENMİŞTİR.		
		DİĞ ER FAALİYETLER	ZEYTİNCİLİĞİN YANI SIRA MAHALLEDE, SEBZE VE MEYVE YETİŞ TİRİCİLİĞİ, ORMANCILIK VE HAYVANCILIK FAALİYETLERİ DE YAPILMAKTADIR. SON DÖNEMLERDE KİVİ YETİŞ TİRİLDİĞİ BİLİNMEKTEDİR.		
ÖNERİ	BÖLGEDE BULUNAN YERLEŞ İMLER ARASINDA BÜTÜNLÜĞÜNÜ MAHALLE ÖLÇEĞİNDE EN İYİ KORUDUĞU BELİRLENEN PAŞAPINAR, SAHİP OLDUĞU KONUTLARIN NİTELİĞİ VE NİCELİĞİ DOLAYISIYLA KENTSEL ÖLÇEKTE TESCİLE ÖNERİLMEKTEDİR.				

Çizelge C.5 Göllüce Mahallesi Mimarlık Envanteri Fişi

C.5 GÖLLÜCE MAHALLESİ KIRSAL MİMARLIK ENVANTERİ					
YERLEŞME ÖZELLİKLERİ	İSİMİ		GÖLLÜCE	ESKİ İSİMİ	BALARIM
	İLİ - İLÇESİ		BURSA - İZNİK	TÜRÜ	MAHALLE
	NÜFUSU		1267 (TÜİK 2000 YILI VERİSİ)	HANE SAYISI	566
	DAĞ İLE İLİŞKİSİ		KATIRLI DAĞLARININ YAMACINDA KURULMUŞTUR.		
	İZNİK GÖLÜ İLE İLİŞKİSİ		MAHALLENİN GÖL KENARINDA DA YERLEŞİMİ BULUNMAKTADIR.		
	YOLU İLE İLİŞKİSİ		İZNİK - GEMLİK YOLUNDAN 2 KM KADAR GÜNEYDE KURULMUŞTUR.		
	KONUMU VE ÇEVRE ÖZELLİKLERİ		250 M YÜKSEKLİKTE, ESKİ KURULU OLDUĞU PLATO ÜZERİNDEKİ YERLEŞİMİNE, TAŞIDIĞI HEYELAN RİSKİ DOLAYISIYLA 1972 TARİHİNDE VERİLEN OTURULAMAZ RAPORU SONRASINDA KÖY, ÇOĞUNLUKLA İZNİK – GEMLİK YOLU ÜZERİNE TAŞINMIŞTIR. DOLAYISIYLA, KÖY BİRKAÇ YERLEŞİM ÜNİTESİNDEN OLUŞMAKTADIR		
	DOĞAL MİRAS BİLEŞENLERİ		MAHALLE, İÇİNDE BULUNDUĞU ZEYTİNLİK KORİDORU VE KENARINDA KURULU OLDUĞU İZNİK GÖLÜ İLE ENTEGRE DURUMDADIR.		
SOMUT KÜLTÜREL MİRAS BİLEŞENLERİ	SİVİL MİMARİ ÖRNEKLERİ	GELENEKSEL KONUTLAR	ÖZGÜNLÜK DURUMU	PLATODA BULUNAN MAHALLE, GÜNÜMÜZDE NEREDEYSE TERK EDİLMİŞTİR. İNSAN ELİYLE ZARAR GÖRMEMİŞTİR, DOKU BÜYÜK ÖLÇÜDE KORUNMAKTADIR.AYRICA,	
			YAPIM SİSTEMİ VE MALZEMESİ	GENELLİKLE, ZEMİN KATTA VEYA SUBASMAN SEVİYESİNDE TAŞ YIĞMA (KAGİR); ÜST KATLARDA AHŞAP KARKAS VE KERPIÇ/TUĞLA DOLGULU SİSTEM (HİMİŞ) GÖRÜLEN KONUTLAR ÇOĞUNLUKLA ÇAMUR SIVALI OLARAK BİTİRİLMİŞTİR.	
			PLAN ÖZELLİKLERİ VE KAT SAYISI	DİKDÖRTGEN VE GENİŞ BİR TABAN ALANI OLAN GELENEKSEL KONUTLARIN, ZEMİN KATLARI MAĞAZA VEYA İŞLİK; ÜST KATLAR İSE YAŞAM ALANI OLARAK AYRILMIŞTIR. EN ÜST KATLARI İSE İPEK BÖCEKÇİLİĞİ İŞLEMLERİ İÇİN TEK BİR MEKAN OLARAK BIRAKILMIŞTIR.	
			DİĞER ÖZELLİKLER	AYRICA, ESKİ KÖYDEKİ (BALARIM) KONUTLARDA YAPI MALZEMESİ OLARAK ANTİK DÖNEM KALINTILARI KULLANILDIĞI SAPTANMIŞTIR.	
	ANITSAL YAPILAR	TARİHİ HAMAM	KÖY MEYDANINDA KAHVENİN ARKASINDA YER ALAN VE YERLİLERİN ANLATIMIYLA 150 YILLIK OLDUĞU BİLİNE ANCAK KİTABESİ OLMADIĞINDAN TAM TARİHLENEMEYEN, 2017 YILINDA TESCİLLENMİŞ BİR HAMAM BULUNMAKTADIR SOĞUKLUK KISMI TAMAMEN BETONARME MALZEME İLE YENİLENEN HAMAMIN, ILIKLIK VE SICAKLIK KISMININ ÖZGÜN KALDIĞI VE YAPIM MALZEMESİNİN İSE MOLOZ TAŞ VE TUĞLA OLDUĞU TESPİT EDİLMİŞTİR HAMAM GÜNÜMÜZDE KULLANILAMAZ DURUMDADIR.		
	ARKEOLOJİK KALINTILAR VE İZLER	SARIKAYA MEVKİİ - YAZIT	GÖLLÜCE MAHALLESİNİN DOĞUSUNDA, ‘SARIKAYA’ OLARAK ADLANDIRILAN MEVKİDE, İMPARATOR NERON CLADIUS EMRİYLE YAPILAN YOL ÇALIŞMALARI SİRASINDA KAYAYA YAZILMIŞ BİR KİTABE BULUNMAKTAYDI. NERON’A İTHAF EDİLEN YAZIT, 1970’Lİ YILLARDA YOL YENİLEME ÇALIŞMALARI SİRASINDA TAHRİP EDİLMİŞTİR.		
		ANTİK DÖNEM ÇEŞMESİ	KİTABESİ OLMADIĞINDAN TARİHİ BİLİNMEYEN ÇEŞME KALINTISI, 2017 YILINDA TESCİLLENMİŞTİR.		
	SOMUT OLMAYAN KÜLTÜREL MİRAS BİLEŞENLERİ	SOSYAL DOKU NİTELİKLERİ		GÖLLÜCE, GÜNÜMÜZDE YERLİ GÖÇMENLERİN DE YAŞADIĞI BİR TÜRK KÖYÜDÜR. BUGÜN ESKİ KÖY OLARAK ADLANDIRILAN MAHALLE İSE, ÇOĞUNLUKLA TERK EDİLMİŞTİR.	
EKONOMİK FAALİYETLER		İPEK BÖCEKÇİLİĞİ	ALANDA 18. YY’DA BAŞLICA GEÇİM KAYNAĞI OLAN İPEK BÖCEKÇİLİĞİ, 20.YY SONLARINA KADAR DEVAM ETTİRİLMİŞ; GÜNÜMÜZDE İSE TAMAMEN SONA ERMİŞTİR. GELENEKSEL KONUTLARIN ŞEKİLLENMESİNDE EN ETKİLİ OLAN EKONOMİK FAALİYET İPEK BÖCEKÇİLİĞİ’DİR.		
		ZEYTİNCİLİK	BÖLGENİN EN ÖNEMLİ EKONOMİK UĞRAŞISI ZEYTİNCİLİKTİR. İPEK BÖCEKÇİLİĞİNİN TAMAMEN SONLANDIRILIP, YERİNE ZEYTİN ÜRETİMİNİN ARTTIRILMASIYLA, KONUTLARIN ZEMİN KATLARI, ZEYTİNCİLİK İŞLERİNİN GERÇEKLEŞTİRİLMESİ İÇİN DÜZENLENMİŞTİR.		
		DİĞER FAALİYETLER	BAŞLICA GEÇİM KAYNAĞI ZEYTİNCİLİK OLAN KÖYDE, TİCARET VE ÖZELLİKLE YAZ TURİZMİ DE GETİRİŞİ OLAN FAALİYETLER ARASINDA GÖSTERİLEBİLİR.		
ÖNERİ	GÖLLÜCE MAHALLESİ’NİN DAĞ YERLEŞİMİ KISMINDA BULUNAN ANTİK DÖNEM KALINTILARI DOLAYISIYLA YERLEŞİM ARKEOLOJİK SİT ALANI OLARAK ARAŞTIRILMALI VE BELGELENMELİDİR. MAHALLE GÖL KIYISINA TAŞINDIĞINDAN TERK EDİLMİŞ VE İNSAN ELİYLE TAHRİP EDİLMEMİŞ OLARAK GÜNÜMÜZE ULAŞABİLMİŞTİR. ANCAK, DEPREM, RÜZGÂR VE BAKIMSIZLIK SEBEBİYLE GELENEKSEL KONUTLAR ZARAR GÖRMÜŞTÜR. KENTSEL ÖLÇEKTE DOKUSU KORUNAN MAHALLE VE YAPILAR YOK OLMA TEHLİKESİ ALTINDADIR. BU KIRSAL MİRASIN ENVANTERİ OLUŞTURULMALI VE YERLEŞİM KORUMA ALTINA ALINMALIDIR.				

EK D

KURUL KARARLARI

T.C.
ÇEVRE VE ŞEHİRCİLİK BAKANLIĞI
Bursa Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Komisyonu

KARAR

Toplantı Yeri
BURSA

Toplantı Tarihi ve No : 17.12.2015/20
Karar Tarihi ve No : 17.12.2015/174

Bursa İli, Orhangazi İlçesi, Söğöz Mahallesi'nde bulunan 29 adet zeytin ağacının incelenerek gerekli kriterleri taşımaları durumunda anıt ağaç olarak tescil edilmeleri, İbrahim SEVİNÇ' in bila tarihli dilekçesiyle istenilmekte olup dilekçe ile rapor okunup incelendi.

Yapılan görüşmeler sonunda; incelenen 15.12.2015 tarihli raporör raporu doğrultusunda, İbrahim SEVİNÇ' in bila tarihli dilekçesiyle anıt ağaç olarak tescil edilmesi istenen Bursa İli, Orhangazi İlçesi, Söğöz Mahallesi'nde bulunan 29 adet Zeytin (*Olea europaea*) ağacının 28 tanesinin hesaplanan ŞAD (Şimdiki Anıtsal Değerleri) değerlerinin AAD (Asgari Anıtsal Değer) değerinden fazla olması nedeniyle bahse konu ağaçların Anıt Ağaç olarak tescil edilmesinin uygun olduğuna, koruma alanlarının karar ekindeki Anıt Ağaç Tespit Fişlerinde yazılı olduğu haliyle belirlenmesine, kararımızın onaylanmak üzere Bakanlığımıza (Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlüğü) gönderilmesine, Komisyonumuzca OYBİRLİĞİ ile karar verildi.

BAŞKAN
Göksel ÖKSÜZ
Y. Mimar
(BULUNMADI)

BAŞKAN YARDIMCISI
Halil İbrahim HALAT
Şehir Plancısı
(İMZA)

ÜYE
Rıdvan MESİOĞLU
İnşaat Mühendisi
(İMZA)

ÜYE
Hasan ÖNEL
Çevre Mühendisi
(İMZA)

ÜYE
Cihat YILDIRIM
Hukukçu
(İMZA)

ÜYE
Derya KARSLIOĞLU
Peyzaj Mimarı
(İMZA)

ÜYE
Ahmet AYDIN
Orman Mühendisi
(İMZA)

ONAY
.../12/2015
Eyup GÜL
Çevre ve Şehircilik İl Müdürü V.

ASLI GİBİDİR

Şekil D.1 TC Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, Bursa Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Komisyonu Kararı

ARAZİ İNCELEME RAPORU

Emir : Bursa Orman Bölge Müdürlüğü'nün 09.08.2012 tarih ve
B.23.1.0GM.1.09.24.00.602.07/542 ile 11.06.2012 tarih ve
B.23.1.0GM.1.09.01.00.105.99/342 sayılı emirleri.

Konu: Bursa ili Orhangazi Söğüt Beldesinde bulunan yaşlı olarak belirtilen Zeytin ağaçlarının amir ağaç niteliği taşıyıp taşımadığına ilişkin teknik rapor.

İnceleme: Arazi İncelemesinde belirtilen 29 adet zeytin ağacının çap boy ve yaşları ile ilgili tablo aşağıdaki gibidir. Resimleri ise ekli cd de gönderilmiştir.

Ağaç No	Koordinat		Çevre (cm)	Çap (cm)	Boy (m)	Tahmini Yaş	Açıklama
	x	y					
1	4474947	706231	360	115	4	400	Nitelikli
2	4474908	706228	480	153	6	450	Nitelikli
3	4474896	706227	507	161	6	600	Nitelikli
4	4476488	706091	800	255	5	750	Nitelikli
5	4476171	706116	450	143	3,5	450	Nitelikli
6	4476188	706138	970	309	4,5	850	Nitelikli
7	4476170	706185	480	153	5	450	Nitelikli
8	4476247	705934	420	134	5,5	400	Nitelikli
9	4476228	705912	870	277	5	800	Nitelikli
10	4476243	705905	405	129	7	400	Nitelikli
11	4476317	705788	805	256	5	850	Tüm gövde
11-1	4476317	705788	227	72	5	850	Tek Gövdeden ayrılmış diğer gövdeler(Nitelikli)
11-2	4476317	705788	289	92	5	850	
11-3	4476317	705788	145	46	5	850	
11-4	4476317	705788	150	48	5	850	
12	4476327	705800	408	130	4	450	Nitelikli
13	4476367	705826	500	159	5	500	
14	4476373	705875	490	156	4,5	500	Nitelikli
15	4476402	705892	868	276	4,5	750	Tüm gövde (Nitelikli)
15-1	4476402	705892	250	80	4,5	750	Tek Gövdeden ayrılmış diğer gövdeler
15-2	4476402	705892	150	48	4,5	750	
15-3	4476402	705892	169	54	4,5	750	
15-4	4476402	705892	218	69	4,5	750	
16	4476425	705924	598	190	5	800	Nitelikli
17	4476333	705855	360	115	6	400	Nitelikli
18	4476770	705015	390	124	4	400	Nitelikli
19	4476765	705008	400	127	4	400	Nitelikli
20	4477765	705007	365	116	3,5	400	Nitelikli
21	4476754	704996	550	175	4	650	Nitelikli

Şekil D.2 Arazi İnceleme Raporu

Ağaç No	Koordinat		Çevre (cm)	Çap (cm)	Boy (m)	Tahmini Yaş	Açıklama
	x	y					
22	4476754	704996	550	175	4	650	Nitelikli
23	4475570	705559	239	76	5	300	Nitelikli
24	4475586	704576	567	181	5,5	650	Nitelikli
25	4475645	704469	434	138	4,5	400	Nitelikli
26	4475597	704392	382	122	5	400	
27	4475402	705598	572	182	4	500	Nitelikli
27-1	4475402	705598	248	79	4	500	Nitelikli
27-2	4475402	705598	320	102	4	500	Nitelikli
28	4475384	704611	507	161	3	500	Tetar (Nitelikli)
29	4475378	704561	562	179	4	550	

Oğuzkan GÜL
57 nolu Orman Amenajman
Başmühendisi

Şekil D.2 Arazi İnceleme Raporu

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı : Pınar Lütfiye ALKAN
Doğum Tarihi ve Yeri : 06.12.1991, BURSA
Yabancı Dili : İngilizce
E-posta : pinarlutfiyealkan@gmail.com

ÖĞRENİM DURUMU

Derece	Alan	Okul/Üniversite	Mezuniyet Yılı
Lisans	Mimarlık	Yeditepe Üniversitesi	2016
Lise	Sayısal	Bursa Atatürk And. Lisesi	2009

İŞ TECRÜBESİ

Yıl	Firma/Kurum	Görevi
2016-	Yeditepe Üniversitesi	Lisansüstü Bursiyer Öğrenci (Asistan)